

ทฤษฎี

กามนิตฉบับสมบูรณ์

มูลนิธิสิริราชโกศลฯ นครศรีธรรมราช
Sathirakoses-Nagapradipa Foundation

ChangeFusion
สสส. OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ทำหน้าที่เป็นเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกับนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

สงวนลิขสิทธิ์

งานประพันธ์ทั้งหมดของเสฐียรโกเศศกวี นาคะ
ประทีปกวี และ/หรือ เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป กวี
มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์
แต่ผู้เดียว ผู้ใดนำงานประพันธ์ดังกล่าว ไม่ว่า
เรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือส่วนหนึ่งส่วนใดออกโฆษณา
จะต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือโดยชัดแจ้ง จากคณะ
กรรมการมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ก่อนทุก
ครั้ง ทั้งรวมตลอดถึงการนำงานประพันธ์ดังกล่าว ไม่ว่า
เรื่องหนึ่ง เรื่องใด หรือส่วนใด ส่วนหนึ่ง ไปดัดแปลง ให้เป็น
รูปแบบศิลปะอย่างอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำซ้ำตาม
รูปเดิม หรือดัดแปลงขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีลักษณะที่
เป็นวรรณกรรมหรือศิลปกรรมที่ดัดขึ้นมาใหม่ ก็จะต้อง
ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือโดยชัดแจ้ง จากคณะกรรมการ
มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ทุกครั้งเช่นกัน

ทศกวี

ฉบับสมบูรณ์

เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป

พิมพ์จำหน่าย

โดย

สำนักพิมพ์ ดลสิงวิทยา

๗๒๔ ฝั่งบูรพา กรุงเทพมหานคร โทร. ๒๒๔๕๕๖

กามนิต

คำนำ

เรื่อง กามนิต นี้ เป็นงานชิ้นสำคัญของเสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้คัดคัดตอนเฉพาะ ภาคบนกิน ไปให้นักเรียนใช้อ่านเป็นหลักในทางวรรณคดีและภาษาไทย โดยให้ชื่อว่า วาสฎฐี ต้นฉบับเดิมนี้นักเขียนชาวเดนมาร์ก (Karl Adolph Gjellerup) ผู้เคยได้รับรางวัลโนเบลทางวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้แต่งขึ้นเป็นภาษาเยอรมัน ชื่อ Der Pilger Kamanita ที่พิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๔๙ แล้ว John E. Logie แปลเป็นภาษาอังกฤษเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีชื่อว่า The Pilgrim Kamanita

มูลเหตุที่จะแปลและเรียบเรียงหนังสือชิ้นนี้ พระยาฤๅณราชชน เจ้าของนามปากกา “เสฐียรโกเศศ” ได้เล่าไว้ว่า “ข้าพเจ้าส่งชื่อเข้ามานานหลายปีที่เคยจึงได้แปลสู่ภาษาไทย เมื่อข้าพเจ้าได้หนังสือ กามนิต มาใหม่ ๆ อ่านแล้วก็จับใจ เล่าเรื่องให้พระสารประเสริฐ หลวงสรรพสารกิจ และ “ธัญวัน” ฟัง คนทั้ง ๓ ก็ขอร้องให้แปล แต่ก็ไม่ได้แปล เพราะ หนังสือ เรื่อง นั้น เกี่ยวกับ วรรณคดี อินเดียน และ ของพระ

พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งเวลานั้นเรายังมีความรู้เรื่องเหล่านี้ไม่พอ แต่เป็นเรื่องที่เราสนใจไว้แล้วว่า จะต้องแปล ระหว่างนั้นคิดหาคำไทยได้เหมาะกับคำภาษาอังกฤษ คำใดที่มีอยู่ในหนังสือ **กามนิต** เราก็จดจำคำนั้นไว้ เช่น Gateway ก็จดไว้ว่าทวารบดเป็นต้น เมื่อเราทำเรื่อง **ลัทธิของเพื่อน** ได้ความรู้เรื่องของมหายานและความรู้อื่น ๆ ะทางมา จนถึงบ๊ยะไรก็จำไม่ได้ หลวงสรรพสารกิจ จะมีอายุครบสามรอบ คำนี้จะมีการทำบุญอายุเป็นพิเศษ เราเห็นว่ามีความรู้บ้างแล้ว พอจะทำได้ จึงตกลงแปลเรื่อง **กามนิต** จากฉบับภาษาอังกฤษออกเป็นภาษาไทย ลงในหนังสือพิมพ์ **ไทยเบรม** ก่อน แล้วยกเรื่องทั้งหมดให้เป็นของขวัญของหลวงสรรพสารกิจในวันเกิดนั้น การแปลภาคบนดินตอนที่กามนิตได้ตอบกับพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าจึงใจแปลให้เป็นคำคาช ๆ ง่าย ๆ ให้มีคำศัพท์แสงน้อยที่สุด และขอร้องไม่ให้พระสารประเสริฐแก้เป็นคำศัพท์นอกจากจำเป็นจริง ๆ ส่วนภาคบนสวรรค์ จะใช้ศัพท์สูง ๆ อย่างไรก็ได้ เพราะฉะนั้นท่านที่เคยอ่านเรื่อง **กามนิต** จะเห็นข้อความตอนภาคสวรรค์แพรวพราวไปด้วยศัพท์เพราะ ๆ งาม ๆ ข้าพเจ้าจำได้ว่าแปลคำว่า mat ในภาษาอังกฤษว่า อาสนะ เพราะ

เป็นเรื่องพระพุทธเจ้าทรงลาอาสนะลง พระสารประเสริฐ เห็นแล้วก็หัวเราะ บอกว่าที่รองนั่งของพระพุทธเจ้า เขาไม่เรียกว่าอาสนะ เขามีคำใช้เฉพาะ เรียกว่านิสีทณสันถัตถ์ต่างหาก แล้วก็กล่าวต่อไปว่าจะตึกก็ไม่ลง เพราะเป็นเรื่องของศาสนา ถ้าไม่ได้เรียนก็ไม่รู้ อยากรู้ก็ หนังสือ **กามนิต** สำเร็จเป็นภาษาไทยไค้ดงคาม เป็นเพราะพระสารประเสริฐเลือกหาคำมาใช้ได้เหมาะ ๆ เป็นอย่างทีในภาษาอังกฤษว่า “คำเหมาะอยู่ที่เหมาะ” ฉะนั้นถ้าท่านมีโอกาสเปรียบเทียบเรื่อง **กามนิต** ฉบับภาษาอังกฤษกับฉบับแปลเป็นภาษาไทย จะเห็นว่าเราแปลใกล้กับต้นฉบับตลอดไป ยกเว้นแต่ตอนเดียวซึ่งกล่าวด้วยรหัสของโจร ทีว่าเอาดาบตัดคอใครชาคก็ไม่มีใครฆ่าใคร เพราะไม่มีคอของใครชาค ตอนนั้นต้องศึกษาปรัชญาของโจร เสียเวลาอยู่หลายวัน พอเข้าใจบ้างแล้ว จึงเรียบเรียงใหม่เอาจากความเข้าใจมากกว่าแปลตามตัว” (จาก **ฝนความหลัง** เล่ม ๔ หน้า ๑๕๐-๑๕๑)

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์มามากมายหลายสิบครั้ง เท่าทีรวบรวมได้จากรายใหญ่ ๆ ทีขอไปจัดพิมพ์เมื่อท่านผู้เรียบเรียงทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ก็ถึง ๒๓ ครั้ง ึ่งนี้มีหลักฐานปรากฏอยู่

ใน **บรรณานุกรมงานนิพนธ์** ของศาสตราจารย์พระยาอนุমান
 ราชชน ที่ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อเปิดห้องสมุดอนุมานราชชน ณ วันเสาร์
 ที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๑ ส่วนที่กระทรวงศึกษาธิการนำไปตี
 พิมพ์เฉพาะภาคบนดิน และมีรายย่อยขอไปตีพิมพ์ต่างหากโดย
 ไม่ปรากฏหลักฐานก็อีกมาก ครั้นพระยาอนุมานราชชนถึงแก่
 อนิจกรรมล่วงลับไปแล้ว ท่านได้มอบลิขสิทธิ์งานประพันธ์
 ของท่านทั้งหมดให้ มุลินธิเสฐียรโกเศศ ทายาทของพระสาร
 ประเสริฐก็มอบลิขสิทธิ์งานนิพนธ์ของท่านบิดาให้มายังมุลินธิ
 คุ้ม พร้อมกับนางสรรพสารกิจ (พจน์สนิท คชนันท์) ก็
 ยังได้มอบลิขสิทธิ์อันตนจะพึงมีจากเรื่อง **กามนิต** ให้แก่มุลินธิ
 คุ้มอีกเช่นกัน นับว่ามุลินธินี้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ **กามนิต** โดย
 สมบูรณ์ทุกประการ

การที่สำนักพิมพ์คลังวิทยามาขอไปจัดพิมพ์ **กามนิต** ไป
 จำหน่ายคราวนี้ จึงเป็นครั้งแรกที่มุลินธิอนุมติให้ไป คณะ
 กรรมการได้มีมติให้จัดพิมพ์ตามตัวสะกดการันต์ และเครื่อง
 หมายวรรคตอนของฉบับพิมพ์ครั้งแรกทุกประการ เพื่อรักษา
 คุณค่าดั้งเดิมของวรรณกรรมชิ้นนี้ไว้ เพราะนับแต่ฉบับที่หลวง
 สรรพสารกิจจัดพิมพ์เป็นมิตรพลีมาจนตราบเท่าปัจจุบันเป็นเวลา

๖

ได้ ๔๐ ปีพอดีแล้ว และครั้งนี้พิมพ์เพียง ๓๐๐ ฉบับเท่านั้น หากได้แพร่หลายทั่วไป แม้อักษรวิธีในภาษาไทยจะวิวัฒนาการไปอย่างไรก็ตาม ควรที่เราจะรักษาแบบอย่างของฉบับพิมพ์ครั้งแรกไว้ เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งอัจฉริยภาพทางภาษาของพระยาอนุমানราชชนและพระสารประเสริฐ เจ้าของนามปากกานาคะประทีป ซึ่งเป็นสคัมภ์ใหญ่สองหลักของอักษรศาสตร์ไทยในรอบกว่าครึ่งศตวรรษที่ล่วงมาแล้ว

หนึ่งในการพิมพ์ครั้งนี้ ทางมูลนิธิ ฯ ได้อนุญาตให้สำนักพิมพ์คลังวิทยา พิมพ์เป็นครั้งที่ ๒ การอนุญาตให้พิมพ์ครั้งที่ ๑ นั้นในพ.ศ. ๒๕๑๔

ม.ค.๑๘
เสวียรักเสถ์-โศภนวิมล

แถลงการณ์

เรื่องกามนิคค์ ได้ลงในหนังสือไทยเขมรวิวรรณาแล้วครั้งหนึ่ง เป็นเรื่องที่
ข้าพเจ้าเลื่อมใสอยู่เสมอ หวังอุปรัด้วยท่านผู้บรรยายถึง ๒ ซึ่งเป็นที่ข้าพเจ้าเคารพ
นับถือ ได้เขียนให้ด้วยความเมตตาปราณีแก่ข้าพเจ้าโดยเฉพาะ ฉะนั้น เมื่อ
อายุข้าพเจ้าครบ ๓ รอบปี นอกจากการทำบุญตามคตินิยมแล้ว ข้าพเจ้าจึง
เลือกเรื่องกามนิคค์เป็นหนังสือสำหรับอภิเนันทนาการแก่บรรดาผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพ
นับถือและรักใคร่คุ้นเคย เป็นที่ระลึกในโอกาสนี้ด้วย

หลวงสรรพสารกิจ

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔

สี่
ร้อย
หก
สิบ

กามนิต

๓
๓
๒
๕

คำนำ

ในมหายาน มักมีเรื่องพระพุทธรูปแปลก ๆ เช่น ในเรื่องโคเทก ซึ่งกล่าวด้วยถาวร
สร้างพื้นและกิน ว่าเมื่อยังมีโลก พระศาสดามหันตพุทธเจ้า ทรงให้ คุณค้อเประชานำไป
เจาะฟ้าและกินสร้างเป็นโลกขึ้น; ในเรื่องไข่อู้วว่า พญาสิงห์ ชื่อ เทมเรย์ ขึ้นไปตรวจแคว้น
สุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นที่สถิตของเจ้าเจ็ดชายชองเค้ พระยศเทพและพวกเขี้ยวปราบ เทมเรย์ ไม่ได้
ต้องรอนถึง พระศาสดามหันตพุทธเจ้า มีพระอาณัติเป็นยี่สิบสามพระ เสกทัพมาปราบ เมืองสุวรรณภูมิ
ของเจ้าเจ็ดชายชองเค้ จึงเป็นปักษ์พิสัย; ในลังกาวดารกรุง พระศาสดามหันตพุทธเจ้า เสกทัพไป
เทศนาไประก ทศกัณฐ์ ณ ลังกาทวีป. แต่อย่างไรก็ตาม ท่านผู้รณานาเรื่องนั้น ๆ ย่อมกล่าวถึง
พระองค์ด้วยความเคารพเป็นเทิ่ง

มีกัน โคพบพระสุคริพหนีออกเรือหนี ทั้งระกล่าวผู้กันทั้งข้อโยน.

เสวยวิมลคต

โสดาบันวิมล

กรุงเทพฯ ๓
กัมพูชา ๒๔๗๓

ภาคหนึ่ง บทคน

บทที่	๑ พระพุทธเจ้าเสด็จกลับเบญจคีรีนคร	๕
„	๒ พบ	๑๒
„	๓ สู้ฝั่งแม่คงคา	๑๗
„	๔ สาวน้อยผู้เกาะกลี	๒๕
„	๕ รูปวิเศษ	๓๓
„	๖ บนลานเอโศก	๔๑
„	๗ ในหุบเขา	๕๗
„	๘ คอกฟ้า	๖๔
„	๙ ไต้ดาวโจร	๗๑
„	๑๐ รหัสยลัทธิ	๘๒
„	๑๑ งวงช้าง	๘๙
„	๑๒ ที่ฝั่งศพของวาชศรพ	๙๙
„	๑๓ เพื่อนบุญ	๑๐๙
„	๑๔ ผู้เป็นสามี	๑๒๒
„	๑๕ ภิกษุโสดัน	๑๓๑
„	๑๖ เตรียมรับมือ	๑๓๙
„	๑๗ สู้ความเป็นผู้ละบ้านเรือน	๑๕๓
„	๑๘ ในห้องโถงบ้านช่างหม้อ	๑๖๖
„	๑๙ พระศาสดา	๑๗๕
„	๒๐ เต็กถือ	๑๘๒
„	๒๑ ในท่ามกลางความเป็นไป	๑๙๖

ภาคสอง บนสวรรค์

บทที่	๒๒	ภูมิสุชาวดี	๒๑๓
„	๒๓	การต้อนรับแห่งชาวสวรรค์	๒๑๙
„	๒๔	ต้นปาริชาติ	๒๒๕
„	๒๕	บัวบาน	๒๓๐
„	๒๖	สร้อยแก้วกาเหว่า	๒๓๗
„	๒๗	สังขกิริยา	๒๔๔
„	๒๘	บนฝั่งกองกาสวรรค์	๒๕๔
„	๒๙	ท่ามกลางกลิ่นหอมแห่งคอกปาริชาติ	๒๖๑
„	๓๐	มีเกิดก็มีตาย	๒๖๘
„	๓๑	ปีศาจที่บนสถาน	๒๗๒
„	๓๒	สาตาเคียร	๒๘๕
„	๓๓	องค์ุมมาล	๒๙๔
„	๓๔	นรกหอก	๓๐๑
„	๓๕	การบูชาอันบริสุทธิ์	๓๑๕
„	๓๖	พระพุทธและพระกฤษณ์	๓๒๖
„	๓๗	คอกฟ้าเหี่ยว	๓๓๘
„	๓๘	พรหมโลก	๓๔๔
„	๓๙	ความมืดแห่งโลกานโลก	๓๔๗
„	๔๐	ในสมุทมนุ่มไม้พระกฤษณ์	๓๕๒
„	๔๑	โอวาทอย่างง่าย ๆ	๓๖๔
„	๔๒	ภิกษุณีอาพาธ	๓๗๓
„	๔๓	มหาปรีนิพพาน	๓๘๕
„	๔๔	พินัยกรรมวาสิฏฐี	๔๐๖
„	๔๕	กลางคืนและรุ่งเช้าในสกลจักรวาล	๔๑๖

โอม!

นมะ ศรีสรรพทุธโพธิสตุเวภยะ ||

บอนมัสการแก่พระพุทธเจ้า

และพระโพธิสัตว์ทรงปวงผู้ทรงสิริ

ภาคหนึ่ง บนดิน

หนังสือ

พระพุทธเจ้าเสด็จกลับเบญจครีนาคร

“ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ : สมัยหนึ่งเมื่อพระผู้มี
พระภาคพุทธเจ้าเสด็จลงมาตรัสในมนุษยโลกแล้ว และถึง
วาระอันควรจะเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน, พระองค์ได้เสด็จสู่ที่
จาริกไปในคามนิคมชนบทราชธานีต่าง ๆ แห่งแคว้นมคธ จน
บรรลุกรุงราชคฤหมหานคร”

ข้อความในพระสูตรเป็นดังนี้.

ขณะพระองค์เสด็จมาใกล้เบญจครีนาครคือราชคฤห
เป็นเวลาจวนสิ้นทิวาวาร. แดดในยามเย็นกำลังอ่อนลงสู่สมัย
ใกล้วิกาล ทอแสงแผ่ชานไปยังสาละเกษตร แลละลือเห็น
เป็นทางสว่างไปทั่วประเทศสุดสายตา คุประหนึ่งมีหัตถ์ทิพย์มา
ปกแผ่อำนวยสวัสดิ์ เบื้องบนมีกลุ่มเมฆเป็นคลื่นซ้อนทับสลับ
กันเป็นทิวแถว ท้องแสงแดดจับเป็นสีระยับระยับแววประหนึ่ง
เอาทรายทองไปโปรยปราย เลื่อนลอยลือ ๆ เรี่ย ๆ rays ลงจด
ขอบฟ้า. ชาวนาและโคก็เมื่อยล้าด้วยตรากตรำทำงาน ต่างพา

กันคุ่ม ๆ เติรกลับเคหาสถานเห็นไร ๆ. เงาหมู่ไม้อันโตคนเดียว
อยู่คนเดียว ก็ยืดยาวออกทุกที ๆ มีขอบปริมณฑลเป็นรัศมี
แห่งสิริรุ่ง. อันกำแพงเชิงเทินบ้อมปราการที่ล้อมกรุง รวมทั้ง
ทวารบดทางเข้านครเล่า มองดูในขณะนั้นเห็นรูปแก้วได้ชัด
ถนัดแจ่มตั้งว่านิรมิตไว้ มีสุ่มทุ่มพุ่มไม้ดอกออกดอกโอบอ้อม
ล้อมแน่นเป็นชนัด. ถัดไปเป็นทิวเขาสูงตระหง่าน มีสีในเวลา
ตะวันยอแสงปานจะฉายเอาไว้เพื่อแข่งกับแสงสีมณีวิเศษ มี
บุษยราศบัณฑทวารรณและก่องแก้วโกเมน แม้รวมกันให้พ่าย
แพ้จะนั้น.

พระตถาคตเจ้าทอดพระเนตรภูมิประเทศดังนี้ พนาง
รอรพระบาทยุคลหยุดเสด็จพระตำเนียร มีพระหฤทัยเปี่ยมด้วย
โสมนัสอินทรีย์ในภูมิภาพที่ทรงจำมาได้แต่กาลก่อน เช่นยอด
เขากาพกุฎไวยบุลยบรรพต อีสึคติ และศิขณกุฎ ซึ่งสูงตระ
หง่านกว่ายอดอื่น. ยิ่งกว่านี้ ทรงทอดทัศนาเห็นเขาเวภาระ
อันมีกระแสน้ำร้อน, ก็ทรงระลึกถึงกุหาได้ค้นสัตตบรณ
อันอยู่เชิงเขานั้น, ว่าเมื่อพระองค์ยังเสด็จสัญจรร้อนเร่แต่โดย
เดียว แสวงหาพระอภิสมโพธิญาณ ได้เคยประทับสำราญพระ
อิริยาบถอยู่ในที่นั้นเป็นครั้งแรก ก่อนที่จะเสด็จออกจากสัง
สารวัฏฏ์ เข้าสู่แดนศิวโมกษปรินิพพาน.

สมัยเมื่อล่วงแล้วแต่ปางหลัง ครังยังมีพระชนมายุอยู่ในพระเขาวกาล เมื่อพระเอกายังค้ำเป็นมันขลับ เสวยอิฐารมณผงมต่อความบันเทิงสุข โดยอุคมอันควรแก่ผู้อยู่ในวัยหนุ่มนั้น, พระองค์ยังทรงสละสรรพสุขศฤงการเสียได้แล้ว เสด็จออกจากพระราชสกุลวงศ์แห่งศากยชนบทในอุตรประเทศ เข้าสู่เขตลุ่มน้ำแม่คงคา บรรลุถึงเชิงเวภารบรรพตอันสูงลิ่ว ได้เสด็จประทับอยู่ที่นั่นเป็นปฐมกาลตลอดเวลาได้ช้านาน และเสด็จภิกขาจารในกรุงราชคฤห์ทุกบุพพัณเวลา

สมัยนั้น และในเฑหานั้น พระเจ้าพิมพิสารท้าวพญาแห่งมคธราชฎร์ ได้เสด็จมาเฝ้าเยี่ยมพระองค์ ทรงอ่อนวอนอัญเชิญเสด็จให้กลับคืนแคว้นศากยะ เพื่อเสวยความสุขแห่งโลก. แต่พระตถาคตมิทรงหวั่นไหว กลับประทานพระธรรมเทศนา, จนพระเจ้าพิมพิสารบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระสัทธรรม ต่อมาได้เป็นอุบาสกสำคัญของพระพุทธองค์เจ้า.

นับแต่บัดนั้นมาจนถึงเวลาที่กล่าวนี้ ล่วงได้ ๕๐ ปีบริบูรณ์แล้ว ระวัง ๕๐ ปีนั้น มิใช่จะเพียงทรงเปลี่ยนแปลงพระองค์ จากความเป็นผู้แสวงหาความจริง จนได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ, ยังทรงบันดาลให้ความมีความเป็นแห่งสังสารโลกเปลี่ยนแปลงไปด้วย. อดีตกาลเมื่อเสด็จประทับอาศัยอยู่ในถ้ำ

ใต้ต้นสัตตบรรณครึ่งกระโถน ถ้าเทียบกับครึ่งกระชั้ คูดิถกัน
 ห่างไกลนักหนา. ครึ่งกระโถน พระองค์เป็นผู้แสวงหาความ
 หลุดพ้นทุกข์, ต้องต่อสู้กับกิเลสมารอันหนาแน่น, ต้องกระทำ
 ทุกรกิจยา ซึ่งมนุษย์อื่นที่แก่ล้าสามารถก็ย่อท้อทำไม่ได้,
 จนภายหลังทรงเห็นแจ้งซึ่งสังสารทุกข์ เสด็จออกจากทุกข์แล้ว
 ได้ตรัสเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. อันความเป็นไปของพระองค์
 ครึ่งกระโถนตลอดมาจนครึ่งกระชั้ ก็เหมือนดั่งกลางวันในฤดู
 ฝน พอรุ่งเช้ามีแสงแดดแผดจ้า, แล้วนภาอากาศพะยับอับแสง,
 เกิดพายุแรงฟ้าคะนองก้องสะท้านชานด้วยเม็ดฝน; ครั้นแล้ว
 ท้องฟ้าก็หายมืดมกลับสว่างสงบเงียบ, มีวิเวกเหมือนภูมิประ
 เทศในยามเย็นที่กล่าวแล้ว, จนกว่าพระอาทิตย์จะอัสดงตั้งหาย
 ไปในขอบฟ้า.

อันว่าพระอาทิตย์จะอัสดงลงฉันใด, สำหรับพระตดา
 คตในขณะนี้ ก็มีฉันนั้น พระองค์ได้, ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์
 ให้เห็นแจ้งซึ่งกองทุกข์, ทรงแสดงพระธรรมอันแท้จริงให้แจ้ง
 ประจักษ์, และประทานหลักความหลุดพ้นจากทุกข์แก่มนุษย์
 นิกรทั่วโลกธาตุ; มีบริษัทสี่เป็นผู้สืบศาสนาวาทเผยแผ่พระ
 ธรรมของพระองค์ให้แพร่หลาย และประพฤติปฏิบัติด้วยกาย
 วาจาใจ รักษาไว้ตลอดจิรกาลาวสาน.

แม้เมื่อพระองค์เสด็จประทับยืนอยู่ขณะนั้น, ก็ได้ทรง
จินตนาการ อันเกิดขึ้นด้วยพระปรีวิตถถึงที่ได้เสด็จมาโดดเดี่ยว
ตลอดวันว่า “ถึงเวลาแล้ว ในไม่ช้าเราก็จะละสังขารนี้ไป
คือสังขารซึ่งเราได้ถ่ายทอดจนหลุดพ้นแล้ว ตลอดจนยังผู้
ที่มาในภายหลังให้หลุดพ้นด้วย แล้วเข้าสู่ความดับสนิทด้วย
อำนาจแห่งปรีนิพพานธาตุ.”

พระตลาคตทอดทรรคนาการ ภูมิประเทศอันแผ่ไพศาล
อยู่จะเพาะพระพักตร์ แล้วตรัสว่า “ดูก่อนราชกฤหณ์เป็นนคร
แห่งเบญจคีรี มีปริมณฑลวงงามตระการ อุดมด้วยนาถลี
และมหาคิงขร อันน่าเบิกบานหฤทัย เราได้แลดูในครั้งนี้เป็น
ปัจฉิมทรรคนาการ;” ตรัสแล้วก็ยังประทับอยู่ ณ ที่นั้น, จน
ภูมิประเทศที่ค่อยเลื่อน ๆ ลงในยามเย็น คงเหลือให้เห็นเด่น
ชัดแต่ยอดสถานอยู่สองแห่ง ที่ต้องแสงแดดจ้าด้วยทอง
คำ. แห่งหนึ่งคือ ปราสาทของพระเจ้าพิมพิสาร, เมื่อพระ
พุทธองค์ยังทรงอยู่ในวัยเป็นภิกษุหนุ่ม ซึ่งยังไม่มีใครรู้จัก ได้
เคยเสด็จผ่านไปทางนั้น, พระเจ้าแห่งแคว้นมคธ คือพญา
พิมพิสาร ทอดพระเนตรเห็นพระองค์เป็นครั้งแรก โดยเหตุที่
พระองค์มีพระลักษณะการดั่งสีหคำเนิร. สถานที่อีกแห่งหนึ่ง
คือยอดหลังคาเทวสถาน ซึ่งแต่ก่อน ๆ มา เมื่อพระองค์ยังมี

ได้ประทานพระธรรมเทศนาแก่มุขยนิกรให้พ้นจากทารุณพิธ
 เคยเป็นสถานที่พลีชีวิตสัตว์อันหาความผิดมิได้นับจำนวนเป็น
 พัน ๆ เพื่อบูชาญเฑาะรูปที่ในนั้น. บัดเดียวใจยอดปราสาท
 และยอดหลังคาเทวสถานก็เลื่อน หายเข้าสู่ความมืดแห่ง สายัณห์
 สนธยา. ขณะนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นสถานที่ซึ่งพระองค์
 กำลังจะเสด็จไปอยู่นั้น กล่าวคือทางยอดแห่งพุ่มไม้ยู่ลิม ๆ
 เบื้องพระพักตร์โพ้น เป็นป่ามะม่วงที่หมอชิวกแพทย์หลวง
 ของพญาพิมพิสาร อุทิศถวายเป็นที่ประทับของพระตถาคต.

ณ ป่ามะม่วงนี้ พระตถาคตตรัสให้พระอานนท์พุทธ
 คุปฐูกนำพระสาวกประมาณ ๒๐๐ ล่วงหน้าไปก่อน ด้วย
 พระองค์มีพระพุทธรูป ประสงค์จะแสวงหาความวิเวกในวันนั้น,
 แล้วจึงจะเสด็จดำเนินตามไปภายหลัง. พระองค์ทรงทราบอยู่
 ว่ายังมีพระภิกษุหมู่หนึ่งจากเบื้องตะวันตก มีพระศาวิบุตรอัคร
 สาวกเป็นประธาน ก็จะมาสู่ป่ามะม่วงในเวลาเย็นวันนั้นด้วย.
 โดยเหตุที่มีพระพุทธรูปประสงค์ปวิเวกธรรม จึงตั้งพระเหตุทัยจะ
 ไม่เสด็จกลับไปให้ถึงป่ามะม่วงในเย็นวันนั้น, จะทรงแสวงหา
 ที่แรมในชั่วราตรีตามละแวกบ้านแถวนั้นก่อน.

ระวางนั้น ขอบฟ้าทางเบื้องตะวันตกเปลี่ยนจากสีทอง
 เป็นสีดำล้วนหมุกหมัวลง, ภูมิประเทศโดยรอบมืดตามลงทุกที.

ค่างคาวที่เกี่ยวเกาะบนต้นรังเห็นคำถมื่นทั้น ตกใจช่วยไต่ยีน
เสียงผีทำคนเค็รมา, ก็ปล่อยเท้าที่เกาะแล้วกางปีกบินถาร้อง
เสียงแหลมหายไปทางสวนผลไม้ในแถวนี้.

เมื่อพระตถาคตเสด็จบทธจรมากกว่าจะถึงระแวกพระนคร
ก็มีตคำลงแล้ว ช่วยประการฉะนี้.

สอง

พบ

พระตถาคตเจ้ามีพระพุทธรูปประสงค์จะทรงแรมคืน ในบ้านแรกที่เสด็จไปถึง ซึ่งในที่นั้นคือบ้านตั้งอยู่ในบริเวณสวน มีช่องไม้ให้ลอดแลเห็นฝาผนังของบ้านเป็นสีเขียว. ขณะพระองค์ทรงย่างพระบาทเข้าไปถึงประตูบ้าน, ทอดพระเนตรเห็นชายตัวท้วม ห้อยอยู่บนกิ่งไม้ จึงเสด็จผ่านเลยไปเสียมิได้ร้องรอ, เพราะบ้านนั้นเป็นที่อยู่ของพรานนก. ในตอนนั้นมีบ้านตั้งอยู่ห่าง ๆ กัน เพราะเป็นชายพระนคร, ช้ำเกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนเสียหายหลัง ในเวลาไม่สู้ช้านัก. เพราะฉะนั้นกว่าจะทรงพบบ้านอีกสักหลังหนึ่งก็เป็นเวลานาน. บ้านหลังนี้เป็นโรงนาของพราหมณ์ผู้มีอันจะกิน. พอพระพุทธรูปเจ้าเสด็จคล้อยเข้าไปในประตูรั้ว, ก็ทรงได้ยินเสียงหญิงผู้ภริยาทั้งสองของพราหมณ์กำลังทะเลาะวิวาทคำทอกัน, พระองค์จึงทรงหันกลับไปออกจากประตูเสด็จพระพุทธรูปคำเนิรต่อไป.

บริเวณสวนของพราหมณ์ผู้มีอันจะกินนั้น มีเนื้อที่ตียาวไปตามถนนมาก จนพระองค์ทรงรู้สึกลำบาก พระกรรชกกาย

เหนื่อยล้าในทางเพราะเสด็จดำเนินมาไกล, ทั้งพระบาทขวา สะดุดหินอันแหลมคม กระทำให้บังเกิดทุกขเวทนาอีกเสบเจ็บปวด. เมื่อพระตถาคตเสด็จมาถึงบ้านอีกหลังหนึ่ง, ก็มีพระอาการตั้งข้างต้นนี้. บ้านที่เสด็จมาถึงใหม่ แลเห็นได้แต่ไกล เพราะแสงไฟที่จุดไว้ในบ้านลอคช่องตาข่ายและช่องประตูพุ่งออกมาสว่างถึงถนน. บ้านนี้ แม้คนจักชูปอดผ่านมา ก็ต้องทราบว่าเป็นบ้านมีคนอยู่ เพราะได้ยินเสียงเลี้ยงดูกันสนุกสนาน เฮฮา, เสียงตบมือกระต๊อบเท่ากันโครมคราม, และเสียงพิณตั้งไม้ซาคสาย, หญิงงามนางหนึ่งทรงพัศตราภรณ์แพรล้วน ศอสวมมาลัยมะลิพวง ยืนพิงอยู่กับเสาประตู. นางแย้มรายพื้นอันแดงด้วยหมากเคี้ยว ยิ้มยั่วหัวเราะว่า อัญเชิญผู้เดินทางคือพระตถาคตเจ้าให้เสด็จเข้าไปในบ้าน โดยกล่าววาทว่า “เชิญท่านผู้เป็นแขกแปลกหน้า, เชิญเข้ามาเถิด, บ้านนี้เป็นที่สนุกสำราญร่าเริง.” แต่พระตถาคตเจ้าเสด็จผ่านเลยบ้านนั้นไปเสีย, และในระหว่างที่เสด็จเลยมานั้น ทรงระลึกถึงถ้อยคำของพระองค์ที่เคยตรัส คือ “ถ้าจะดูศุภกาตुरในหมู่สงฆ์ ก็ในการร้องขับทำเพลง; ถ้าจะดูความบ้าในหมู่สงฆ์ ก็ในการเต้นรำ; ถ้าจะดูความเป็นเด็กในหมู่สงฆ์ ก็ในอาการยิงฟันหัวเราะ.” บ้านที่อยู่ถัดไปไม่สู้ไกลนัก แต่ได้ยินเสียงพิณและเสียงร่าเริง

ล่องมาตามลมได้แต่ไกล. พระองค์จึงผ่านอีกบ้านหนึ่ง, ทอดพระเนตรเห็นชายสองคนกำลังฆ่าแหละโคซึ่งเพิ่งฆ่าใหม่ ๆ ในตอนเย็นวันนั้น, ก็เสด็จเลยบ้านผู้ชายเนื้อโคไป.

บ้านอยู่ถัดไป ตรงลานหน้าบ้านมีหม้อและชามดินเพิ่งปั้นเสร็จใหม่ ๆ วางอยู่เรียงราย อันเป็นการงานแห่งเจ้าของบ้านที่พากเพียรลงแรงทำเป็นสัมมาชีพได้ในวันนี้, เครื่องปั้นหม้อยังคงวางอยู่ใต้คันมะขามใหญ่. ขณะนั้นกุมภการช่างปั้นหม้อกำลังเอาชามดินดิบออกจากเครื่องปั้น. ขนเอามาวางเรียงรวมกันไว้.

พระองค์เสด็จเข้าไปหาชายปั้นหม้อ แล้วตรัสว่า “ดูก่อนท่านผู้เฒ่าคะ, ทถาคทจะขออาศัยพักแรมคืนที่ห้องโถงในบ้านท่าน. จะมีข้อขัดข้องอย่างไรบ้างหรือไม่?”

ชายปั้นหม้อตอบว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ไม่มีข้อขัดข้องอย่างไรเลย. แต่ทว่าในขณะนี้มืออากันตุกะ ได้รับความเมื่อยล้าเพราะเดินทางไกล มาขออาศัยแรมคืนอยู่แล้ว. ถ้าไม่มีความรังเกียจ, ก็เชิญท่านผู้เจริญเถิด.”

พระทถาคทตรัสทรงรำพึงว่า “แท้จริงความวิเวกเป็นสหายอันวิเศษกว่าสหายอื่น ๆ. แต่อากันตุกะที่มาพักอยู่ก่อนเค็รทางเมื่อยล้ามาอย่างเรา, ได้ผ่านเลยบ้านแห่งชนที่ประกอบ

มิจนาศีพและไม่บริศุทธิ์ จนถึงบ้านชายบ้นหม้อจึงได้หยุดขอ
อาศัย. คนเห็นปานนี้ เราอาจร่วมสมาคมแรมคืนอยู่ด้วย
กันได้.”

ครั้นแล้ว เสด็จเข้าไปในห้องโถง, ทอดพระเนตร
เห็นชายหนุ่มคนหนึ่ง มีลักษณะเป็นผู้ดีมีตระกูล นั่งอยู่บน
เสื่อมมห้อง.

พระตถาคตตรัสปราศรัยด้วยว่า “ดูก่อนอาคันตกะ
ถ้าท่านไม่รังเกียจ, ตถาคตจะขออาศัยแรมราตรีในห้องโถงนี้.”

ชายคนนั้นตอบว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, เชิญท่าน
ตามความพอใจเถิด เพราะห้องโถงของกุมภการกว้างขวาง
พอ.”

พระตถาคตเจ้าทรงลาดพระนีสีทนสนัดถลงไถ่ฝา, ลก
องค์ลงประทับด้วยสมาธิบัลลังก์ มีพระกายตั้งตรง ดำรงพระ
สติสัมปชัญญะสงบนิ่ง ตลอดยามคืนแห่งราตรีนั้น. ส่วนชาย
หนุ่มก็นั่งนิ่งอยู่ตลอดยามคืนเหมือนกัน.

ต่อมา พระตถาคตเจ้าทอดพระเนตรเห็นชายหนุ่มมี
อาการสงบนิ่งเช่นนั้น, ก็ทรงรำพึงว่า “กุลบุตรผู้นี้เป็นผู้แสวง
หาโมกษธรรมกระมังหม้อ? อันเราควรถามดู,” ทรงจินตนา
การดังนี้แล้ว หันพระพักตร์ไปทางชายหนุ่มแย้มพระโอษฐ์
ตรัสถามว่า

“ดูก่อนอากันตุงะ, ท่านมาถือเพศเป็นฆูระเคหสถาน เพราะเหตุเป็นไฉน?”

ชายหนุ่มตอบว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, เวลานี้ยังไม่ ดึกนัก, ถ้าท่านไม่รังเกียจ, ข้าพเจ้าจะได้เล่าถึงเหตุที่ข้าพเจ้า ละเคหสถานมาถือเพศเป็นดังนี้.”

พระพุทธเจ้าประทานพระอนุญาต โดยพระศิวิน္ญญัติ ในอาการอันเป็นมิตรภาพ. ชายหนุ่มจึงเริ่มเล่าเรื่องของตน ต่อไปนี้.

สาม

สู่ฝั่งแม่คงคา

ข้าพเจ้าชื่อกามนิต เกิดที่กรุงอุซเซนี อันเป็นนครมี
ภูเขาล้อมรอบ อยู่ไกลไปทางใต้ในแคว้นอวันตี. บิดาเป็น
พ่อค้า แม้มีตระกูลไม่สูงศักดิ์เป็นพิเศษ แต่ก็เป็นที่เศรษฐีมีมั่งมี
มาก. ท่านบิดาได้จัดให้ข้าพเจ้าได้รับการศึกษาอบรมในศิลป
วิทยาเป็นอย่างดี. เมื่อข้าพเจ้ามีอายุอันควรแล้ว ก็เข้าพิธีสวม
ยัชโญปวีตสายธูรมงคลพราหมณ์ตามลัทธิ. เวลานั้นข้าพเจ้า
มีวิชาความรู้อันควรแก่กุลบุตรอย่างเชี่ยวชาญที่สุด จนคนทั้ง
หลายเชื่อว่า ข้าพเจ้าคงได้ศึกษามาจากมหาวิทยาลัยตักกสิลา
เป็นแน่แท้. ข้าพเจ้าสามารถในมวยปล้ำและฟันดาบ, เสี่ยง
ก็ไพเราะ เพราะได้รับการฝึกฝนในคัมภีร์วิทยาศาสตร์อย่างซำ
นาญ, ทั้งสามารถคิดพิณได้แคล่วคล่องเท่ากับนักดนตรีที่ฤ
ชือ; บรรดาโคลกในมหากาพย์ภารตะและกาพย์อื่น ๆ ข้าพเจ้า
สาธยายได้เจเนใจ; ชำการประพันธ์ฉันทพฤตติวิธี ก็อาจารย์
กรองได้รวดเร็ว และมีข้อความไพเราะลึกซึ้ง; ตกว่าวิชา
ใด ๆ อันควรแก่กุลบุตรจะต้องรู้ ข้าพเจ้าย่อมทราบได้อย่างดี

เป็นที่สุด, ตูก่อนท่านอากันตุกะ, อันวิชชาความรู้ของข้าพเจ้านั้นเป็นที่พูดกันติดปากของประชาชนชาวอุชเชนีว่า “เซียวชาญเหมือนमाणพกามนิตเทียว”

อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อข้าพเจ้ามีอายุได้ ๒๐ ปี, บิดาได้เรียกตัวไปหา, แล้วพูดว่า:—

“ลูกรักเอ๋ย, บัดนี้การศึกษาของเจ้าก็สำเร็จบริบูรณ์แล้ว, ถึงเวลาที่จะต้องคู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกให้หูตากว้างขวางออกไปบ้าง, แล้วจึงเริ่มประกอบการพาณิชย์เป็นอาชีพต่อไป. เวลานี้พอดีประจวบเหมาะ, เพราะใน ๒-๓ วันนี้พระเจ้าแผ่นดินของเราตรัสให้แต่งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพี ซึ่งอยู่ไกลไปทางเหนือ. พ่อมีสหายอยู่ในเมืองนั้นคนหนึ่งชื่อประณาท, เคยไปมาหาสู่กันเสมอ. เขาได้บอกแก่พ่อไว้นานแล้ว ว่าถ้าเอาสินค้ำเมืองเรา มีแก้วหิน ไม้จันทน์ผง เครื่องจักสานและผ้า ไปขายที่กรุงโกสัมพี จะได้กำไรงาม. ที่พ่อไม่อยากรนำสินค้ำไปขาย เพราะหนทางไกล ไปตามทางก็มีโจรผู้ร้ายชุกชุม เป็นที่รังเกียจอันตรายมากอยู่. แต่ทว่าถ้าได้ไปในพวกราชทูตแล้ว เป็นอันปลอดภัย. ลูกเอ๋ย! เจ้าจงเตรียมตัวเถิด, เข้าไปเลือกสินค้ำในโรงเก็บบรรทุกเกวียนโคไปสัก ๑๒ เล่ม, สมทบกระบวนท่านราชทูต

ไป. ของที่เอาไปนี้ เมื่อขายได้ ให้ชื้อกาสิกพัสดุ (ผ้า
บางพาราณสี) และข้าวชะนิตที่ตักกลับมา, นี้และจะเป็นบทเรียน
การค้าขายของเจ้าในขั้นต้น ซึ่งพ่อหวังว่าจะเป็นผลดีแก่เจ้า
อย่างงาม. อีกอย่างหนึ่งเจ้าจะได้เห็นประเทศต่าง ๆ อันมี
ลักษณะพันธุ์ภูมิแปลก ๆ ผิดกว่าประเทศของเรา, ตลอดจนได้รู้จัก
เห็นชนบทรรมนิยม และได้สมาคมกับคนชั้นสูง คือพวก
ท่านราชทูต ได้ทุกวัน, จะได้จำกัดกิจการทำทางของผู้ดี เพิ่ม
คุณสมบัติขึ้นในตัวเรา. ดังนั้น พ่อจึงถือว่าได้รับประโยชน์
อย่างใหญ่ เพราะพ่อค้าจะต้องเป็นคนมีหูตาสว่างจึงจะใช้ได้”

ข้าพเจ้าขอบคุณในความกรุณาของท่าน ดีใจจนน้ำ
ตาไหล และต่อมาอีก ๒-๓ วัน ข้าพเจ้าได้รำลึคาบิตามารคา
และละเคหสถานเริ่มออกเดินทาง.

ขณะออกจากประตูเมือง รู้สึกว่าได้เป็นหัวหน้าควบ
คุมเกวียนสินค้า, หัวใจข้าพเจ้าเต้นเร้าด้วยความอึดเอิบใจ
คิดนึกไปต่าง ๆ นานาอย่างรำเริง. การเคิรทางล่องไปวัน
หนึ่ง ๆ ก็เท่ากับได้ประสพมหกรรมอย่างสนุกสุดใจ. ตกเวลา
กลางคืนหยุดพักเคิรทาง ก่อไฟกองใหญ่เพื่อบ้องกันเสื่อ.
ข้าพเจ้านั่งล้อมวงอยู่ข้างท่านราชทูต, และคนนอกนั้นก็ล้วน
เป็นผู้สูงอายุและมีศักดิ์ กระทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกคล้าย ๆ กับ
ว่าอยู่ในเทวสมาคม ณ แดนสวรรค์.

เค็รทางผ่านป่าใหญ่ในแดนเวทิส, แล้วข้ามยอดเขา
แห่งทิววินธัย จนบรรลู่ทุ่งกว้างใหญ่ฝ่ายเหนือ กระทำให้รู้
สึกว่าได้มาเห็นโลกใหม่อยู่ตรงหน้า, เพราะแต่ก่อน ๆ มาไม่
เคยคิดว่าโลกเรานี้จะแผ่ไปกว้างขวางมหึมาถึงปานจะนี้.

ล่องประมาณหนึ่งเดือน นับแต่ออกเค็รทางมา. เย็น
วันหนึ่งมองดูทางยอดดงตาล เห็นเป็นแถบทองขนาดใหญ่
สองแถบ ดูประหนึ่งว่าคลี่คลายออกจากกันอยู่ตรงขอบฟ้า
ซึ่งแลเห็นเป็นหมอกอยู่หลัง ๆ และแล่นขนานกันมาเป็น
เส้นบนภูมิภากอันเขียวชะอุ่มด้วยตฤณชาติ, แล้วค่อย ๆ เข้า
ใกล้กัน จนที่สุดรวมกันเป็นสายเดี่ยวมีขนาดกว้างใหญ่.

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีใครมาตบไหล่, เหลียวไปก็เห็นท่าน
ราชทูต. ข้าพเจ้าไม่ทันรู้สึกตัวเมื่อท่านเค็รเข้ามา. ท่านได้
พูดว่า:-

“กามนิต, ที่เห็นเป็นแถบทองโน่นคือแม่น้ำมุนา
และแม่คงคาอันศักดิ์สิทธิ์. กระแสน้ำทั้งสองมารวมกันตรงหน้า
เราอยู่น.”

ข้าพเจ้ายกมือชนจบบูชา.

ท่านราชทูตกล่าวต่อไปว่า “ที่เจ้าแสดงเคารพเช่นนั้น
เป็นการดีแล้ว เพราะแม่คงคามาจากแดนแห่งทวยเทพ อัน

อยู่ในกลางเขา ซึ่งมีหิมะปกคลุมทางอุตรประเทศ แล้วไหล
 ตกกล่าววว่า มาจากแดนสวรรค์. ส่วนแม่น้ำมนานนั้นเล่า
 ไหลมาจากแดนอันขรนามแต่กาลไกลสมัยมหาภารตะ. น้ำแห่ง
 แม่น้ำมุนาย่อมล้นไหลผ่านหัตถินปุระ ซึ่งปรักหักพังแล้ว,
 และท่วมล้นทุ่งกุรุ ซึ่งป่าณฑพพี่น้องกับพวกเการพ ได้ทำ
 สงครามเพื่อชิงชัยในความเป็นใหญ่ ณ ที่ตรงนั้นพระกฤษณะ
 เป็นสารถีขับรบบให้พระอรชุน และพระกรรมกำลังพิโรธอยู่
 ในกาย.* แต่เรื่องเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเล่าก็เห็นจะได้ เพราะ
 เห็นว่าเจ้าเปรี๊ยะโปร่งใจอยู่แล้ว. ตัวเราเคยยืนอยู่บ่อย ๆ
 บนแหลมที่เห็นอยู่นั้น มองดูแม่น้ำมนานนั้นมีสีเขียวไหลเป็น
 ลูกระลอกกลดหล่น แข่งไปกับน้ำแม่คงคาซึ่งมีสีเหลือง. ต่างสี
 ต่างไหลไม่รวมกัน เขียวและเหลือง. ได้แก่กษัตริย์และพราหมณ์
 อันอยู่ร่วมในมหาสมุทร คือวรรณะค้ำยันกัน, ต่างจรร่วมทาง
 ไปสู่แดนแห่งพรหม, บางคราวเข้ามาใกล้ชิดกัน, บางคราวห่าง
 กัน และบางคราวก็ร่วมกัน. เป็นดั่งนี้หรือคร: เปรียบเหมือน
 แม่น้ำทั้งสองที่เห็นอยู่นี้. ครนแล้วเรารู้สึกว่าไหลลอย. แ่ว
 คล้ายได้ยินเสียงรบ, เสียงคีส์ตราวุธกระทบกัน, เสียงเป่าเขา

* ดูเรื่องในภาคผนวกท้ายพระราชนิพนธ์บทละครศกุนตลา

เราเร่งพล, เสียงม้าร้อง, เสียงช้างแปรแปรนั้น: หัวใจของเรา
ก็ตกตกเต็นต์เข้า เพราะรู้สึกว่ารบรบของเราก็มาอยู่ที่นี้
ด้วย, และโลหิตของท่านเหล่านั้นก็ไหลนองซึมไปในทรายแห่ง
ทุ่งกรุ่น."

ข้าพเจ้ารู้สึกปลาบปลื้มในท่านราชทูต, เงยหน้าขลุ
ท่านซึ่งเป็นผู้อยู่ในวาระกะษัตริย์ สืบตระกูลนี้กลับเป็น
ทายาทมา.

ขณะนั้น ท่านราชทูตจูงมือข้าพเจ้า พลังกล่าววาจา
ว่า "มาทางนี้, ลูก, มาดูภูมิประเทศที่เราจะไปถึง." ท่าน
พาข้าพเจ้าอ้อมไปทางสุ่มทุมไม้พันออกไปเพียง ๒-๓ ก้าวเท่า
นั้น ก็เห็นภูมิประเทศนั้นอยู่ทางเบื้องตะวันออก.

พอข้าพเจ้าเห็น ก็ออกอุทาน, เพราะมองไปทาง
หัวเลี้ยวแม่คงคา ก็เห็นกรุงโกสัมพิตุงตุงมมาก. เห็นกำแพง
ปราการ บ้านเรือนสลัปล้างแลดูเป็นลมหลั่น มีเชิงเทิน
ทำน้ำท่าเรือ ต้องแสงแดดในเวลาอัสดง ดูประหนึ่งว่าเป็น
เมืองทอง. ส่วนยอดปราสาทที่เป็นทองแท้ ก็ส่องแสงดู
ตั้งว่ามีอาทิตย์อยู่หลายดวง. ควันไฟสีดำแดงพลุ่ง ๆ ขึ้นจาก
ลานเทวสถาน. ถัดลงไปข้างล่างริมฝั่งน้ำ เห็นควันสีเขี้ยวอ่อน
ลอยขึ้นมาจากอกศุกที่กำลังเผา. ในลำน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งฉาย

เงาแห่งสถานต่างๆ ลงไปเห็นกระเพื่อม ๆ, มีเรือน้อยใหญ่
นับไม่ถ้วน มีใบและธงทิวสีต่างๆ แลดูงามตา. ตรงทำน้ำ
เห็นอยู่ไกล ประชาชนอาบน้ำอยู่มากมาย. นาน ๆ ได้ยิน
เสียงคนพูดต้งหึ่ง ๆ กล้ายเสียงผึ้ง.

ขอให้ท่านผู้เจริญจิตตุดี. ข้าพเจ้ารู้สึกคล้ายกับว่า
ได้มองเห็นเทวโลก ยิ่งกว่าได้เห็นเมืองมนุษย์. แท้จริงลุ่มน้ำ
แม่คงคาทั้งหมดนี้ มีความงามดูเป็นสรวงสวรรค์ อันปรากฏ
ให้เห็นชั้นแก่ตาข้าพเจ้า.

ในคืนนั้นเอง ข้าพเจ้าไปถึงเมือง และพักอยู่ที่บ้าน
ท่านประณาท ผู้สหายเก่าแก่แห่งบิตา.

รุ่งเช้าตรู่ ข้าพเจ้ารีบไปยังทำน้ำที่ไกลที่สุด. เมื่อกำลัง
ลงชั้นบันได รู้สึกเบิกบานใจ ไม่ทราบว่าจะอธิบายได้อย่างไร
เพราะได้มีโอกาสมาสनานภายในน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีใช้แต่จะ
ชำระล้างฝุ่นธุลีที่ติดต้องตัวเพราะไปเค็รทางมาเท่านั้น, ยังเป็น
น้ำที่สามารถชำระบาปมลทินให้หมดสิ้นไปได้ด้วย ข้าพเจ้าจึง
ไม่แต่จะอาบอย่างเดียว, ได้เอาขวดไปบรรจุน้ำศักดิ์สิทธิ์สำ
หรับไปฝากท่านบิตาคด้วย. อนิจจา! ขวดน้ำนั้นหาได้ไปถึงท่าน
ไม่. ด้วยเหตุไร จะได้ทราบในภายหลัง.

ถัดจากอาบน้ําแล้ว ท่านผู้เฒ่าประณาทศีรชะหงอก มีท่าทางน่านับถือ ได้พาข้าพเจ้าไปเที่ยวตลาดในเมือง. และอาศัยความช่วยเหลือของท่าน เพียง ๒-๓ วันเท่านั้น ข้าพเจ้าขายสินค้าที่บรรทุกมาได้หมดมีกำไรอย่างงาม, และกว้านซื้อสินค้าพื้นประเทศสระสมไว้เป็นจำนวนมากที่ชาวเมืองของข้าพเจ้านิยมให้ราคาสูง.

เมื่อการค้าขายของข้าพเจ้าได้ผลดีอย่างรวดเร็ว มีเวลาว่างเหลืออยู่มาก กว่าท่านราชทูตจะกลับ ดังนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกดีใจมาก จะได้เที่ยวชมบ้านเมืองหาความสนุกสำราญตามอำเภอใจได้บริบูรณ์, ซึ่งความจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะได้โสมทักต์ บุตรท่านประณาทเป็นผู้นำเที่ยว.

๘

สาวน้อยผู้เคาะคลี

เวลางามยามบ่ายวันหนึ่ง โสมทักต์กับข้าพเจ้าพากันไปเที่ยวที่อุทยานนอกเมือง. อุทยานนี้งดงามมาก ตั้งอยู่ริมฝั่งอันสูงของแม่คงคา มีต้นไม้ใหญ่ใบครีมีสระบัวขนาดใหญ่ มีศาลาที่พักอาศัย และซุ้มมะลิเลื้อย, ซึ่งในเวลานั้น ประชาชนพากันไปเที่ยวหาความสำราญใจกันเกลื่อนกล่น, ข้าพเจ้ากับโสมทักต์นั่งบนชิงช้า มีคนคอยรับใช้แกลงไกวให้, รู้สึกเบิกบานใจไม่น้อย ในขณะที่ได้ยินเสียงนกโกกิลาประหอคเทศร้องระงม. ทันใดนั้นได้ยินเสียงกำไลข้อเท้ากระทบกัน, โสมทักต์สหายข้าพเจ้าผลุนผลันลุกขึ้นออกจากชิงช้า พลางเรียกข้าพเจ้าว่า “ดูทางนี้, กามนิต, ดูพวกนางงามที่สุดของกรุงโกสัมพีกำลังเคาะคลีเป็นหมู่” สตรีเหล่านั้นล้วนเป็นพรหมจารีณี เลือกสรรเอามาจากพวกมั่งมีและชั้นสูงทั้งนั้น สำหรับมาเล่นคลีบูชาพระลักษมีเทวีแห่งเขาวินธัย. นับว่าเคราะห์ดีมาก, สหายเอ๋ย! ที่ได้มาเห็นนางงามในเวลาเคาะคลี เพราะจะดูได้เต็มตา ไม่มีใครหวงห้าม. มาเถิด! อย่าให้เสียเที่ยวเลย.”

เป็นธรรมดาอยู่เอง ในเรื่องเช่นนี้ ไม่ต้องคอยให้
 เตือนซ้ำ ข้าพเจ้าลุกขึ้นตามโสมที่ตัดคัตติค ๆ ไปโดยเร็ว. ถึงที่
 แห่งหนึ่ง สร้างเป็นเวทีขนาดใหญ่ ประดับประดาด้วยแก้ว
 หินต่าง ๆ เห็นเหล่านางงามรวมกันอยู่บนนั้นกำลังจะลงมือ
 เล่น. ข้าพเจ้าต้องยอมรับว่าที่ได้มาเห็นนางเหล่านั้นแต่ละ
 คนทรงโฉมควรพิศวง สวมพัศตราภรณ์ล้วนแพรวพรรณ พริ้ง
 พราวด้วยเครื่องถนิมอลังการแลลานตา ตั้งนี้ มิใช่เป็นสิ่งที่จะ
 ได้ดูบ่อย ๆ บ่อยกล่าวไปใย ถึงกิริยาท่าทางที่เรียงรายย้ายท่า
 อันองงามในยามไขว่คว้าลุกกลี, เพียงได้เห็นอยู่นั้นเป็นแต่ชั้น
 ตัน. ต่อขึ้นไปเหล่านางผู้มีเนตรตั้งตาทราญก็ย้ายท่าทาง
 ต่าง ๆ ในเวลาโยนแย่งกลีกัน ให้เห็นเป็นขวัญตาข้าพเจ้า
 เป็นเวลาอยู่ช้านาน. ครั้นแล้วนางเหล่านั้นก็ถอยออก คง
 เหลืออยู่กลางรัศนเวทีแต่นางเดียว, อยู่กลางรัศนเวที—และก็
 อยู่ในกลางดวงใจของข้าพเจ้าด้วย.

ดูก่อนท่านมาริสะ, ข้าพเจ้าพึงกล่าวได้ด้วยถ้อยคำเป็น
 ไฉน? ถ้าจะพูดถึงความงามของนาง ก็เกรงว่าถ้อยคำของ
 ข้าพเจ้าอาจหาญอยู่สักหน่อย, เพราะถ้าจะกล่าวให้ท่านรู้สึก
 ชิมทราบได้คงหลับตาแลเห็น ข้าพเจ้าจะต้องเป็นมหากวีภรต
 เสียก่อน, และถึงจะมีความสามารถปานนั้น ท่านก็จะเห็นความ

งามได้เพียงราว ๆ เท่านั้น. รวมความ ข้าพเจ้าพอจะบอกได้
 เล่า ๆ ว่าสาวน้อยที่อยู่กลางเวที มีดวงหน้าवलประหนึ่งแสง
 จันทร์อ่อนอ่อน ๆ รูประหงทรงอรชรหาคำหิมิได้ ทรงทรม
 วยอยู่ท่วสรรพางค์, จนทำให้ข้าพเจ้าเผลอสติคิดว่านางคือ
 พระลักษมีเทวีอวตารมา. บังเกิดความยินดีซาบซ่านทันทีที่ได้
 มาเห็น.

ทันใดนั้น นางเริ่มเตาะคลี่บูชาพระศรีเทวี มีกิริยา
 ท่าทางทัดเทียมได้ ก็แต่ผู้สามารถเป็นพิเศษ. นางโยนลูกกลี
 ลงบนเวที ครั้นเมื่อลูกกลีค่อย ๆ กระทบกลับ, นางเอาหัตถ์
 ดังกลีบดอกไม้ตบรับไว้ ให้ลูกกลีกระดอนขึ้นแล้วก็เอาหลัง
 หัตถ์ขึ้นรับ, และโยนกลับผลัดเปลี่ยนเวียนท่าตบต้อนลูกกลี
 ด้วยหัตถ์ซ้ายและหัตถ์ขวาให้กระดอนขึ้นลงเร็วและซ้ำ วงไป
 จนตลอดค่านเวที. ถ้าท่านเป็นผู้รักดูชำนาญในการเล่นกลี, ซึ่ง
 ข้าพเจ้าสังเกตดูในกิริยาของท่าน ก็ต้องเข้าใจว่ามีความรู้ดี,
 และได้ไปเห็นด้วยตาเอง ก็คงบอกว่าจะหาผู้ที่ชำนาญยอด
 เยี่ยมเสมอนางเป็นไม่มี.

ครั้นแล้วนางได้แสดงการเล่นอย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้า
 ยังไม่เคยเห็น และยังไม่เคยได้ยินการเล่นชนิดนี้ด้วย. กล่าวคือ
 ได้โยนลูกกลีทองหนึ่งคู่ แล้วเตาะให้ขึ้นลงอย่างรวดเร็วจนดู

เป็นสายทอง ตึงแต่พื้นเวทีตลอดขึ้นไปในอากาศ, ส่วนบาทก็ย่างย่ำเข้าจ้งหระกับเสียงอาภรณ์ที่ประทับกาย. ถ้าจะเปรียบเทียบความเร็วของคลีก็คือ เห็นเป็นสายคล้ายซี่กรงทองและนางนั้นคือนก ซึ่งกระโดดเต็นไปมาอยู่ในกรงทองปานเดียวกัน.

ถึงตรงนั้นตานางและข้าพเจ้าก็ประสพกัน !

ดูก่อนท่านอาคันตุกะผู้เจริญ, นับแต่่นั้นมากระทั่งถึงบัดนี้ ข้าพเจ้าสงสัยยังเข้าใจไม่ได้ ว่าทำไมข้าพเจ้าจึงไม่ตายล้มลงขาดใจตาย เพราะสายตานางเสียแต่ในขณะนั้น จะได้ไปเกิดในสวรรค์ ? หรือบางที่เป็นเพราะวิบากกรรมในชาติก่อนยังชะลอลอยอยู่ ข้าพเจ้าจึงไม่ตายลงไปในขณะนั้น สัมผัสชีวิตรอดพ้นภัยต่าง ๆ มาได้ถึงบัดนี้ ? ก็เห็นจะเป็นด้วยบุญกรรมยังหวังเหนียวไว้ และกว่าจะหมดสิ้นไปก็คงจะอีกช้านาน.

จะขอย้อนเล่าต่อไป ถึงตอนนั้นคลีลูกหนึ่งพลาดหัดด์นาง กระเด็นออกจากกลางเวทีลงมาข้างนอก. บรรดาชายหนุ่มในที่นั้นหลายคนต่างวิ่งกันเข้าไปแย่งเก็บลูกคลี; ข้าพเจ้าด้วยผู้หนึ่งที่วิ่งเข้าไปแย่งกับเขาด้วยและไปถึงลูกคลีก่อน. แต่ในทันทีที่กันนั้น ชายหนุ่ม คนหนึ่ง แต่งตัว ด้วยเสื้อผ้า อันงาม มีราคาแพง กรากเข้าไปแย่งข้าพเจ้า; ต่างฝ่ายไม่ต้องการให้ใครได้ลูกคลีเอาไป. แต่อาศัยข้าพเจ้ามีความรู้ในวิชากลเม็ดมวยปล้ำ

ชำนาญ จึงว่าลูกคลีไว้ได้, ส่วนชายคนนั้นกว่าหลังรั้ง
 ข้าพเจ้าไว้มิให้ไป, แต่ไปว่าถูกร้อยคอทำด้วยแก้วมีเครื่อง
 รวงร้อย, ร้อยคอของข้าพเจ้าขาดทันที, กระทบทำให้ชายคน
 นั้นล้มลง; ข้าพเจ้าก็ได้ลูกคลีมา. ชายคนนั้นโกรธกะโตะลุก
 ขึ้น, หยิบสร้อยที่ตกขาค่อยู่วางเท้าข้าพเจ้า, เครื่องรางที่ทำ
 เป็นตาเสือเป็นของไม้ส้มมีราคาอะไร แต่เป็นเครื่องคุ้มกันภัย,
 เวลานั้นไม่อยู่ในกายข้าพเจ้า, แต่ช่างเถิด, เพราะได้ลูกคลี
 อันเมื่อสักครู่ได้ถูกหัตถ์ตั้งดอกบัวของนางตบต้อง มาอยู่ในกำ
 มือข้าพเจ้าแล้ว. และในทันทีนั้นด้วยความชำนาญในการโยน
 คลีมาก่อน ข้าพเจ้าได้โยนลูกคลีขึ้นไปข้างหน้าเวทีตรงมุมข้าง
 หนึ่ง. ลูกคลีค่อยกะทอนเข้าไปหาสาวน้อย ซึ่งในขณะนั้นยัง
 กงตบลูกคลีที่เหลืออยู่อีกลูกหนึ่ง. นางก็รับไว้ได้ กระทบทำให้
 คนคู่แสดงความพอใจออกเชิงแซ่. เมื่อการเล่นเพื่อบูชา
 พระลักษมีเทวีสุดลงแล้ว, นางงามทั้งหลายก็หายหน้าไป, ส่วน
 ข้าพเจ้ากับโสมหัตถ์ก็กลับบ้าน.

ขณะเคิรทางกลับ สหายข้าพเจ้าพูดขึ้นว่า ข้าพเจ้า
 เป็นคนโชคดีที่ไม่ได้รับราชการอยู่ในกรุงนี้ เพราะชายหนุ่มซึ่ง
 เข้ามาแย่งลูกคลีกับข้าพเจ้า ไม่ใช่คนอื่นไกล เป็นบุตรของ
 ประธานมนตรี. ใคร ๆ ที่ได้เห็นเหตุการณ์ในเวลาที่แล้วมา,

รู้สึกว่ายายหนุ่มคนนั้น แสดงกิริยาอาฆาต มาตรา้ย ข้าพเจ้า เป็นที่
 สุก. ความข้อนั้นไม่ทำให้ข้าเจ้ารู้สึกวิตกเดือดร้อนเลย. ที่เดือด
 ร้อนใจอยู่ในขณะนั้น ก็ตรงที่จะต้องการทราบ ว่าสาวน้อย
 คนนั้นคือใคร, แต่ก็กระตาคปากไม่อาจซักถาม. ฝ่ายโสมทัตต์ก็
 เคารพความในใจข้าพเจ้าได้ แกล้งพุดชมเชยนางในการเล่นคลี
 ต่าง ๆ นานา. ข้าพเจ้าทำเป็นไม่รู้รู้สึก และว่าหญิงที่เมือง
 ข้าพเจ้ามีถมไปที่สามารถในการเล่นคลีไม่แพ้. แท้จริงในเวลา
 นั้น หัวใจ ข้าพเจ้า นั้น บ่วน ค้วย รู้สึกว่า ตน ได้ กล่าว ความ เท็จ
 ควรที่จะต้องขอโทษนางผู้หาที่เปรียบในความงามมิได้.

ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องกล่าวว่า คึนนั้นข้าพเจ้านอนไม่
 หลับเลย, ที่ทนนอนหลับตาก็เพื่อให้เห็นภาพที่ต้องการเห็น
 เท่านั้น วันรุ่งขึ้นข้าพเจ้าไปสงบอารมณ์อยู่ที่มุ่มสวนของท่าน
 เจ้าบ้านที่ข้าพเจ้ามาพักอยู่ เพราะที่นั้นอยู่ห่างไกลจากเสียง
 พลุกพล่าน, และตรงที่ดินทรายใต้ต้นมะม่วงอันร่มรื่น กระทำ
 ให้ร่างกายที่ผ้าวค้วยรุ่มรัก ค่อยระงับความร้อนรนไว้ได้บ้าง
 กับได้อาศัย พินเจ็ดสาย เป็นสหาย สำหรับบอกเล่า ความรักในใจ
 พอดตะวันบ่ายคลายแดดร้อนลงไปบ้าง ข้าพเจ้าชวนโสมทัตต์
 ให้นั่งรถไปเที่ยวที่อุทยานอีก. โสมทัตต์ขัดไม่ได้ก็ไปด้วย. ที่
 จริงโสมทัตต์ต้องการไปดูการตึนกพนัน แต่ต้องเว้นไปในวัน

นั้น. ข้าพเจ้าเดินตุ๋นตุ๋นเห่อยู่ในสวนจนตลอด ก็ไม่เป็นผล
คั่งมั่งหมาย. จริงอยู่ มีนางงามเล่นคล้อยอยู่หลายคน ดูประ
หนึ่งจะลวงให้ข้าพเจ้าหลงเข้าไปหา, ครั้นเมื่อเข้าไปแล้ว ก็หา
พานพบนางผู้ทรงโฉม คือ พระศรีเทวีไม่

ข้าพเจ้าเสียใจเป็นที่สุด เลิกไปเที่ยวในอุทยาน, หัน
ไปเที่ยวทางแม่คงคา ได้ไปยังท่าน้ำหลายแห่ง. ในที่สุด ลง
เรือเที่ยวลอยล่องไปตามกระแสนารอนันต์ศักดิ์สิทธิ์ จนแสง
อาทิตย์ในเวลาอัสดงลบหายไป, เห็นแสงคบแลแสงตะเกียง
เรียรายอยู่แวม ๆ ต้องพิน้ำซึ่งคุดังกะจกให้เต็มฉนั้น.
ข้าพเจ้าจำเป็นต้องเลิกความหวังอันแรงกล้าแต่ว่าเจียบ ๆ อยู่
ในใจ, บอกคนเรือให้พายมาส่งยังท่าที่อยู่ใกล้.

เมื่อนอนไม่หลับตลอดคืน คืนนั้นตั้งแต่เช้าก็อยู่แต่
ในห้อง เพื่อพักผ่อนอารมณ์ ซึ่งหมกมุ่นมัวหมอง เห็นอยู่
แต่รูปนางงาม พอให้บรรเทาจะได้มีกำลังวังชา สามารถไป
เที่ยวอุทยานในตอนบ่ายอีก. เพื่อให้หายรำคาญใจหันไปฟังพู่
กันและสี เอามาวาดรูปนางในเวลาตบลูกกลี. พุดถึงอาหาร
ข้าพเจ้าไม่สามารถจะกินได้แม้แต่คำเดียว. อันว่านกเขาไฟซึ่ง
มีเสียงเพราะอ่อนหวาน ยืนช้ำพู่ได้ด้วยแสงจันทร์ฉนั้นโต,
ข้าพเจ้ายืนช้ำพู่ต่อมาได้ ก็ด้วยแสงจันทร์แห่งดวงหน้าของนาง

ฉันนั้น ซึ่งข้าพเจ้าจำได้เป็นเงา ๆ, แต่หวังว่าจะได้เห็น เพื่อ
 ฟื้นฟูความจำให้แม่นยำขึ้นอีก ก็ที่ในอุทยานตอนเย็น. อนิจจา
 ความหวังที่มีไว้นี้ ในที่สุดกลายเป็นความเสียใจ เพราะไป
 แล้วก็ไม่ได้พบ. ภายหลังโสมทศัตต์ชวนไปเที่ยวทอดสะกา
 เพราะโสมทศัตต์ติดสะกาแทบเป็นบ้า อย่างพระนลซึ่งถูกกลืนเข้า
 สิงขณะนั้น. ข้าพเจ้าขอตัวไม่ไปด้วยบอกว่าเหนื่อย, ซึ่งที่ถูกถ้า
 เหนื่อยก็ควรกลับบ้าน แต่ข้าพเจ้าไม่ยกกลับ โพลไปที่ทำน้ำ
 แล้วลงเรือเที่ยวอีก. ในคราวนี้ข้าพเจ้ามีความเสียใจไม่แพ้คราว
 ก่อน เพราะมิได้ไ้วะอะไรเลย.

ห้า

รูปวิเศษ

ข้าพเจ้าย่อมทราบได้ดีสำหรับตัวเองว่า การนอนให้หลับเป็นอันไม่น่านึกถึง. จึงไม่เปลี่ยนเสื้อผ้าตลอดเวลาเย็นวันนี้, เป็นแต่นั่งลงที่หัวนอน บนเสื่อหญ้าซึ่งเป็นอาสนะสำหรับกราบไหว้พระ, นั่งท่าบูชาสงบนิ่งอยู่อย่างนั้นตลอดคืน, ในใจก็นึกภาวนาถึงพระลัทธิมีเทวีรุมี่กำเนิดจากดอกบัว, รุ่งรางสว่างแล้วก็เริ่มวาดรูปที่ค้างไว้ต่อไป.

เวลาล่วงไปรวดเร็ว ในขณะที่ข้าพเจ้าวาดรูปอยู่. พอตีโสมทักตักเข้ามาหา. ข้าพเจ้าได้ยินเสียงเขาเดินมา ก็ตะลึงตะลันเอารูปและเครื่องเขียนเสือกซ่อนไว้ใต้ที่นอนทันที โดยไม่รู้สีกตัวต้องนึกในการที่ทำเช่นนั้น.

โสมทักตักนั่งลงบนเก้าอี้^{๕๕}เตี้ยข้างตัวข้าพเจ้า มองดูข้าพเจ้าแล้วก็ยิ้ม, พูดว่า:—

“ข้าพเจ้าออกจะเห็นเป็นความจริงแล้วว่า ในบ้านเราเวลานี้ออกจะมีเกียรติยศอยู่^{๕๖} ที่ได้เป็นที่เกิดของอริยบุคคล

เพราะสุทธานมิใช่จะบำเพ็ญตบะในการอดอาหารอย่างทรหดที่สุดแล้ว, ยังเว้นจากการนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่มเพิ่มขึ้นด้วย. จงดูหมอนและที่นอนซึ่ง ไม่มีรอยชอกช้ำแม้เล็กน้อย, ผ้าปูก็ ยังขาวสะอาดไม่มีมลทินเลย. แต่ว่าร่างกายของท่านถูกบำเพ็ญตบะอดอาหาร คุ้ออกจะซุบ ๆ ไปแล้ว, แต่ยังมีน้ำหนักอยู่ เพราะที่เสื่อเป็นรอยบุ๋มแสดงว่า สุทธานจำศีลอยู่บนนั้นตลอดคืน, สำหรับท่านผู้แน่วแน่ในการภาวนาบุญ หอ้งที่อยู่ณูยังไม่เหมาะ, เพราะออกจะเป็นโลก ๆ อยู่หน่อย ด้วยบนโต๊ะ แต่งตัวยังมีโถน้ำมัน แม้จะไม่ได้แตะต้องก็จริงอยู่ แลงยังมี โถผงไม้จันทน์ โถน้ำหอม และจานวางเปลือกถันส้มและหมาก อยู่ด้วย. ที่ฝา ก็ยังมีพวกมาลาดอกอัมลาน* และพิณแขวน. เอ๊ะ! ฉากที่เคยแขวนอยู่ที่xonนั้น หายไปไหน?”

ข้าพเจ้าอีกอ้ากำลังนึกแก้ตัวไม่ทัน. โสภทัตต์เหลือบไปเห็นซุกอยู่ที่ใต้ที่นอน, ก็ไปลากเอาออกมา และพูดว่า:—

“ดูดู! มดอ่อมอผีที่ไหนนี่? ชั่วแท้ ๆ มาทำฉากเปล่าที่แขวนอยู่ตรงนั้น ให้เกิดมีภาพสาวน้อยแสนสวยกำลังเล่นกลิ้งกันได้. นี่ไม่มีอื่น, คงมีอะไรประสงค์ร้ายต่อท่านผู้เริ่ม

* อัมลาน แปลว่าซึ่งไม่เหี่ยวแล้ว จะเป็นบานไม่รู้โรยกะมั่ง, ฝรั่งเศสแปลว่า Globe-amaranth (Gomphraena Globosa)

เป็นฤษีมีมานแก่กล้า หนอยแน่! ยังมีทันไรก็จัดการเขียนรูปเขียนรอยเป็นมารมากระทำที่เดียว ต้องการจะทำลายตบะเสียแต่ต้นมือ! หรือมิใช่เช่นนั้น จะเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่งมานิรมิตรูปไว้ให้ก็ไม่รู้, เพราะเราท่านย่อมทราบกันอยู่ดีว่าทวยเทพย่อมกลัวเดชของมหาฤษีผู้บำเพ็ญตบะอย่างแก่กล้า. สำหรับท่าน เมื่อเริ่มต้นทรมาณกายได้ถึงเพียงนี้ ในไม่ช้าเขาวินธัยคงพ่นไฟออกมาแน่ เพราะร้อนตบะของสุของท่านที่แรงกล้า. มิใช่เท่านั้น เชขบารมีที่มีสะสมไว้ บำบัดทวยเทพในเทวโลกจะมีตัวสั่นระรัวไปตามกันแล้วหรือ?

“และบัดนี้ข้าพเจ้าดูเหมือนจะรู้ว่าเทพองค์ที่มานิรมิตรูปไว้ คือเทพองค์ไร. ไม่มีอื่นไกลแล้ว คงเป็นเทพองค์ที่มีสมญาว่า “ไม่แพ้ใคร” ทรงดอกไม้เป็นลัญจณู และมีธงเป็นรูปปลามังกร. อ้อ! นึกแล้ว! คือกามเทพนั่นเอง โอ้ย! ทวยเทพเจ้าข้า! นีรูปใคร? รูปรวาสิฏฐี ธิดาเศรษฐีข้างทองที่เดียวหน้า!”

ข้าพเจ้าได้ยินและรู้จักชื่อนางผู้ซึ่งข้าพเจ้าได้หลงไหลแล้วเป็นครั้งแรกนี้เอง, รู้สึกว่าหัวใจเต้นแรงเข้า หน้าซักซาซิดค้ำยอ้ออ้วนใจ.

โสมทตฺธนักเเยกกล่าวต่อไปว่า “สหายเอ๋ย! ออกจะเห็นแล้วว่าอำนาจโยคะของกามเทพทำให้ท่านกะวนกะวายใจ

มาก, จะต้องบั้งความเสียบ้าง พอให้กามเทพหายพิโรธ. ในเรื่องเช่นนี้ รู้สึกว่าต้องอาศัยปัญญาผู้หญิงจึงจะได้. ข้าพเจ้าจะเอารูปพิเศษนี้ไปให้เมทินีผู้รักข้าพเจ้าดู, เพราะเมื่อเล่นคลีกราวนั้น นางก็ไปเล่นอยู่ด้วย, และช้านางก็เป็นลูกเรียงพีเรียงน้องกับวาสิฏฐี”

โสมทตต์พูดแล้ว ก็ลุกขึ้นจะไป และจะเอารูปไปด้วย. ข้าพเจ้าเห็นเช่นนี้ และรู้สึกอยู่ว่าโสมทตต์เป็นคนชอบล้อไม่ใช่เล่น, จึงบอกให้รอก่อน เพราะรูปนั้นยังขาดคำจารึก. ข้าพเจ้าขมิ้มมันเอาสีแดงอันงามมาผสม แล้วเขียนอักษรตัวบรรจงอย่างงามไว้ในฉากรูป เป็นกาพย์สี่บาท มีข้อความอย่างง่าย ๆ กล่าวถึงเรื่องนางเมื่อเล่นคลี. กาพย์ที่เขียนนี้เป็นกลบท ถ้าอ่านดอยหลัง จะได้ว่าความว่าลูกคลีที่นางเกาะคือ ดวงใจของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าขอส่งคืนมายังนาง, แต่ก็หวัง ๆ ว่านางจะมีรับไว้; ถ้าอ่านกลบทนั้นตรงลงมาจากอักษรในบรรทัดต้นจนถึงอักษรในบรรทัดปลายเป็นลำดับกันไป จะได้ว่าความกล่าวถึงความระทมโศกสาหัสที่ต้องพราจากนางมา, หรือถ้าจะอ่านย้อนขึ้นแต่ล่างไปหาบน ผู้อ่านจะทราบได้ว่าข้าพเจ้ายังมีความหวังอยู่,

ที่ผูกกาพย์ยอกย้อซ่อนเงื่อนไว้ดังนี้ ข้าพเจ้าไม่แสดงให้ทราบเค้า, เพราะฉะนั้นโสมทนต์จึงไม่รู้สึกว่ากาพย์ที่ข้าพเจ้าผูกไว้ั้นจะพิเศษเพียงไร, คงเข้าใจแต่ว่าเป็นถ้อยคำตาด ๆ ตามธรรมดา, จึงเหยอแนะว่า ถ้าจะให้เข้าที่ชั้นอีก ควรกล่าวเสียด้วยว่า กามเทพตระหนกตกใจเป็นกำลังในความแก้กล้าแห่งตบะที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญ ถึงกับนิรมิตรูปนี้มาทำลายตบะจนข้าพเจ้าต้องพ่ายแพ้แก่ท้าวกามเทพอย่างราบคาบ.

เมื่อโสมทนต์นำรูปไปแล้ว, ข้าพเจ้ารู้สึกเบิกบานอย่างไรไม่ทราบ เพราะเห็นว่าบัดนี้ นับว่าได้ก้าวบันไดแห่งความหวังขึ้นไปได้หนึ่งขั้นแล้ว, อาจบังเกิดผลให้ไปสู่ความสุขพิเศษยิ่งกว่าความสุขทั้งหลาย ให้สมดังที่ได้มุ่งหมายไว้. เวลานี้ข้าพเจ้าอาจกินอาหารได้แล้ว ได้จัดแจงกินอาหารว่างบ้างเล็กน้อย. แล้วปลดพิณที่แขวนอยู่ข้างฝา เอามาคิดเป็นเพลงพอให้เพลินคอยเวลาอยู่เรื่อย, จนโสมทนต์กลับมาและถือรูปมาด้วย.

โสมทนต์พูดว่า “นางผู้เล่นกลี ผู้ทำลายสันติภาพของท่านอุกฤษีแต่งกาพย์ขึ้นบ้างแล้ว. แต่ข้อความที่กล่าว บอกไม่ถูกว่ามีอะไรอยู่บ้าง, รู้เพียงลายมือที่เขียนไว้ อาจกล่าวได้ว่าสวยผิดปกติ”

แท้จริงลายมือก็สวยอย่างเช่นว่า ข้าพเจ้าได้เห็นอยู่ตรงหน้า. แสคติใจจนใจค้นพูดไม่ถูก. ถ้อยคำที่เขียนเป็นกาพย์ต่อจากของข้าพเจ้ามีสืบาทเหมือนกัน, ตัวอักษรงามราวกับช่อดอกไม้ที่เพิ่งตมตั้ง^๕ ต้องลมอ่อน ๆ ในฤดูร้อนโบกสะบัด ดูประหนึ่งว่าพัฒมาติดอยู่ที่รูปละนะ^๕. โสมทัตต์ย่อมจะไม่ทราบความหมายที่แฝงอยู่ในกาพย์นั้น เพราะเป็นถ้อยคำที่ตอบความแฝงของข้าพเจ้า. ทั้งนี้ก็แสดงอยู่ว่านางงามของข้าพเจ้าอ่านกลอักษรในกาพย์ข้าพเจ้าได้ถูกต้องทุกวิธีที่มีอยู่ กระทำให้ข้าพเจ้าอึ้งเอิบด้วยปีติ ที่เห็นว่าคุณมีความรู้ความฉลาด ไม่แพ้ความผู้มีใจสูงอยู่ในตัว. เพราะถ้อยคำที่ตอบ แสดงว่าคุณรู้สึกว่าคุณมีความอันแสดงความรักของข้าพเจ้า เป็นแต่ชนิดเฉิน ๆ ไม่บังควรที่นางจะถือเป็นอารมณ์นัก.

เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านแล้ว ก็เพียงอ่านย่อนถอยและตามตรงอย่างวิธีที่ข้าพเจ้าแต่ง โดยหวังว่าจะได้พบข้อความที่จะแสดงความรักหรือนัดพบอย่างไรบ้างนั้น แต่ก็ไม่พบเลย. แต่ความไม่สมประสงค์นี้ พอดีได้บรรเทาลง ด้วยโสมทัตต์กล่าวว่า:-

“แต่นางสาวน้อยผู้มีความงาม ถึงจะไม่ใช่เป็นกวีวิเศษ ก็มีใจแท้, เพราะนางได้บอกว่า ข้าพเจ้า (โสมทัตต์)

ไม่ได้พบเมทินีคูรักของข้าพเจ้าและเป็นญาติของนาง สิ้นเวลา
ช้านานแล้ว, จะได้พบกันก็ในที่ประชุมชน ซึ่งจะโสภาปราศรัย
กันได้ก็เพียงหยันตา ถึงกระนั้นก็ได้แต่ชำเลืองแลดูกัน. เพราะ
ฉะนั้น นางจะจัดแจงให้ได้พบกันในคืนพรุ่งนี้ ที่บนลานใน
บริเวณปราสาทของบิดานาง. เสียใจที่จะไปพบกันคืนนี้ไม่ได้
เพราะบิดาของนางมีงานเลี้ยงคุุแขก จะต้องทนทุกข์ทรมานไป
จนถึงพรุ่งนี้. บางที่ท่านต้องการไปเผชิญกันบ้างก็ได้.”

โสมทักตักพูดแล้วก็หัวเราะเป็นเชิง ซึ่งกระทำให้ข้าพ
เจ้าพลอยหัวเราะไปด้วย, แล้วรับรองแก่เขา เป็นอันว่าข้าพเจ้า
ตกลงขอไปด้วย. กำลังเบิกบานใจ เราสองคนก็ลากกระดาน
หมากรุกซึ่งอยู่ข้างฝา เขามาเล่นเพื่อกันรำคาญใจ. พอตีคน
ใช้เข้ามา และบอกว่า มีใครอยากจะพบกับข้าพเจ้า.

ข้าพเจ้าลุกออกไปที่ห้องนอก พบคนใช้ของท่านราช
ทูต ซึ่งมาบอกข่าวให้ทราบที่ข้าพเจ้าต้องเตรียมตัวกลับ, ให้
จัดเตรียมเกวียนไปรอคอยไว้ที่ลานวังในคืนนี้ทีเดียว เพื่อจะ
ได้ออกเคิรทางในวันรุ่งขึ้นแต่เช้าตรู่.

ข้าพเจ้าใจหายวาบพูดไม่ออก รู้สึกว่าต้องเป็นการถูก
เทพบาปเคราะห์ห้องค์ใดองค์หนึ่งลงโทษ โดยที่ข้าพเจ้าไปทำ
ผิดคิดร้ายอะไรอย่างหนึ่งที่ไม่ทราบ ซึ่งทำให้ท่านพิโรธ. พอ

ข้าพเจ้าได้สติขึ้นบ้าง ก็บงบึ้งวิ่งอ้าวไปหาท่านราชทูต กล่าวความเท็จแก่ท่านเสียยกใหญ่ โดยบอกว่าข้าพเจ้าเตรียมตัวไปไม่ทัน เพราะธุระยังไม่สุคสันลง ด้วยมีเวลาจัดการน้อยเต็มที. ข้าพเจ้าร้องให้อ้อนวอน ขอให้ท่านเลื่อนเวลากลับให้ยืดยาวไปเพียงวันเดียวเท่านั้น.

ท่านราชทูตพูดว่า “ก็ไหน เมื่อแปดวันที่ล่วงมา^๕ เจ้าบอกว่าจะเสร็จธุระแล้ว อย่างไรเล่า?”

ข้าพเจ้าแก้ตัวว่า ต่อจากวันที่ได้เรียนท่านแล้ว เกิดมีธุระสำคัญโดยไม่ได้นึกคาด ซึ่งหวังว่าจะได้โชคกำไรอย่างงามที่สุด. ข้าพเจ้าได้กล่าวนี้ ไม่ได้กล่าวคำเท็จเลย เพราะโชคกำไรชนิดไรเล่าสำหรับข้าพเจ้า จึงจะวิเศษไปกว่าที่จะได้ชัยชนะต่อนางผู้หาที่เปรียบมิได้.

ท่านราชทูตเสียอ้อนวอนไม่ได้ ยอมเลื่อนวันกลับยืดยาวไปอีกหนึ่งวันหนึ่ง.

วันเวลาในวันรุ่งขึ้นได้ล่วงไปโดยเร็ว ตลอดเวลานั้น ข้าพเจ้าได้จัดเตรียมสิ่งของขึ้นบรรทุกเกวียนเสียให้เสร็จทันเวลาจะได้ไม่เป็นห่วงเกิดกังวล, พอถึงเวลาเย็นก็จัดเสร็จ ให้เอาเกวียนไปรอไว้ที่ลานวัง, ส่วนโคก็ให้เข้าเครื่องไว้, ถ้าพอข้าพเจ้าไปถึง ในเวลาเช้าตรู่ ก็จะได้เอาโคเข้าเทียมเคลื่อนได้ทันที

หก

บนลานอโศก

ตกกลางคืนอากาศมืดแล้ว ข้าพเจ้ากับโสมทักต์นั่งห่ม
ด้วยเสื้อผ้าสีค่า มีเข็มขัดคารัตกุม มือถือดาพมั่งตรงไปทาง
ค้ำันตะวันตกแห่งปราสาทอันมโหฬารของนายช่างทอง. ที่ตรง
นั้นอยู่เชิงเขา ข้างล่างเป็นชอกเขาลึกมาก, ถัดสูงขึ้นไปคือ
ลานที่เราจะลอบขึ้นไป. ข้าพเจ้ากับโสมทักต์ใช้ลำไม้ไผ่ซึ่ง
เตรียมเอามาด้วยพาคโยนตัวขึ้นไปได้. ตอนนั้นมีดจัก จึงได้
กำแพงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งได้ง่าย. พ้นกำแพงเข้าไปถึงลานกว้าง
ใหญ่ประดับประดาค้วยปาล์มและต้นอโศก ชนิดด้วยต้นไม้
ดอกต่าง ๆ ซึ่งในขณะนั้นต้องแสงเดือน แลดูเห็นชาวเป็น
ทาง ๆ.

ถัดเข้าไปไม่สู้ไกลนัก นางสาวตางามผู้เล่นกลียอก
หัวใจข้าพเจ้า นั่งอยู่บนม้ายาวเคียงข้างหญิงสาวอีกคนหนึ่ง ดู
ตั้งพระลักษมีเสด็จลงมาจกสรวงสวรรค์ พอได้เห็น ข้าพเจ้าก็
เริ่มตัวสั่นสะท้าน ต้องเข้าไปพิงเสมากำแพงยันตัวไว้ รู้สึกว่า
หินอ่อนที่ข้าพเจ้าไปเกาะสัมผัส เย็นชื้นช่วยแก้ให้หัวใจที่สั่น
สะท้านค่อยทุเลาลง.

ระวางนั้น โสมทัตต์ตรงรีเข้าไปหาคู่รักของตน. ส่วน คู่รักก็ลุกขึ้นมาต้อนรับ ออกเสียงอุทานแต่เบา ๆ.

ข้าพเจ้าเห็นเขาเป็นเช่นนั้น ก็เตรียมตัวสงบใจให้ หายอุจัจ เพื่อเข้าไปหานางผู้หาที่เปรียบมิได้ของข้าพเจ้าบ้าง. เมื่อนางเห็นคนแปลกหน้าเข้ามาหา ก็ลุกขึ้นมาทำกิริยารวนราวว่า นางจะควรรอยู่ที่นั่นหรือว่าควรจะไปเสีย, ส่วนดวงตาดูราวกับ ตากวางเมื่อตกใจ เหลือบชะม้ายดูข้าพเจ้าไม่หยุด ภายก็สั่น ตังตลาชาติที่ถูกลมอ่อน ๆ โบกจะนั้น. ว่าถึงตัวข้าพเจ้า ยืน จังงัฒมยุงเหยิง ตากก็เหม่อมอง. พยายามพูดหลุดปากออกมา ได้ ๒-๓ คำ ว่าข้าพเจ้ารู้สึกเป็นบุญที่มีหวังมาได้พบ. นาง สังเกตเห็นกิริยาข้าพเจ้ามีสะทกสะท้าน ก็ค่อยสงบความรวน เรใจ ชุคตลงนั่งบนม้าอีก, แล้วยกหัตถ์ค้ำคอกบัวขึ้นน้อย ๆ ชีที่ ตรงข้างที่นางนั่งเชิญให้ข้าพเจ้านั่ง, กล่าววาจาด้วยเสียงอ่อน หวานว่า นางมีความพอใจที่สามารถได้แสดงความชอบใจ ข้าพเจ้าที่ได้โยนลูกศรกลับขึ้นมาให้ได้อย่างชำนาญมาก โดย นางไม่จำเป็นต้องหยุดเล่นในระวาง, เพราะถ้ามีเหตุขัดข้อง ต้องหยุดเล่นในกลางคันแล้ว บุญกุศลที่นางจะได้จากการเล่น ถวายก็จะไม่ได้ ข้าเทวีที่เคารพก็จะทรงพิโรธด้วย อย่างน้อย

อาจสาปนางไม่ให้เกิดความสุขใจเลย. ข้าพเจ้าตอบคำแสดงว่านางไม่จำเป็นต้องขอบคุณ เพราะที่ได้การทำไปแล้วนั้น ก็เพื่อใช้โทษในความผิด.

ข้าพเจ้าสังเกตว่านางยังไม่เข้าใจความหมายในคำพูดของข้าพเจ้า, จึงหาญอธิบายว่า เพราะด้วยประสพตากัน จึงทำให้นางสลุกกลีฟลาคะเต็นออกมานอกเวที อันเป็นความผิดของข้าพเจ้าแท้ ๆ. นางมีพัคตร์แดงด้วยโลหิตขึ้น ไม่ยอมรับในข้อที่ว่าข้าพเจ้าได้ทำความผิด เพราะข้อนั้นหาเป็นเหตุให้นางสลุกกลีฟลาคไม่.

ข้าพเจ้าตอบว่า ข้าพเจ้าเข้าใจว่าดวงตาของตนที่เพ่งดูความงาม และความชำนาญของนางด้วยอาการตะลึง บางทีจะเป็นเหตุให้สลุกกลีฟลาคะเต็นออกมานอกเวที นางตอบว่าพูดอะไรเช่นนั้น เพราะข้าพเจ้าคงได้เคยเห็นนางงานที่เล่นคลีฟลาคชำนาญยอดเยี่ยมกว่านาง ที่ในเมืองของข้าพเจ้ามาแล้วมากต่อมาก.

ตามที่นางกล่าวนี้ แสดงว่าถ้อยคำของข้าพเจ้าที่กล่าวแก่สโมสรตัดไว้ รวบรวมเข้าหูนางแล้ว. เมื่อนึกถึงที่ได้พูดไว้ว่า นางที่ชำนาญเล่นคลีฟลาคในเมืองข้าพเจ้ามีถมไป อันเป็นนวจาที่ข่มอยู่สักหน่อย ทำให้รู้สึกสะท้านร้อนสะท้านหนาว, ต้องรีบแก้

ตัวรับรองว่า ถ้อยคำที่ได้กล่าวไว้กับโสมทัตต์นั้น ไม่เป็นความจริงแม้แต่น้อย, ที่พุดออกไปเช่นนั้นก็ด้วยไม่อยากจะให้โสมทัตต์ทราบความจริงในใจข้าพเจ้า ข้อแก้ตัวนี้ นางไม่เชื่อหรือแกล้งไม่เชื่อ. ข้าพเจ้าในเวลานั้นหายอู้อี้แล้ว พล่อยปากแสดงความรักใหญ่, ได้บอกว่าในวันแรกที่ได้เห็น ดวงใจ ร้าว ด้วยต้องศรดอกไม้ออกงามเทพเพลงมาคั่งท่าฝน. ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าเราทั้งสองคงมีบุพเพสันนิวาสด้วยกันมาในชาติก่อน ความรู้สึกแต่วันแรกที่พบกันจึงเป็นได้ถึงเพียงนี้.

ข้าพเจ้าได้กล่าววาจาแสดงความรักด้วยชะล่าใจเสียยกใหญ่. จนที่สุดนางใจอ่อน ชบหน้าลงร้องให้อยู่กับอกข้าพเจ้า ออกจากกะอ้อมกะแอ้มพึ่งไม่ได้ซัก, แต่ก็ทราบได้ในกิริยาว่า รักรักของข้าพเจ้า และยอมรับว่านางก็มีความรักข้าพเจ้าแต่ วันที่ได้พบกัน, ถ้าหากเมทินีไม่นำรูปมาให้ทันทัน บ้านนั้น นางคงสิ้นใจตายเพราะด้วยความรักเสียแล้ว

เราได้พริบตาแสดงความรักกันโดยมิรู้เบื่อ รู้สึกว่าแทบจะสุขสวาทขาตใจลงด้วยความรักซึ่งมีอยู่แก่กัน. ทันทันนั้น ระลึกถึงเรื่องที่จะต้องจากกันในวันรุ่งเช้าขึ้น ก็ใจหายคล้าย ๆ กับว่ามีเงามืดเข้ามาบังขวางความสุขของเรา, คิดแล้วก็ตันตัน ทอดถอนหายใจยาว.

วาสิฏฐีเห็นข้าพเจ้าถอนใจก็ตกใจซักถาม; ครั้นข้าพเจ้าเล่าเหตุให้ฟัง, นางก็ซุกตัวลงบนเก้าอี้คล้ายจะเป็นลม แล้วร้องไห้สะอื้นมิหยุด. ข้าพเจ้าพยายามเล่าโลมใจให้คลายความโทรมนัยส์สักเท่าไรก็ไม่บรรเทา, รับรองว่าพอสิ้นฤดูฝนก็จะรีบกลับมาโกสัมพี และคราวนี้จะไม่พราวจากไปอีก ถึงแม้ว่าจะต้องเป็นคณงานได้รับตราครุฑล่าบากอยู่ในเมืองนี้ ตลอดจนชีพก็ตาม ก็เต็มใจอยู่ด้วยความยินดี. จะรับรองอย่างนี้และอย่างอื่นสักเท่าไร คุณเหมือนรับรองกับลม เพราะไม่ทำให้นางหายโศกสร้อยได้, แท้จริงความรันทดของข้าพเจ้าก็ไม่่น้อยไปกว่า. พอนางสะอึกสะอื้นน้อยลง ก็ถามทงหน้าตาว่า มีความจำเป็นที่สุดหรือจึงต้องไปแต่เช้า? พอพบปะกันไม่ทันไรก็จะไปเสียตงนี้. ข้าพเจ้าได้พยายามอธิบายถึงความจำเป็นที่จะต้องจากไปอย่างละเอียดละออ. แต่นางดูเหมือนไม่ยอมฟัง หรือฟังไม่เข้าใจ, เป็นแต่บอกว่า ที่ข้าพเจ้าจะรีบกลับไปนั้นนางเห็นแล้ว ว่าข้าพเจ้าคงคิดถึงบ้าน, คิดถึงบรรดานางงามที่ชำนาญเล่นคลี่ ดังที่ข้าพเจ้าได้เคยพูดไว้แต่ก่อนนี้.

ข้าพเจ้าจะรับรองคัดค้านหรือสาบานอย่างไรก็ตามที่เถิด นางยังยึดความเข้าใจผิดของนางไว้ น้ำตากลับไหลออกมากขึ้น. ใครบ้างที่จะไม่รู้สึกระหลาดใจในกิริยาของข้าพเจ้า ซึ่ง

ต่อมามิช้า ข้าพเจ้าถึงกับชุกต้วลงที่บาทนาง. พลังยกแขนที่
 เรียวงามขึ้นจุมพิต น้ำตาก็ร่วง ปากก็กล่าวว่าข้าพเจ้าให้สัญญา
 ว่าจะไม่จากไปแล้ว. วาสิฐรู้ดีใจโผลงโอบคอข้าพเจ้าไว้ จุมพิต
 ข้าพเจ้าเสียยกใหญ่ จนหัวเราะออกมาได้. ครั้งนี้มีชายไร้อีก
 เล่าที่มึนมีความสุขเบิกบานใจไปยิ่งกว่าข้าพเจ้าในขณะนั้น นาง
 ได้พูดว่า “ดูทีหรือ ถ้าจำเป็นจริง ๆ ก็คงอยู่ต่อไปไม่ได้?
 นี่ก็แสดงว่าเรื่องที่จะไปไม่สำคัญ.” ข้าพเจ้าได้อธิบายความ
 จำเป็นอย่างละเอียดให้ฟังอีก แต่นางเอามือปิดปากข้าพเจ้า
 เสีย, บอกว่านางได้ทราบแล้วว่า ข้าพเจ้ามีความรักนางเพียง
 ไร ที่ได้พูดถึงผู้หญิงในเมืองของข้าพเจ้านั้น เป็นการพูดเย้า
 เล่น ไม่หมายความว่าให้เป็นจริงดอก. ความรักอันคู่คี่ของเรา
 เราทั้งสอง กระทำให้รู้สึกเวลาที่ล่วงไปคล้ายเวลาในความ
 ผัน. และคงจะไม่สิ้นสุดความสุขพิเศษไปได้ หากไม่มีโสมทัดต์
 และเมทินีที่ลุกขึ้นมาบอกว่าดีมากแล้ว ควรกลับเสียที.

เมื่อกลับมา เห็นสิ่งของที่จัดเตรียมไว้อยู่พร้อม ณ
 สถานบ้านของโสมทัดต์แล้ว, ข้าพเจ้าเรียกหัวหน้ากุมเกวียนเข้า
 มาหา สั่งว่าให้รีบไปหาท่านราชทูตโดยเร็วที่สุด เรียนท่านว่า
 ข้าพเจ้าเสียใจด้วยจัดธุระยังไม่เสร็จจะต้องรอก่อน, เพราะ
 ฉะนั้น จะต้องเลิกความคิดออกเดินทางไปกับท่านราชทูต.

ขอแต่ให้ท่านราชทูตกรุณาส่งข่าวความเคารพของข้าพเจ้าให้บิดา มารดาทราบด้วย. การยื่นอกนั้นแล้วแต่ท่านจะโปรด.

ข้าพเจ้าเอนตัวลงนอน เพื่อผ่อนคลายพักหลับเสียสัก ครู่, พอล้มตัวลงนอนก็พอดีท่านราชทูตมาหา. ข้าพเจ้าตกใจ เหลือประมาณ ออกไปต้อนรับท่าน. ก้มลงเคารพอย่างสูง. ส่วนท่านราชทูตพูดเป็นเสียงบังคับ ซึ่งแต่ก่อนร่อนชะไรมา ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยิน สั่งให้ข้าพเจ้าตามท่านไปที่.

ข้าพเจ้าตอบลาละลกว่า ธุระสำคัญยังไม่ทันเสร็จ. แต่พุดยังไม่ทันหมดประโยคท่านก็บังคับให้หยุด.

ท่านบริภาษว่า “เหลวไหล เหลวใหญ่เสียแล้ว ธุระ อะไร เรื่องกล่าวเท็จขอให้พอกันที. นี่เจ้าเข้าใจว่าเราไม่รู้ เรื่องธุระบ้า ๆ อะไรของเจ้าหรือ? ที่อายเด็กหัวดีแค้นตัวว่า ยังไปไม่ได้ในทันทีทันใดตั้งนี้ ถ้าข้าไม่ได้เห็นเกวียนของเจ้า ที่เตรียมบรรทุกของไว้เสร็จแล้ว ข้าก็ต้องรู้ว่าเองโกหก.”

เป็นธรรมดาอยู่เอง ที่ข้าพเจ้าจะต้องยืนตัวสั่นเลือก ขึ้นหน้าด้วยความอาย เพราะความจริงใจนั้นก็เป็นอย่างเช่นที่ ท่านกล่าว. แต่ในเรื่องที่บังคับให้ไปกับท่านโดยทันทีนั้น ท่าน ถูกข้าพเจ้ายืนกราน ชัดขึ้นไม่ปฏิบัติตาม กระทำให้ท่านผิดคาด ไม่นึกว่าจะเป็นไปได้. เมื่อท่านเห็นบังคับไม่ได้ ก็เปลี่ยนเป็น

ชู่, ที่สุดเห็นว่าไม่สำเร็จก็กลายเป็นปลอบ เตือนสติว่าที่บิดา มารดาของข้าพเจ้าตัดใจให้ข้าพเจ้ามาเมืองนี้ ก็เพราะเชื่อว่า ข้าพเจ้าต้องได้รับความคุ้มครองจากท่าน เพราะฉะนั้น การ กลับก็คงต้องกลับกับท่าน.

มิใช่ท่านจะพูด ก็คงไม่สมประสงค์ เพราะข้าพเจ้า รู้อยู่ว่า เมื่อกลับไปแล้วกว่าจะได้กลับมาเห็นหน้าคู่ที่รักอีก ก็ ต้องรองจนกว่าทางบ้านเมืองของข้าพเจ้า สง่ราชทูตมาครั้งหลัง ซึ่งคงเป็นเวลาอีกช้านาน, เป็นอันไปไม่ได้. ต้องแสดงความ สามารถของข้าพเจ้าให้ท่านบิดาเห็นว่า ถ้าพึ่งข้าพเจ้าคนเดียว ก็อาจกุมเกี่ยวหน้าความลำบากและอันตรายไปได้เหมือนกัน.

เป็นความจริง ซึ่งท่านราชทูตได้อธิบาย ถึงภัยอัน ตรายต่าง ๆ อย่างน่ากลัวในระหว่างทางที่จะไป, แต่คำพูดของ ท่านไม่เป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้าเลย. ในที่สุดท่านเกิดโทสะ ออกไปเสียเฉย ๆ. ทั้งนี้ไม่ใช่ความผิดของท่าน และข้าพเจ้า จะต้องได้รับผลอย่างเจ็บแสบเป็นที่สุด เพราะด้วยความหัวข้อ นี้. แต่สำหรับในเวลานั้น กลับรู้สึกโล่งใจเท่ากับได้ปลดความ หนักออกจากบ่า บัดนี้ข้าพเจ้าจะมอบกายใจให้ไว้แก่ความรัก ของข้าพเจ้าได้บริบูรณ์, นึกอ้อมเอิบใจเช่นนี้ ทำให้ล้มตัวลงนอน

หลับใต้ง่าย, ไปตื่นขึ้นต่อเมื่อถึงเวลาที่จะต้องเตรียมตัวไปยัง
ลาน ซึ่งมีคูร์กรอคอยอยู่

ข้าพเจ้ากับโสมทักต์ได้ไปหาคุร์กทุกคน, ยิงคืนข้าพเจ้า
กับวาสิฏฐีผู้ประสพชมุขทรัพย์ใหม่ ๆ อันเกิดต่อความรัก
ของเรา ยิ่งทวีความที่อยากพบกันมากขึ้นทุกที ดวงจันทร์ฉาย
แสงคุย้งสว่าง, หินอ่อนนุ่มกว่ายิ่งเย็นชื่นใจ, กลิ่นดอกมะลิซ้อน
หอมเย็นยิ่งชื่น เสียงนกโกกิลายิ่งโหยหวน เสียงลมพัดตุ๊กกิ่ง
ปาล์ม ทำให้วังเวงมากขึ้น, ตลอดจนกิ่งอโศกที่แกว่งไกวก็มี
เสียงคุย้งจะกระซิบกระซาบกัน. สิ่งเหล่านี้เห็นจะไม่มีเหมือนแล้ว
ตลอดโลก !

เฮอ ! ถึงเดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้ายังระลึกและจำต้อโศก
เหล่านั้นได้แม่นยำ ว่ามีอยู่เรียงกันเป็นแถวตลอดไปตามยาว
ของลานนั้น. และได้ต้อโศกเหล่านี้ เราทั้งสองเคยประคอง
พากันเคิรเล่น จนเราให้สมญาลานนั้นว่า “ลานอโศก” เพราะ
ต้นไม้ชนิดนั้นกวีให้ชื่อว่า “อโศก” หรือบางที่เรียกว่า “สุข
หฤทัย” ข้าพเจ้ายังไม่เคยเห็นต้อโศกที่โหนดใหญ่โตงามเหมือน
กับที่มีอยู่บนลานนั้น. ใบซึ่งคอยสั่นไหวอยู่เสมอ เห็นเป็นเลื่อม
พรายเงินเมื่อต้อแสงจันทร์, เมื่อลมโชยมาก็มีเสียงปานว่า
หนุ่มสาวกระซิบกัน, เวลานั้นแม้จะย่างเข้าวสันตฤดู คงยังแตก
ดอกออกช่อเป็นสีแสดบ้างเหลืองบ้าง แก่อ่อนสลบกันไป. ดู

ก่อนท่านภราดา, จะด้วยอะไรเล่า ต้นอโศกเหล่านั้นจะไม่งก
งามแตกดอกออกช่อชู่ไสว ทั้งนี้เพราะควงต้นรับกระแสรอย
บาทของนางงามเหยียบย่างไปมาอยู่เนื่องนิตย์.

คืนอันนำพิศวงคืนหนึ่ง พระจันทร์กำลังเต็มดวง—ซึ่ง
ข้าพเจ้านึกถึงในเวลา^{นี้} ดูเหมือนว่าเพิ่งล่วงไปเมื่อวาน^{นี้}—ข้าพ
เจ้ายืนอยู่ใต้ต้นอโศกกับวาสิฏฐีคู่รัก. ถัดออกไปทางหุบเขา
ซึ่งมีตครัมด้วยเงาไม้ เราทั้งสองมองชมภูมิประเทศที่เลยพื้น
ออกไปจนสุดสายตา, เห็นแม่น้ำสองสายไหลคดเคี้ยวขนานกัน
ไป ดูค้งแถบเงินอันอร่ามแผ่ไปบนที่ราบ, แล้วก็ไปประจบ
กันตรงที่คักคัสติท์แห่งหนึ่ง ชาวบ้านเรียกกันว่า “จุพาตรีคุณ”
เพราะเชื่อว่า “แม่น้ำคงคาแดนสวรรค์” ลงมาร่วมกับแม่น้ำ^{นี้}
สองที่ตรง^{นี้}. อันว่าทางข้างเผือกที่เห็นเป็นทางขาวในท้องฟ้า
ที่ในเมืองนั้นเขาเรียกกันว่า “สวรรค์คงคา” วาสิฏฐียกมือขึ้น^{นี้}
ชี้ไป ณ ที่เห็นเป็นทางสว่างขาวอยู่เหนือยอดไม้.

ครั้นแล้ว เราพูดถึงมหาบรรพตหิมพาน ซึ่งอยู่ไปทาง
ทิศเหนือและซึ่งแม่คงคาไหลลงมาทางนั้น. อันมหาบรรพต
หิมพาน^{นี้} มียอดปกคลุมด้วยหิมะเป็นนิตย์ ย่อมเป็นที่สถิตของ
ทวยเทพ. ตามป่าใหญ่และเหวลึกของหิมพาน ก็เป็นที่บำเพ็ญ
พรตของเหล่ามหาหมุนี. ยิ่งกว่า^{นี้}เราพูดถึงแถวทางที่แม่น้ำ

ยมนุผ่านไหลมา และสาวไปถึงต้นแห่งแม่น้ำนั้น, เมื่อนึก
 แล้วก็บังเกิดปีติยินดี ถึงกับข้าพเจ้าเปล่งอุทานวาจาออกมาว่า
 “เออหนอ! ถ้าเรามีนาวาทิพย์ทำด้วยมุกดา มีความปรารถนา
 เป็นใบ มีความอำเภोजเป็นหางเสือ ได้แล่นเรือลอยละล่องไป
 ในแม่น้ำนั้นขึ้นไปถึงต้นน้ำ, แล้วขอให้เมืองหัตตินบุรี* ที่ลุ่ม
 จมสาปสูญไปแล้วผุดขึ้นมาอีก, ให้ได้ยินเสียงผู้คนในราชวัง
 เฮฮาเล่นสะกากัน, ขอให้ทรายในกรุงเกษตรทุ่งใหญ่** บรร
 คาลวีรบุรุษที่ตายในสมรภูมินั้นกลับเป็นขึ้นมา, ให้ได้เห็นภิชมะ
 ท่านผู้เฒ่ามีเกศาหงอกขาวสวมเกราะเงินยื่นตระหนางอยู่บนรถ
 รบ กำลังแสดงศรผลาญปรบักษ์, ให้ได้เห็นพระกฤษณะเป็น
 สารถีขับรถเทียมด้วยม้าขาว ๔ ตัว ให้พระอรชุนเข้าสู่กลาง
 สมรภูมิ. เออ! นึกๆ ก็น่าอิจฉาท่านราชทูตที่เป็นผู้อยู่ในวรรณะ
 กษัตริย์ และเคยเล่าให้ฟังว่า บรรพบุรุษของท่านได้เข้าร่วม
 กระทำสงครามในคราวนั้นด้วย. แต่ช่างเถิด แม้เราเป็นบุตร
 พาณิชไวศยวรรม ก็มีไซ้จะละเลยต่อวิชาหนักเบาเสียทีเดียว ได้
 เคยฝึกหัดขานขานาญมาเหมือนกัน. ถ้ามีกาพอยู่ในมือก็ยอมสู้
 ใครๆ ได้ทั้งนั้น ไม่ถอยหนีเลย.”

* หัตตินาปุระ, เมืองหลวงของพวกเคารพในมหาภค.

** สนามรบที่พวกปาณฑพกับพวกเคารพทำสงครามกันครั้งมหาภค

วาสิฏฐีสวมกอดข้าพเจ้าด้วยความพอใจ และเรียกข้าพเจ้าว่าเป็นวีรบุรุษของนาง, และว่า ที่จริงข้าพเจ้าอาจได้เกิดเป็นวีรบุรุษแล้วด้วยคนหนึ่ง ครั้นมหาภารตยุทธ์ แต่จะไ้เกิดเป็นวีรบุรุษคนไหนจะระลึกยังไม่ได้ เพราะยังไม่สามารถไ้กลิ่นหอมแห่งต้นประवालพฤกษ์* (ในแดนสวรรค์) เหตุด้วยกลิ่นดอกโกศกฝรั่งกลบกลบเสียหมด.

ข้าพเจ้าขอร้องให้นางเล่าถึงลักษณะความหอมแห่งต้นไม้นั้น เพราะยังไม่เคยได้ทราบ นางจึงเล่าเรื่องให้ฟัง ว่าครั้งหนึ่งพระกฤษณะทรงทำสงครามกับพระอินทร์ รุกไล่ตามขึ้นไปถึงสวรรค์โลก, แล้วได้ต้นประवालพฤกษ์ที่ปลูกไว้บนสวรรค์ เอาลงมาปลูกไว้ในสวนของพระกฤษณะ. ต้นประवालพฤกษ์มีดอกสีแดงเข้ม** ส่งกลิ่นไปรอบบริเวณทั่วได้ไกล. ถ้าใครไ้กลิ่นดอกประवाल, ก็จะมีระลึกชาติที่ล่วงไปแล้วนับนานได้ทุกชาติ.

นางกล่าวต่อไปว่า “แต่ก็มีฤๅษีท่านนี้ที่สามารถจะไ้สูดกลิ่นหอมนี้ในมนุษย์โลก,” แล้วพูดเป็นเชิงเย้าว่า “แต่เรา

* ต้นฉบับเขียนว่า Coral tree ซึ่งเคยแปลกันว่า ต้นทองหลาง, แต่ไ้ความว่า เรียกประवालพฤกษ์ (ตรงตามศัพท์ที่แปลออกเป็นภาษาอังกฤษ), หรือต้นปาริชาตินั่นเอง ซึ่งใครไ้กลิ่นก็ระลึกชาติได้.

** สับเป็นดอกทองหลาง

ทั้งสองคงจะไม่ได้เป็นญาติ. ช่างเกิด ถึงเราจะไม่ใช่พระนล พระนางทมยันตี เราก็เชื่อแน่ว่าเราทั้งสองย่อมมีความรักไม่แพ้ท่านทั้งสอง, หรือบางทีความรักและความมอบไว้วางใจกันนั้น เป็นของจริง มีจริง เว้นแต่จะเปลี่ยนรูปเปลี่ยนชื่อเรียกเท่านั้น. ความรักและความไว้วางใจทั้งสองประการนี้ เปรียบได้คล้ายเสียงเพลงอันไพเราะแห่งพิณ ซึ่งเราทั้งสองเป็นผู้ดีดี. แม้พิณจะขาดสาย ก็ขึ้นสายใหม่ได้. ส่วนเสียงเพลงอันไพเราะก็ยังคงไพเราะอยู่อย่างเดิม. จริงอยู่ เสียงเพลงแห่งพิณเครื่องหนึ่ง ย่อมจะไม่เหมือนกันกับเสียงของพิณอีกเครื่องหนึ่ง, เช่นพิณอันใหม่ของฉัน ย่อมมีเสียงหวานเพราะยิ่งกว่าพิณอันเก่า. อย่างไรก็ตามเราก็เป็นเหมือนดังพิณ ที่มีเทพเป็นผู้ดีดี, กระทำให้เกิดเสียงหวานเพราะชนได้ก็ด้วยพิณนั้น."

ข้าพเจ้าค่อย ๆ โอบนางแนบไว้กับอก รู้สึกซาบซึ้งในถ้อยคำที่กล่าวนี้. นางยิ้มและคงทราบความในใจของข้าพเจ้า, แล้วพูดต่อไปว่า "ที่จริง ฉันไม่ควรจะคิดเห็นเป็นเช่นนั้น. ฉันจำได้ว่าครั้งหนึ่ง ได้กล่าวคำว่าด้วยความคิดคล้าย ๆ เช่นนี้, กระทำให้พราหมณ์ผู้เป็นครูประจำตระกูลโกรธเคืองใหญ่ บอกว่า หน้าที่คิดควรให้ไว้กับพราหมณ์. ผู้หญิงควรมีหน้าที่เพียงบูชากราบไหว้พระกฤษณ์เท่านั้น. เมื่อผู้หญิงถูกห้ามไม่ให้คิด, แต่ก็คงไม่ถูกห้ามในเรื่องความเชื่อ. เพราะฉะนั้นใครจึง

ฉันเชื่อว่าเราทั้งสอง คือ พระนลและนางทมยันตีเป็นแน่แท้。”

นางยกมือขึ้นบูชาทันอโศกซึ่งอยู่ตรงหน้า กำลังมีดอก
ออกช่อไสว, แล้วกล่าวคำ ดั่งที่นางทมยันตีเคยกล่าว เมื่อ
ระหกระเหิรรับความวิโยค เกี่ยวตามหาพระนลอยู่ในกลางป่า
ได้ร้องถามทันอโศกว่า:—

“๑ อ้าคูดอกนี้
อยู่กลางหว่างพนา
๑ ชุ่มชื้นรื่นอารมณ์
คุดุขสนุกใจ
๑ อโศกคุดุสนุข
โศกเศร้าเฝ้าอรุรา
๑ อโศกโยกกิ่งไกว
ได้เห็นพระภุชย
๑ พระนลชื่อพระนล
เป็นผัวนางทราวมวย

ศรีไสววิไลตา
เป็นสง่าแห่งแนวไพร ฯ
ลมเพยพัดระบัดใบ
เหมือนแลดูจอมภูผา ฯ
ช่วยดับทุกข์ด้วยสักครา
อ้ออโศกโรคชั่วร้าย ฯ
จงตอบไปตั้งใจหมาย
ผ่านมาบ้างฤาอย่างไร
ผู้เรื่องรณอริภักย์
นามนิยมทมยันตี ฯ

—พระราชนิพนธ์พระนลคำหลวง สวรรคต ๑๒

เมื่อวาทิสู้กล่าวคำของนางทมยันตีแล้ว ก็เงยหน้าดู
ข้าพเจ้าด้วยดวงตาอันอ่อนหวานเต็มไปด้วยพิศवास มีหยาด

น้ำตาที่ต้องแสงจันทร์ส่อง ดูใสเหมือนแก้ววิเชียร, และพูด
ด้วยกระแสน้ำต่อไป ว่า:-

“เมื่อเธอจากไป และอยู่ห่างไกลแสนไกลจากที่นี่
ขอให้ระลึกถึงภาพความสุขของเราซึ่งมีอยู่ในขณะนี้, แล้วจง
นึกว่า ฉันยืนอยู่ตรงนี้ กำลังไต่ถามข่าวคราวจากต้นอโศก,
ผิดกันแต่ฉันไม่ได้บอกชื่อแก่ต้นอโศกว่า พระนล แต่บอกชื่อ
ว่า กามนิต”

ข้าพเจ้าโอบกระหวัดนางไว้แนบแน่น ริมฝีปากต่อ
ริมฝีปากใกล้ชิดสนิทแนบ เสียวกระสันเต็มตื่นใจ ไม่สามารถ
จะสรรคำอะไรมากล่าวได้ถูกต้อง.

ทันใดนั้น มีเสียงอะไรร่วงลง มาจาก ยอดไม้ ที่ อยู่
เหนือเรา, สักครู่ก็เห็นดอกไม้อีสแดงลอยลงมาถูกแก้มเราทั้ง
สอง ซึ่งเฝ้ามองด้วยน้ำตาแห่งความรัก. วาสิฐูรีหยิบขันคม
ยืมทวงน้ำตาแล้วส่งให้ข้าพเจ้า. ข้าพเจ้ารับเอามาแนบไว้กับอก.

ดอกไม้ต้นอื่น ๆ ก็ร่วงหล่นตลอดแนว เมทินีซึ่งนั่ง
อยู่ข้างโสมทัดที่บนม้านั่งห่างไกลจากเราไปนัก ลุกขึ้นไป
เก็บดอกอโศกมาหลายช่อ, แล้วเดินเข้ามาหา, บอกว่า:-

“ดูซี, น้อง, ดอกกำลังจะเริ่มถึงเวลาร่วงแล้ว, อีก
ไม่ช้าคงเก็บไปต้มสำหรับหล่อนอาบหน้าได้พอ.”

โสมทตต์สหายเลือกของข้าพเจ้าพูดสอดขึ้นว่า “อะไร ! ดอกไม้เหลืองนี้หรือ ? วาสฏิฐีคงไม่เอาไปต้มเป็นน้ำอาบดอก. ขอรับรองว่านางคงจะใช้ต้มสำหรับอาบ ก็แต่ดอกที่เป็นสีแสด ชนิดที่กามนิตสหายเรากำลังเอาเก็บซ่อนไว้ในเสื้อ. เพราะสีเหลืองหญ้าฝรั่น คือความรัก เห็นได้ง่าย แต่ว่าตกจางเร็ว, ส่วนสีแสดขาด ถ้าสีไม่ตกก็เป็นสิ่งที่แลเห็นได้ง่ายในตัว;” แล้วตัวเขากับเมทินีก็หัวเราะเป็นนัย ๆ.

वासฏิฐียิ้มน้อย ตอบอย่างเบา แต่ทว่ากอดมือข้าพเจ้าไว้แน่น ว่า:—

“ท่านโสมทตต์, ท่านเข้าใจผิดถนัด. ความรักของ ฉันจะเปรียบด้วยสีดอกไม้อะไร ๆ ไม่ได้. เพราะฉันได้ยินกล่าวกันว่า ความรักที่แท้จริง ไม่ใช่สีแสด, ย่อมมีสีต่างชนิด เหมือนดั่งสีศอพระคิเว เมื่อทรงดื่มพิษร้ายเพื่อรักษาโลกไว้ให้พ้นภัย. ความรักแท้จริง ต้องสามารถต้านทานพิษแห่งชีวิต, และต้องเต็มใจยอมล้มรสที่ขมขื่นที่สุด เพื่อเสียสละให้ผู้ที่เรารัก คงชีพอยู่. และเพราะความขมขื่นที่สุดนี้ ความรักย่อมเต็มใจเลือกเอาสีชนิดคือความขมขื่นไว้ ดีกว่าจะเลือกเอาสีอื่น คือ มุ่งแต่จะหาความบันเทิงสุขอย่างเดียว.”

वासฏิฐีคู่รักของข้าพเจ้า ได้พูดเป็นหลักฐานกับปราชญ์ที่ ได้ค้นอโศกด้วยประการฉะนี้.

๘ เจด

ในหุบเขา

ชายอากันตุกะเล่าเรื่องถึงตอนที่แล้วมา ซึ่งเท่ากับฟัน
ความหลัง ทำให้เต็มตื่นใจจนถึงนั่งอึ้งไปเป็นครู่หนึ่ง, เอา
มือประทับหน้าผากถอนหายใจยาวแล้ว จึงเล่าต่อไป:-

คูก่อนภราตา, สรุปรื่องที่เล่ามาแล้วคือข้าพเจ้าได้ไป
หาคุรุรักทุกคืนขาดเสียไม่ได้เลย ประหนึ่งว่าตกอยู่ในห้วงความ
เมากามสุข และดูเหมือนว่าข้าจะไม่ได้ถูกดินฉะนั้น. ครึ่งหนึ่ง
อดอยู่ไม่ได้ ต้องหัวเราะออกมาดัง ๆ ที่เคยได้ยินบางกนพูด
ว่าโลกเรานี้มีแต่ทุกข์ และยังคงคิดหนีโลกไม่ปรารถนามาเกิด
อีกเล่า. ข้าพเจ้าร้องว่า “โสมทัตต์, คนเราบางคนนี่ช่างโง่
บัดชบจริง ดูเหมือนว่าโลกเรานี้จะหาที่มีความสุขเลิศยิ่งกว่า
ลานอโศกนี้ เป็นไม่มีแล้ว.”

แต่ข้างล่างแห่งลานอโศกลงไป เป็นเหวลึก คือ
หุบเขา.

ข้าพเจ้ากับโสมทัตต์กำลังป่ายปีนอยู่ ขณะที่กล่าวคำ
ข้างต้นนี้, และดูเหมือนที่จะให้ข้าพเจ้าทราบถึงความสุขของโลก

ก็มีความทุกข์เกิดเป็นคู่ปรับกันไป. เพราะในขณะนั้นเอง มีผู้
 ร้ายหลายคนกลุ้มรุมเข้ามาทำร้ายเรา. ผู้ร้ายนั้นจะมีกี่คนไม่ทราบ
 เพราะมีต้อมองไม่เห็นตัวกัน. เเคราะห์ที่อยู่หน่อย ที่ได้ช่วย
 ภูมิต้านหลังเป็นหิน; เอาหลังยันหันหน้าเข้าสู่ศัตรูได้สะดวก
 ไม่ต้องพะวงการสะกดหลัง เมื่อรู้สึกตึงนักใจขันไม่เสียสติ,
 เริ่มรับมือศัตรูเพื่อป้องกันชีวิตและความรัก กัดฟันสงบเงียบ
 คอยที และเอาอาวุธออกกวัดแกว่งที่มแทงอย่างใจเย็น. แต่
 ปรับทุกข์ของเราเรื่องอะอะต้งปีศาจ เพื่อกระตุ้นพวกของมัน
 ให้รุกหน้า สังเกตตามเสียงพวกศัตรูเห็นจะมีจำนวน ๘ หรือ
 ๑๐ คน. ถึงแม้พวกมันจะรู้อะไรมาเผชิญกับนักพันดาอย่าง
 ขำนาญคือเราทั้งสองคนก็ดี, กระนั้นฐานะของเราก็ไม่สู้จะดีนัก,
 พวกมัน ๒ คนถูกอาวุธของเราล้ม กลิ้ง ไปปะทะพวกมันเอง,
 กระทำให้อายเหล่าร้ายที่เหลือทำการไม่ได้ถนัด; กลัวจะไป
 สะกดพวกมันเอง จะเสียหลักให้โดนอาวุธของเราได้ง่าย,
 สังเกตว่าพวกมันถอยห่างไปสักสองสามก้าว, เพราะไม่ได้ยิน
 เสียงมันหายใจรดหน้าเราเหมือนก่อน ๆ

ข้าพเจ้ากะชิบบอกโสมทัตต์ ๒-๓ คำ, แล้วเราขยับ
 ถอยเฉียงข้างไป ๓-๔ ก้าว, เพื่อลวงศัตรูให้มันเข้าใจว่าเรา
 ยังอยู่ในที่เดิม, มันได้ฟังปราศทางเข้ามาตรงนั้น, ปลายดาพ

ได้กะแทกเข้ากับหินงอหัก, ฝ่ายเราจะทิ่มแทงเสียบชายโครง
ได้ง่ายตาย. เวลาเราเลื่อนย้ายที่ ได้พยายามไม่ให้มีเสียงแม้
แต่น้อย แต่จะเป็นด้วยมันหูไวได้ยินหรืออย่างไรไม่ทราบ,
มันจึงพุ่งใส่ไปตรงที่ซึ่งเราย้ายมา. ทันใดนั้นเห็นแสงไฟเป็น
เส้นนิคไปติดอยู่ที่ผนังหิน, เหลียวดูก็เห็นเป็นแสงออกมาจาก
ที่อะไรอย่างหนึ่งซึ่งใช้ต่างตะเกียง, แลเห็นจมูกและนัยน์ตา
โผล่ออกมาจากผ้าคลุม.

ไม้ไผ่ที่เรา ใช้ สำหรับ บ้าย บีน ยัง อยู่ใน มือซ้าย ข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าเอาไม้ไผ่ที่มออกไปเต็มแรงตรงที่เห็นว่าเป็นคน. เสียง
ร้องแหลม, และแสงสว่างก็ดับวับ แล้วได้ยินเสียงดังปู้ เป็น
อันแสดงให้เห็นเป็นพะยาน ว่าผีมือพุ่งหลาวได้ผลสมประสงค์.
ในตอนที่เราถ่มตลกตะลึงกันนี้เอง เราได้ช่องรีบสาวก้าวหนีไป
ยังทางที่เรามา. พวกเราชำนานญลู่ทางได้ดี เพราะชั้นลงเสีย
จนเจน จึงทราบที่ทางที่หนีต่อไปเป็นชอกเขาแคบเข้า มีหน
ทางที่จะบายบีนขึ้นไปได้ง่ายกว่าที่แล้วมา. เป็นคราวเคราะห์ดี
ที่อายเหล่าร้ายเลิกไล่ตามมาเพราะมีตมาก. ส่วนข้าพเจ้าชัก
จะหมดกำลังใจ รู้สึกว่ามีบาดแผลหลายแห่ง โลหิตไหลออกมาก
สหายข้าพเจ้าก็ต้องอาวุธเหมือนกัน แต่ไม่ฉกรรจ์เท่ากับ
ข้าพเจ้า.

กรันลงมาถึงที่ราบใต้แล้ว, ก็ฉีกเสื้อผ้าเอามาพัน
 แผลชั่วคราว. ข้าพเจ้าเกาะโสมที่ตัด พะยุงตัวกลับมาถึงบ้าน
 ใต้, และต้องนอนเจ็บอยู่กับที่หลายสัปดาห์.

ข้าพเจ้าต้องนอนป่วยมีความเดือดร้อนถึงตรีคุณะ ไหน
 แผลที่ถูกอาวุธจะเป็นพิษปวดทรมาน มีไข้เข้าแทรกทับ,
 ไหนจะคิดถึงคู่รักแทบใจจะขาด, ข้ายังเกิดปริวิตกอย่างใหญ่
 เข้าถม กลัวนางจะต้องเจ็บไข้ได้ทุกข์ถึงแก่ชีวิต เพราะรูปร่าง
 แบบบางราวกับดอกไม้อันแบบบาง ไหนจะทนฟังข่าวเรื่อง
 ข้าพเจ้าเจ็บหนักอยู่ได้. เมื่อนี้ผู้ภักดีได้ไปเยี่ยมเยียนส่งข้าว
 ทั้งสองฝ่ายให้ทราบทุกวัน ข้าไม่ลืมนำเอาความรักความกิด
 ถึงมาเล่าโลมใจเสมอ ได้ส่งดอกไม้ฝากไปมา. จนข้าพเจ้ากับ
 วาสฏฐีใช้พูดกัน ด้วยเครื่องหมายของดอกไม้ได้ชำนาญ. ต่อ
 มาเมื่อกำลังค่อยฟื้นดีขึ้นอย่างเดิมบ้างแล้ว ก็บอกข่าวกันทาง
 กาพย์กลอนอันไพเราะ. ความเป็นไปเพียงที่เล่านี้ ก็จะพอทน
 นอนเจ็บอยู่ได้, แต่บังเกิดเหตุการณ์ขึ้นอย่างหนึ่งซึ่งทำให้
 วิตกถึงกาลภายหน้ามาก.

ข้าพเจ้าจะขอกเล่าในที่นี้ด้วย ว่าเรื่องที่เรานุกประทุษ
 ร้ายนี้ไม่ใช่ลับที่จะไม่รู้ว่าเป็นผู้คิดร้าย. แท้จริงผู้คิดร้าย
 คืออ้ายสาตาเคียรบุตรประธานมนตรี ซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาแย่ง

ลูกคลีจากข้าพเจ้าในอุทยานบ่ายวันที่ข้าพเจ้าไม่ลืมเลย. มันเองเป็นผู้จ้างอ้ายเหล่าพาลมาทำร้าย ทั้งหมื่นไซ้อื่นไกล คงเป็นเพราะมันสังเกตเห็นข้าพเจ้าไม่ได้กลับไปกับท่านราชทูต เกิดความสงสัย กอຍค้อมสะกดยอยอยู่จนทราบว่าเป็นที่สถานบ้านนายช่างทองเสมอทุกคืน.

อนิจจา! ลานอโศกของเราหน่อ บัดนี้มากลายเป็นเหมือนเกาะที่จมหายลงในทะเลเสียแล้ว. จริงอยู่ ข้าพเจ้าอาจสละชีวิตเพื่อขึ้นไปหานาง และถึงแม้ว่าวาสิฏฐีจะฝ่าอันตรายออกมาพบด้วยทุกคืน; ทั้งนี้ก็ไม่ว่า. แต่รูปการมิได้เป็นไปเช่นนั้น. เพราะอ้ายสาตาเคียรทุรชาติ คงนำความไปบอกเล่าเรื่อง เราลอบ พบปะกัน แก่บิดามารดา ของนาง เป็นแน่. ค่ายต่อมาไม่ช้า ก็ปรากฏว่าวาสิฏฐีถูกกักตัวไม่ให้ออกมาเที่ยวเล่นที่ลานในเวลาเมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว. อ้างว่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกาย เพราะเพิ่งหายเจ็บได้ใหม่ ๆ.

ค่ายประการฉะนี้ ความรักของเราก็เสมือนไร่ที่อาศัยเสียแล้ว. แต่ก่อนนี้อาจพบกันได้ลับ ๆ ไม่มีใครรู้และไม่ต้องกลัวใครเห็น. บัดนี้จะพบกันได้ก็แต่ในที่เปลี่ยว ให้โลกเห็นได้สะดวก. ข้าพเจ้าได้พบวาสิฏฐีอีกครั้งหนึ่ง หรือสองครั้ง กล้ายกกันว่าประจวบพบกันที่ในอุทยาน ซึ่งเราได้พบกัน

เมื่อก่อนนี้เป็นครั้งแรก. อนิจจา! ถึงได้พบกันก็เหมือนว่าไม่ได้พบ เพราะลอบพบกันได้อย่างเร่ร่อนเพียง ๒-๓ คำเท่านั้น ด้วยมีตาตั้งร้อยตั้งพันคอยมองดูเรา. วาสสิฏฐีได้ร้องขอให้ข้าพเจ้าออกจากเมืองไปเสียทันที ด้วยจะมีอันตรายร้ายแรงมาสู่ข้าพเจ้า. นางแสดงปริเทวนา ว่าไม่ควรเลยที่นางต้องคั่งหน่วงเหนี่ยวข้าพเจ้าไว้มิให้ออกจากเมืองไป จนเป็นเหตุให้ข้าพเจ้า ณ บัดนี้ตกอยู่ในปากแห่งมฤตยูเสียแล้ว. บางทีในเวลาที่กำลังพูดตนเองอาจมีผู้ร้ายใหม่อีกพวกหนึ่ง มีผู้จ้างให้มาเอาชีวิต. หากข้าพเจ้าไม่ไปจากเมืองทันที เพื่อให้พ้นภัย, ก็เท่ากับนางเป็นผู้ฆ่าคู่รักของตนเอง. นางกลั่นความสะอั้นไว้ในอกจนพูดไม่ออก. ข้าพเจ้าได้แต่ทำเฉย จะเข้าไปประคองปลอบประโลมหรือเช็ดน้ำตาที่ไหลออกมาพราก ๆ ก็ไม่กล้า, จำเป็นจำใจแท้ ๆ. แต่ที่จะพรากจากนางไปแต่บัดนี้ ข้าพเจ้าเหลืออดทนได้, จึงบอกว่าไหน ๆ ก็ต้องจากกันไปนาน จะหาช่องพบพูดกันสองต่อสอง เพื่อฝากฝังความรักได้ อย่างไรก็ตาม.

वासिष्ठुทำกิริยาหน้าละห้อยดูเหมือนหมดบ่บุญญา พอดิขณะนั้นจำเป็นต้องผละจากกันไป, เพราะมีคนเดินมาหลายคน. แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ายังเชื่อในบุญญาของคู่รักว่าคงจะหา

อุบายให้ได้พบกันอย่างไรก็ตาม. ฝ่ายนางกำลังวิตกถึงชีวิต
ข้าพเจ้าจะเป็นอันตราย คงจะได้ปรึกษาหาฤกษ์กับเมทินี ซึ่ง
เป็นผู้มีปัญญา. ความข้อนั้นข้าพเจ้าเอาไม่ผิด, เพราะในคืนนั้น
เอง โสมทนต์มาบอกถึงอุบายของนางที่ได้ดำริไว้ ซึ่งเห็นผล
สมดังมุ่งหมายอย่างแน่แท้.

แปด

ดอกฟ้า

ณ ที่ถัดหลังกำแพงกรุงโกสัสมพี   ก้านตะวันออกไป
เล็กน้อย มีป่าไม้สีเขียวอันงาม ซึ่งที่ดู เป็นป่าไม้อันศักดิ์สิทธิ์.
ภายใต้ป่าไม้อันโปร่งร่มรื่นนี้ มีเทวาลัยซึ่งในเวลานั้นปรักหัก
พังเต็มที ไม่เคยมีใครไปทำพิธีบูชา ณ สถานศักดิ์สิทธิ์ของ
บุราณนี้ นมนานมาแล้ว. เพราะพระกฤษณะซึ่งสิงสถิตใน
เทวาลัย ได้มีผู้สร้างเทวาลัยที่ใหม่กว่า ถวายใหม่ในกรุงเสีย
แล้ว, เพราะฉะนั้น เทวาลัยของเก่าจึงทรุดโทรม; มีแต่คน
เก่าแก่วัยหนึ่ง กับหญิงแก่ผู้วิเศษคนหนึ่งอาศัยอยู่เท่านั้น.
หญิงผู้นั้นมีคนนับถือว่าติดต่อกับพวกภูติผี สามารถใช้มันดู
เหตุการณ์ ภายหน้า ของ บุคคล ที่มา บูชา และซักถาม ได้ถูกต้อง.
เพราะฉะนั้น ในเวลาเย็น ๆ จึงมีประชาชนทั้งหญิงชายพากันไป
หาเป็นอันมาก รวมทั้งพวกหนุ่มสาวที่มีเรื่องโรครักรวมอยู่
ด้วยไม่น้อย. หญิงผู้วิเศษคนนี้ มีผู้กล่าวขวัญว่าแก่เป็นแม่มด
หมอผี. แต่แก่จะเป็นอะไรก็ตาม, ข้าพเจ้าและวาสิฏฐีก็ต้อง

การความช่วยเหลือจากแกอยู่, เพราะฉะนั้น เราทั้งสองจึง
เลือกเอาเทวาลัยน้อยที่แกอาศัยอยู่เป็นที่นัดพบกัน.

รุ่งขึ้น ข้าพเจ้าเอาโคเทียมเกวียนออกเคจรทางกะเวลา
ไปให้เหมาะกับเวลาที่ประชาชนไปจ่ายตลาด หรือไปศาลว่า
ความ ที่กะไปในเวลาพลุกพล่านเช่นนี้ และคุมกองเกวียนจง
ใจไปในถนนซึ่งเป็นที่ประชุมชน ก็เพื่อให้สาตาเคียร ตัวศัตรู
เห็นหรือทราบว่ ข้าพเจ้าได้ออกจากกรุงไปแล้ว. ข้าพเจ้า
ออกเคจรทางไปสักสองสามชั่วโมง ก็หยุดพักเพื่อกำคืนที่หมู่บ้าน
ใหญ่แห่งหนึ่ง, พลอยทำให้บริวารของข้าพเจ้าตีใจมาก.
ก่อนเวลาค่ำเล็กน้อย, ข้าพเจ้าจึงจัดแจงปลอมตัวเป็นคนใช้
แล้วกระโดดขึ้นหลังม้าย้อนกลับไปกรุงโกสัมพีตามทางที่มาแล้ว.

เวลาค่ำแล้ว กว่าข้าพเจ้าจะไปถึงป่าสี่เสียด ก็เป็น
เวลามืดทีเดียว. ขณะชักม้าไปในระหว่างต้นไม้ ได้กลิ่นดอก
บัวซึ่งบานเผย ส่งมาจากสระพระกฤษณ์ของโบราณ ประหนึ่ง
ต้อนรับข้าพเจ้าให้ชื่นใจ. อีกไม่สู้ช้า ก็เห็นยอดหลังคาคำครว้ครว้
ของเทวาลัย อันมีเทวรูปอยู่ในนั้นมากมาย, เห็นรูปนอก
เว้า ๆ แหว่ง ๆ อยู่ภายใต้ท้องฟ้าอันเต็มไปด้วยดวงดาว, ข้าพ
เจ้าไปถึงที่กำหนดนัดแล้ว พอลงจากหลังม้าก็พ้อคีสหายรักของ
ข้าพเจ้าเข้ามาถึง. วาสฏฐีและข้าพเจ้าต่างออกอุทานด้วยดีใจ

แล้วโผเข้าหากัน เพราะได้มีหวังพบกันอีก. ข้าพเจ้ามาระลึกถึงเหตุที่เล่านี้ ยังจำได้เป็นเงา ๆ ว่าเราทั้งสองไม่ได้พูดถึงเรื่องอื่น นอกจากกะซิบกะซาบแสดงความรักรักความอาลัยต่อกัน ลืมสิ่งอื่น ๆ เสียหมดสิ้น, จนตกใจสะดุ้ง ด้วยมีปีกสัตว์กะพือพัดผ่านหน้าข้าพเจ้าไป, ประกอบด้วยเสียงปีกกะพือพัดกับเสียงนกแสกที่แตกตาไป, และต่อไปก็ได้ยินเสียงเป็นเสียงระฆังแตก กระทำให้เรารู้สึกตื่นจากภวังค์แห่งความรัก เหตุที่มีเสียงระฆัง เพราะเมทินีเป็นผู้สั่น กระทำให้นกแสกตกใจบินหนีไป. เมทินีนางผู้มีใจอารี สั่นระฆังให้เรารู้ตัว, เพราะได้เห็นหญิงผู้วิเศษเคียดขี้มาแสดงกิริยาโกรธ ด้วยแกลได้ยินเสียงใครมาพูดกันอยู่ใน บริเวณ ที่ ศักดิ์สิทธิ์ โดยไม่เคาะหรือสั่นระฆังให้รู้.

เมทินี แจ้งแก่หญิงชราสมัยโบราณ ว่านางได้ยินชื่อเสียงเกียรติคุณของแกว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความรู้เป็นมหัศจรรย์, นางกับชายหนุ่มคนนั้น - ซึ่งไปทางโสมทัตต์ - จึงอุตส่าห์พากันมาเพื่อใคร่รู้ถึงเหตุการณ์ภายนอก. หญิงผู้วิเศษเงยหน้า ตากวาดไปในท้องฟ้า แล้วออกความเห็นว้ เวลานี้ดาวฤกษ์ตกติกากำลังอยู่ในราศีอันเป็นสิริร่วมดาวเหนือ, แกจึงหวังว่าทวยเทพคงทรงช่วยเหลือ, ว่าแล้วเชิญคนทั้งสองให้เข้าไปในเทวาลัยพระ

กฤษณะ ผู้มีชายาในขณะเดียวกันถึงหมื่นหกพันร้อยคน (โดยแบ่งภาคจำนวนเท่าชายา) และทรงยินดีถึงความปรารถนาให้คู่รักสำเร็จ. ส่วนข้าพเจ้ากับวาสิฏฐี ซึ่งทำที่ว่าเป็นคนใช้คอยอยู่ข้างนอก.

เมื่ออยู่แต่ลำพังสองต่อสอง เราก็ให้ปัญญาแก่กันว่า นอกจากมัจจุราชจะกว่พาเอาตัวไป เราทั้งสองจะซื่อสัตย์ไม่พรากจากกันไป, เมื่อข้าพเจ้ากลับไปบ้านเมืองแล้ว พอสิ้นฤดูฝนก็รีบกลับมา ได้ไปถูกษาหาฤกษ์ถึงหนทางที่จะให้บิดานาง ซึ่งเป็นมหาเศรษฐีมั่งคั่งที่สุด ยินยอมให้เราทั้งสองได้อยู่ร่วมสมัครสมรส. พวกกันพลาง เราก็สวมกอดจุมพิตด้วยความปลาบปลื้มใจจนน้ำตาไหล. คุณรท่าน, ในเวลาบัดนี้ข้าพเจ้าจำได้ราง ๆ ยังไม่ลืม. แต่ข้าพเจ้าไม่สามารถจะพูดถึงความรู้สึกของเราในครั้งนั้นให้ถูกอย่างไรได้ นอกจากท่านจะได้ประสพมากับตัวเอง.

เวลาคุช่างล่วงไปรวดเร็วเหลือเกิน เพราะไม่ช้าโสมทักตักกับเมทินีก็ออกมาจากเทวาลัย. หญิงผู้วิเศษรับอาสาจะทำนายความเป็นไปของเราในภายหน้าให้ทราบ. แต่วาสิฏฐีสะอึกหุดตัว ออกอุทานว่า “โธ้ย! ถ้าเหตุการณ์ภายหน้ามีแต่ร้าย, ฉะนั้นจะทนทรมาณอยู่อย่างไรได้?”

หญิงวิเศษผู้หวังดีตอบว่า “จะร้ายไปได้อย่างไร? คุณชาก็บอกว่าดี ไม่มีร้ายอย่างไร.”

แต่วาสถิฐฐิไม่สู้เชื่อ สะอื้น โฝงกอดคอข้าพเจ้าไว้, แล้วพูดว่า “โอ้ย! ฉันรู้สึกเป็นกลางเห็นเหตุการณ์ภายนอกหน้าของเราจะไม่สู้ราบรื่นนัก; ให้หวังว่าเมื่อจากกันไปแล้ว ฉันจะไม่ได้เห็นเธออีก”

ข้าพเจ้าได้ยินดังนั้น รู้สึกใจสลดเหี่ยวลงวาม เกรงจะเป็นจริงเอาเช่นนั้น, ได้พยายามแข็งใจแสดงเหตุผลแก่นางว่าคงจะไม่เป็นเช่นนั้น. แต่ก็ไม่สำเร็จผล นางกลับมีน้ำตาไหลลงพราวแก้ม มองดูข้าพเจ้าด้วยความรักความละห้อย, คว่ามือข้าพเจ้าทาบไว้ที่อุระตนพลางพูดว่า “หากเราจะไม่พบกันอีกในโลกนี้, เราก็จะรักษาความซื่อสัตย์ต่อกันตลอดไป. มิใช่ฤาเธอ? เมื่อชีวิตอันสั้นและล้วนเป็นทุกข์อยู่ในโลกนี้สั้นไปแล้ว, ก็ขอให้เราทั้งสองไปพบกันในวิมานสวรรค์ ร่วมสุขกันต่อไป. กามนิต, เธอจงให้สัญญาข้อนี้แก่ฉันหน่อย, จะทำให้ฉันชุ่มชื่นใจต่อสู่ต่อความทุกข์ ที่อาจมีมาได้ดีกว่าถ้อยคำอันเล้าโลมอย่างอื่น เพราะฉันเชื่อว่ากรรม เราจะหลีกหนีไม่พ้นต้องปล่อยไปตามกรรมเหมือนดังกระแสน้ำที่พัด พาเอาฉัน อ้อ ลอยไปฉะนั้น.”

ข้าพเจ้าตอบว่า “วาสิฏฐี ยอกรัก, ถ้าจะต้องอาศัยความเป็นไปของกรรม, โฉนเราจะได้พบกันเล่า? แต่ให้เราหวังว่าจะได้พบกันใหม่ในโลกนี้ดีกว่า.”

วาสิฏฐี “ในโลกนี้มีแต่สิ่งมายาไม่แน่นอน. แม้แต่เวลาที่เรารู้สึกกันอยู่ขณะนี้ไม่ใช่ของเรา, จะมีแน่อยู่ที่แต่ในสวรรค์.”

ข้าพเจ้า — “สวรรค์มีหรือ? ถ้ามี อยู่ที่ไหน?”

วาสิฏฐี — “สวรรค์อันมีความสว่าง รุ่งเรือง หา เขตมิได้ นั้น มีอยู่ทางทิศตะวันตก. ถ้าผู้มีใจเด็ดเดี่ยวรู้สึกเบื่อหน่ายในสิ่งซึ่งเป็นวิสัยโลก, แล้วตั้งจิตเป็นสมาธิมุ่งแต่สถานอันเป็นบรมสุข, ก็จะได้ไปจุติอยู่ในดอกบัวบนแดนสวรรค์. ผู้ใดมุ่งแต่สวรรค์, ก็จะเป็นบัจจยให้เกิดดอกไม้ทิพย์ขึ้นในน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ในทะเลแก้ว. ความตริกันที่บริสุทธิ์ทุกครั้ง ความดีที่กระทำทุกเมื่อ เป็นเหตุให้ดอกไม้ทิพย์นั้นเจริญยิ่งขึ้น. ถ้าความคิดวาจาและการกระทำเป็นไปในทางชั่ว ก็จะเป็นเหมือนดังหนอนที่บ่อนไส้ให้ดอกไม้ทิพย์นั้นเหี่ยวแห้งไปโดยเร็ว.”

เมื่อนางพูดดังนี้ ดวงตาก็ดูวาวต้งแสงโคมที่เทวาลัย, เสียงที่พูดก็กังวานดังเสียงดนตรี: แล้วนางยกมือชี้ไปทางยอดต้นสี่เสียดกเห็นคำหมิ่นทิ่ม ตรงท้องฟ้าที่มีทางช้างเผือก เห็น

สการวาทกับเศวตศิลาพาดเป็นทางไปในนภากาศ ซึ่งมีดวงดาวพราวพร่างตุงเทวดาผู้วิเศษไปโปรยไว้.

นางร้องว่า “กูซี, กามนิต, นั่นคือแม่กงคาในสถานสวรรค์. ขอให้เราปฏิญาณต่อพระกงคาในสวรรค์ซึ่งมีหน้าชาวกิ่งเงินยวง เป็นที่เลี้ยงดอกบัวในทะเลบนสวรรค์นั้น. ให้เรามุ่งดวงจิตต์แน่วแน่ เตรียมการไปประสพสุขอยู่นิรันดรกาลบนนั้นเถิด.”

ข้าพเจ้าให้ตื่นใจอย่างไรพูดไม่ถูก บังเกิดความซาบซึ่งเข้าไปในดวงใจ, ยกมือขึ้นประสานกับของนาง รู้สึกประหนึ่งว่าดวงใจของเราทั้งสอง ในทันทีทันใดลอยขึ้นอยู่เหนือความทุกข์แห่งโลกนี้ ขึ้นไปจืดอยู่ในดอกฟ้าบนสวรรค์ อันกอบปรแต่ความบันเทิงรักษาเขตต์สุดมิได้.

ครั้นแล้ว วาสิฏฐี ดูเหมือนว่า หมคแรงกำลังที่จะแบ่งความรู้สึกในดวงจิตต์ ชุคตัวในอุ้งแขนข้าพเจ้า, เงยหน้าแสนละห้อยเผยอขึ้นจุมพิตข้าพเจ้า เป็นการลาคริงสุดท้าย, แล้วก็ผงะหงายสิ้นสมฤติ.

ข้าพเจ้าค่อยประคองนางมาส่งไว้ใน อุ้งแขน ของ เมทินี, แล้วกะโดดขึ้นหลังม้าห้อออกจากที่นั่นไป ไม่กล้าจะเหลียวหลังมาดูแม้แต่ครั้งเดียว.

๒ เกา

ใต้ดาวโจร

เมื่อกลับมาถึงหมู่บ้านที่คน ของ ข้าพ เจ้า พัก แรม คินอยู่
นั้น, ข้าพเจ้าไม่รังรอรีบปลุกคนใช้ให้ตื่น. แต่กว่าจะรุ่งสว่าง
ก็อีกตั้งสองสามชั่วโมง พอสว่างก็ออกเคิรทาง.

รอนแรมมาได้ถึงวันที่ ๑๒ เวลาประมาณเที่ยงวันก็ถึง
หุบเขาร่มรื่นมาก อยู่ในแดนหมู่ไม้แห่งแคว้นเวทิส. มีแม่น้ำ
น้อย น้ำใสดั่งแก้ว, ไหลเอื่อยวกเวี้ยวไปในทุ่งอันเขียวชะอุ่ม
ตรงที่ลาดน้อย ๆ ซึ่งมีไม้ต้นต่ำออกดอกคดกตุงตั้งตาไว้ ส่ง
กลิ่นหอมฟุ้งกระจายไปทั่วบริเวณ. ณ ที่แห่งหนึ่ง อยู่ในราว
กลางหุบเขา ไม่สู้ห่างจากแม่น้ำน้อยนั้นนัก, มีต้นไทรใบใหญ่
หนาทึบ เป็นเงาปกคลุมลานหญ้า ซึ่งเขียวดั่งมรกตให้ร่มรื่น
ส่วนรากที่ย้อยลงมาเป็นรากน้อย ๆ มีจำนวนนับ ได้ ตั้ง พัน ต้น,
กลายเป็นสมุทุมพุ่มไม้มีหมา สามารถให้กองเกวียนอย่างของ
ข้าพเจ้าตั้งสิบเท่า พักอาศัยได้อย่างสบาย.

ข้าพเจ้าจำที่นี้ได้ดี, ครึ่งเมื่อเคิรทางผ่านมาทางนั้นใน
เที่ยวขาไปกรุงโกสัมพี, และได้ตกลงใจจะหยุดพักแรม ณ ที่

ตรงนี้. เพราะฉะนั้นจึงสั่งให้หยุด ปลดโคออกจากแอก ปล่อยให้ลุยลำธารลงไปค้ำน้ำที่ใสเย็น เพราะเมื่อล้าหิวระหายนานแล้ว, และกินหญ้าอ่อนที่ขึ้นเขียวอยู่สองข้างลำธาร. ส่วนคนใช้ก็พากันลงไปอาบน้ำชำระกายให้ชุ่มชื้น, แล้วเก็บกิ่งไม้แห้งมาทำฟืนจุดไฟหุงต้มอาหาร. ส่วนข้าพเจ้าได้อาบน้ำเบิกบานใจแล้ว ก็นอนแผ่ตามสบายใจใต้โคนไทรตอนที่มีร่มไม้ที่สุด, ถือเอารากไทรที่ผุดพื้นดินเป็นหมอนหนุนนอนอย่างสำราญ เพื่อจะได้นึกถึงวาสิฏฐี แล้วจะได้เคลิ้มหลับและฝันเห็น. ความจริงก็เป็นเช่นนั้น พอมอยหลับก็ฝันเห็นวาสิฏฐีมาจูงมือข้าพเจ้าเลื่อนลอยขึ้นไปสู่เมืองสวรรค์!

ทันใดนั้นมีเสียงเอะอะตึงตัง กระทำให้สะดุ้งตกใจตื่น, ลืมตาแลเห็นคนถืออาวุธเป็นจำนวนมากมาล้อมแน่น คล้ายกับว่ามีผู้วิเศษนิมิตให้มิชฌิน. มีหน้าชาตามสุขุมทุมพุ่มไม้ที่ถัดไปก็มีจำนวนคนเพิ่มกันแน่นมา. พวกเหล่านั้นเข้ามาถึงเกวียนที่ข้าพเจ้าสั่งให้ล้อมวงต้นไม้ไว้, และกำลังต่อสู้กับคนของข้าพเจ้า ซึ่งล้วนเป็นคนเคยชินต่อการรบ จึงได้ต่อสู้ต้านทานด้วยความกล้าหาญ. ในไม่ช้าข้าพเจ้าก็ร่วมมือเข้าไปต่อสู้ด้วย. พวกโจรเหล่านั้นที่ถูกข้าพเจ้าประหารเสียก็สองสามคน. ขณะนั้นเห็นโจรคนหนึ่ง รูปร่างใหญ่ เกราะอก มีหน้าตาดูร้ายน่ากลัว,

ร่างกายตอนบนเปลือย มีนิ้วแม่มือคนร้อยเป็นพวง คล้องคอไว้เป็นสามสาย. ในทันทีทันใด ข้าพเจ้าก็ระลึกได้ว่าโจรคนนี้เห็นจะเป็นองคุลิมาลจอมโจรคู่ร้ายใจทมิฬ เทียบปล้นสะคมเผาผลาญบ้านช่องตามนิคมหมู่บ้านมานานักค่อนักแล้ว จนที่บางแห่งรกร้างไม่มีใครกล้าอยู่; ถ้าพบปะผู้ใดถึงไม่มีความผิด ก็จับฆ่าเสีย แล้วตัดนิ้วแม่มือเอามาร้อยเป็นมัลลย์คล้องคอ. ข้าพเจ้าเชื่อว่า วันหนึ่งเป็นวาระสุดท้ายของข้าพเจ้า เพราะโจรใจร้ายได้พันเอาตาพที่ถ้อยอยู่ในมือข้าพเจ้าหลุดไปทันที, ซึ่งถ้าเป็นคนอื่นแล้วข้าพเจ้าอาจรอดได้ว่า คงไม่สามารถที่จะพันจนตาพหลุดจากมือได้. ในไม่ช้าข้าพเจ้าเสียที่ถูกจับล่ามโซ่ทั้งเท้าและมือ นอนกลิ้งอยู่บนดิน. มองดูโดยรอบ เห็นคนของข้าพเจ้าถูกฆ่าตายนอนกลิ้งอยู่เกลื่อนกลาด, คงเหลือมีชีวิตอยู่แต่คนเดียว คือคนใช้เก่าแก่ของบิดาข้าพเจ้า ซึ่งถูกรุมจับเอาตัวได้โดยไม่ถูกบาดเจ็บอย่างเดียวกับข้าพเจ้า. เจ้าพวกโจรรวมกันเป็นหมู่ ออกันอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่, มองดูข้าพเจ้าด้วยความพอใจ. สร้อยคอแก้วตาเสือ, ซึ่งได้เล่าให้ท่านฟังมาแล้วครั้งเมื่อแย่งลูกคลื่นสาตาเคียรระชากขาด, เป็นสร้อยคอที่มารดาข้าพเจ้าสวมให้เอง, เพื่อเป็นเครื่องวางกันภัยในคราวที่จากรมารคามานัน, บัดนี้ถูกองคุลิมาลกระชากเอาไปเสีย. ร้ายยิ่งกว่า

นั้น: ดอกอโศกที่ข้าพเจ้าติดตัวแนบไว้กับดวงใจแต่คืนที่พบบันบนลานอโศก ก็มาสูญหายไปด้วย. ข้าพเจ้านึกว่า ที่เห็นเป็นสีแดงคอกน้อย ๆ อยู่บนหญ้าที่ถูกเหยียบย่ำ ไม่ห่างไกลจากข้าพเจ้านัก คงเป็นดอกอโศก. แต่ ณ ที่ตรงนั้น เห็นโจรหนุ่มคนหนึ่งกำลังวิ่งกลับไปกลับมา แบกเนื้อโคที่ฆ่าเอาชิ้นอย่างอย่างสุก ๆ ดิบ ๆ ไปส่งเลี้ยงดูพวกเพื่อนที่กำลังร่าเริงกัน, ข้าพเจ้านั้นแทบหลุดออกจากกะตึกตีมกกันกัน. เสียงอะอะราวกับฝูงสัตว์. คราวใด ที่ได้เห็นมันเหยียบย่ำไปบนดอกอโศก ซึ่งจมหายอยู่ใต้ผืนดินอันโสมมของมัน, ข้าพเจ้ารู้สึก ปวดร้าว คล้ายกับมันมาเหยียบย่ำ กลาง หัวใจ. พอมันก้าวอย่างพ้นไปแล้ว, ยอดหญ้าก็ดันดอกอโศกเผยอขึ้นมาให้เห็นอีก ดูเด่นยิ่งกว่าเก่า, แต่ในที่สุดก็สาปสูญไปไม่ได้เห็นอีก. ข้าพเจ้ารำพึงว่า บ้านนี้วาสิฏฐีจะมีเงินอยู่ใต้ต้นอโศกบนลานไม้อโศก เพื่อฟังข่าวคราวของข้าพเจ้าหรือ. ถ้าต้นอโศกไม่สามารถบอกนางได้ว่าเวลานี้ข้าพเจ้าอยู่ในที่อย่างไรแล้ว, ก็จะเป็นการดีหาน้อยไม่. เพราะถ้านางทราบความจริง, โฉนดวงใจอันอ่อนละมุนจะสามารถทนเฉยได้. ห่างจากข้าพเจ้าไปสักสิบสองก้าว องค์กริมมาล มหาโจรกำลังเลี้ยงดูอยู่กับบริวารอย่างร่าเริง ซึ่งตีมเหล็กกันไม่หยุด. มองดูหน้าพวกโจรเห็นสีหน้าแดงกำขื่นทุกที. คุยกันอะอะ บางคราวก็ถึง

กับทะเลาะแทบจะทุบตีกัน. แต่ในพวกโจรเหล่านี้ มีคนหนึ่ง
ที่ไม่กินเหล้าเมามาไปตามด้วย. โจรคนนี้ข้าพเจ้าจะได้เล่าต่อ
ไปในภายหลัง.

ในเวลานั้น น่าเสียดายอยู่หน่อย ที่ไม่อาจเข้าใจภาษา
ที่โจรใช้พูดกัน. ข้อนี้ จะเห็นได้ว่าความรู้ต่าง ๆ, อย่างไร
จะเป็นประโยชน์ใช้ได้ดีที่สุดในเวลาเข้าที่อับจน, มนุษย์ไม่อาจ
ทราบได้. ถ้าข้าพเจ้าสามารถฟังคำพูดของมันให้เข้าใจได้, จะ
ดีใจหาหน่อยไม่. เพราะเสียงที่มันพูดออกมาดัง เค้าว่ามันพูด
ถึงความเป็นความตายของข้าพเจ้าเป็นแน่. สังเกตหน้าและ
กิริยาท่าทางของมันเวลาพูด เห็นได้ชัดอย่างน่าวิตกว่ามันแลบ
ลิ้นปลิ้นตามากทางข้าพเจ้าบ่อย ๆ. ข้าพเจ้าแลคู้ตัวนาย เห็น
แล้วให้ตาลเด็ดถึงเรื่องสร้อยคอเครื่องรางของข้าพเจ้า ที่ใช้
สำหรับป้องกันทฤฎิโทษการดูให้ร้าย, ซึ่งเวลานี้รู้สึกว่ามันเพ่ง
ดูอย่างน่ากลัว. ที่ข้าพเจ้ารู้สึกเช่นนั้นก็ไม่ผิด เพราะต่อภายหลัง
ได้ทราบว่าข้าพเจ้า เป็นผู้ฆ่าลูกน้องตัวสำคัญของมันตายต่อหน้า
ต่อตามัน. โจรที่ข้าพเจ้าฆ่ามันได้คิดว่าฝีมือเยี่ยมในการใช้
ดาบดีกว่าพวกมันทั้งหมด. ที่ตัวนายของมันงควั้นยังไม่ฆ่า
ข้าพเจ้าเสียในทันทีทันควัน, ก็เพราะมันต้องการจะทราบ
ข้าพเจ้าให้สมแก่ัน ให้ต้องตายอย่างช้า ๆ. แต่พวกมันไม่ต้อง

การจะให้ลาภอันมีราคาของมันคือตัวข้าพเจ้า ซึ่งมันถือว่าเป็นสมบัติกลาง ต้องศูนย์หายไปใ้อากาศอย่างที่นายโจรต้องการคือ ฆ่าเสีย. โจรคนหนึ่งหัวโล้น โคนหนวดเคราเกลี้ยงเกลา ดูเป็นที่ว่าเป็นนักพรตของพวกมัน, คงเป็นตัวการที่ไม่เห็นพ้องกับองคฺุฒิมาล ในการที่จะฆ่าข้าพเจ้าเสีย, และดูเหมือนโจรผู้คนเดียวกับที่เข้าใจสามารถ เห็นว รัง ความ ตูร้าย ของ พวกโจรไว้ได้, ทั้งก็เป็นคนเดียวกันกับที่ข้าพเจ้าได้พูดไว้ข้างต้นว่าเป็นผู้ที่ไม่กินเหล้าในขณะที่เลี้ยงดูกัน. เมื่อมันได้เถียงกันเป็นเวลาช้านาน, บางคราวถึงกับองคฺุฒิมาล ลุกขึ้นคว้าดาพเป็นตงนทหลายหน. แต่เป็นคราวเคราะห์ดีของข้าพเจ้า ที่ความชะนะตกอยู่แก่พวกหวังประโยชน์ในทรัพย์ มากกว่าประโยชน์ในการแก้แค้น.

ในที่นี้ควรกล่าวเสียด้วยว่า พวกโจรขององคฺุฒิมาลเป็นโจรชนิดที่เรียกว่า “ผู้ส่ง.....” ที่เรียกดังนี้ เพราะมีธรรมเนียมของมันอยู่ข้อหนึ่ง ซึ่งถ้าจับใครไว้ได้สองคน ก็ปล่อยให้คนหนึ่ง ไปหาเงิน ค่าไถ่ตามแต่จำนวนที่ มันกำหนดไว้. กล่าวคือถ้ามันจับได้ทั้งพ่อและลูก, มันก็ส่งตัวพ่อไปหาเงินค่าไถ่สำหรับลูก; ถ้าเป็นพี่น้อง, ก็ปล่อยให้ไปคนหนึ่ง; ถ้าเป็นศิษย์กับอาจารย์, ก็ปล่อยศิษย์ไป; ถ้าเป็นนายกับบ่าว, ก็ปล่อยบ่าวไป: เหตุฉะนี้ พวกมันจึงเชื่อว่า

“ผู้ส่ง” เมื่อความมุ่งหมายของมันมีเช่นนั้น, ตามธรรมเนียมของมัน จึงได้เว้นชีวิตคนใช้เก่าแก่ของบิดาข้าพเจ้าไว้คนหนึ่ง, นอกนั้นมันฆ่าตายหมด. คนใช้คนนั้นแม้จะมีอายุมาก ก็ยังแข็งแรงประเปรียวอยู่ มีท่าทางเป็นคนฉลาดชำนาญ. ความจริงก็เช่นนั้น, เพราะเคยเป็นผู้ควบคุมกองเกวียนไปขายได้ผลดีมาหลายคราวแล้ว.

ณ บัดนี้ คนใช้ของข้าพเจ้าพ้นจากเครื่องจองจำได้ และมันปล่อยตัวไปในเย็นวันนั้นเอง. ก่อนไป ข้าพเจ้าได้สั่งเสียเป็นความลับฝากไปถึงบิดาของข้าพเจ้าด้วย ซึ่งพวกโจรไม่ขัดข้อง ด้วยไม่เห็นว่าย่าพเจ้าจะหลอกลวงมันได้อย่างไร. ส่วนองคฺลิมาลนั้น เอาใบตาลมาขีดเขียนเป็นเครื่องหมายสองสามตัวมอบให้คนใช้ของข้าพเจ้า. ใบตาลที่ขีดเขียนนี้เท่ากับใบเบิกทางขากลับ, เมื่อนำเงินติดตัวมา พบโจรพวกอื่นก็ไม่กล้าทำอันตราย เพราะชื่อเสียงขององคฺลิมาลเป็นที่เกรงขามทั่วไป. โจรผู้ร้ายที่ว่ากล้าก็ปล้นถึงเครื่องราชบรรณาการก็หากกล้าหาญพอถึงจะแตะต้องของ ที่เป็นบรรณาการขององคฺลิมาล ไม่.

ในไม่ช้า มันถอดเครื่องจองจำของข้าพเจ้าออก เพราะรู้ว่าข้าพเจ้าคงไม่บ้าพอที่จะพยายามหนีมันไป. ข้าพเจ้าใช้

ประโยชน์ในครั้งแรกเมื่อพ้นจากเครื่องจองจำแล้ว: คือรีบตรงไปยังคอกอโคก ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าหายไปในที่ตรงนั้น. โอ้อนิจจา! แม้แต่เศษของคอกอโคกก็ไม่เห็น คุณประหนึ่งดอกอันแบบบาง ถูกตีนอันหยาบของพวกมหาโจรเหยียบกะที่บเสียจนเป็นภัสมธุลี. นี่จะเป็นกลางว่าความสุขในชีวิตของเราจะขาดสะบั้นอยู่เพียงนี้หรือ?

บัดนี้ ข้าพเจ้ามีความสะดวกขึ้นบ้างตามส่วน ได้ยุ่งกินและย้ายที่ตามไปกับพวกเหล่าร้าย คอยทำงานกว่าค่าไถ่จะมาถึง ซึ่งกะว่าจะต้องมาถึงภายในระยะเวลาสองเดือน.

โดยเหตุที่ในระวางนี้ตกอยู่ข้างแรมเดือนมีค จึงมีการปล้นสะดมกันติด ๆ ไป, เพราะเวลาเหล่านี้ตกอยู่ในระยงกาลที่พระแม่เจ้ากาลีคุ้มครองโจรกรรม. เพราะฉะนั้น ตกกลางคืนที่จะเว้นว่างจากการปล้น การชะโมยสักคืนเดียวก็ไม่ได้. ที่ปล้นถึงกับเผาบ้านช่องหมดทั้งหมู่บ้านก็มีหลายหน. ตกถึงคืนแรมสิบห้าค่ำ เป็นดิถีสมโภชบูชาพระแม่เจ้ากาลี. มีพิธีเส่นนำเกลียดน่ากลัว, ไม่ใช่จะฆ่าแต่โคและแพะสีดำ นับจำนวนไม่ถ้วนเอาบูชาเทวรูป, ยังฆ่าคนทีจับมาได้บูชาญ้ออีกด้วย. เอาตัวผู้จะถูกฆ่าอนบนนแทนบูชา แล้วแหวะเส้นโลหิตใหญ่ให้โลหิตพุ่งไปเข้าปากเทวรูปร่างร้ายน่าเกลียดน่ากลัว มีหัว

กะโหลกคนเป็นสังวาลคล้องคอ. ถัดจากนั้นก็มีการว่าเรียงร้อง
ว่าทำเพลงอย่างอุลามาหน้าบัคส์. พวกโจรกินเหล้าเมามายกัน
จนไม่ได้สติ. บ้างก็ร่ำว่าเรียงอยู่กับพวกหญิงเทพทาสี ซึ่ง
พวกโจรจุกคร่ำพาเอามาจากเทวาลัยเพื่อประโยชน์ในพิธีนี้.

ส่วน องคุลิมาล กำลังตั้งใจ ต้องการให้ข้าพเจ้ามีความสุข
สุขบ้าง, จึงจัดนางเทพทาสีสวยคนหนึ่งมาให้. แต่ข้าพเจ้าผู้
ใจจ่ออยู่แต่วาสฏิสฐี ไฉนจะมีแก่ใจว่าเรียงด้วยหญิงอื่น. นาง
เทพทาสีเห็นข้าพเจ้าไม่โยกก็เสียใจร้องไห้. องคุลิมาล เห็นก็
โกรธ แยกเขี้ยวเคี้ยวฟันกรากเข้ามาค้ำคอข้าพเจ้า. ถ้าไม่มี
โจรศีระโหล่น หน้าเกลี้ยงไม่มีเคราเข้ามาห้ามแล้ว, ข้าพเจ้า
เห็นจะถูกแก่นคอตายแน่. โจร ศีระโหล่น พุคสองสามคำ,
องคุลิมาลก็ปล่อยมือ ซึ่งแข็งกระด้างอย่างเหล็กออกจากคอ
ข้าพเจ้า, มีเสียงคำรามราวกับสัตว์ร้ายที่ฝึกหัดให้เชื่องไม่ผิดกัน
แล้วก็ออกไป.

ชายศีระโหล่นคนนั้น ถึงแม้มือจะยังมีโลหิตติดครั้ง
เนื่องด้วยทำการบูชาญเจ้าแม่กาลีนรภัยกาจ, แต่ก็ได้ช่วย
ชีวิตข้าพเจ้าไว้สองครั้งแล้ว.

ชายคนนั้นเป็นบุตรพราหมณ์ แต่เกิดในเวลาดาวฤกษ์
โจรชน จึงต้องเลือกอาชีพเป็นโจร. ในชั้นแรกเป็นโจรพวก

รู้จัก,* ภายหลังเพื่อประโยชน์ในทางวิทยาได้มาเข้าพวกโจร
 “ผู้ส่ง” ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังต่อไปว่า ที่มีอุปนิสัยไปในทาง
 ลัทธิศาสนาก็เนื่องมาจากบิดา, เพราะฉะนั้น จึงมีหน้าที่สอง
 อย่าง: อย่างหนึ่ง เป็นครูผู้ทำพิธีบูชาขันธ์, พวกโจรนับถือมาก
 ไม่แพ้ที่นับถือของคฤมาล ผู้เป็นหัวหน้า, เพราะถ้าไปปล้นสะดม
 ได้มาก ก็ถือว่าผู้ซึ่งเป็นผู้ทำการบูชาดี; อีกอย่างหนึ่ง เป็นผู้สอน
 ลัทธิศาสนาว่าด้วยวิชาโจร, ไม่ใช่จะสอนในฝ่ายวิชาการโจร
 อย่างเดียว ยังสอนถึงธรรมจรรยาโจรด้วย. ตามที่ได้สังเกต
 รู้สึกประหลาดใจไม่น้อย ที่เห็นพวกโจรเหล่านี้มีริ้วมรรยา
 หนึ่ง. ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกันแล้ว พวกโจรเหล่านี้ก็มีศีลธรรม
 ไม่เลวไปกว่าคนอื่น ๆ.

การแสดงลัทธิ มักเป็นไปในเวลากลางคืน ในระยะ
 แปกคำข้างขึ้น, เพราะเป็นเวลาว่างไม่สู้ได้ทำการปล้นนัก จะ
 มีกีฬานาน ๆ เป็นพิเศษ. พวกโจรชุมนุมกันในที่ว่างเป็นทุ่งกลาง
 ป่า, นั่งล้อมกันเป็นวงอรรณจักรซ้อนกันหลายแถว. ส่วนตัว

* รู้จัก เป็นภาษา ฮินดี. สักกุต เป็นสัทค แปลว่า คนโกงคนปล้นปล้อน,
 เป็นชื่อของโจรพวกหนึ่ง ไปกันเป็นพวก ผสมกับพวกเดิรทางอื่น ๆ. ถ้า
 พวกเดิรทางเผลอตัว ได้ช่อง, ก็เอาเข้าพันคอหม้อยู่ทุกตัวโจร รัคคต
 เดิรทางให้ตาย, เก็บเอาเงินทองของมีค่าแล้ว ก็เอาศพทิ้งเสีย. พวกนี้
 ภาษามุกกันโดยฉะเพาะ อังกฤษเมื่อได้อินเดียก็ไม่ทราบถึงพวกนี้, ings
 ทราบและปราบสิ้นไปเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๒.

ครูซึ่งชื่อ วาชรพ (วาค-ชะ-สพ) นิ่งขัดสมาธิ. แสงเดือนฉายแลเห็นศิระโถ้น. คุณไม่ผิดอะไรกับครูผู้สอนพระเวทให้แก่ศิษย์ในอาศรมกลางป่า, แต่ว่าศิษย์ผู้ฟังในที่นี้ล้วนมีหน้าตาคล้ายสัตว์ป่ามากกว่าเป็นศิษย์ชะนิคอยู่ในอาศรม. ถึงเวลาที่เล่านี้ข้าพเจ้ายังนึกจำได้ชัดเจน ได้ยินเสียงพวกโจรคังหึ่ง ๆ อยู่ในป่า, คังหึ่งใหญ่แล้วก็เบาลง ๆ จนเป็นเสียงคล้ายลมพัด, แล้วก็มีเสียงหึ่งใหญ่อีกคล้ายเสือคำราม. แต่ที่ได้ยินชัดเจนเหนือเสียงหึ่งก็คือเสียงวาชรพ ซึ่งเป็นเสียงทุ้มคัง อันเป็นเสียงทายาทสืบมาจากพราหมณ์อุกัถาคา ผู้อ่านพระเวท แต่ครั้งดึกดำบรรพ์

ในการแสดงลัทธิคังนี้ พวกโจรยอมให้ข้าพเจ้าไปฟังด้วย; เพราะวาชรพ ออกจะชอบ ๆ ข้าพเจ้า, ยิ่งกว่านั้นยังยืนยันว่าข้าพเจ้าเกิดในเวลาดาวฤกษ์โจรขึ้นเหมือนกัน จึงเห็นว่าวันหนึ่งคงจะได้มาเป็นโจรพวกเดียวกัน, เป็นการสมควรฟังการแสดงนี้ไว้ จะได้เป็นอนุปนิสสัยต่อไป.

เพื่อให้ท่านทราบการแสดงลัทธิ ว่ามีข้อความอย่างไร จะขอสาธยายข้อความบางตอน ซึ่งเป็นอรรถกถาแก้กาลีสูตรของโบราณ อันเป็นรหัสลัทธิของพวกโจร และเป็นอรรถกถาที่สำคัญที่สุด.

สิบ

รหัสยลัทธิ

พระสูตรมีความว่าดังนี้: “ผู้เจ้าคิดถึงเทวะด้วยฤๅ?
— หามิได้! — ไม่แน่แท้ — เพราะความว่างเปล่า, เพราะ
กัมภีร์, และเพราะตำนาน (อิติहाส.)”

คำอรรถข้างต้นนี้ วาเชศรพผู้รรถกถาจารย์แก้ว่า คำ
ว่า “เทวะ” นั้น คือ ทณท์.

เพราะว่าในพระสูตรก่อนนั้น ทณท์ซึ่งกล่าวถึงมัก
กล่าวกันว่า เป็นของพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าหน้าที่กำหนดไว้
เพื่อใช้แก่โจร, เป็นต้นว่า ตัดแขนขาและจุมูก, เอาลงหม้อ
น้ำเดือด, เอาน้ำมันยางเดือดราดคอ, ปากมังกร (เห็นจะเอา
อะไรยัดให้ปากอ้า), ตอกเล็บ, * รังแขนขาให้คราก ฯลฯ
เพราะฉะนั้น จึงเป็นการสมควรพอที่ผู้เป็นโจรจะต้องหลบหลีก.
อย่าให้เขาจับได้; ถ้าถูกจับได้, ฉันทไร จะพยายามหาทางหนี.

มีบางคนกล่าวว่า เทวทณท์ย่อมมีแก่โจรด้วย (คือ
เทวกาลงโทษ). ความข้อนี้พระสูตรบอกว่า “หามิได้;” และ

ว่า “ไม่แน่นัก” โดยเหตุที่ควรแสดงให้เห็นแจ้งสามสถาน คือจากบัญญัติเหตุผลจากพระเวท และจากภควทคีตาที่สืบกัน มาจนถึงเรา.

“เพราะความว่างเปล่า” หมายความว่าตามหลักแห่ง เหตุผลคือว่าถ้าข้าพเจ้าตัดหัวคนหรือหัวสัตว์. คาพของข้าพเจ้า พ้นเข้าไปในระวางอนุปรมาณูอันแยกไม่ได้. เพราะอนุปรมาณู นี้มีลักษณะแยกไม่ได้โดยแท้; คาพของข้าพเจ้าจึงไม่ได้พ้น อนุปรมาณู. เพราะฉะนั้น คาพที่พ่นลงไป จึงเป็นพ่น ในที่ว่างเปล่าระวางอนุปรมาณู. ก็ความว่างเปล่าใครเล่าจะเป็น ผู้ทำอันตรายได้? เพราะการทำอันตรายในสิ่งที่ไม่มียกเท่ากับไม่ ได้ทำอันตรายในสิ่งไร ๆ. ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เอาคาพพ่นลงไปในที่ ว่างเปล่า จึงไม่ต้องรับผิดชอบและจะรับเทวทัณฑ์ไม่ได้. ถ้าการ ชำนาญมีความจริงเป็นเช่นนี้ไซ้, กรรมอย่างอื่นที่มนุษย์ลง ทัณฑ์แก่กันเบาว่าการฆ่าคนจะมีความจริงอีกสักเพียงไร?

เรื่อง “เหตุผล” ก็มีด้วยประการฉะนี้. บัดนี้จะได้ กล่าวถึง “พระเวท” ต่อไป.

ในพระเวทอันศักดิ์สิทธิ์สอนว่า สิ่งซึ่งมีภาวะอันแท้ จริงมีหนึ่งเท่านั้นคือพรหม. ถ้าความนี้เป็นจริง; การฆ่าก็เป็น ฆาต; ไม่ได้ฆ่าใคร. ในพระเวทกล่าวไว้มากมาย ในตอนที่

พระยมบอกแก่นจิกต ด้วยเรื่องพรหม และด้วยเรื่องอื่น ๆ ว่า “ผู้ใดเป็นผู้ประหาร, ก็สำคัญเอาว่าตนเป็นผู้ประหาร; ผู้ใดถูกประหาร, ก็สำคัญเอาว่าตนตาย. เขาทั้งสองไม่รู้แจ้งเลย. แท้จริงไม่มีใครประหาร; ไม่มีใครถูกประหาร.”

ข้อที่ทำให้เห็นจริง ในความจริงอันลึกซึ้งนี้ มีแจ้งอยู่ในภวทศที่ตาของพระกฤษณะและพระอรชุน. เพราะพระกฤษณะนั้น พระองค์ไม่มีความเป็นต้น ไม่มีเขตต์เป็นที่สุด: ทรงความเป็นอยู่เป็นนิത്യ ทรงสรรพศักดิ์, เป็นบุรุษอันมนุษย์คิดไปไม่ถึง, เป็นอติเทพ, ทรงพระกรุณาเพื่อช่วยสรรพสัตว์ให้รอดพ้น, จึงทรมานพระกายอวตารมาเป็นมนุษย์กฤษณะ; และในวาระสุดท้ายที่เสด็จอยู่ในมนุษย์โลก ได้ทรงช่วยกษัตริย์แห่งปาณฑพ คือพระอรชุนผู้มีใจสูงในสงครามที่ขับเคี่ยวกับพวกเคารพ โดยเหตุที่พวกเคารพทำประทุษร้ายต่อพระอรชุนและภราดาของพระองค์. ขณะทัพทั้งสองฝ่ายเข้าปะทะจะสู้ประยุทธ์กัน, พระอรชุนมองไปในกองทัพปรบักษ์ เห็นญาติมิตรมีอยู่ในนั้นมากแทบทั้งหมดก็ว่าได้, เพราะพวกปาณฑพกับพวกเคารพเป็นลูกเรียงพี่เรียงน้องกัน. พระอรชุนเห็นดังนั้นก็ใจหายไม่กล้าสั่งให้กองทัพเข้ารุกรบ เพราะไม่อยากจะประหารผู้ซึ่งล้วนเป็นญาติมิตร. คงนั่งอึ้งอยู่บนรถศึก สลดหดเหี่ยวใจ

จนคอตก. ฝ่ายพระกฤษณะซึ่งเป็นสารถีให้พระอรชุนเห็นเช่นนี้ ก็ยิ้ม แล้ว^๕ไปที่กองทัพรบ^๕กับ^๕ แสดงให้พระอรชุนเห็นว่า คนเหล่านี้มีภาวะเป็นตัวตน^๕ขึ้น^๕ แล้วก็ดับสิ้นไปเข้าร่วมอยู่ใน พระผู้ทรงความเป็นหนึ่ง (พระพรหม) ซึ่งอดีตแห่งพระองค์ ไม่มีเริ่มต้น และอนาคตแห่งพระองค์ไม่มีเขตต์สุด หลุดพ้น จากความเกิดความตาย—

“ผู้ใดเข้าใจว่าตนเป็นผู้ประหาร, ผู้ใดสำคัญว่าตนถูก ประหาร: ทั้งสองผู้นั้นย่อมไม่รู้แจ้ง. แท้จริงไม่มีใครประหาร ไม่มีใครถูกประหาร ฉะนั้นเธอจงเริ่มรบเถิด.”

เมื่อพระกฤษณะเตือนสติดังนี้ พระอรชุนก็ให้สัตญาณ ครอบ เป็นอันเริ่มมหาสงคราม, ในที่สุดพระอรชุนชนะ เพราะ ฉะนั้น พระกฤษณะผู้ อติเทพซึ่ง ได้อวตาร มา เป็น มนุษย์ ได้ เปลี่ยนสภาพความ^๕ทน^๕เขลา^๕และความ^๕อ่อน^๕แอ^๕ของ^๕พระ^๕อร^๕ชุน^๕ ให้ กลับเป็นปราชญ์มีความ^๕คิด^๕ลึก^๕ซึ้ง^๕และเป็น^๕วีร^๕บุร^๕ษ^๕ชน^๕.

ด้วยประการฉะนี้ ความจริงย่อมมีด้วยประการต่อไป
^๕นี้—

“ผู้ใดกระทำประทุษกรรมเอง หรือให้ทำประทุษ กรรม, ทำลายเองหรือให้ทำลาย, ทำร้ายเองหรือให้ทำร้าย, คร่ำชีวิตสัตว์หรือเอาสิ่งที่เขาไม่ให้, ตักช่องทำลายเข้าไปใน

เกศสถาน หรือลัทธิขโมยทรัพย์สมบัติเขา, หรือจะด้วยเหตุอื่นอย่างไรอีกก็ตาม; ผู้นั้นหาต้องรับภาระมิโทษผิดไม่. และผู้ใด ๗ บัณฑิตและที่นี้ เอาชวานอันลับไว้คมกริบเปลี่ยนสภาพของสิ่งมีชีวิตในโลกนี้ให้ล้มระเนระนาดกลายเป็นกองเดียว ก็ย่อมไม่มีโทษผิด เพราะเหตุอันนั้น. และผู้ใดอยู่บนฝั่งใต้แม่คงคา ทางทางโดยประหัดประหารเสียราบคาบ ก็ย่อมไม่มีโทษผิดเพราะเหตุนี้. และผู้ใดอยู่บนฝั่งเหนือแห่งแม่คงคา ทางทางโดยแจกทานการให้, ก็ย่อมไม่ได้บุญเพราะเหตุนี้. ผู้ใดบำเพ็ญความมีใจกว้างขวาง ความสงบเสงี่ยม ความสละซึ่งความสุข, ผู้นั้นหาชั้นชื่อว่าได้ทำบุญ ทำความดีไม่.

และ โดย เหตุ ที่โลก มี ความ เริ่ม ต้น มา จาก พระ พรหม เพราะฉะนั้นโลกก็ต้องล่วงไป. พระพรหมสร้างโลกให้มีขึ้นแล้วก็ทำลายให้ศูนย์หายไป, แล้วสร้างใหม่แล้วทำลายไป: หมุนเวียนกันอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด. เพราะฉะนั้น พระพรหมจึงไม่ใช่จะเป็นผู้สร้างอย่างเดียว, ยังเป็นผู้กินสรรพสัตว์ อันมีพราหมณ์และกษัตริย์อยู่ในวรรณะชั้นสูงนั้นด้วย. สมกับข้อความในคัมภีร์ตอนหนึ่งว่า “เรากินทั้งหมด, แต่เราหาได้ถูกกินไม่.”

ความซื่อ ^๕   ท่านทงหลายพึงรู้ว่า ^๕ เป็นวจนะอันแท้จริง

ของพระอติเทพ ในปางเมื่อเป็นแก่นำเอาเมธาติถิมาณพไปสู่
โลกสวรรค์. มาณพมีความโกรธ ถามว่าเป็นใคร. พระผู้ถือ
เอาซึ่งร่างแกะ ก็ปรากฏพระองค์เป็นพระพรหม ผู้เป็นสรรพ
ภาวะในสรรพภาวะ และตรัสว่าดังนี้;

“ผู้ใดอันไม่ใช่เป็นผู้ฆ่า และทั้งเป็นผู้มิได้คร่าพาเอา
มา ผู้เป็นแกะซึ่งนำเข้ามาไกลจากที่นี่, ผู้นั้นคือเรา ซึ่งมีรูป
ดังเห็นนี้, ผู้นั้นคือเราดังเห็นได้ทุกรูปกาย. ผู้ใคร่รู้สึกกลัว ผู้
นั้นก็คือเรา, และเราเป็นผู้ทำให้เกิดความกลัวด้วย. แต่ความ
แตกต่างย่อมมีอยู่คือว่าเราเป็นผู้กิน แต่เราหาถูกกินไม่.”

ณ บัดนี้ ผู้ที่มีตามืดมนต์ด้วยความเขลาคงจะเห็นแจ้ง
ว่าความเป็นผู้เหมือนพรหม ไม่ได้อยู่ที่ถูกผู้อื่นประหารหรือถูก
ผู้อื่นกิน. ฉันทใดก็ดี ความสงบเสงี่ยม ความสละซึ่งความสุข
จึงถือได้ว่าไม่ใช่บุญกุศลอันเดียวกัน แท้จริงพึงเป็นผู้ประหาร
และเป็นผู้กิน. จึงมีลักษณะเป็นพรหม. หรืออีกนัยหนึ่งพึง
พยายามทำลายล้างผู้อื่นจนสุดกำลัง, ตัวเองจึงจะพ้นอันตราย
ไม่มีใครกินใครประหารได้ เพราะเป็นอันเชื่อได้สนิทตามหลัก
นี้ ว่าผู้ทำทารุณกรรมย่อมรับโทษในนรกนั้นเป็นลัทธิอันคน
อ่อนแอประคิษฐ์ขึ้น เพื่อป้องกันตนให้พ้นภัยจากผู้มีอำนาจ
มากกว่าโดยยกเอานรกขึ้นชู้ให้กลัว.

และ แม้ว่า พระเวท มีข้อความ อัน กล่าว ด้วย ลัทธิ นรกัน
 ไว้หลายแห่งก็ดี ก็ต้องเป็นเพราะผู้อ่อนแอแทรกเสริมเติมชั้น
 ด้วยพาลนิสสัย เพราะเป็นหลักลัทธิที่แย้งกับหลักสำคัญของ
 ลัทธิ. ก็เมื่อสิ่ง^๕ทั้งหลายออกจากพรหม, สิ่งเหล่านั้น^๕จะก็จะชั่ว
 จะเป็นคนร้ายหรือคนตีกก็คือพรหม. เพราะฉะนั้น ผู้เป็นโจร
 ก็เป็นผู้ดำเนินไปอย่างพรหม ก็เป็นผู้ทำลายผู้กิน จึงถือได้ว่า
 โจรเป็นผู้^๗ภาวะอยู่สูง คย^๗นัยแห่งเหตุผลตั้งได้แสดงมาแล้ว
 ทั้งด้วยหลัก^๕ใช้บัญญัติหาเหตุผล และหลักอันมีที่มาจากพระ
 คัมภีร์. ^๖๕ จึงพึงถือได้ว่าไม่มีเหตุอย่างอื่นจะมาแย้งความ
 จริงนี้ได้.

สิบเอ็ด

งวงช้าง

เมื่อได้นำตัวอย่าง ความเห็นแปลก ของบุคคล ปรหลาด
ดั่งแจ้งข้างต้นนี้ อันเป็นความเห็นที่พุดง่ายใช้ยาก และเป็น
ความเห็นของนักช่างคิดที่ลือชื่อไม่ใช่น้อยคน มาแสดงไว้ด้วย
ประการฉะนี้, จะได้เล่าเรื่องของข้าพเจ้าต่อไป—

ถึงแม้ ข้าพเจ้า จะ ประสพ การ เผชิญภัย หลาย ชับ หลาย
ซ้อน และได้รับความรู้เป็นความคิดอย่างใหม่ถึงขั้นนี้ก็ดี, แต่
ก็เป็นธรรมดาอยู่ว่าข้าพเจ้าจะละเลยเสีย ไม่เรียนรู้อาษาพูด
ของพวกโจรบ้างก็ดูกระไรอยู่ เพราะจะทำให้รู้สึกวุ่นวายที่
ล่องไปดูเร็วขึ้น. ครั้นเวลาจนถึงกำหนดที่คนใช้จะนำเงินค่า
ไถ่ตัวมาให้โจร, ข้าพเจ้ารู้สึกวิตกไปต่าง ๆ นานา: วิตกว่า
จะไม่ได้เงินค่าไถ่มาทัน, แม้นายโจรจะให้การเบิกทางแก่คน
ใช้ ให้พ้นจากภัยของพวกเหล่าร้ายก็ดี, แต่ภัยอย่างอื่นยังมีอีก
มากนัก: เช่นถูกเสือขบกัด, หรือถูกน้ำท่วมลบล้างแม่น้ำพัด
พาตัวไป, หรือประสพภัยอย่างอื่นได้ตั้งร้อยแปดประการ; ไม่

สามารถจะกลับมาได้ทันเวลาที่สัญญาไว้. องคุลิมาลชะม้ายทาง
 ตาอันชุ่มร่ำมาทางข้าพเจ้าบ่อย ๆ, ทำให้รู้สึกว่ามันคงไม่ยาก
 ให้คนใช้ของข้าพเจ้านำค่าไถ่มาให้ทันกำหนดเวลา. เมื่อคิด
 ดังนี้, ให้อุทกกลัวหวาดหวั่นเหลือประมาณ จนเหงื่อผุดซ่าน
 ทุกซุ้มขน. แม้วาชศรจะได้แสดงหลักในลัทธินิโคร อันเป็น
 หลักแปลกประหลาดมีเหตุผลน่าฟังอย่างไรก็ดี; แต่ที่ว่า ถ้า
 ไม่มีค่าไถ่มาทันตามกำหนด, พวกโจรเป็นต้องจัดการเฉียบ
 ขาดแก่ผู้ที่ยึดตัวไว้ทุกรายไป: คือเอาเลื่อยผ่ากลาง, แล้ว
 โยนซากศพที่ขาดออกเป็นสองท่อน ไว้กลางถนน, แต่ให้
 ท่อนศีรษะหันไปทางทิศที่พระจันทร์ขึ้น. ข้าพเจ้าอดนึกชม
 การกระทำของพวกโจรไม่ได้ ที่ยึดถือหลักลัทธินิโครของมัน โดย
 ปฏิบัติการให้ครบถ้วนกระบวนวิธีของมัน. แต่ความรู้นี้ กลาย
 เป็นความสยดสยองเมื่อเห็นมันนำเอาเลื่อยออกมาทดลอง, มี
 อ้ายเหล่าร้ายหน้าตาน่ากลัวสองคน ทำท่าเสื่อย, แต่ในการ
 ทดลองนี้ ใช้ท่อนไม้ต่างคนก่อน.

วาชศรสังเกตเห็นอากัปกิริยาข้าพเจ้าว่า มีอาการ
 เสียวสยอง, ก็เข้ามาทบไต่ถามประโลมใจข้าพเจ้าให้หายวิตก,
 บอกว่าที่เอาออกมาทดลองนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับตัวข้าพเจ้า.
 เพราะฉะนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ข้าพเจ้าจะต้องนึกหวังว่า ถ้า

ถึงคราวจำเป็นเข้าที่อัปจน, วาซศรพคงจะช่วยชีวิตข้าพเจ้าไว้ได้อีก. เมื่อข้าพเจ้าแสดงความพอใจ แล้วบอกว่าถ้าข้าพเจ้าจะผูกเดี่ยวเข้าบ้างจะว่าอย่างไร วาซศรพก็เบิกตาโต บอกว่า:

“ถ้ากรรมตามสนองตัวท่าน โดยที่นำเงินค่าไถ่มาไม่ทันตามกำหนดเวลา, แม้จะซ้่ากำหนดไปเพียงครึ่งวันเท่านั้น ก็ไม่มีผีสังเทวดาจะช่วยท่านให้พ้นจากผลกรรมนั้นได้ เพราะกฎของเจ้าแม่กาตี จะให้ผิดแผกไปจากที่กำหนดไว้ไม่ได้. แต่ไม่ต้องวิตกกอด, เพราะลิขิตในตัวท่านแสดงว่าไม่ใช่จะได้รับกรรมอย่างนี้, แต่จะต้องเป็นไปอีกอย่างหนึ่งต่างหาก: ก็จะได้เป็นโจรในภายหน้า. เกรงว่าในวันหนึ่งจะต้องถูกตัดหัวหรือถูกเสียบประจานให้ตายในที่ชุมนุมชน. แต่ว่าเวลายังอีกนานไกล.”

ข้าพเจ้า บอก ไม่ได้ว่าคำ ปลอบโยน ให้หายวิตก ชนิดนี้ ทำให้เบาใจอะไรนัก. แต่ข้อที่ทำให้โล่งใจก็คือล่วงต่อมา ราว สัปดาห์หนึ่งเต็ม ๆ จะถึงเวลาสิ้นกำหนดคนค้, คนใช้ผู้ภักดีของข้าพเจ้าก็มาถึง และนำเงินค่าไถ่มาด้วย. เมื่อชำระค่าไถ่ให้เสร็จแล้ว, ข้าพเจ้าก็ลาเจ้าบ้านใจร้ายของข้าพเจ้า. สังเกตว่า มันแสดงกิริยาเสียดาย ๆ ที่จะนึกถึงเพื่อนรักเพื่อนใคร่ของมัน ที่ถูกข้าพเจ้าฆ่าตาย และอยากจะได้ตัวข้าพเจ้าไปเสียดายเสีย.

ข้าพเจ้าได้รำลึควาชาศรพอย่างฉนั้นชอบพอรักใคร่กัน. วาชาศรพ
 มีอาการข่มความอาลัยไว้และบอกอย่างทีเชื่อแน้แก่ใจ ว่าคงจะ
 ได้พบข้าพเจ้าร่วมทางมีคแห่งจ้าวแม่กาลี คือกลายเป็นโจรใน
 วันหน้าเป็นการแน้นอน. องคุลิมาลให้บริวารสี่คนเป็นผู้ติด
 สอยห้อยตามข้าพเจ้าไปด้วย เพื่อระวังมิให้ข้าพเจ้าได้รับ
 อันตรายจนกว่าจะถึงกรุงอุชเชนี; ถ้าหากระวางทางเป็น
 อันตรายอะไรลงไป. บริวารทั้งสี่จะต้องรับโทษประหาร. ใน
 เรื่องเช่นนี้ องคุลิมาลรักษาชื่อเสียงนัก; สัญญาข้าพเจ้าว่า
 ถ้าข้าพเจ้ามีอันตรายอย่างไรลงไป. ก็จะไม่เหินเหินหนึ่งบริวาร
 ที่กำกับไป, แล้วเอาหน้ทีแ่แล้ว ไปชวนประจาร์ไว้ในทาง
 สีแพรง, ให้ใครๆ รู้อองคุลิมาลได้ทำตามสัญญาแล้ว.

เป็นคราวเคราะห์ดี ทีองคุลิมาลจะไม่ต้องทำตาม
 สัญญา. เพราะอ้ายเหล่าร้ายสี่คนทีไปกับข้าพเจ้า ได้แสดง
 กิริยาวาจาสุภาพและระวังภัยข้าพเจ้าเป็นอย่างดี. ในตลอดทาง
 ทีไป. เป็นอันว่ามั่นคงมีชีวิตอยู่ต่อไป ทีจะได้ทำพิธีพลีจ้าว
 แม่กาลี. ผู้คล้องพวงหวักะโหลกคนต่างมาลัยได้สืบไป.

รอนแรมทางมาจนลุดกรุงอุชเชนี ไม่ประสพภัยอย่างไร,
 ถึงกระนั้นก็ดี ข้าพเจ้าขอบอกว่าเท่าทีได้ประสพมาแล้ว รู้สึก
 ว่าเข็ดขยาดเหลือพอ. บิตามารดาข้าพเจ้าตั้งใจเป็นทีสุด ที

เห็นข้าพเจ้ายังมีชีวิตรอดกลับมาได้. ล่วงต่อมาไม่ช้า ข้าพเจ้า
 ขออนุญาตไปค้ายังกรุงโกสัมพีอีก อ้อนวอนขอไปเท่าไร บิดา
 ข้าพเจ้าไม่ยอม, เพราะทราบที่อยู่แล้ว ว่านอกจากต้อง
 เสียเงินค่าไถ่ตัวข้าพเจ้าไป เป็นจำนวนเงินไม่น้อย สินค้า
 และข้าทาสบริวารที่ข้าพเจ้าเป็นผู้ควบคุมไปครั้งนั้น ก็ศูนย์สิ้น
 ไปด้วย, จึงไม่มีกำลังสามารถจะแต่งกองเกวียนไปค้าได้อีก.
 เพียงนี้ยังไม่กระไรนัก ยังมีโจรผู้ร้ายคอยดักตีปล้นตามทาง
 บิดาข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวง ไม่ยอมให้
 ข้าพเจ้าฝ่าอันตรายไปอีก. นอกจากนี้ ยังได้ยินข่าวเรื่อง
 องคุลิมาลทำการทารุณอยู่บ่อย ๆ. และข้าพเจ้าก็ปฏิเสธไม่ได้
 ว่าข้าพเจ้าเองอาจพบกับมันเป็นครั้งที่สอง. ข้อเคียดร้อนใจยัง
 มีอีก คือไม่มีโอกาสส่งข่าวคราวไปยังกรุงโกสัมพี, จึงจำเป็นต้อง
 ทนหนึ่งอยู่อย่างนั้น ได้แต่นึกและหวังว่าวาสิฏฐีที่ข้าพเจ้า
 รักและบูชาแล้ว คงจะซื้อตรงมันคง. คิดคั่งนี้รู้สึกว่าการ
 สบายใจขึ้นบ้าง จนกว่าจะสบโอกาสทราบเรื่อง. แต่ในที่สุกก็ได้
 ทราบเรื่องจริง ๆ คือมีข่าวลือกระฉ่อนไปทั่วกรุงว่า สาตาเคียร
 ลูกประธานมนตรีแห่งกรุงโกสัมพี ได้ปราบองคุลิมาลโจรร้าย
 กาจและพวกลงราบคาบแล้ว. ตัวองคุลิมาลและบริวารที่สำคัญ
 อีกหลายคนถูกจับเป็นไปได้ แล้วถูกประหารชีวิตหมด. บริวาร

นอกนั้น ที่จับไม่ได้หรือไม่ถูกฆ่า ก็แตกฉานชานกระจาย
ไปสิ้น.

คราวนี้ บิตามารดาชัคอ้อนวอนข้าพเจ้าไม่ได้ ที่ขอ
คุมเกวียนไปค้ายังกรุงโกสัมพีอีก; เพราะใคร ๆ ก็วางใจได้ว่า
ทางที่ไปคงราบรื่นปราศจากโจรผู้ร้ายเป็นเวลาอีกนาน; และ
บิดาข้าพเจ้าก็สมัครจะเสี่ยงโชคในการค้าอีกสักครั้ง. ถึงตอนนั้น
ข้าพเจ้าล้มป่วยลง, เมื่อหายป่วยก็จวนเข้าฤดูฝน จึงต้องรอ
จนกว่าจะหมดฤดูฝนก่อน. คราวนี้แหละ เป็นไม่มีอุปสรรค
อะไรมาขัดขวางอีก. พอสิ้นฤดูฝนเตรียมตัวไป, บิดาข้าพเจ้า
ได้ตกเตือนสั่งสอน ให้รู้จักระวังตัวแล้ว; ข้าพเจ้าก็ลาท่าน,
เป็นหัวหน้าควบคุมกองเกวียน บรรทุกสินค้าเต็มรวมสามสิบเล่ม,
ออกเดินทาง มีหัวใจให้เบิกบานร่าเริง, เต็มใจรีบเร่งไปให้
ถึงโดยเร็ว ให้สมกับที่มุ่งหมายตั้งใจไว้.

การเดินทางคราวนี้ราบรื่นตลอดไป เหมือนกับขาไป
ครั้งก่อน. รุ่งเช้าวันหนึ่งอากาศปลอดโปร่งก็ลุดกรุงโกสัมพี.
ให้รู้สึกหัวใจเบิกบานแบ่งโศกแทบจะโลด. พอล่วงเข้าไปในกรุง
ได้สักหน่อย เห็นผู้คนจราจรล้นหลามตามถนนฉิดปกติ, ต้อง
เบากระบวนผ่อนช้าลง. จนมาถึงที่แห่งหนึ่ง อันเป็นย่านที่จะ
เข้าถนนใหญ่ในกรุง, ต้องหยุดกองเกวียนเพราะเหลือกำลังจะ

เบียดแทรกฝูงชนต่อไปอีกได้. ตามถนนใหญ่ที่กล่าวไว้ข้างต้น
 ประดับ ธง ปลิวไสว, มีพรม ห้อยลงมา จากหน้าต่าง และ
 ระเบียงหน้ามุข. ข้างถนนก็มีเฟื่องดอกไม้โยงกันระนาวตลอด
 ไปทั้งสองข้าง คล้ายกับมิงงานรื่นเริงอย่างใหญ่. ข้าพเจ้าทรรอ
 อยู่ไม่ได้ ถึงกับออกอุทานสาปแช่งอุปสรรคที่ทำให้เคจรทาง
 ต่อไปติดขัด, ได้ซักถามผู้ที่อยู่ข้างหน้าว่ามิงงานอะไรกัน.

พวกเหล่านั้นร้องตอบว่า “นี่ไม่รู้ดอกหรือว่าวันนี้
 ท่านสาตาเคียรบุตรท่านประธานมนตรีทำพิธีแต่งงาน? มากำลัง
 เหมาะ เพราะกระบวนแห่กำลังจะผ่านที่ตรงนี้ไปยังเทวาลัย
 พระกฤษณะ. นับว่าเป็นบุญตาของท่านที่จะได้ดูแห่ใหญ่ อย่าง
 ที่ไม่เคยเห็นทีเดียว!”

เรื่องเป็นอย่างนี้เอง คือ สาตาเคียรสมโภชการวิวาห
 ของมัน นับว่าเป็นข่าวสำคัญไม่น้อยเลย, และเป็นข่าวพอใจ
 ของข้าพเจ้าด้วย เพราะสาตาเคียรอยากได้วาสิฏฐีอยู่, ถ้า
 ข้าพเจ้าส่งแฉับแก่ไปสู่ขอ ก็น่ากลัวจะติดขัดมาก ด้วยสาตาเคียร
 ยังขวางอยู่. มาบัดนี้สาตาเคียรก็แต่งงานไปแล้ว, ความติด
 ขัดคงไม่มี. เพราะฉะนั้นที่ข้าพเจ้าติดฝูงชนเคจรทางต่อไปไม่ได้
 ก็รู้สึกว่ามันดีคร้ออะไร. คอยอยู่ไม่ทันไรก็เห็นแห่กระบวน
 หน้ามาถึง, เป็นกองทหารม้ากุมหอกค่อยอย่างเหยาะช้า ๆ ผ่าน

ไป. ผู้งชนให้ร้องแสดงยินดีที่กองกลบอากาศ. ได้ความว่า
 ราษฎรในกรุงโกสัมพีนิยมยินดีที่กองทหารม้าหนัก เพราะเป็น
 กองไปปราบองคฺลิมาลสำเร็จมา.

พอสุดกระบวนทหารม้า ก็ถึงตัวเจ้าสาวนั่งอยู่ในกูป
 ช้าง ประดับประดาโอฬารนำคฺุจริง ๆ, เบื้องตระพองประดับ
 ด้วยผ้าบาง มีมณีรัตนฉายแสงเป็นหลายสิ่งงดงามมาก รวากับ
 ช้างบนเมรุบรรพต อันเป็นที่สถิตของท้าวเทพ. ช้างตัวนี้เป็น
 ช้างพลายกำลังเปรียวราวกับในต้นฤดู, มีมันไหลซึมแฉะและ
 ชมับ แผลงผิงจับกลุ่มด้วยไค้กลิ่น. * ที่งาสวมมาลัยเป็นปล้อง ๆ
 ทำด้วยทองแท้. รัศมีประกนล้วนแล้วด้วยทอง ประดับด้วย
 ทับทิมเม็ดเขื่อง ๆ. มีผ้าบางพาราณสีคลุมห้อยลงมาจากหลัง
 ไบกระพือพันขาอันล่ำสันเห็นกระเพื่อม ๆ เพียงคังหมอกที่
 ปกคลุมรอบลำต้นไม้ใหญ่ในแนวป่า. แต่สิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้า
 มองตะลึงจั้งงักทั้งวงช้าง. ข้าพเจ้าเคยเห็นแห่ในกรุงอุชเชนี
 มานับครั้งไม่ถ้วน ได้เห็นการประดับช้างมากก็มาก, ไม้่งงดงาม
 นำคฺุเหมือนคราวนี้. ตามที่เคยเห็นมักจะแต่งแบ่งเป็นรูปท่งนา
 สีต่าง ๆ. แต่สำหรับรายนี้ เอาหนังช้างเป็นพื้นสี, แล้วเอา
 ไบโคกประดับเป็นรูปดอก, ตรงกลางใช้ดอกอโคกสีเหลือง
 สีเสศ สีแดง สลับกัน: เหมาะจะเจาหน้าคฺุจริง ๆ

* ดุบันท์กัห้ายบทนี้

ขณะข้าพเจ้า ผู้มีความรู้เป็นนักเลงในเรื่องศิลปะกำลัง
ชมฝีมือประดับอย่างวิจิตรอยู่นั้น พลันเริ่มรู้สึกเศร้าใจคล้ายกับ
ได้สูดกลิ่นหอมแห่งความรัก ในคืนอันแสนสุขบนลานอโศกอีก
ครั้งหนึ่ง. เมื่อคิดถึงคราวที่จะได้ทำวิวาห์ของตน หัวใจข้าพเจ้า
ก็เต้นแรง, คิดถึงวันที่วาสิฏฐีจะได้รับความสุขเบิกบาน ถ้าได้
อยู่บนลานอโศก ดึกว่าได้มานั่งอยู่บนหลังช้าง อันประดับ
ประดาอย่างงามเลิศเสียอีก. ชื่นชื่อว่าดอกอโศกแล้ว ในกรุง
โกสัมพีไม่มีที่ไหนน่าพิศวงยิ่งกว่าบนลานอโศกนั้น.

กำลังนึกเคลิบเคลิ้มอยู่นั้น ได้ยินหญิงคนหนึ่งพูดกับ
เพื่อนที่อยู่ใกล้ข้าพเจ้าว่า “ดูเจ้าสาวซิ, หน้าเศร้าไม่เบิกบาน
เลย.”

ข้าพเจ้าเงยดู โดยไม่ทันรู้ว่าอะไร. ทันใดนั้นก็เกิด
ความรู้สึกพิพิทพิพ่วน ด้วยเห็นรูปเจ้าสาวที่นั่งอยู่ในกุบชุกด้วย
ตาควมวง. ที่ว่าเห็นรูป เพราะไม่เห็นหน้าถนัดด้วยฟุบลงอยู่
กับอก..ถึงแม้จะเห็นเพียงรูปร่างเล็กน้อย อันมีเสื้อผ้าแพรพรรณ
หุ้มคลุมเป็นกลุ่ม รวากับสิริงก็ดี, แต่ร่างกายที่อยู่ภายในผ้านั้น
คล้ายกับไม่มีชีวิต เพราะเห็นโยกเยกไปมาตามกิริยาโคลงเคลง
ที่ซ่างย่าง, รู้สึกว่ามีอาการเศร้า ๆ อย่างไม่อธิบายไม่ถูก น่ากลัว
ว่าเวลาโยกจะพลัดตกจากหลังช้างกำลังลงมา. อาการวิตกอย่างนี้

ไม่ใช่มีแต่ข้าพเจ้าคิดผู้เดียว เพราะขณะนั้นเห็นเพื่อนสาวอีก
คนหนึ่ง นั่งอยู่ข้างหลังเจ้าสาว, เขามือแตะไหล่เจ้าสาวไว้
แล้วก้มไปกระซิบให้สติ.

ทันใดนั้น ใจข้าพเจ้าหายวาบเย็นเยือกขึ้นทันที เพราะ
หญิงที่เข้าใจว่าเป็นสาวใช้หรือเพื่อนเจ้าสาวนั่นคือ เมทินี.
ข้าพเจ้ายังไม่ทันจะนึกตกลงว่า ที่เห็นนี้เป็นนางร้ายหรืออย่างไร,
พอดีเจ้าสาวของสาตาเคียรก็เปิดผ้าที่คลุมหน้าออก.

เจ้าสาวนั่นคือ วาสีภักดิ์ ของข้าพเจ้าเอง!

๖๘ บันทึก

เมื่อบทที่สิบเอ็ดได้ลงพิมพ์ไปแล้ว (ในไทยเซชม รายเดือน) ตอนกล่าวถึงข้างว่า “มีมันไหลเยิ้มแฉะและขมับ, แผลงฝังจับกลุ่มด้วยไต้กลิ่น;” สหายผู้หวังที่คนหนึ่งมากระซิบ กะซาบว่า ที่กล่าวไว้ตั้งนั้น น่ากลัวจะพลาดเสียแล้ว.

ข้าพเจ้าตกใจ ถามว่า “ทำไม?”

ตอบว่า “เคยได้ยินคำว่าแผลงหวีตอมข้าง. นี่ทำไม จึงเป็นแผลงฝัง?”

ข้าพเจ้าซัก “ต้นจะบับเป็นอย่างไร. และทำไม แผลงฝังจะมาตอมข้างบ้างไม่ได้หรือ?”

ก้าน “แผลงฝังไม่เคยชอบของเหม็นเลย. น้ำมันที่ กำลังเยิ้มอยู่ตามแฉะและขมับข้าง กลิ่นเป็นอย่างไรรู้ไหม?”

ข้าพเจ้า— “ใครจะกล้าเข้าไปดมมัน”

เขาหัวเราะ— “อย่างนั้นก็เถอะ. เข่าก้นว่าน้ำมัน ข้างเหม็นอย่างร้าย. เพราะฉะนั้นของเหม็นควรเป็นเรื่องของ แผลงหวี.”

ข้าพเจ้า— “เอ! วรรณคดีอินเดียมักชอบพรรณนา
 อย่างนี้เนือง ๆ ด้วยนา. เช่นเรื่องปรียทรรคิกา ซึ่งมีพระราช
 นิพนธ์ไว้แล้ว;” พลังพลิกให้ดู—

’คำอรรถ สรรค์ธราณันท์

“สทฺยสฺ ตฺยกฺตฺวา กโปลํ, วิศติ มธุกระ, กรุณฺปาตี, กชสฺย”

คำแปล พระราชนิพนธ์สัทธิธราณันท์

“ฝ่ายฝั่งพรากจากขมับข้าง, และจรดและพราง, แผง
 ณ หู อย่าง, สบายดี,”

พระราชบัณฑิตก

“คือฝั่งไปตอมกินน้ำมันที่เขมที่ขมับข้าง”

จะนี้ สหายข้าพเจ้าจําแนด้วยมีที่อ้าง, ฝ่ายข้าพเจ้าจําแน
 ด้วยกลืนน้ำมันข้าง, ต่างตกลงกันว่าเอาไว้สืบหาข้อเท็จจริง
 ต่อไป.

สิบสอง

๓๔
ท่วงศพของวาชศรพ

แน่เสียแล้ว เจ้าสาวนั่นคือ วาสิฐรี, รูปร่างอย่างนั้น
จำได้ไม่ผิดนัยน์ตาข้าพเจ้า. แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่คล้ายคลึงกับ
ที่ได้เห็นมาก่อน: คราวนี้ดูอาการมีทุกข์โศกแสนสาหัสอย่างใด
อย่างหนึ่ง; พุคไม่ถูก

เมื่อข้าพเจ้าได้สติวาง ๆ, พอกระบวนแห่สุดท้ายผ่าน
เลยไปแล้ว, ก็หน้ามืดทันที. แต่เขาเข้าใจกันว่าเป็นลม
เพราะร้อนจัดและเบียดเสียดกัน. ข้าพเจ้าหมดกำลังวังชา ทอด
กายให้เขาอุ้มเอาไปพักที่โรงแรมแห่งแรกที่ไปถึง, นอนอยู่ที่
มุขมิตแห่งหนึ่งโน้น, หันหน้าเข้าข้างฝา นิ่งแช่อยู่อย่างนั้น
หลายวันหลายคืน, น้ำตาไหลพราก ๆ ไม่ยอมกินอาหาร
ทั้งหมด. ข้าพเจ้าสั่งคนใช้ผู้ควบคุมเกวียนคนเดียวกับที่มา
ด้วยกันครั้งก่อน—ให้จัดแจงขายสินค้ำที่นำเอามาเสียโดยเร็ว แม้
จะขายไม่ได้ราคาดีก็ตาม เพราะข้าพเจ้าบ่่วยจัดการเองไม่ได้.
ความจริงข้าพเจ้าไม่สามารถจะทำอะไรได้ นอกจากจมดิ่งอยู่

ในห้วงความเสียใจ ที่เสียของรักไป ไม่มีวันจะได้คืนแล้ว. นอกนี้ ไม่ต้องการจะให้ใครเห็นตัวที่ในกรุงเกรงจะมีใครจำได้; แต่ข้อสำคัญที่สุด คือต้องการจะบีบบังไม่ให้วาสฏฐีทราบข่าวข้าพเจ้ากลับมากรุงโกสัสม์พีก.

รูปนางที่ได้เห็นครั้งหลังที่สุดนี้ ช่างกระไร คิดตาซัด เจนอยู่ตรงหน้าไม่เลื่อนลงเลย. ถึงว่าจะรู้สึกแค้นว่านางมีใจไม่ ยั่งยืนก็ดี, แต่ก็เห็นความจำเป็นอยู่เหมือนกัน ที่ถูกบิดามารดา ของเขายังบังคับ. นางคงไม่โยติปริศนาในตัวลูกประธานมนตรี: ข้อนี้ปรากฏอยู่แล้วในกิริยาที่แสดงให้เห็น. ครั้นทวนนึกถึงที่ ให้ความสัตย์บัญญัติแก่กันไว้ที่พุ่มไม้ศาลพระกฤษณะครั้งกระโน้น, ก็นึกไม่ออกเลยว่าไหนนางจึงใจเร็วไปได้ถึงเช่นนี้ ข้าพเจ้า ถอนหายใจยาว แค้นก็แสนแค้นว่าความสัตย์บัญญัติของสาว น้อยนี้หนอ เชื่อถือไม่ได้เอาทีเดียว. บัดเดียวใจ หน้าเจ้าตัว อันสร้อยเศร่าด้วยความระทมทุกข์ ก็ปรากฏดวงเด่นจะเพาะ หน้าข้าพเจ้าอีก. ทันใดนั้น ความโกรธความแค้นที่แน่นจน คับอกก็พลันหาย เหลือแต่ความสงสารเข้าไปเต็มต้นอยู่ในใจ. เลยตกลงแน่วแน่ว่า ข้าพเจ้าจะไม่เพิ่มความทุกข์ของนางให้ ยิ่งขึ้น โดยให้รู้ไปถึงว่าตัวกลับมากรุงโกสัสม์พีกแล้ว, จะไม่ให้ รู้เรื่องแม้แต่นิดเดียว. ในที่สุด เมื่อนางเห็นเจียบหายไปนาน

ก็คงคิดว่าข้าพเจ้าตายแล้ว. ความทุกข์โศกก็จะค่อยจางไปทีละน้อยเอง จนยอมปล่อยตัวให้เป็นไปตามยถากรรม, แต่จะไม่ทำให้เกิดความเศร้าหมองถึงกับเสียชวคตทรงสวยสง่าได้.

เพ็ญเคราะห์ยังดี คนใช้เก่าแก่ของข้าพเจ้าสบโอกาสขายสินค้าได้ราคาดีจนหมดในเวลาไม่ช้า. เพราะฉะนั้น ล่วงต่อมาอีกสองสามวัน ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสดูมเกวียนออกจากกรุงโกสัมพีไปในเวลาเช้าวันหนึ่ง เพื่อกลับบ้าน.

เมื่อออกจากประตูเมืองค้ำันตะวันตก, เหลียวไปดูกรุงเป็นการส่งครั้งสุดท้าย อันภายในกำแพงนั้น ย่อมมีทั้งทุกข์และสุขชานานใหญ่ ที่ข้าพเจ้าประสบแล้วไม่ลืมเลย. ก่อนที่ถึงกรุงนี้สักสองสามวัน ข้าพเจ้ารู้สึกตื่นเต้นเบิกบานใจมุ่งแต่ความสุข จนไม่ได้สังเกตเห็นอะไรหมด. ครั้นชากลับ จึงได้เห็นว่าเป็นเชิงเทินและตามแ่งกำแพงกรุง มีศิระษะคนเสียบประจายอยู่เป็นระนาว. แน่แล้ว ศิระษะเหล่านี้คงเป็นพวกโจรขององคฺุลิมาต ที่ถูกประหาร.

ครั้งแรก จำเคิมแต่ได้เห็นหน้าวาสฏฺูภายในกุบข้างก็ใจหายสุดแสนโทรมนัษย์ครั้งหนึ่งแล้ว, ครึ่งมาได้เห็นศิระษะโจร ซึ่งแร้งกำลังจิกฉีกเนื้อกินจนหมดสิ้น เหลือแต่กะโหลกจนจำไม่ได้ แต่ก็ยังมีเส้นผมและหนวดเคราเหลืออยู่บ้าง, ความ

สลกใจยิ่งทับทวิเข้ามาอีก: เพราะคนเหล่านี้ ข้าพเจ้าเคยร่วม
 กิรร่วมพูดกันมา. และมีอยู่กะโหลกหนึ่งเสียบไว้กลางเชิงเทิน.
 เห็นแน่ชัดว่าเป็นหัวของวาชศรพ: ข้าพเจ้าจำได้ดี ๆ. ส่วน
 ศีรษะของकुलिมาลคงถูกเสียบประจาร์ไว้ทางทิศตะวันออกอีกด้าน
 หนึ่งเป็นแน่. ข้าพเจ้าระลึกถึงที่วาชศรพเคยอธิบายการลงทัณฑ์
 กรรม, คิดแล้วก็รู้สึกเสียวใจ. วาชศรพเคยอธิบายพิสูจน์ว่า
 ผู้เป็นโจรพึงอย่าให้เขาจับได้, ถ้าเคราะห์ร้ายถูกจับไปก็ต้องหา
 ทางทุกอย่างหนีให้จงได้. อนิจจา! วิชาของวาชศรพเหล่านี้
 ช่วยตนเองอย่างไรได้บ้าง? เปล่าเลย. น้อยนัก มนุษย์จะรอด
 จากกรรมที่ได้ก่อไว้แต่ชาติปางก่อน.

มองดูหัวกะโหลกวาชศรพ รู้สึกว่าซอกกะบอกตาที่
 กลวงโป้ คล้ายจะมองดูข้าพเจ้า และอ้าปากน้อย ๆ เรียกว่า
 “กามนิต กามนิต, จงดูข้าพเจ้าให้ใกล้หน่อย แล้วพิจารณา
 ให้ดีว่าเห็นอะไร. เพราะตัวท่านก็เหมือนกัน เกิดในเวลาดาว
 โจรขึ้น จะต้องดำเนินในทางอันมืดแห่งแม่เจ้ากาลิเหมือนกัน,
 และในวันหนึ่งจะประสพการณ์ถึงที่สุด อย่างนี้แหละ!”

เป็นการแปลกประหลาดอยู่ ที่ประสพเหตุเช่นนั้นน่า
 จะหวาดกลัว, ในครั้งนั้นก็กลับตรงกันข้าม: ข้าพเจ้าเกิดความ
 คิดใหม่—ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยนึกเคยฝันเลย คืออยากเป็นนายโจร.

คุณก็ควรเป็น ในยามที่ได้รับทุกข์สาหัสอย่างนี้. เห็นจะสมกับ คำทำนายของวาศรพกะมั่ง. พูดถึงสติปัญญาความกล้าหาญ ทั้งได้รับความรู้จากวาศรพมาครองเป็นพิเศษอยู่แล้วด้วย, ถ้า จะตั้งตัวเป็นนายโจรก็คงเป็นได้. ตีเสียอีกจะได้ทำการแก้แค้น ต่อสาตาเคียรได้สะดวก. แต่จะได้วาสิฏฐีคืนมาสู่นางแขน ขำพเจ้าหรือไม่นั้น แล้วแต่เรื่อง. ยิ่งคิดก็เห็นเป็นขำพเจ้าได้ ต่อสู้กับสาตาเคียรตัวต่อตัวในกลางป่า, เอาดาพฟันถูกกบาล มันแล่งออกเป็นสองเสียง, แล้วอุ้มวาสิฏฐีซึ่งกำลังเป็นลมไม่ ได้สติ หนีออกจากบ้านซึ่งกำลังถูกไฟเผาพินาศลง, และได้ ยินเสียงพวกโจรใจฉกาจให้ร้องคะนองชัย.

ครั้งนี้เป็นคราวแรก นับแต่ได้เห็นวาสิฏฐีมีอาการ ละเหยียละห้อย ที่ขำพเจ้าเกิดความกล้าหาญและความหวังขึ้น. เริ่มคิดกะการณในภายหน้า. และคราวนี้เป็นครั้งแรก ที่ขำพเจ้า อยากรมีชีวิตอยู่ ยังไม่อยากตาย.

กำลังเห็นภาพต่าง ๆ เหล่านี้เป็นนิมิตขึ้นในดวงจิตต์ ขณะเคียรทางไปยังไม่เกินกว่าพันก้าว เห็นหมู่เกวียนกองหนึ่ง สวนทางมาข้างหน้า แล้วหยุดรอ. มีชายคนหนึ่งซึ่งดูเหมือน จะเป็นหัวหน้า ไปทำพิธีบูชาอยู่บนเนินใกล้ทาง.

ขำพเจ้าเข้าไปหา ทักทายปราศรัยโดยสุภาพ. แล้วถาม ว่าบูชาเทพองค์ใดในที่นี้.

ชายผู้นั้นตอบว่า “ที่ในหลุมตรงนี้ ผังศพท่านวาชศรพ
ผู้ศกคัสติทธ์. เพราะความคุ้มครองจากท่านผู้นั้น ข้าเจ้าจึงสามารถ
พ้นอันตราย ทั้งทรัพย์สินและชีวิตกลับไปถึงบ้านได้. และข้าเจ้า
ขอแนะนำอันวอนสุท่าน ว่าอย่าละเลยบูชาท่านที่นี้ตามสมควร
แก่การณ. เพราะว่า ถ้าสุท่านจะเคิรทางเข้าไปในแดนป่า
ถึงจะจ้างคนรักษาป่าสักกร้อยคน ก็ช่วยคุ้มภัยให้ไม่ตีกว่าท่าน
ผู้ศกคัสติทธ์คนน.”

ข้าพเจ้าแย้งว่า. “ท่านสหายที่รัก. ก็หลุมศพนี้ดูยัง
ใหม่ ๆ เพียงสองสามเดือนเท่านั้น. ถ้าศพที่ฝังอยู่ในนั้น คือ
วาชศรพแล้ว, ก็ไม่ใช่คนสำเร็จผู้ศกคัสติทธ์อะไร, คงจะเป็น
โจรที่ซื่ออันกะมัง?”

พ่อค้าคนนั้นก็มึนศีรษะรับรอง “คนเดียวกัน....แน่
นอน....ข้าเจ้าเป็นผู้เห็นเขานำวาชศรพมาเสียบประจารไว้ ณ ที่
ตรงนี้, ศีรษะยังเสียบอยู่บนประตูเมือง. ตั้งแต่วาชศรพได้รับ
โทษทรมานด้วยราชทัณฑ์ ก็ได้ชำระล้างบาปหมดจดแล้ว.
บัดนี้ได้ขึ้นสวรรค์ ไม่มีดวงจิตต์ค้างพร้อยอะไรอีก. วิญญาณ
ของวาชศรพ ณ บัดนี้. คอยดูแลป้องกันคนเคิรทางให้พ้นภัย
จากโจรผู้ร้าย. ยิ่งกว่านั้น มีผู้เขาพูดกันว่า เมื่อวาชศรพยัง

ประพาศเป็นโจรอยู่ ก็เป็นผู้มีความรู้สูงและประพาศคนอย่าง
คนสำเร็จ เพราะเป็นผู้รอบรู้พระเวทชั้นเจเนใจ. อย่างน้อย
เขาก็ว่ากันดังนี้.”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ที่สุทธานพตนี้ ถูกต้องจริงทุกประการ,
เพราะข้าเจ้ารู้จักเขาคือ อาจเรียกว่าเป็นเพื่อนกันก็ได้.”

พ่อค้าคนนั้น มองดูข้าพเจ้าอย่างตะลึงลาน แต่ข้าพเจ้า
กล่าวต่อไปว่า “สุทธานพตจะทราบไว้ ว่าครั้งหนึ่งข้าเจ้าเคย
ถูกโจรก็กั้นจับตัวไปได้ และวาชศรพได้ช่วยชีวิตข้าเจ้าไว้
ถึงสองครั้ง.”

พ่อค้ามองดูข้าพเจ้าในคราวนี้ ไม่ใช่อย่างตะลึงกลัว,
กลับมีกิริยาพอใจกล่าวชมว่า “นับว่าสุทธานมีบุญวาสนาแท้ ๆ.
ถ้าข้าเจ้าเป็นผู้ที่วาชศรพโปรดปรานแล้ว, ในสองสามปีเท่า
นั้น ข้าเจ้าควรจะเป็นคนมั่งมีที่สุดในกรุงโกสัมพี. บัดนี้ขอลาที่
ขอให้สุทธาน, ผู้ซึ่งใครควรอธิบายในเคราะห์ดีของตน, เติรทาง
ไปโดยสวัสดิภาพเถิด” ว่าแล้วเขาก็ให้อาณัติสัญญาณกองเกวียน
ของเขาเติรทางต่อไป.

เป็นธรรมดาอยู่เอง ข้าพเจ้าจะละเลยไม่เช่นบุชสาสหาย
ที่ลือชื่อและที่นับถือของข้าพเจ้ามิได้. แต่การอันนอมนตรงกัน
ข้ามกับที่ใคร ๆ เคยอันนอมนกัน คือขอให้วาชศรพบันดาล

ให้ข้าพเจ้าไปพบพวกโจร จะได้สมคบเข้าเป็นพวกด้วย และ
ด้วยความเชื่อในความสามารถของตน ว่าไม่เข้าตำแหน่งหัวโจก
ก็คงตกแก่ตัว.

ข้าพเจ้าจะได้ทราบผลในความเป็นไปของตนในไม่ช้า
ที่สหายปราชญ์ของข้าพเจ้า และที่บุคคล ณ บัดนี้นับถ้อยยกย่อง
ว่าเป็นคนสำเร็จได้ทำนายไว้ว่าข้าพเจ้าจะได้เป็นโจร เพราะ
เกิดเวลาดาวโจรขึ้นนั้น เป็นอันผิดหมด. เพราะเมื่อเค็รทาง
ตลอดจนถึงกรุงอุซเซินไม่พบโจรผู้ร้าย แม้แต่ร่องรอยก็ไม่มี,
ผิดกว่าคราวก่อน ที่เค็รทางออกจากกรุงโกสัมพีมาไม่ถึงสัปดาห์
เข้าเขตต์ป่าใหญ่ ระหว่างพรมแดนแคว้นอันวันติก็ถูกโจรปล้น
มาคราวนี้ไม่มีเหตุการณ์เช่นนั้นเลย. เมื่อมาร่ำฟังแล้ว รู้สึก
ว่าแปลกอยู่ จักเล่นจะได้เป็นโจรอยู่แล้ว หากไม่สบโชค
จึงต้องเป็นชาวบ้านอยู่ต่อไป. อันที่จริง เมื่ออยากจะเป็นโจร
ก็ไม่ใช่การยากอะไร จะหาทางพ้นโดยล้างบาปในภายหลังก็ได้
โดยประพาศิษฏจาริกไปนมัสการยังสถานศักดิ์สิทธิ์. เปรียบ
เหมือนเส้นโลหิตที่มีในกายตัวอยู่มากมาย, แต่ที่ไปสู่เบื้องศีรษะ
ก็มีอยู่สายเดียว ซึ่งเป็นทางที่วิญญาณจะออกไปทางนั้น ใน
เวลาตาย. เป็นอันว่าถึงจะเป็นโจร ก็กลับใจหาทางพ้นบาป
ในภายหลังก็ได้. เพราะว่าบุคคล เมื่อได้บรรลุมุक्तिความ

หลุดพ้นแล้ว, กรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็สิ้นไปเอง, เท่ากับเอาปัญญาความรู้เผาผลาญลงเป็นผงเท่าจะนั้น.

ดูก่อนท่านภราดา, หากว่าระวางครึ่งกระนั้น ข้าพเจ้าจะได้เป็นโจร พุคถึงผลของศีลธรรมคุณ ก็ไม่สู้จะแปลกไปจากคนธรรมดาที่มากน้อยนัก. เพราะตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าจำเป็นต้องอยู่กับพวกโจร ได้ความรู้อย่างหนึ่งว่า พวกโจรมีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน: บางคนมีลักษณะที่เลิศ. ถ้าพุดถึงลักษณะภายนอกที่เห็นด้วยตา, มีบางอย่างที่เมื่อเทียบกันในระหว่างผู้ที่เป็นโจรกับผู้ไม่ใช่โจรแล้ว ไม่ผิดแปลกกันมากอย่างที่เข้าใจกันอยู่.

กามนิต แสดงข้อหลักนักปราชญ์ดั่งนี้แล้วก็นิ่ง มีอาการตริกตรอง, แหงนหน้าดูเดือนเพ็ญซึ่งโผล่เห็นเป็นดวงโตสว่างฟ้า มาทางหมู่ไม้ยูงไกลลิบ อันเป็นที่อยู่ของโจร. แสงจันทร์ฉายเข้ามาทางห้องโถงบ้านช่างหม้อ จับพระกาสาหวัดสรพุทธบริโภค คุณดั่งเป็นทองแท่งทั่วทั้งพระสรพวงค์.

พระพุทเจ้า — ซึ่งกามนิตเห็นมีพระสัณฐานลักษณะสง่า น่านับถือ แต่จะรู้แม้สักนึกก็หาไม่ ว่าผู้นั้นคือใคร—ก็ผงกพระเศียร ตรัสว่า “ดูก่อนท่านผู้ประพฤติบุญยาตรา, สังเกตดูตามเรื่องที่เล่า, เห็นท่านยังต้องการเคจรทางไปหาบ้านอย่าง

อาคาริยวิชัย มากกว่าจะเคิตรทางหาความวิเวกสละบ้านตาม
อนาคาริยวิธี. อันที่จริง ก็มีทางเปิดให้เคิตรในปัจฉิมมรรคได้
แจ่มชัดอยู่แล้ว.”

“ข้าแต่ผู้เจริญ. ความจริงเป็นดังที่ท่านกล่าว. แต่
เวลานั้นตาข้าพเจ้ายังมีคิ้วม้วนองไม่เห็นวิโมกขวิถิ, จึงมุ่งหน้า
เคิตรชมไปหาบ้านตามประสาเขลา.”

กามนิท ถอนหายใจยาว นิ่งอึ้งอยู่สักครู่ ก็เริ่มเล่าเรื่อง
ของตนต่อไป, มีเสียงสคขึ้นชัดเจนนั่น.

สี่ปสาม

เพื่อนบุญ

เรื่องลงสุดท้าย ก็คือข้าพเจ้าคงอยู่กับบิดามารดาที่กรุง
อุซเซนีสี่ปมา.

ดูก่อน ท่านอาคันตุกะ, อันกรุงซึ่งเป็นบ้านเกิด
เมืองบิทรของข้าพเจ้านี้ ตั้งที่ชนทั่วไปยอมทราบว่าเป็นกรุง
มีชื่อเสียงลอบไปในชมพูทวีป ว่าสนุกสนานหาความบันเทิง
ได้ไม่มีที่เปรียบ ไม่น้อยไปกว่าความงามรุ่งเรืองของปราสาท
ราชมณฑลเศียร และความงามสง่าผ่าเผยของเทวสถาน, และ
มีถนนหลวงกว้างใหญ่ เวลากลางวันได้ยินเสียงม้าร้องคะนอง
คึก และช่างสารโกณูจนาทอยู่คึกก้อง ตกกลางคืน ก็มีแต่
เสียงพิณและเสียงร้องเพลงในหมู่เด็กเที่ยวสนุกเกรี้ยวกราวอยู่
ทั่วไป.

แต่บรรดาสิ่งที่ขึ้นชื่อฤาชาในกรุงอุซเซนี ไม่มีอะไร
จะวิเศษไปกว่าหมู่ นางคณิกา มีตั้งแต่เป็นนางงามชั้นสูงอยู่
ปราสาท ซึ่งเป็นผู้สร้างเทวสถาน สร้างวโนทยานสำหรับไว้

เที่ยวเตร่, ที่ในห้องรับแขกจะมีจินตกวีนักละคร แยกเมืองคนสำคัญ บางทีก็มีเจ้านายไปเยี่ยมเยือน. นางเหล่านี้ตลอดจนชั้นเลวลงมา ล้วนสวยงามสมชวคทรง มีกิริยาท่าทางอ่อนช้อยยวนใจหาที่เปรียบมิได้. ถึงคราวมีงานสมโภชครั้งใหญ่ในคราวแห่แห่นหรือมีการประกวด นางคนไหนเหล่านี้จะเป็นอาภรณ์สำคัญประสมอยู่ในวิถีมรรคา ซึ่งประดับด้วยธงทิว เคียงค้ายบุปผชาติกลั่นเกลื่อนถนน, ล้วนสวมพัสดราภรณ์สีแสด ถือพวงมาลารำเพยกลิ่นหอมตระหลบอบอวน แพรพรายด้วยมณีรัตนเครื่องประดับ. คู่ก่อนภรธา, ถ้าท่านได้เห็นแล้วซึ่งนางเหล่านี้ ในขณะที่นั่งอยู่หรือเคลื่อนคล้อยไปตามถนนชะม้อยชายตา ทำกิริยาหัวร่อต่อกะซิก แสนจะน่ารัก, นั่นคือโหมเพลิงความพึงใคร่ของผู้กำัดรักให้เร็งแรงยิ่งขึ้น.

นางเหล่านี้ พระราชาที่ประทานเกียรติยศ ประชาชนก็บูชา จินตกวีกักกล่าวขวัญเป็นบทเพลงเยินยอ, จึงเป็นการสมควรแล้วที่จะขนานนามว่า “มงกุฎดอกไม้หลายสีของกรุงอุษเชนีที่สถิตเหนือฐานศิลา,” กระทำให้แคว้นใกล้เมืองเคียงต่าง ๆ อิจฉากรุงอุษเชนีเป็นกำลัง. นางงามเหล่านี้ บางคนก็เลือกสรรแล้ว เคยรับเชิญเป็นแขกเมืองไปเยี่ยมแดนต่าง ๆ

ก็บ่อย ๆ ถึงกับเกิดเหตุในบางครั้ง ที่ต้องมีพระโองการสั่งให้กลับมา.

สำหรับผู้ที่ทำให้เสื่อมความโทรมนัยส์แสนสาหัส ที่เผาผลาญดวงใจอย่างเช่นข้าพเจ้านี้ เมื่อมีนางงามนำด้วยทองอันเต็มปริ่มด้วยสุธารสความบันเทิง มาอวดเอวระรอยอยู่ที่ริมฝีปากแล้ว โฉนจะไม่คุ้มโดยยินดีเล่า? อาศัยที่ข้าพเจ้ามีปฏิภาณทันใจ มีความรู้ในศิลปวิทยา รู้จักการเล่นอันสมควรแก่การสมาคมทุกอย่าง นางคนิกาก็ถูกซื้อจึงต้อนรับข้าพเจ้าเป็นแขกพิเศษ. นางคนหนึ่งหลงใหลรักใคร่ข้าพเจ้ามาก เลยหยิ่งถึงทะเลาะกับเจ้านายองค์หนึ่ง เพราะเรื่องข้าพเจ้า. และเพราะได้เรียนรู้ภาษามารยาทโจรมาแล้วเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าจึงคบหาสมาคมกับนางคนิกาชั้นต่ำด้วยอีกพวกหนึ่ง. ถึงแม้ว่าความเป็นไปของพวกเขาชั้นนี้ จะเป็นชะนิกที่เลวทราม ข้าพเจ้าก็ตีตนสนิทมิได้รังเกียจ; จนนางพวกเหล่านั้น มีหลายคนที่ยักคึดต่อข้าพเจ้าอย่างสุดชีวิตจิตใจ.

ดูก่อน ท่านอาคันตุกะ, ข้าพเจ้าเปลี่ยนความประพฤติไปหมกมุ่นอยู่ด้วยความสนุกอย่างนี้ที่ในเมืองข้าพเจ้าอย่างรวดเร็ว เท่ากับพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เลยมีคำพูดติดปากชาวอุซเซินว่า “รวดเร็วปานกามนิตหนุ่ม” ฉะนั้น.

ในระหว่างเวลาที่ผลิตผลิตนี้ มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้นอันแสดงให้เห็นว่า ความประพฤติก้าวร้าวถึงปานนั้นก็ บางทีก็เป็นเหตุถึงกับให้เกิดโชคดีขึ้นได้, ซึ่งบุคคลที่หมกมุ่นอยู่ในโลกียสุข อาจตัดสินใจลงไปให้เด็ดขาดไม่ได้ง่าย ว่าที่มี ความเจริญสมบูรณ์อยู่ได้นั้น เป็นเพราะความชั่วหรือความดี ที่มีอยู่ในตน.

ที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ หมายความว่าถึงพวกนางคณิกาชั้นต่ำที่ข้าพเจ้าคบค้าอยู่ด้วย ซึ่งกลายเป็นการให้คุณเป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้าอย่างใหญ่หลวง. กล่าวคือ วันหนึ่งมีชะมอยชั้นบ้านบิตาข้าพเจ้า แล้วลักเอาแก้วแหวนเงินทองไปเสียสิ้น โดยมากเป็นของคนอื่นมอบมาไว้ให้ตีราคา คิดเป็นทรัพย์รวมทั้งหมดมากมาย บิตาข้าพเจ้าเหลือความสามารถจะใช้แก่เจ้าของได้. ข้าพเจ้าเป็นทุกข์แสนวิตก เพราะเห็นหายนะมาสู้อยู่แล้วจะเพาะหน้า, ได้ใช้สติปัญญาความสามารถที่ได้ไว้ครั้งอยู่ในป่า ก็ไม่ได้ผลอย่างไร. ลักษณะอาการผู้ร้ายที่เข้ามาลักเจาะเป็นอุโมงค์เข้ามา ซึ่งข้าพเจ้าอาจบอกได้ทันทีว่าเป็นโจรชนิดใด. แต่ถึงจะได้ความรู้เป็นเค้าอย่างนั้นก็ ก็เป็นประโยชน์แก่ตำรวจไม่ได้เลย, เพราะตำรวจในกรุงอุซเซนี ไม่เป็นพวกที่นางคณิการักใคร่นัก เพราะทั้งสองมีความในใจกันอยู่

ท้วยพวกนางคณิกาย่อมติดต่อกับพวกเหล่าร้าย ไฉนจะชอบพอกับพวกตำรวจได้.

อาศัยท้วยพวกนางคณิกาเหล่านี้รักใคร่ชอบพอกับข้าพเจ้า ได้เห็นข้าพเจ้าเป็นทุกข์เป็นร้อนถึงหายหนะที่จะมาถึง, ช่วยเอาใจใส่สืบสวนจนได้ตัวผู้ร้าย ช่มชู้มันต่าง ๆ จนมันยอมคืนของที่ลักเอาไปให้ทั้งหมด. จะขาดไปบ้างก็เส็กน้อยที่มันเอาไปจำหน่ายชายใช้สอยเสียแล้ว, เป็นอันว่าไม่เสียหายไปมากมายอะไร แต่ก็ทำให้ข้าพเจ้าเป็นทุกข์ตกใจมาแล้วไม่น้อย. ต่อมาได้สติ: เห็นว่าความประพฤติกเลอะเทอะอยู่นี้ ก็เท่ากับปล้ำความเป็นหนุ่ม ที่ยังมีอยู่บริบูรณ์ให้หมดเปลืองไปโดยใช่เหตุ. นอกจากที่รู้สึกคิดเห็นอย่างนี้แล้ว ยังได้สติอีกอย่างหนึ่งว่า ได้ประพฤติกเลอะเทอะจนถึงขีดสุดแล้ว มันจะต้องติดตัวชั่วคราวจมลงไปจนแก้ไม่ไหว; หรือมิฉะนั้นก็ตรงกันข้าม คือสนุกจนรู้สึกเบื่อเลิกไปเอง. ข้าพเจ้ารู้สึกได้ผลในประการหลัง เพราะเหตุการณ์ที่ได้ประสบมาแล้วนี้ คือ ความเห็นวิบัติมาอยู่จะเพาะหน้า. ถ้าต้องยากจนลง ข้าพเจ้าผู้เคยสาละวนอยู่แต่เรื่องความสนุก จะมีอะไรเป็นเครื่องต่อต้านได้เล่า มิเคียดร้อนแสนสาหัสหรือ. ถึงตรงนี้จะรู้สึกขึ้นได้ถึงถ้อยคำของพ่อค้าที่กล่าวแก่ข้าพเจ้า ณ หลุมฝังศพของวาชศรพว่า ถ้าเขาเป็นผู้

ที่ท่านวาชศรพโพรคปรานเหมือนข้าพเจ้าแล้ว, ในสองสามปี
เท่านั้น เขาควรจะเป็นคนมั่งมีที่สุดในกรุงโกสัมพี.

ข้าพเจ้าก็ตั้งใจอยู่แล้วว่า จะให้เป็นคนมั่งมีที่สุดใน
กรุงอุชเชนี. เพื่อให้เป็นไปตามความตั้งใจ จึงมุ่งไปในทาง
นำสินค้านำบรรทุกเวียนไปขายจนสุดกำลังความสามารถ, และก็
ได้ดำเนินการตามที่ตั้งใจไว้. วาชศรพผู้เป็นสหายและอาจารย์
ของข้าพเจ้า มีสำนักอยู่ในโลกอื่นแล้ว จะได้มาช่วยกิจการค้า
ค้าขายหรือไม่ ข้าพเจ้าไม่กล้ารับรอง. แต่ก็มีบางคราว ที่
ข้าพเจ้าเชื่อว่าได้ลงมาช่วยเหลือ เพราะการได้เป็นไปสมกับที่
วาชศรพได้พูดไว้. ที่วาชศรพสอนวิชาและขนบธรรมเนียม
ของพวกโจรต่าง ๆ ให้ข้าพเจ้าทราบ ข้าตนเองก็ได้เคยไป
ร่วมพิธีอันลึกลับของมัน เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าประกอบการค้าได้
ตลอดตลอดไปรุ่งปราศจากภัยอันตราย, ซึ่งถ้าเป็นคนอื่น ผิด
จากตัวข้าพเจ้าแล้ว น่ากลัวจะไม่จำเริญอย่างข้าพเจ้า.

เมื่อข้าพเจ้าคุมกองเกวียนกระบวนใหญ่ไปค้ายังเมือง
โค หนทางไปตั้งเดือน และไปในทางที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม
พวัก้านอื่นไม่กล้าไป, แต่ข้าพเจ้าไปได้ตลอดรอดฝั่ง ค้า
ขายได้กำไรงามตั้งสิบเท่าในเมืองนั้น เพราะมีผู้ต้องการซื้อ
มาก ด้วยขาดแคลนของที่ต้องการมานาน ไม่มีใครกล้านำ

เอาไปขายโดยกลัวถูกตีซึ่งเป็นอันตราย. มิใช่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้า
 ได้รับความรู้จากสหายข้าพเจ้า ถึงเรื่องคุณลักษณะและอุปนิสัย
 ใจคอของข้าราชการ ตั้งแต่ชั้นสูงตลอดลงมาจนชั้นต่ำ ที่ควร
 ให้ก้านัลหรือไม่ให้เพียงไหน จึงจะเป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้า,
 เป็นอันว่าข้าพเจ้าได้ประโยชน์เป็นกำไรเพียงในระยะสองสามปี
 โดยใช้ความรู้ที่ได้รับไว้เป็นอย่างดี ทำความมั่งมีให้เกิดขึ้นแก่
 ข้าพเจ้าพอดีอยู่.

การได้เป็นไปอย่างนี้ล่วงมาได้หลายปี. ระยะเวลา
 เหล่านี้ ข้าพเจ้าแสวงหาความสนุกต่าง ๆ ที่ในกรุงอันเป็นที่
 รักของข้าพเจ้าบ้าง, ไปค้าต่างเมืองฝ้ออุปสรรคเผชิญภัยบ้าง:
 ผลักเปลี่ยนเวียนกันไปอย่างนี้ นับว่ามีทั้งสบายและลำบาก
 เมื่อไปถึงเมืองใด ข้าพเจ้าก็ไปอยู่กับนางคณิกาในเมืองนั้น
 โดยปกตินางงามในกรุงอุซเซนี้เป็นผู้แนะนำให้. นางคณิกาก็
 ต้อนรับข้าพเจ้า ไม่ใช่จะเป็นเจ้าบ้านสำหรับต้อนรับอย่างเดียว
 ยังช่วยเหลือในกิจการเป็นผลดีก็บ่อยครั้ง.

ความเป็นไปของข้าพเจ้าดังนี้ จนอยู่มาวันหนึ่งบิดา
 ข้าพเจ้าเข้ามาหา.

ขณะนั้น ข้าพเจ้ากำลังสาละวนเอาครั่งทาร์มผีปาก
 ขำ ๆ นาน ๆ ก็ตะโกนไปทางหน้าต่าง สั่งการแก่คนใช้ ซึ่ง

กำลังจูงม้าไปผูกอานอยู่ที่ลานหน้าบ้าน; ที่ต้องส่งกำชับกำชา เพราะต้องการให้เอาเบาะอันอ่อนนุ่มผูกทับอานม้าเป็นพิเศษ สำหรับให้แม่ตางามตั้งตากวางของข้าพเจ้าซี เพราะได้นัดกับเพื่อนฝูงทั้งหญิงชายไว้ว่าจะออกไปเที่ยวที่อุทยานในบ่ายวันนั้น.

เมื่อบิดาข้าพเจ้ามา ข้าพเจ้าเคารพรับ และตะโกนเรียกคนใช้ให้จัดหาเครื่องดื่ม; แต่ท่านห้ามไว้. ข้าพเจ้าหยิบสียเสียดอบอย่างหอมจากหีบทองส่งให้. ท่านปฏิเสธ คงเคี้ยวแต่หมาก. ข้าพเจ้าจึงเตาเอาว่า ที่เข้ามาคราวนี้คงจะพูดเรื่องสำคัญอะไรสักอย่างหนึ่ง ทำให้รู้สึกไม่สู้สบายใจเลย.

ข้าพเจ้ายกม้าให้ท่านนั่งแล้ว; ท่านเริ่มพูดว่า “นี่กำลังเตรียมกันจะไปเที่ยวซี? ลุกเอ๊ย! เรื่องนี้พ่อไม่ติเตียนดอก เพราะเจ้าเพิ่งกลับมาจากการค้าขายทางไกล ได้รับความเหนื่อยลำบากมากแล้ว ก็เป็นธรรมดาต้องการความสนุกสบายบ้าง. วันนี้จะไปเที่ยวที่ไหน?”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ลูกตั้งใจจะขี่ม้าไปเที่ยวกับเพื่อนฝูงทั้งหญิงและชาย ไปที่ ‘สวนบัวร้อยสระ’ แล้วเล่นกีฬาหาความรื่นเริงให้สำราญบ้าง.”

บิดา: “ก็ดีแล้ว ที่สวนบัวร้อยสระ เวลาบ่ายสบาย

มาก, ต้นไม้บังแดดร่มรื่น เย็นด้วยละอองน้ำ น้ำที่เยวเตรว. ที่จะเล่นกีฬาก็เป็นการดีเพราะเท่ากับฝึกซ้อมกายใจให้สบาย. เคียงกับการกีฬาที่เขานิยมกันยังเหมือนครั้งเมื่อพ่อยังหนุ่มเขานิยมกันหรือเปล่า?”

ข้าพเจ้า: “การเล่น แล้วแต่ใครจะแนะนำขึ้น ถ้าดีก็พร้อมใจเล่นกีฬาอย่างนั้น. คราวนี้ นิมี แนะนำให้เล่นกีฬา สาคาน่า.”

บิดา: “พ่อไม่รู้จัก.”

ข้าพเจ้า: “เห็นจะทราบไม่ได้, เพราะนิมีไปได้ความรู้มาจากเมืองโต ซึ่งเขานิยมกันที่นั่น. คือผู้เล่นเอาไม้ซางใส่ น้ำ ฟันรดกัน. ถ้าใครเปียกน้ำมากกว่าเพื่อนก่อน, เป็นคนแพ้. เป็นการเล่นที่สนุกมาก. แต่ โกลลีย์ แนะนำให้เล่น ‘กะทุ่ม.’”

บิดาสั่นศีรษะ บอกว่าไม่รู้จัก.

ข้าพเจ้าอธิบาย: “เป็นการเล่นที่เขากำลังนิยมอยู่เหมือนกัน. คือผู้เล่นในชั้นต้นแบ่งกันเป็นสองพวก เอากิ่งกะทุ่มที่มีดอกช่อสีเหลืองอร่ามคั่งทองเป็นอาวุธต่อสู้กัน. ถ้าข้างใดถูกเพชรดอกกะทุ่มติดตัวมากจนเหลืองพราวไป, ก็ถูก

ศักดิ์สินเป็นฝ่ายแพ้. ก็สนุกดีดอก, แต่ลูกจะแนะนำให้เล่นการ
เล่นแต่งงาน.”

บิดา: “นี่เป็นการเล่นของเก่าที่อยู่ ยินดีมาก, ออก
จะเห็นว่า เจ้ามีความคิดความอ่านเหมือนอย่างที่เราแนะนำ
การเล่นชนิดนี้อยู่ชั้นบ้าง. หลุดจากการเล่นชนิดนี้ อีกก้าว
เดียวก็ไม่ใช่ของยากลำบากอะไรแล้ว.”

ถึงตรงที่ท่านพูดชยักไว้ แสดงกิริยาเป็นเชิงว่าพอใจ
แต่ว่าข้าพเจ้ารู้สึกอึดอัดอะไร ๆ อยู่.

ท่านพูดต่อไป: “การเล่นที่พูดถึงเมื่อกัน ทำให้พ่อจะ
ปรารถนถึงข้อที่มหาเจ้าในวันนี้. ตัวเจ้าได้เคียรทางค้าขายก็
หลายหนมาแล้ว จนเกิดมุนพูนผลในกิจการค้าขายใหญ่โตเพิ่ม
ขึ้นจากเดิมหลายเท่า เป็นที่ชื่นชื้อภักษาติปากของใคร ๆ ใน
กรุงนี้อยู่แล้ว. อีกประการหนึ่งเจ้าก็หาความสุขในความเป็น
หนุ่มตามอำเภอใจมาช้านานแล้ว, ทรัพย์สมบัติก็สั่งสมไว้พอ
แก่ที่จะบำเรอบำรุงตระกูลได้เป็นปีกแผ่น: จึงเป็นการสมควร
ที่เจ้าจะตั้งหน้าหาหาหาทสี่บตระกูลต่อไป. เพื่อให้แผนการ
ที่คิดไว้นี้สะดวกแก่เจ้า พ่อได้เลือกหาหญิงตระกูลมาเป็นภรรยา
เจ้า สำรองไว้แล้ว. หญิงคนนี้เป็นธิดาคณเอยของสณชัย
พ่อค้าใหญ่ เพิ่งจะแตกเนื้อสาวในเร็ว ๆ นี้ คั้งนี้เจ้าจะเห็น

ได้ว่า เมียที่พ่อจัดหาให้ มีตระกูลสมชาติสมเชื้อก้นที; เพราะตระกูลของเขาก็งมี มีคนนับหน้าถือตา, ญาติพี่น้องทั้งฝ่ายบิดามารดาของนางกับบริบูรณ์. รูปร่างงามหาคำหิมิได้: ผมดำราวกับแมลงผึ้ง หน้าเปล่งปลั่งดังดวงจันทร์ เนตรประหนึ่งตากวาง จมูกมนคองกา ฟันเทียบไข่มุก ริมฝีปากเพียงผลคำสิงสุก เสียงหวานปานนกโกกิลลา ชาติคือล้ากล้วย เอวเหมาะเจาะไม่อวบเกิน เวลาอย่างเค็รแคล่วคล่อง มีสง่าเสมอข้างทรง. เพราะฉะนั้นเจ้าจะหาทางคำหิมิช้ดข้อมิได้เลย."

ที่จริงข้าพเจ้าจะคำหิความงามตามที่จาระไนนี้ได้อย่างไร? แต่การชมโฉมนางงามยังเป็นบทกลอนเลือกสรรแต่ที่ดีตัวแล้ว รัสสุกออกจะเอื่อมไม่ทราบว่าจะคั้นคั้นในความงามได้อย่างไร. อีกประการหนึ่งพิธีแต่งงาน จะต้องอยู่กับเจ้าสาวในห้องสามวันเต็ม ๆ ระหว่างนั้น ห้ามกินของเผ็ดร้อน, ต้องนอนกับพื้น, ต้องให้ไฟในเตาดิคอยู่เสมอ, ทั้งจะต้องรักษาความบริสุทธิ์ไว้อย่างมั่นคง อย่ามีราศีต่อกันแม้แต่เล็กน้อย: เหล่านี้ก็เบื้อแสนเบื้ออยู่แล้ว. แต่ที่เบื้อน้อยที่สุดกลับเป็นข้อหลัง คือข้าพเจ้าพอใจจะรักษาความบริสุทธิ์ของข้าพเจ้ามากกว่าอื่น.

ดุก่อนนราธา, มีภริยาที่ไม่ทันจะรู้สึกรักใคร่ ก็ทำให้
 รักบ้านมิได้. เหลียวดูรอบห้องทั้งสี่ค้ำน จะหาความสำราญ
 เจริญใจสักนึกก็ไม่มี. เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเต็มใจออกเคิรทาง
 ไปค้ายังเมืองไกลยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน. เมื่อกลับมาชั่วระวาง
 เวลาอยู่ ก็หาทางให้ยุ่งเป็นธุระด้วยการค้าขาย ไม่ค่อยชลุกอยู่
 กับภรรยาที่ได้กระทำการวิวาหะกันแล้ว. เรื่องเป็นอยู่คั่งนี้
 ความมั่งมีของข้าพเจ้ายิ่งทวีขึ้น. เพียงล่วงมาอีกสองสามปี
 ข้าพเจ้าเกือบได้ถึงแล้วซึ่งความมั่งหมายใฝ่ฝัน คือเป็นคนมั่งมี
 ที่สุดคนหนึ่ง ในกรุงซึ่งอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน.

เมื่อมีความสุขข้อมเอมด้วยทรัพย์ศฤงคารมากมายสมคั่ง
 ความมั่งหมายแล้วจะนี้, ความปรารถนาถัดไปในฐานที่เป็น
 ฤคหบดี ก็คือบุตรีธา. ภริยาข้าพเจ้าในระวางเวลาที่กล่าวนี้
 มีธิดาสองคนแล้ว นับว่ามีความสุขสบายพอตัว. ข้าพเจ้าซื้อ
 ที่แปลงใหญ่อยู่นอกเมือง สร้างเป็นอุทยานอันรื่นรมย์ สำหรับ
 เทียวเล่นหาความสำราญ; ท่ามกลางปลูกฤคหาศน์ขนาดใหญ่
 เสาร์บเพดานสำเร็จด้วยศิลาอ่อนทั้งหมด. อุทยานนั้นนับว่าเป็น
 สถานที่พักสงฟังดู อยู่ในกรุงอุชเชนีได้แห่งหนึ่ง; แม้แต่พระ
 ราชาริบัติก็เคยเสด็จไปประพาสทอดพระเนตร.

ภายในอุทยานอันงดงามนี้ ข้าพเจ้าจัดให้มีการรื่นเริง
 เลี้ยงคูดอย่างมโหฬาร. ข้าพเจ้าเริ่มจะนิยมอาหารการกินที่วิเศษ
 ยิ่งขึ้น: ไม่ว่าของสิ่งใด ถ้าต้องการ, ถึงจะนอกฤดูกาลที่จะ
 ได้ยากแสนเข็ญ, ก็ต้องจัดหามาได้ จะต้องเสียเงินทองซื้อ
 มากมายสักเท่าไรไม่เสียดายเลย. เวลานั้น ร่างกายข้าพเจ้าไม่ผอม
 ชืดเหมือนกับที่ครองตนเป็นนักบวชยาตราไปตามแนวป่า แต่
 โดกเดี่ยวอย่างที่เห็นอยู่เวลานี้: ครึ่งนั้นยังอิมเอบสมบูรณที่อยู่
 ทุกอย่าง.

คูก่อนท่านอาคันตุกะ. อาศัยการอุปโภคบริโภคล้วน
 ประณีตเห็นปานนั้น จนมีคำติปากชาวอุชเชนีว่า “อาหาร
 เลี้ยงวิเศษเหมือนของกามนิต;” ด้วยประการฉะนี้.

สิบสี่

๒๘
ผู้เป็นสามี

เช้าวันหนึ่ง กำลังข้าพเจ้าเคี้ยวเคี้ยวไปเคี้ยวมากับหัวหน้าคน
ทำสวน เพื่อตอบแทนแก้ไขสวนให้ดีขึ้นอีก, บิดาข้าพเจ้าชี้พา
แก่ของท่านเข้ามาในลาน.

ข้าพเจ้ารีบออกไปรับ เพื่อช่วยท่านลงจากหลังพา
แล้วจะได้พาเข้าไปในสวน; เชื่อว่าท่านจะได้ไปชมดอกไม้
งาม ๆ ที่มีอยู่ในนั้น, แต่ท่านสมัครไปพักในห้องแรก. ข้าพเจ้า
เรียกคนใช้ให้ยกเครื่องนํ้ามาเลี้ยงดู. ท่านปฏิเสธ บอกว่าต้อง
การจะพูดอะไรกับข้าพเจ้า, ไม่ต้องการให้ใครเข้ามาบกรวน.

ข้าพเจ้ารู้สึกออกหนักใจ: ไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุอะไร
ขึ้นอีก, จึงนั่งลงบนม้าท่าข้างท่าน.

ท่านเริ่มพูดมีหางเสียงเอางานเอาการอยู่ว่า “ลูกรัก,
เมียเจ้ามีลูกเป็นผู้หญิงมาแล้วถึงสองคน; ทำทางต่อไปเห็นจะ
ไม่ได้ลูกผู้ชายเสียแล้ว. อันบุทกลที่ไม่มีบุตรสำหรับทำการพลี
บูชาทักษิณานุประทาน ในเวลาเมื่อตายไปแล้ว จะต้องรับ

ทุกซ์ทรมานสาหัส. ที่เขาว่กัันเช่นนี้เ็นความจริงอยู่มาก. พ่อไม่ได้ติเตียนเจ้าหрок.” ที่ท่านพูดแถมท้ายไว้นี้ บางทีจะสังเกตเห็นข้าพเจ้าทำกริยากระสับกระส่าย. อันที่จริงเรื่องไม่มีลูกชาย ก็ยังไม่เห็นว่าจะมาติเตียนข้าพเจ้าได้อย่างไร. แต่เมื่อท่านได้แสดงความกรุณาต้งนี้. ข้าพเจ้าย่อมรู้สึกขอบคุณ จึงก้มไปจูบมือท่าน.

ท่านพูดต่อไป “เรื่องนี่ต้องติพ่อจึงจะถูก เพราะเป็นผู้เลือกหาเมียให้เจ้า มัวไปละเมอเพ้อฝันเอาแต่เรื่องมั่งมีชู้ช่าทางโลกก็เสียหมด, หาได้คุณลักษณะของผู้หญิงเป็นที่ตั้งไม่. บัดนี้ พ่อนึกหาผู้หญิงไว้ได้คนหนึ่งแล้ว ถึงว่าจะไม่ใช่เป็นคนอยู่ในตระกูลมั่งมีอะไรนัก; หรือจะพูดถึงความสวยงาม, ผู้เคยพบขึ้นมาเหลือเฟือ ก็จะบอกว่าไม่สู้สวยผุดผาดนัก. แต่แม้จะบกพร่องในข้อข้างต้นนี้จริง ก็มีลักษณะกัลยาณีอื่น ๆ มาชดเชย คือ มีสะคือลิกบิตไปทางขวา, ฝ่ามือฝ่าเท้ามีลายดอกบัว ลายโกศ, และมีไฟเป็นรูปกงจักร, เส้นผมละเอียดตรง เว้นเสียแต่ที่คั่นคอกหยิกไปทางขวาเสียสองปอย. หญิงมีลักษณะอย่างนี้ปราชญ์บอกว่าจะมีลูกเป็นผู้ชายที่แก่แล้วกล้าสามารถถึงห้าคน.”

ข้าพเจ้าแสดงให้ท่านทราบว่าพอใจทุกอย่าง กล่าวคำ
ขอบคุณท่านที่เมตตากรุณา แล้วบอกท่านว่า จะจัดการเรื่องนี้
เสียทันทีก็ได้ ไหน ๆ เรื่องมันจะต้องเป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว.

ท่านตกตะลึงถึงกับเปล่งอุทานว่า “อะไร? ทันทึ่เกี่ยว
หรือ? ผ่อนเรื่องใจร้อนของเจ้าให้เบาลงบ้างเถิด: ฤๅ
พระอาทิตย์กำลังเค็รปัดไปทิศใต้. ถ้าพระอาทิตย์เบนกลับสู่
ทิศเหนือรอให้ตกกลางเดือน พระจันทร์เต็มดวง, จึงค่อยหา
วันฤกษ์งามยามดีจัดการกัน. เมื่อยังไม่ถึงเวลาต้องระวังใจไว้
ก่อน, ลูกเอ๊ย! มิฉะนั้นลักษณะของหญิงที่ว่าดีทั้งหมดจะเกิด
ผลเป็นโชคดีแก่เราได้อย่างไร?”

ข้าพเจ้ารับรองท่านว่าไม่ต้องวิตก พอดใจไว้ได้
ตลอดเวลาที่คอย, และจะยอมตามที่ท่านแนะนำทุกประการ.
ท่านก็ตืออกดีใจว่า ข้าพเจ้าเป็นลูกมีความเชื่อฟังว่านอนสอน
ง่าย, อำนวยพรข้าพเจ้าแล้ว จึงยอมให้นำน้ำมาเลี้ยงคุณัน.

วันที่ข้าพเจ้าร้อนใจเร่งให้ถึงเร็ว ก็มาถึง. เลือ่วัน
เวลาเป็นมงคลได้แล้วก็ทำพิธีแต่งงาน. พิธีคราวนี้ออกจะมาก
มายนานเวลาน่าเบื่อเหลือเกิน: ต้องเสียเวลาท่องบ่นมนต์ที่จำ
เป็นในพิธีกว่าจะจำได้กินเวลาถึงสิบสี่วัน. เวลาเข้าพิธีมณฑล

เกี่ยวประสานมือกับเจ้าสาวที่ในบ้านบิดาหญิง รู้สึกอึดอัด
ใจตัวสั่นพิลึกกลัวจะว่ามนต์ผิด ๆ พลาด ๆ หรือทำท่าไม่ถูก
แบบ. เพราะพลาดท่าพลังที่ไป บิดาข้าพเจ้าจะไม่ยอมยกโทษ
ให้เลย. กำลังตกประหม่า จักแหล่งจะลืมเคล็ดสำคัญ ก็คือควร
ที่จะจับแต่นิ้วแม่มือเจ้าสาว, เกือบจะไปรวบเอาหมดทั้งห้า
นิ้ว ซึ่งทำเช่นนั้นเขาถือกันว่าจะได้ลูกผู้หญิง. เผอิญจะไม่เสีย
ขวัญ ที่ฝ่ายผู้หญิงยังมีสติอยู่กับตัว จึงยื่นแต่นิ้วแม่มือมาให้
จับ.

ข้าพเจ้าสะทกสะท้านจนเหงื่อออกโชกตัว ในขณะที่
พิธีเทยมโคเข้าแขก สำหรับเติรทางกลับ, แต่ก็คุมสติจัดทำ
ไปได้ตลอด. ส่วนเจ้านางนาคิ่งไม้ที่มีผลมาเสียบไว้ที่แขก.
เสร็จแล้วข้าพเจ้าต้องว่ามนต์อีกบทหนึ่ง. หลุดรอดตัวมาได้
พันทุกซ์พันยากไปที.

เติรทางพากันกลับบ้าน ไม่ประสพเหตุการณ์เด็ก ๆ
น้อย ๆ ร้อยแปดอะไรอีก, เพราะในเรื่องเช่นนี้ คนไม่มีโชค
ก็มักประสพวิปริตเสมอ. มาถึงประตูบ้าน พราหมณ์สามนาง
สรรมาจะเพาะผู้ซื้อเสียงดี มีลูกเป็นผู้ชายและสามียังมีชีวิตอยู่
เข้าไปพะยุงเจ้าสาวออกจากเกวียน. เรื่องเพียงนี้ก็เรียบร้อยดี.

แต่ขอให้คิดดูเถิด เรื่องล่วงเลยมาถึงเพียงนี้ นึกว่าตลอดรอดฝั่งแล้ว, บังเอิญเจ้าสาวเวลาก้าวเข้าในบ้าน ที่อื่นมีถมไปไม่เหยียบ จำเพาะไปเหยียบเอาธรณีประตุเข้า. ข้าพเจ้าใจหายวาบ! ทำไมหนอในเวลานั้นจึงไม่คิดเห็นว่า ถ้าจะอุ้มเจ้าสาวไปวางให้พ้นธรณีประตุเสียหน่อยจะไม่ได้หรือ? ตอนเหยียบธรณีประตุเมื่อจะย่างเข้าบ้าน ก็นับว่าอัปมงคลพออยู่แล้ว, ซ้ำข้าพเจ้าเองก็ลืมเข้าประตุข้างขวาผู้หญิง และจะต้องเข้าก่อนเสียด้วย. เกราะห้ข้าพเจ้ายังคงอยู่หน่อย ที่ผู้เฒ่าผู้แก่มีบิดาข้าพเจ้าเป็นต้น ไปมัวตกอกตกใจด้วยเรื่องเหยียบธรณีประตุกันเสีย, เรื่องที่ข้าพเจ้าทำผิดทำ จึงไม่มีใครถือเป็นอารมณ์นัก.

เข้าไปในบ้าน ข้าพเจ้าต้องไปยืนอยู่กลางห้องข้างซ้ายของเจ้าสาว เบื้องบนหนึ่งโคแดงทั้งตัว เอาค้ำมีชนชั้นไว้ข้างบน และหันศีรษะโคไปทางตะวันออก. ตอนนั้น บิดาข้าพเจ้าเที่ยวหาผู้ชายที่มีลักษณะเป็นพิเศษ หาอยู่นาน จึงได้เด็กคนหนึ่ง มีพี่น้องเป็นผู้ชายทั้งหมด ไม่มีผู้หญิงเลย ข้ายังมีชีวิตอยู่ด้วยกันทั้งนั้น. บิดาเด็กคนนั้นก็มพี่น้องล้วนเป็นผู้ชาย, บุ้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน. แต่ต้องหาหลักฐานยืนยัน

กันอยู่นาน จึงได้ความแน่นอนว่าเป็นจริงตามนั้น. เด็กคนนั้น
 เขานำมาให้นั่งตักเจ้าสาว. ที่ข้างตัวเจ้าสาวมีถาดทองแดงลอย
 ดอกบัวเก็บเอามาจากบึง. เจ้าสาวจะต้องให้เด็กนั้นกอดอก
 แล้วจุ่มลงไปในถาด. กำลังเตรียมการไว้เสร็จ เหลียวหาเด็ก
 ไม่พบ ไม่ทราบว่ามีไปไหนเสียแล้ว, ต้องเที่ยวหากันอยู่
 นาน จึงไปพบมุกนอนเล่นอยู่ในกองพีธีบูชาเสียกะจุกะจาย
 ต้องจัดแจงทำที่บูชากันอีก คือจะต้องตัดหญ้าคาในเวลาพระ
 อาทิตยอุทัยมาปลูลาด แต่คราวนี้เสียพีธี ก็ต้องตัดเอามาใหม่
 เป็นอันไม่ได้ตรงตามตำรา ส่วนเด็กก็ต้องหามาใหม่ แต่ได้มา
 ผู้คนเก่าไม่ได้. เมื่อพีธีต่าง ๆ มาเกิดอุปสรรคขึ้นตั้งนั้น บิดา
 ข้าพเจ้ามีอาการไม่สู้ดี เพราะที่นึกหวังไว้มาผิดพลาดไปหมด.
 กลัวว่าท่านจะเจ็บป่วยล้มตายลงในเวลานั้น เพราะจะเป็นตาย
 อย่างไร ท่านไม่ยอมให้เสียพีธีเป็นอันขาด. เพราะเหตุที่คราว
 นั้นท่านไม่เป็นอะไร, แต่ก็ทำให้ข้าพเจ้านึกปฏิกุณยานานกับ
 ตัวเองว่าเป็นไม่ขอแต่งงานเข้าพีธีอีก.

ถึงที่สุดเสร็จพีธีแล้ว ข้าพเจ้าจะต้องอยู่เป็นปกติกับ
 ภริยาถึงสิบสองคืน อยู่กับภริยาซึ่งมีรูปโฉมตามที่ท่านบิดา
 พรรณนา ก็ต้องขี้อุหรณ์ไม่น้อย. ข้าพเจ้าจะต้องรักษาความ
 บริสุทธิ์ไว้ตามพีธี, ต้องถือศีลอดอาหารให้มันคง และนอน

กับพื้น กำหนดไว้สิบสองวัน, เพราะบิดาข้าพเจ้าเห็นว่าให้
 มากวันไว้เป็นดี เพื่อเหลือเผื่อขาด จะได้พ้นภัยไม่มีการขาด
 ตกบกพร่องในพิธี. แต่ทว่าทำความเดือดร้อนให้แก่ข้าพเจ้า
 ไม่น้อย เพราะต้องอดอาหารดี ๆ ที่เคยรับประทานอย่าง
 เอ็มโอช.

อย่างไรก็ดี ตามกำหนดเวลาที่ถูกทรมานเป็นอันว่า
 ข้าพเจ้าทนได้ตลอดรอดไปไม่ตาย มีชีวิตความเป็นไปปกติเท่า
 เดิม; แต่ว่ามีผลต่างกันมาก. จริงอยู่ ผู้มีภริยาคนหนึ่งแล้ว
 จะมีอีกสักกี่คนก็ไม่ประหลาดอะไร. แต่เรื่องมันหาได้ราบรื่น
 ค่ายไม่ว่า กล่าวคือภริยาคนแรกของข้าพเจ้า มักจะเป็นผู้สงบ
 หงิม คิดจะโง่เชื่อมากกว่าอย่างอื่น, ส่วนภริยาคนที่สองมี
 ลักษณะตรงกันข้ามหมด. นับว่าข้าพเจ้ามีทั้งน้ำทั้งไฟ มีประ
 โยชน์ด้วยกันทั้งคู่. ธรรมชาติของทั้งสองอย่างนี้อยู่ตามลำพังก็ดี
 หรอก เมื่อเข้าใกล้กันก็เกิดอาการฟู ๆ. เพราะฉะนั้นนับแต่
 วันแต่งงานแล้วเป็นต้นมา ในบ้านข้าพเจ้ามีเสียงฟูอยู่เสมอ.
 ขอให้กิดกุดเกิด: พอภริยาคนที่สองมีบุตรเป็นผู้ชายเพียงคน
 แรก ในจำนวนห้าคนที่ทำนายไว้, ภริยาคนที่หนึ่งก็เป็นเด็ก
 เป็นแก่น, หาวว่าข้าพเจ้าไม่ต้องการให้นางมีบุตรผู้ชาย ละ
 เสยพิธีบูชาต่าง ๆ ตามประเพณีเสีย ด้วยเจตนาจะมีภริยาใหม่.

ภริยาที่สอง เมื่อเห็นภริยาที่หนึ่งมีอาการเช่นนั้น ก็ทำกริยามี วาจาเยาะเย้ย. คราวนี้เกิดมงคลขนานใหญ่: เกิดทะเลาะกัน, ต่างแย่งกันเป็นใหญ่. ข้างภรรยาที่หนึ่งอ้างว่าตนเป็นหลวง เพราะได้อยู่กินกับข้าพเจ้าถูกต้องตามประเพณีมาก่อน; ฝ่าย ภริยาที่สองก็ว่า ตนควรเป็นหลวง เพราะมีบุตรเป็นผู้ชาย สำหรับสืบตระกูล เรื่องเท่านั้นนับว่าเคียดครั่นพอ ๆ อยู่แล้ว แต่ยังมีร้ายยิ่งกว่านั้น. วันหนึ่งภริยาคนที่สองตั้งตังเข้ามาหา ข้าพเจ้า เนื้อตัวสั่นเทาไปหมด บอกว่าภริยาคนที่หนึ่งจะวาง ยาพิษฆ่าลูกชายของตน, เพราะฉะนั้น ขอให้ไล่ไปอยู่เสียที่อื่น. อันที่จริงบุตรชายข้าพเจ้ากินขนม แล้วมีอาการจุกเสียดขึ้นตาม ธรรมดาเท่านั้น, หาใช่ถูกยาพิษยาสงอะไรไม่. ข้าพเจ้าได้ว่า กล่าวติเตียนภริยาที่สอง ว่าไม่ควรใจเร็วใส่ความเขาโดยเข้าใจ ผิด ๆ. นับว่าเรื่องสงบไปได้ตอนหนึ่งละ ที่นี้ไม่ทันไร ภริยา คนที่หนึ่งก็มาฟ้องว่า ถ้าหญิงกาลกรรณิ คือภริยาคนที่สอง ขึ้นอยู่ในบ้าน ลูกหญิงทั้งสองของนางเห็นจะมีชีวิตไม่ยืนแน่ นอน เพราะเขาต้องการจะฆ่าให้ตาย มรดกทั้งหมดจะได้ตก แก่ลูกผู้ชายเขาคงเดียว.

อันสถานติสุข ย่อม ไม่มี ขึ้น ภายใน เกศสถาน ข้าพเจ้า ด้วย ประการนั้นแล้ว. คุณภรรยา, ถ้าหากว่าเป็นการบังเอิญ

ท่จนได้ผ่านไปทางบ้านท้องนาของพราหมณ์ผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง ซึ่ง
อยู่ถัดไปเล็กน้อย, แล้วได้ยินภริยาของพราหมณ์นั้นสองคน
กำลังทะเลาะวิวาทกัน เสียงตะโกนด่ากันเบิ่ง ๆ อยู่ในบ้าน,
ท่านก็คงผ่านเลยบ้านนั้นไปเสีย.

ส่วนเรื่องข้าพเจ้า ก็ต้องสารภาพว่า มีอาการอย่างที
กล่าวนั้นแทบทุกวันคืน, จนใคร ๆ ในกรุงอุชเชนีพูดติดปาก
ว่า “ทั้งสองรักใคร่กันดีราวกับภริยากามนิค.”

สืบหา

ภิกษุโลน

พฤติกรรมในบ้านข้าพเจ้า เป็นไปดั่งที่เล่ามา. อยู่มาวันหนึ่งในตอนเช้า ข้าพเจ้านั่งอยู่ในห้องใหญ่ อันเป็นค้ำนที่ร่มเย็นของบ้าน จัดเอาไว้สำหรับเป็นสำนักงานทำกิจการค้าขายส่วนหนึ่งเป็นพิเศษ. เหตุนี้ ห้องนั้นจึงหันหน้าไปทางลานบ้าน เพื่อจะได้มองเห็นคนงานด้วยตาตนเองตลอด. ข้าพเจ้ามีคนใช้ยื่นคอยรับใช้อยู่หนึ่งคน. คนใช้คนนี้เป็นที่เชื่อถือไว้ใจของข้าพเจ้ามาก ได้ติดสอยห้อยตามไปเมืองต่าง ๆ อันเนื่องด้วยการค้า นับเวลาได้หลายปี. แต่ขณะนั้นข้าพเจ้ากำลังบงการแก่คนใช้ ในเรื่องจะแต่งเกวียนไปค้ายังเมืองที่อยู่ไกลสักหน่อย, ได้อธิบายถึงวิธีที่จะจำหน่ายของ แล้วจัดหาสินค้ากลับเอามาขาย และเรื่องอื่น ๆ อีกหลายอย่าง. ที่ต้องสั่งกันมากมาย เพราะจะให้คนใช้เป็นคนคุมไปเองโดยสิทธิ์ขาด.

อันที่จริง ข้าพเจ้าน่าจะเคียดทางท่องเที่ยวไปเสียให้ไกล เพราะบ้านก็ไม่ใช่บ้าน หากความสงบสุขไม่ได้แล้ว,

แต่ว่าคุ้นต่อความอุดมสมบูรณ์ต่อการกินอยู่เสียแล้ว, ออกจะเบื่อ ๆ ไม่อยากเคิรทางไปไกลให้เหนื่อยยากลำบาก หาอาหารกินก็ไม่ได้สะดวก; แม้นจะไปถึงกำหนดที่หมาย ได้รับความพอใจอย่างไรก็ตาม, แต่ก็ต้องมีเหตุอื่นที่จะทำให้ลำบากเดือดร้อนเหมือนกัน: สู้อยู่กับบ้านดีกว่า. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงให้คนใช้ที่สนิทเป็นหัวหน้าคุมเกวียนไปเอง, ส่วนข้าพเจ้ายังกองอยู่ในกรุงอุชเชนี.

เรื่องเป็นอย่างนั้นแหละ ดังที่ได้กล่าวไว้ คือข้าพเจ้ากำลังสั่งการแก่หัวหน้าผู้จะคุมเกวียนไป - สั่งกันเสียอย่างละเอียดถี่ถ้วน. ขณะนั้นได้ยินภรรยาสองคนทะเลาะกันขรม แผลดเสียงมาจากที่ลานบ้าน รู้สึกว่าดังมากขึ้นทุกที ผิดกว่าปกติ, สั่งเกตตามหางเสียงที่ลอยลมมา คุณเหมือนจะไม่ยุติสงบลงได้ง่าย ๆ. ข้าพเจ้ารู้สึกว้าอาญเหลือทน ถอนหายใจลุกขึ้นไปดูทางหน้าต่าง มองไม่เห็นตัว, เดิรกัดฟันออกไปยังลานบ้าน.

ข้าพเจ้าเห็นภริยาทั้งคู่ยืนอยู่ที่ประตูนอก แต่ไม่ใช่ทะเลาะกันอย่างที่ข้าพเจ้าเข้าใจ. นับว่าครั้งนี้เป็นคราวแรกที่ภริยาทั้งสองของข้าพเจ้าเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้ คือกำลังช่วยกันระดมคำขอร้องทอนคนหนึ่ง. ชายขอร้องผู้เคราะห์ร้ายคนนั้น เป็นพวกนักบวชเร่ร่อน ยืนเอามือข้างหนึ่งพึงเส้าประ

ดู ทนฟังพรสุวาทที่พลั้ง ๆ ออกไปราวกับน้ำไหลอยู่ได้. จะเป็นด้วยเรื่องอะไรจึงมาเอ็ดตะโรเอาชายคนนั้น ข้าพเจ้าสอบสวนไม่ได้ความ. บางทีจะเป็นเพราะเห็นว่าชายคนนั้นเป็นหมันเสียแล้ว ไม่เป็นผู้ยังพืชพันธุ์ให้บังเกิดผล. นับว่าเป็นศัตรูของสตรี. เป็นด้วยเหตุนี้กระมังภริยาข้าพเจ้าจึงเร่งใส่ชายคนนั้นราวกับพังพอนเห็นงูเห่า.

“ออกไป, เจ้าซีลอน! คนถ่อยไม่มียางอาย! คุณทำทางยีนซี ไหล่ซุกดูโซน่าทุเรศอย่างกับพาแก่ที่ปลดออกจากบังเหียน ปล่อยโซไว้ที่กองมูลฝอยข้างลานบ้านเที่ยวสอดส่ายสุดหาเดนกาก. ออกไป, เจ้าหวัชะโมยหน้าค้ำไม่มียาง!”

วาทที่กล่าวคั่งนี้ แสดงว่าเป็นถ้อยคำเกลียดชังของหญิงผู้เป็นมารดา. ชายคนนั้นคงเป็นภิกษุในลัทธิศาสนาิกายไถนิกายหนึ่ง. มีรูปร่างสูงใหญ่ผิปกติ ยั้งยั้งเอาแขนพิงเส้าเฉยอยู่อย่างสบายใจ, เครื่องห่อคลุมของชายคนนั้นเป็นสีเหลืองอย่างสีดอกกรรณิการ์ ไม่ผิคอะไรกับสีเครื่องนุ่งห่มของท่านี่แหละ, คลุมห้อยเป็นกลีบ ๆ น่าดู ตั้งแต่ไหล่ซ้ายคลุมแนบลงไปถึงขา ทำให้เห็นรูปร่างภายในได้ถนัดว่าแข็งแรงลำใหญ่. ส่วนแขนขวาห้อยลงมาไม่มีผ้าคลุม มีกล้ามเนื้อขมเป็นสันขนาดใหญ่ อคขมไม่ได้ว่าสมลักษณะของนักบวชมากกว่าผู้

ถือเพศเป็นนักบวช. ส่วนมือที่ประคองบาตรดินก็อวบใหญ่
 ควรจะถือพลองเหล็กมากกว่า. ศีรษะก้มมองดูพื้นอย่างสำรวจ
 ปากมีอาการสงบ ยืนนิ่งๆ ประหนึ่งว่าเป็นรูปหินที่นายช่าง
 บรรจงสลัก อันข้าพเจ้าสั่งให้มาตั้งไว้ที่หน้าประตูฉะนั้น.

ความสงบเสงี่ยมของนักพรตผู้^{นี้} ภริยาข้าพเจ้าเข้าใจ
 เสียว่าเป็นมายาตรงกันข้ามกับความเป็นจริง ยิ่งทวีความเกลียด
 ชังหนักขึ้นเกือบ ๆ จะเป็นเรื่องถึงผลักไสกัน. หากข้าพเจ้า
 เข้าไปขวางกันเสียทันที, ทำหนิโทษที่ภริยามีวาจาโหดร้าย และ
 ไล่ให้กลับเข้าไปในบ้าน. แล้วข้าพเจ้าออกไปก้มแสดงความ
 เคารพต่อนักบวชผู้^{นี้} วิงวอนว่า:

“ข้าแต่ท่านผู้ควรบูชา, ขอท่านอย่าได้ถือเรื่องผู้หญิง
 สองคนนี้เป็นอารมณ์เลย เพราะเป็นคนไม่มีปัญญา ความรู้
 เพียงสองด้นนิ้วมือก็ไม่ถึง. ที่กล่าวไปแล้ว ข้าพเจ้าก็ทราบได้
 ทีเดียวว่าไม่สมควรอย่างยิ่ง. ขอพระเป็นเจ้าอย่าได้ถือเลย. ข้าพเจ้า
 จะถวายอาหารอย่างดีที่สุดมีอยู่ในบ้านแก่ท่าน. นับว่าโอกาสดีที่
 บาตรยังว่างเปล่าอยู่, ข้าพเจ้าจะขอถวายให้เต็มจุใจแก่ที่จะทำ
 บุญ. และนับว่าท่านผู้ควรบูชาไม่ผิดบ้าน เพราะจะได้
 เสพอาหารที่มรส. ^{นี้} ชื่นชอบว่าเรื่องอาหารแล้ว ที่ในกรุงนี้มัก
 พุคตติดปากกันว่า ‘วิเศษเหมือนกับของกามนิศ;’ และตัว

ข้าพเจ้าก็คือกามนิตนั่นเอง. ข้าพเจ้าหวังว่าพระเป็นเจ้าจะไม่
โกรธเคืองในเรื่องที่เป็นมาแล้ว และคาปัสรรครอบครวั
ข้าพเจ้า.”

นักบวชผู้นั้นตอบฉันเมตตาจิตว่า “ตูก่อนกฤหบดี,
อาตมามีความเป็นอยู่อย่างนี้ จะรู้สึกโกรธเคืองต่อผรุสวาทได้
อย่างไร, เพราะหน้าที่จะต้องมีความอดทนแม้ในสิ่งที่ยิ่งกว่า
นี้. คราวนี้เป็นครั้งแรกที่อาตมาเข้ามาภิกขาจารในกรุง. แต่
มารคตใจให้พราหมณ์และกฤหบดีทั้งหลายกลับเกิดใจจงเกลียด
จงชังต่อคณะสงฆ์ คำว่าขับไล่ตลอดมา. บางครั้งเมื่อเคิ
รมาตามทางก็ถูกขว้างปา ได้รับความเจ็บปวดถึงกับโลหิตตก
และบาตรแตก จีวรขาดก็เคยมี. เมื่ออาตมากลับไปเฝ้าพระ
ศาสดา พระองค์ก็ทรงรับสั่งให้มีความอดทนมัน ๆ ไว้
เพราะอาตมาทำอกุศลกรรมมาแล้วมากนัก จึงสมควรจะอด
ทนรับวิบากเพื่อลบล้างกรรมเหล่านั้นเสีย.”

ข้าพเจ้าได้ยินทางเสียงที่นักบวชผู้นั้นพูด คราวแรกก็
สะอื้นไห้ไปทั้งตัว, ยิ่งได้ฟังนานซัดเข้า ก็ยิ่งตกใจแทบ
จะหงะหงาย รู้สึกกะทุ้งเยือกเข้าไปถึงหัวใจ. ตูก่อนภราดา,
เสียงที่พูดนั้น คือเสียงของคุลิมาลมหาโจรนั่นเอง! แน่เสียกว่า
แน่. ครนเมื่อข้าพเจ้าค่อยเหลือบมองพิจารณาตูลหน้า ถึงว่า
นักบวชผู้นั้นจะโกนผมและหนวดเคราเสียเกลี้ยง ข้าพเจ้าก็ยัง

จำได้มันเหมาะว่าองค์ลิมล. ยังจำได้เมื่อครั้งกระโน้นว่ามี
 หนวดเครารุงรัง จ้องตามาคุงข้าพเจ้าด้วยความโกรธแค้น อย่าง
 จะกินเนื้อข้าพเจ้าเสีย, มือที่อุ้มบาตรก็จำได้ค้ำว่าเป็นมืออันล่ำ
 สัน ซึ่งครั้งหนึ่งเกือบจะได้เค้นคอข้าพเจ้า.

ท่านนักบวชน่ากลัวของข้าพเจ้ากล่าวต่อไปว่า “ดูก่อน
 กฤหบดี, อาตมาจะโกรธต่อผรุสวาทได้อย่างไร เพราะพระ
 ศาสตราได้ตรัสสอนว่า ‘ดูก่อนสาวกทั้งหลาย, แม้ร่างกายจะถูก
 โจรผู้ร้ายเลื่อยขาดออกเป็นท่อน ๆ ก็ดี, ถ้ายังมีโทษะอยู่ก็ยังไม่ถึงทางที่ปรารถนา.’”

ข้าแต่ภราดา, เมื่อข้าพเจ้าได้ยินถ้อยคำอย่างนี้ เห็น
 เป็นอุบายจะให้ตายใจ, ถึงกับยืนขาสนั่น ทรงตัวอยู่ไม่ได้ ต้อง
 ถอยไปพึ่งกำแพงยันไว้ไม่ให้ล้ม.

ข้าพเจ้าพยายามข่มกายใจให้เป็นปกติ พุทเสียงกะเส่า
 กะอ้อมกะแอมได้สองสามคำ ว่านิมนต์อยู่ก่อน กว่าจะได้จัด
 อาหารเสร็จออกมาถวาย.

พุทแล้ว ข้าพเจ้ารีบกะโผลกกะผลกเข้าไปในลาน
 บ้าน ตรงไปที่ครัวใหญ่ ซึ่งเวลานั้นจวนจะเที่ยงกำลังเขาจัด
 หาอาหารต้มทอดกันชลกอยู่. ข้าพเจ้าเข้าไปถึง เลือกออาหาร

กามนิต ฉบับสมบูรณ์

๑๓๖

ที่นับว่าอร่อยที่สุด จัดให้คนยกตามออกมา, ส่วนข้าพเจ้าถือ
ทัพพีทอง เติรนำหน้าปราศไปทางลานบ้าน เพื่อทำบุญให้
อาหารเอาใจผู้ซึ่งเป็นแขกนำกล้วของข้าพเจ้า.

แต่องค์คุณมาต หายไปเสียแล้ว!

สืบหก

เตรียมรับมือ

ข้าพเจ้าหน้ามีตแทบเป็นลมต้องซุกนั่งลงบนม้า ใจ
ปั่นป่วนด้วยความวิตกวิจารณ์ต่าง ๆ ขึ้นทันที: องคุลิมาลมา
ถึงนี่, ซ่อน^๕ไม่มีเหตุควรสงสัย. เหตุที่มา ข้าพเจ้าก็เห็นอยู่
แจ่มแจ้ง, เพราะเรื่องผูกพยาบาทขององคุลิมาลได้ยินเขายืน
ยืนยันมาหลายครั้งนัก ว่าถ้าล้งได้พยาบาทแล้ว ต้องแก้แค้น
ให้จงได้. อีกอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้านับว่าเป็นผู้เคราะห์ร้าย ที่
ไปฆ่าเพื่อนรักเพื่อนไกรของมัน. ถึงข้าพเจ้าเคยอยู่กับพวกโจร
อย่างสนิทสนมมาแล้วก็ตาม สัญชาติโจรจะไว้ให้ ว่าเคยคบค้า
สมาคมกันมาแล้วไม่ทำอันตรายนั้น เป็นอันไว้ใจไม่ได้เลย.
ครั้งที่ตกไปเป็นชะเลยโจร องคุลิมาลฆ่าข้าพเจ้ายังไม่ได้
เพราะผิดกฎของโจรพวก 'ผู้ส่ง' และจะทำให้มันเสียชื่อเสียง
ในระวางโจรอันลบล้างไม่หาย; เพราะฉะนั้น ในบัดนี้มัน
อุกส่าห์ลอบเคียวทางมาจากถิ่นไกล เข้ามาถึงเมืองนี้ ก็คงต้องการ
มาแก้แค้นเป็นแน่. ที่ปลอมตัวเป็นนักบวชเข้ามา จะได้สืบ
สวนตรวจจุดูทางได้สบาย. อย่างไรเสียก็คงมารับมือกับข้าพเจ้า

ในคืนนี้. ถ้าหากมันจะจับกิริยาข้าพเจ้าได้ว่าจำตัวมันได้, มันก็คงไม่รอช้า; เพราะคืนนี้เป็นคืนสุดท้ายปลายเดือนมืด. ถ้าข้าไปอีกคืนอันอย่างเข้าข้างขึ้นของเดือนใหม่, ขึ้นเข้ามาทำร้ายก็เป็นการฝ่าฝืนกฎของโจร, และเจ้าแม่กาลที่ครุร้ายชอบแต่เลือด ก็จะมีบันดาลเหตุร้ายตกแก่มัน.

ข้าพเจ้าก็สั่งให้ผูกอานบังเหียนม้าตัวผู้เท่าดีที่สุด ชี้อื้อไปยังพระราชวังทันที. ข้าพเจ้าอาจเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินได้สะดวกไม่ว่าเวลาไหน. แต่พลาดโอกาส พระองค์มิได้ประทับในวัง เสด็จไปล่าเนื้อประทับแรมเสียในท้องดินไกล; จึงจำเป็นต้องหันไปหาเสนาบดี. เสด็จเสนาบดีนั้น ก็คนเดียวกับที่เป็นราชทูตไปกรุงโกสัมพี ครึ่งที่ข้าพเจ้าอาศัยตามไปด้วย, และท่านต้องจำได้ว่า ในตอนกลับข้าพเจ้าหาได้มากับท่านไม่. คราวที่ข้าพเจ้าปฏิเสธไม่เข้าไปในกระบวนท่านนับแต่วันนั้นตลอดมา ท่านออกจะไม่ชอบข้าพเจ้านัก สังเกตได้จากกิริยาที่พบปะกันก็หลายหน. ทั้งความเป็นไปอย่างเอื้อเฟื้อแห่งข้าพเจ้า ก็ไต่ยินมาเข้าหูอยู่บ่อย ๆ ว่า ท่านติเตียนอย่างยิ่ง. เพราะฉะนั้นการนำเรื่องที่ข้าพเจ้าจะนำมาร้องเรียนนี้ ถึงไม่สิ้นสุดการณของท่านก็จริง, แต่ก็มีเหตุผลพอที่จะมาร้องเรียนได้อยู่ อันจะชอบอัยยาศัยหรือชดอัยยาศัยท่านนั้นก็ตามที่.

ข้าพเจ้าแจ้งเรื่องที่เป็นมาแล้ว ที่ลานหน้าบ้านให้ท่านทราบโดยย่อแต่ว่าแจ่มแจ้งดี แล้วแถมท้ายเป็นที่ร้องขอให้รู่อยู่ในตัวว่า ถ้าได้ทหารสักกองหนึ่งไประวางการณ์ ก็จะได้ประโยชน์สองต่อ: หนึ่งป้องกันทรัพย์สินสมบัติของพลเมืองให้พ้นจากโจรภัย, และสอง อาจจับโจรผู้ร้ายได้ด้วยหลายคน ชอบแก่ราชการ.

ท่านเสนาบดีหนึ่งฟัง ทำยิ้มอย่างไร พูดยังไม่ถูก ตอบว่า:

“กามนิต เกลตแก่่ว, ฉันทยังไม่ทราบว่าจะเป็นเพราะเสพสุราเข้าไปมากมาแต่เช้า, หรือว่าผลที่เลี้ยงดูกันอย่างรื่นเริง ถึงกับลือติดปากคนในกรุงอุชเชนี คราวใดคราวหนึ่งยกยอดติดเนื่องมากระทั่งเวลานี้, หรือไม่ก็เครื่องย่อยภายในปรวนแปรลง เพราะกินเลี้ยงของแสดงกันมากมาย ไม่รู้จักชยักยังทำให้ฝนร้ายสติวิปลาส: เป็นกลางค้ำกลางคืนก็ควรที่, นีกลางวันแสก ๆ เสียด้วย ที่ท่านฝันไป. ใคร ๆ ก็รู้ทั่วแผ่นดินว่าองค์คุณมาสนั้น ละชีวิตไปอยู่นรกเสียหมานแล้ว; เรื่องที่มาแล้วให้ฟัง จึงออกจะเป็นฝันเมื่อธาตุพิการมากกว่าอื่น.”

ข้าพเจ้าเตียงเสียงแข็งว่า “ก็เรื่องที่ว่ามองค์คุณมาสนตายเป็นแต่ข่าวลือเหลวไหล: ใคร ๆ ทราบทั้งนั้น”

ท่านเสนาบดีท่านทันที “ไม่ใช่เหลวไหล. เสียใจ. ได้ยินมากับหูด้วยตาแท้ ๆ. สาทาศีรได้เล่าให้ฉันฟังเอง ว่าองค์กุลิมาลถูกทรมาณตายเสียในคุกมืดใต้ปราสาท. และฉันยังได้เห็นหัวของมันที่เขาเสียบประจาร์ไว้ ทาง ประตู เมือง ท่าน ตะวันออก !”

ข้าพเจ้า: “หัวที่เสียบไว้จะเป็นหัวของกุลิมาลหรือมิใช่ ไม่ทราบ. ที่ทราบได้แน่นอน เมื่อสักชั่วโมงเศษที่ล่วงมา ข้าพเจ้าได้เห็นหัวของกุลิมาลยังติดอยู่บนคอเรียบร้อยดี. ที่จริง ท่านเสียอีกควรจะขอบใจข้าพเจ้าที่นำโอกาสมาให้—”

“ฆ่าคนที่ตายแล้ว! ให้เขาหัวเราะเยาะเล่น: ขอบใจมาก”

“อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยข้าพเจ้าต้องขอร้องให้ท่าน ระลึกไว้ว่าเรื่องนี้ ไม่ใช่เพียงทรัพย์สินสมบัติเล็กน้อย ที่จริงเกี่ยวกับภฤทธานันท์ใหญ่โต ซึ่งนับว่าเป็นที่พิศวงน่าดูได้แห่งหนึ่งในกรุงอุชเชนี ซึ่งพระราชาริบัติยังคงเสด็จประพาสสำราญพระอิริยาบถ. ถ้าหากองค์กุลิมาลไปทำลายที่ซึ่งเป็นสง่าของกรุงเสียราบ, พระองค์คงไม่ทรงขอบใจท่านเป็นแน่.”

ท่านเสนาบดีหัวเราะ: “อ้อ! ชื่อนั้นไม่สู้จะวิตกนัก. เชื่อกำแนะนำของฉันทิดีก. กลับไปบ้านนอนพักผ่อนสติอารมณ์

เสียหน่อยเดียว อย่าไปกังวลให้มันวุ่นไปอีก; เรื่องก็จะสงบลงแค่นั้น. เหตุทั้งหลายแหละที่เกิดขึ้น เป็นดังนี้ คือที่ไปบ้านผู้หญิงอยู่ในกรุงโกสัมพีนไม่ลืมหูลืมตา, จะว่ากล่าวตักเตือนเท่าไรก็ดิ่งไม่เชื่อฟัง. ถ้าหากครั้งนั้นเอียงหูฟังกันบ้าง. อกุศลมาลงไม่จับตัวไปได้. และจะไม่ต้องเดือดร้อนด้วยโรคจิตตัวตกกลัวฟังสำนอย่างไม่มีมูลอยู่ในเวลานี้. อีกอย่างหนึ่งตกไปอยู่กับโจรมาก็หลายเดือน ไม่เห็นเจ็บจำมีความประพฤติกิ๊ซึ้นอย่างไร. มีพระยานที่ใคร ๆ ในกรุงอุชเชนี รู้เห็นกันอยู่ทั่วแล้ว."

ท่านเสนาบดี ได้ ชัก เรื่อง ความ ประ พฤติ ต่าง ๆ ขึ้นมาบริภาษอีกสองสามเรื่อง, แล้วสั่งให้ข้าพเจ้ากลับบ้านโดยไม่นำพา.

ก่อนจะถึงบ้าน ข้าพเจ้าคำนึงหาทางบ่อกันทุกอย่างทุกประการ เพราะบัดนี้จะต้องฟังตนเองเท่านั้น. เมื่อถึงบ้านสั่งให้เขาจักย้ายเข้าของมีราคาทีพอเคลื่อนย้ายไปได้ มีพรมราคาแพง ใต๊ะผั่งมุกและของมีค่าอื่น ๆ เอาขึ้นบรรทุกเกวียนไปเก็บรักษาไว้ ในที่อันพ้นภัยภายในเมือง ในคราวเดียวกันได้แจกจ่ายอาวุธให้แก่คนของข้าพเจ้า; ข้อที่หาอาวุธและเกวียนได้ง่าย เพราะถึงคราวที่กำลังจะเตรียมกองเกวียนเค็ร

ทางไปค้าอยู่แล้ว. เตรียมการย้ขึ้นต้นไว้ไม่ใช่เพียงเท่านั้น ยังให้คนใช้ที่สนิทไว้ใจได้อีกหลายคน เข้าไปในเมือง ไปเที่ยวจ้หากคนที่กล้าหาญสู้รบเก่ง มาช่วยกันเผ่าบ้านด้วยในเวลากลางคืน จะให้รางวัลเป็นค่าจ้างอย่างงาม. การที่ไปว่าจ้างคนจ้พวกนี้ เป็นการเสี่ยงเคราะห์. ด้วยคนเหล่านี้ล้วนเป็นพวกนักเลง ในเวลาเข้าค้บขันอาจหักหลังไปประสมเข้ากับพวกโจรก็ได้จริงอยู่; แต่ข้าพเจ้าได้อาศัยความช่วยเหลือของสหายหญิงเพื่อนข้าพเจ้าคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้แนะนำให้คนใช้ข้าพเจ้าเลือกหาแต่พวกที่พอไว้ใจได้. พวกเหล่านี้อาจทำอะไรได้ทั้งนั้น, แต่ทว่าเมื่อให้สัญญาและได้เงินเป็นรางวัลจนรับปากค้าแล้ว, ก็เป็นอันเชื่อได้ว่าไม่กลับกลาย. เป็นธรรมเนียมของมันอย่างนั้น เมื่อล้่นว่าจ้ารับรองอย่างไรแล้วไม่กลับค้าเป็นอันขาด. ข้าพเจ้าจัดทำไปทงนี้โดยที่ล้่นสำเหนียกมาค้แล้ว.

ระวางเตรียมการอยู่ ข้าพเจ้าไม่มีเวลาจะบอกภริยาค้ด้วยตนเองได้ จึงให้คนใช้สองคนต่างไปบอกคนละแห่ง ว่าให้เตรียมตัว - คนที่หนึ่งกับลูกสาวสองคน, คนที่สองกับลูกชายคนน้อย - ย้ายไปอยู่เสี่ยที่บ้านบิดาในเมือง แต่ให้ไปพักอยู่ชั่วคราวค้นเดียว. ข้าพเจ้าไม่ได้บอกเหตุให้ทราบ เพราะเห็นว่าเมื่อเขาไปอยู่แล้ว จะต่อเวลาอยู่ยี้ค้ไปอีกส้ปค้าห์หนึ่ง

หรือนานไปกว่านั้นก็ยังดี, ข้าพเจ้าจะได้หาความสำราญ เป็น
 ศานติสุขเย็นหูเย็นใจได้บ้าง, ที่พูดนี้หมายความว่า เมื่อ
 ข้าพเจ้าสู้รบตบมือชนะพวกโจรราบคาบแล้ว. และโบราณ
 ท่านว่า 'บุคคลอย่าพึงให้เหตุผลแก่สตรี,' ข้าพเจ้าจึงไม่
 อธิบายเหตุผลเรื่องที่ทำให้เขาย้ายไป.

ระวางนั้น เรื่องเตรียมการยกก็เตรียมกันไป, และ
 ข้าพเจ้ากำลังจะชี้แจงแก่พวกคนใช้ที่มีอาวุธครบ ให้ฟังว่าการ
 เตรียมพร้อมสรรพมีประโยชน์คืออะไร ทั้งที่ข้าพเจ้าเคยประ
 สพมาแล้ว เมื่อคราวคุมเกวียนไปค้าก็หลายครั้ง. พอดีใน
 ขณะนั้นภริยาทั้งสองถลันพรวดเข้ามา ในลานบ้านคนละประตู
 พร้อมหน้าราวกับนัดกันไว้ หน้าตาก็ริยาคอกอกตกใจ ร้องดัง
 กรีด ๆ จนพวกที่อยู่ใต้นั้นตกตะลึงมอง, ข้าพเจ้าซึ่งขยับจะพูด
 ชี้แจงนั้นเลยอ้าปากค้าง.

ภริยาคนที่หนึ่งลากเอาลูกหญิงทั้งสองเข้ามาข้างละแขน,
 ภริยาคนที่สองก็อุ้มเอาลูกชายมาค้ำยเหมือนกัน, พอมาถึง
 ข้าพเจ้าต่างก็ชี้หน้า และร้องขึ้นมาพร้อมกันว่า:

"มันอย่างนี้เอง อีถ้อยพยายามอยู่อย่างโน้นแหยอย่างนี้
 จนได้เรื่อง ให้เขา (ชี้ที่ข้าพเจ้า) เกลียคชังถึงกับตะเพิดเมีย

ที่เขารักออกจากบ้านไป ให้ได้รับความอับอายขายหน้า กลับไปอาศัยพอกับลูกเล็ก ๆ ที่ไม่รู้โอหน่อเห็นเพียงสาส์กนิตเดียว.”

ทั้งสองคนคลังโทษะจนน้ำลายฟุ้งปาก ต่างคิดเห็นแต่เรื่องของคนเท่านั้น จะได้รับรู้สึกทำไม ว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็กล่าวหาอย่างเดียวกัน. จะรอฟังอีกฝ่ายหนึ่งพูดว่าอะไรเป็นไม่มี เอาแต่ตะเบ็งเสียงประมุขกัน, เหนื่อยเข้าก็ร้องให้ตีอกชกหัวทั้งเผ้าผมกันอลหม่าน, ในที่สุด เห็นจะหุบอกชกตัวเจ็บเข้ากระมัง จึงแผดใส่ผรุสวาทเข้ารดกัน โดยต่างฝ่ายฉวยเข้าใจเอาว่า อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ยง, วาจากัสรรเอาที่สามหาออกมาเบ็ง ๆ อย่างเผ็ดแสบขื่นกว่ากันเป็นชั้น ๆ ทำทางลับอะไรก็ไซ้ออกมาที่แจ่มหมดกันคราวนี้ หยาบคายร้ายกาจยิ่งกว่าอะไรหมด ที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินมา แม้แต่หญิงกลางตลาดก็ไม่กักขพะเท่า.

ข้าพเจ้าพยายามให้ทั้งสองฟังคำอธิบายเสียจนอ่อนใจ แสดงให้เห็นโดยชัดเจน ว่าถ้าไม่หุนหันพลันแล่นเอาแต่โทษะชั้นต่งหน้าอยู่อย่างนี้ เรื่องก็จะไม่เข้าใจผิดกันเลย. ที่สั่งให้ย้ายไปอยู่บ้านบิคา ไม่ใช่หมายความว่าให้ต่างฝ่ายไปอยู่บ้านบิคาคน หมายความว่าถึงบ้านบิคาข้าพเจ้าต่างหาก. และที่สั่งให้ไปไม่ใช่เป็นการลงโทษเกลียดชังอะไร, แท้จริงก็เพื่อประโยชน์

ให้พันภัยในแก้วและในบุตรเท่านั้น. เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่า ทั้งสองพอจะสำนึกเข้าใจเรื่อง และเบาบางตีเดือด เป็นฝ่ายลดทิวี่มานะเซาหลงแล้ว, ได้ทำก็สำหรับส่งออกไปว่า:

“เรื่องนี่เกิดขึ้นเพราะสันดานหยาบคายร้ายกาจของตัวทั้งสอง. ต่อไปคราวจะรู้จักระวางกิริยารักษาปากของตัวไว้บ้างซี. ผลที่ใช้กิริยาวาจาสมานนัยต่อกับวชโธ้นมันเป็นอย่างนี้แหละ. รู้ใหม่แล้วว่านักบวชนั่นคือใคร? นั่นละคือองค์คุณิมาดมหาโจร, จะบอกให้ที่ฆ่าคนเสียนับไม่ถ้วน แล้วตัดเอานิ้วคนละนิ้วม้าร้อยเป็นพวกมาลัยสวมคอ. คนนั้นแหละที่พวกตัวไปดำว้าให้โกรธ. อ้าว! อัยยีนทำตัวสันซี! ความกล้าดีไต้้นเร่า ๆ เมื่อ^{ซีซี}กันหายไปไหนหมดเล่า? เกราะหยังคี่อยู่หนาที่มันไม่เอาบาตรท่มลงกบาลแยก. คนอื่น ๆ ไม่ว่าคนใดคนหนึ่งที่อยู่^{นี่} ตกไปอยู่ในมือมันจะต้องใช้ค่าไถ่เป็นเงินจนหมดตัว. และพวกตัวถึงว่าจะอยู่ในบ้านพ่อฉัน ก็อย่าถือดีว่าจะพันภัยหนา.”

เมื่อภริยาข้าพเจ้าทราบเรื่องเข้าใจได้ดีแล้ว, ก็ร้องให้ไต้โฮใหญ่ คุณเหมือนว่าถูกมือของคุดิมาลมารอคอยอยู่แล้ว. นี่แหละโทษะของผู้หญิง ระวังไว้ไม่ไหวฉันไต, ความตื่นชลาดของผู้หญิงก็เอาไว้ไม่อยู่ฉันเดียวกัน. ต่างขมิขมันจุคลูกหญิง ลากลูกชายจะพาวิ่งหนีออกประตุไป. ตอนนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าจะ

พากันหล้มตายเสียก่อนทั้งแม่ลูก ต้องให้เขากักตัวไว้ ยังไม่ให้ไป, พยายามอธิบายเอาใจเป็นอย่างดี ให้รู้ว่าในเวลาที่ยังไม่ต้องตกอกตกใจ, เพราะข้าพเจ้าทราบอยู่ดีว่า องคุลิมาดคงไม่ยกมาปล้นในเวลาก่อนสองยาม, แล้วสั่งให้เขากลับเข้าไปในบ้าน จัดแจงเข้าของจำที่ต้องใช้ระวางที่ต้องอยู่ในเมืองจนกว่าจะพ้นภัย แล้วจึงค่อยไป. นางทั้งสองซึ่งเมื่อก่อนแข็งเป็นท่อนเหล็ก แต่บัดนี้ อ่อนเปื่อยแล้ว ก็ทำตามคำสั่งทุกอย่างทันที. *

ในเวลาเดียวกันนี้ ข้าพเจ้าไม่ทันเฉลียวว่า เรื่องที่เปิดเผยบอกแก่นางทั้งสอง เป็นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งแก่พวกคนใช้. พอได้ยินว่าที่ข้าพเจ้าสั่งให้เตรียมตัวไว้คอยรับมือกับโจรนี้ ไม่ใช่อื่นไกล คือ องคุลิมาด ซึ่งเข้าใจกันว่าตายไปแล้ว จะยกมาปล้นในคืนวันนั้น, พวกเหล่านั้นขวัญหนีดีฝ่อหลบหน้าเลียงหายไปทีละคนสองคน. ในที่สุดที่ทั้งอาวุธเสียกั๊งโหล บอกว่าจะประจัญบานกับผีตายโหงอย่างองคุลิมาดเป็นยอมกลัว ไม่ขอหาญสู้ด้วย. ส่วนพวกที่จ้างมาจากในเมืองที่มาถึงก่อน, เมื่อทราบเรื่องว่าจะต้องเผชิญหน้ากับใคร, ก็หันกลับ บอกว่าที่สัญญาตกลงกันไว้ไม่หมายความว่าจะอย่างนี้. ตกกลางคืนเหลือแต่คนของข้าพเจ้าราวยี่สิบคนเท่านั้น, ได้คนใช้

ที่กุแลบ้านข้าพเจ้าผู้จงรักภักดีเป็นหัวหน้าควบคุม, แสดง
ภักดีแก่ข้าพเจ้า ว่าเป็นไม่ยอมละทิ้งข้าพเจ้าไป จะขอยู่ต่อสู้
จนโลหิตหยดสุดท้าย; เพราะเขาเห็นอยู่ว่า อย่างไรเสีย
ข้าพเจ้าคงไม่ยอมปล่อยให้ภคฤหาสน์อันงามพินาศลง เป็นตาย
อย่างไรก็ยอมฝังชีวิตไว้ในที่นั้น.

มีพวกในเมืองที่ใจกล้าหลายคน ที่มารับจ้างข้าพเจ้า
ในคราวนี้ เป็นผู้ชอบ ตีรัน พันแทง เห็นเป็นของสนุก
มากกว่าเห็นแก่สินจ้าง และเป็นผู้ไม่กลัวของคุลิมาล ยังคุยอวด
อ้างว่า ถ้าได้ต่อสู้กันย่ำใจแล้วถึงถูกของคุลิมาลจับเป็นชะเลย
ไปได้ ก็จะมีกรรมเข้าเป็นโจรสลัดทีเดียว. พวกมีลักษณะร้าย
เหล่านี้หลายคน ที่ยอมอยู่ด้วย. เพราะฉะนั้นในที่สุด ก็ได้คน
ที่กล้าหาญมีอาวุธครบประมาณสี่สิบคน.

ระวางนั้นจวนจะค้ำลงแล้ว เกวียนที่จะให้ภริยาและ
บุตรข้าพเจ้านั่งไปก็มาถึง. เมื่อภริยาข้าพเจ้าจูงลูกออกจาก
บ้านจะขึ้นเกวียน ก็มีภริยาสงบปกติอยู่ข้าง, ครั้นได้ทราบว่
ข้าพเจ้าจะไม่ไปด้วย ก็แผดเสียงร้องไห้กันใหม่อีก, ถึงกับคุก
เข่าอ้อนวอนตึงเสื้อผ้าข้าพเจ้า ร้องขอให้ไปด้วย จำพันว่าไม่
ควรจะมาทิ้งชีวิตไว้ที่นี่. ข้าพเจ้าชี้แจงให้ฟังว่า ถ้าข้าพเจ้า
ทิ้งหน้าที่ไป, บ้านช่องจะถูกโจรเผาผลาญลงหมด, ทรัพย์สิน

สมบัติส่วนมากจะศูนย์หายสิ้น ลูกเต๋าจะไม่ได้รับ; ถ้าคอยอยู่สู้, ยังมีทางรักษาไว้ได้, เพราะก็ยังไม่ทราบแน่ว่า องคุลิมาลจะยกพวกมามีกำลังมากน้อยเท่าไร.

ข้าพเจ้า^๕แข็งคั่ง^๕, ภริยา^๕ทั้งสองยิ่งร้องไห้โหยหนักขึ้น, บอกว่าองคุลิมาลจะมาจับเอาข้าพเจ้า แล้วตัดหัวเอาไปร้อยพวงมาลัยสวมคอ, มันจะทรมาณจนตาย เพราะความผิดของเขาคือไปค้ำว่ามัน; ถ้าข้าพเจ้าต้องตายไปเช่นนี้, เขาจะต้องมีความผิดเป็นบาปหนัก โทษถึงตกนรก.

ข้าพเจ้า^๕อุตสาห์โลมเล้าเอาใจ. เมื่อเห็นข้าพเจ้าไม่กลับใจแน่แล้ว ก็จำใจพากันไปขึ้นเกวียน, พอขึ้นไปนั่งบนเกวียนเรียบริ้อย, ก็เริ่มต่อว่าหาความกัน—

“เพราะแกตัวคีที่เดียวเป็นต้นเหตุ”

“ใครบอก? แกต่างหากที่เร้าให้ฉันไปคุมมันเมื่อมันยืนพิงประตูอยู่. แกที่เดียวเป็นตัวการณ^๕ ซื่อไปทีมันนะไม่ว่า.”

“แล้ว^๕แก^๕เป็น^๕ผู้^๕ถ่ม^๕น้ำ^๕หมากรถมัน. เวลา^๕นั้น^๕ฉัน^๕กิน^๕หมากเมื่อไร? ฉันไม่เคยกินหมากในตอนเช้า.”

“และแก^๕ค้ำ^๕มัน^๕ว่า อ้ายคนจรจัด อ้ายชาติ^๕ซี^๕เกียด^๕ขอทาน.”

“แกก็คำมันว่า อ้ายหัวโล้น อย่งไรละ ลืมเสียแล้ว
หรือ?”

เถียงกันไปอย่างนี้ตลอดทาง จนเกวียนออกเค็รไกล
ไปแล้ว เสียงต่อว่าต่อขานจึงถูกกลบในเสียงกงเกวียนซึ่งเค็ร
อ้อด ๆ เลี้ยวลับสายตาไป.

๘ สืบเจต

๘ ๖ บ้านเรือน

ดุก่อนนภราตา, เมื่อได้วางยามไว้เรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้ากลับเข้าไปในบ้านอีก. แต่ว่ารู้สึกเจ็บเหงาอย่างไรพูดไม่ถูก, จะเป็นเพราะข้าพเจ้าไม่ได้ยินเสียงภริยา, ข้อนี้ก็ทำให้เจ็บได้อยู่. แต่ไม่ใช่เท่านั้น, เสียงภริยาอย่างที่เคยได้ยินเมื่อออกประตูใหญ่ไปจนไกลก็ได้ยิน คงจะไม่ได้ยินอีกที่ในบ้านซึ่งตามเคยต่างตะเบ็งกันสุดแรงเกิด จนฟังไม่ได้ศัพท์. เสียงเหล่านั้นเมื่อไม่มีแล้ว ย่อมทำให้บ้านเงียบเชียบสบายจริง ๆ ผิดประหลาดแทบไม่เชื่อว่ามีเสียงได้ถึงเพียงนั้น.

ขณะข้าพเจ้ายืนอยู่ในที่นั้น พิจารณาคุณกุหาสน์โอฬารแวดล้อมด้วยหมู่ไม้ ซึ่งกระระยะจัดแต่งไว้งดงาม รู้สึกว่าสำราญตายิ่งซึ้งนกว่าก่อน. ครั้นหวนคิดถึงความงามเหล่านั้นว่า จะต้องถูกมือโจรอำมหิตทำลายให้พินาศลงก็ให้ใจหายเหี่ยวลงทันที. ความกลัวในเรื่องชีวิตจะตาย ดุกี่เฉย ๆ แต่มานี้ภรรยาตายเป็นอาลัยต้นไม้ที่ปลูกไว้เป็นทิวแถว มีผู้คอยระวังธนู

จะถูกพวกโจรฟันยับเยินลง; เสาศิลาอ่อนที่สลักเสลาด้วยฝีมือ
ศิลปินวิเศษก็จะพลันทะลายลง, ทั่วทุกหาสน์ที่ข้าพเจ้าต้องใช้
เวลา และความคิดประดิษฐ์สร้างอย่างบรรจงละเอียดละออ
ไม่น้อยเลย และเมื่อสร้างสำเร็จได้ข้าพเจ้าแสนปลื้มใจเป็นที่
สุดแล้ว. สิ่งเหล่านี้ พอแสงทองส่องในแว่นรุ่งขึ้นก็จะเห็นเป็น
เถาถ่านไปหมด. ตามที่ข้าพเจ้ารู้อยู่ได้ที ๆ ว่าซากที่องคุลิมาล
เคยทิ้งไว้ทุกราย มีลักษณะเป็นประการไร.

ในเวลาตอนนั้นไม่มีอะไรทำ นอกจากจะรอคอยมัจจุ
ราชที่สอง; แต่ยังมีอีกหลายชั่วโมงจึงจะถึงเที่ยงคืน.

ข้าพเจ้ามีความเป็นอยู่ในเรื่องศาละวณด้วยกิจการค้า
ขายแล้ว ก็หาความสนุกสนานรื่นเริงผลัดเปลี่ยนเวียนกันไป
สองประการนี้ไม่มีหยุดตลอดเรื่อยมา หรือมิฉะนั้น ก็ทำหน้าที่
ที่ตระลาการวินิจฉัยไกล่เกลี่ยแม่โจทก์จำเลยของข้าพเจ้าคู่เดียว
ก่อกดขี่กันไม่มีเว้นแต่ละวัน, จึงหาเวลาสงบนิ่งอยู่ตามลำพัง
ไม่ได้. ครั้นบัดนี้มานั่งขมิ้มอยู่คนเดียวไม่มีอะไรทำ ในห้อง
ซึ่งด้านหนึ่งทะลุไปหอกกลาง มีเสายันอยู่เรียงราย อีกด้านหนึ่ง
ออกไปทางสวน. เวลานั้นสงบเงียบเสียยิ่งกว่าจะบอกว่ายเงียบ.
รู้สึกได้ในชั่วโมงต้น ๆ นี้เป็นเวลาของข้าพเจ้าจริง ๆ นับแต่
เป็นเด็กมา, อารมณ์เบริสุทธีซึ่งไม่มีอะไรผูกพันแล้ว ก็พิน

คิดถึงตนเป็นครั้งแรก: ระลึกคิดถึงประวัติการต่าง ๆ ของตน
ที่เป็นมาแล้วแต่หนหลัง, ถ้ายิ่งพินิจดูเหมือนอย่างมีอีกคนหนึ่ง
มาเพ่งดูด้วยแล้ว, ก็รู้สึกว่าจะหาตอนไหนที่ควรเรียกว่าสุขแท้
ไม่มีเลย.

ความคิดเหล่านี้หยุดชงักชาติเป็นห้วง ๆ หลายหน
เพราะต้องผลุดอกผลุดอกเข้าไปตรวจสอบตามบริเวณบ้าน และสวนให้
ตลอด เพื่อให้แน่ใจว่าคนยังอยู่ยามระว่างระไวมันคงดี. ขณะ
ข้าพเจ้าออกไปในระว่างเสาศร^๕ครั้งที่สามหรือที่สี่, ข้าพเจ้าซึ่ง
ชำนาญในการสังเกต เพราะได้ฝึกมาแต่ครั้งเคียรทางไปค้ามา
ขายหลายคราว, มองดูตาวเห็นว่าอย่างซ้ำอีกครั้งชั่วโมงก็จะถึง
เที่ยงคืน. จึงรีบออกไปตรวจอีกครั้งหนึ่ง และตกเดือนคนใช้
ให้คอยระว่างให้จงดี, ส่วนตัวเองให้มีอาการใจพิพักพิพ่วน ถ้า
คอยแบ่งเพราะวิตกวิจารณ์, เมื่อเข้าไปในบ้านแล้ว คงนั่ง
นิ่งเหมือนเดิม, แต่จะคิดเรื่องอะไรไม่ออกเลย เพราะดูเหมือน
มีอะไรมาจุกอกแน่น แทบจะหายใจไม่ออกเอาทีเดียว.

ข้าพเจ้ากะโดดพรวดออกไประว่างเสาศ เพื่อสูดอากาศ
กลางคืนที่สดชื่นให้โล่งอก. พอออกไปถึงรู้สึกว่ามีลมโชยมา
ตุกแก้มอ่อน ๆ, และไม่ซำได้ยินนกกู่ร้อง เสียงก้องไปใน
ความวิเวก, ในคราวเดียวกันนี้ได้กลิ่นดอกบัวในสระซึ่งเข้ม

กลับบานกลางคืน ลมพามาจิ๋ว ๆ ส่งกลิ่นหอมชื่น. ข้าพเจ้า
 แหงนดูดาวว่าจะเป็นเวลาใดเท่าไรแล้ว, เห็นทางข้างเผือก
 สุกสว่างอ่อน ๆ อยู่ในช่องระวางยอดคันไม้คำตะกุ่ม ๆ ผ่านเป็น
 ลำธารไปในท้องอากาศซึ่งเป็นสีน้ำเงินแก่.

ข้าพเจ้าออกอุทานโดยไม่ตั้งใจว่า “แม่คงคาใน
 สวรรค์” และในบัดนั้นเอง รู้สึกเหมือนว่าความอัศจรรย์อันนอก
 ค่อยเบาบางลงชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็กลับเต็มตื่นตื่นใจจนน้ำตา
 ไหลรินออกมาอุ่น ๆ. จริงอยู่เมื่อสองสามชั่วโมงแรกที่สว่างมา,
 ได้ระลึกถึงประวัติการของตนแต่หนหลัง ตอนไหนไม่รู้จำจน
 ใจเท่าคิดถึงวาติฏฐี และเรื่องความรักของตน ซึ่งมีขึ้นเพียง
 ชั่วเล่นแท้ ๆ แต่แล้วก็รู้สึกเหมือนว่าเป็นเรื่องที่ล่วงมานาน
 ไกล คล้ายกับความฝันอย่างบ้า ๆ. ครั้นมาในบัดนี้ ข้าพเจ้า
 ไม่ได้คิดถึงเรื่องเหล่านั้นทั้งหมดอีกต่อไปแล้ว. แต่มาเกิด
 ญาณทรรศนะขึ้นอย่างหนึ่ง คือเมื่อคิดใคร่ครวญถึงเรื่องตน
 ในอดีตและตนในปัจจุบัน ว่าเป็นคนเดียวก้นหรือเปล่า, คิด
 แล้วก็ให้สะดุ้ง เห็นว่ามีลักษณะผิดกันไกลมาก, ครึ่งอดีต
 กระนั้น ข้าพเจ้าไม่มีอะไร, นอกจากตนและความรัก. ก็
 สองอย่างนี้พึงแยกออกเสียจากกันเหลือแต่ตนไม่ได้เที่ยวหรือ?
 ครั้นมาในปัจจุบันนี้ อะไรบ้างที่ข้าพเจ้าไม่มี! บุตรภริยาเอ๋ย,

ข้างม้าวัวควายเอ๋ย, ข้าทาสบริวาร, แก้วแหวนเงินทอง, สวนสำหรับเที่ยวเล่น, บ้านงตงามมโหฬาร ซึ่งใครเห็นก็อิจฉา อดอยากได้เอ๋ย: สิ่งเหล่านี้ข้าพเจ้ามีอยู่บริบูรณ์แล้ว. แต่ทว่า ข้าพเจ้านั้นเป็นข้าพเจ้าอยู่ที่ไหน ขดเนนดู ๆ ก็เหมือนผลไม้ เน่า, เนื้อในแห้งหายไปหมด, ในที่สุดเหลือแต่เปลือกเปลว เท่านั้น,

ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนตื่นขึ้นแล้วมองดูรอบ ๆ ตัว :

เห็นสวนเที่ยวเล่นงตงามกว้างใหญ่ เตียรดาษด้วย รุกขชาติ ฟุ้งยอดตะกุ่ม ๆ ขึ้นไปในท้องฟ้า ในเวลากลางคืน ซึ่งพราวพร่างด้วยดวงดาวนับไม่ถ้วน มีทางช้างเผือกผ่านขาว ไป, เห็นศาลาอันสง่างามมีตะเกียงศิลาขาวจุดสว่างทูลุระวาง เสา. สิ่งเหล่านี้ ข้าพเจ้ากลับรู้สึกเป็นความเห็นอย่างใหม่ขึ้นทันที ว่าเป็นของงามน่ารักน่าใคร่ แต่ทว่าเป็นเหมือนหนึ่ง ศัตรูหน้าเนื้อที่คอยบั่นทอนความสุขด้วยใจเสื่อ มิให้มีความสุขสงบสุขได้. เป็นดั่งมารเวตาล แต่มีรูปร่างเรื่องงตงาม สิบ เลือดหัวใจข้าพเจ้าไปเกือบหมดแล้ว, และบัดนี้กำลังกระหาย จะสูบเอาเลือดหยดสุดท้าย ซึ่งถ้าได้สูบเอาไปแล้ว ก็คงเหลือ อยู่แต่ซากเหี่ยวแห้งของร่างมนุษย์ที่มีรูปไม่สมประกอบเท่านั้น.

มีเสียงอย่างหนึ่งได้ยินมาแต่ไกล จะเป็นเสียงอะไรไม่ทราบ แต่เข้าใจเอาว่าเป็นเสียงผีเท้าเดิรมาหรือเป็นเสียงพูดพิมพ์, ข้าพเจ้าสะดุ้งเหยิง, ถอดคาพปวีตออกจากฝัก, กระโดดลงบันไดไปสองสามก้าวแล้วยืนนิ่งคอยฟัง: โจรหรือ? เห็นจะไม่ใช่. เจียบสังข์เสียทุกสิ่งทุกอย่าง, เจียบสังข์จริง ๆ. มองจ้องไปคู้ทั้งใกล้และไกล, ไม่เห็นมีอะไรเคลื่อนไหว. ทั้งนี่คงเป็นเสียงลึกลับ ที่มักปรากฏได้ยินในเวลากลางดึกสังข์เสียงซึ่งเมื่อครั้งข้าพเจ้าคุมเกวียน ไปหยุดพักอยู่กลางป่าเคยทำให้สะดุ้งตกใจ. พิจารณาตุ้สิ่งภายนอกตัว ก็ไม่เห็นมีอะไร. แต่ว่าภายในตัวข้าพเจ้าเล่ามีอะไรบ้าง? ข้าพเจ้าในขณะนั้นหายตกอกตกใจหวนหวาดแล้ว, ไม่ใช่กลัวเพราะจำเป็นต้องกลัวด้วยหนีไม่พ้น หามิได้, กลับจะมีความยินดีเสียด้วยซ้ำ.

“เชิญเข้ามาเถิด, พวกโจร! มาเร็ว ๆ เข้า, องค์คุณมาล! เผลอลาญให้ราบลงเป็นถ่านเถ้าเถิด. เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นศัตรูร้ายกาจที่สุดต่อข้า ที่พวกเจ้าควรทำลาย. มิฉะนั้น, มันก็จะทำลายข้าเอง. เอาไปเสียเถิด, เชิญเถิด. ถึงร่างกายก็ได้ เชิญเอาคาพพันเสียเถิด เพราะมันเป็นศัตรูร้ายต่อข้าเอง, เป็นร่างกายที่หมกมุ่นมัวเมาอยู่แต่กามารมณ์และความโลภไม่มีที่สุด, เป็นสิ่งอันควรสลัดใจึ่งที่ข้ามีอยู่: ^๕ควร

ตัดมันให้ขาดจากคนข้าไป. เชิญเถิด, พวกโจร! ผู้เป็นมิตร
สหายเก่า!”

เวลาคงไม่นานละ เพราะบัดนี้ล่วงสองยามแล้ว. ยิน
ดีค่อยท่าจะรับหน้าด้วย. องคุลิมาลคงตรงมาหาตัวข้าพเจ้า.
ดีแล้ว! ยอยากจะรู้ยู่ว่าย่า ครองมันจะสามารถตีกาพให้หลุดจาก
มือข้าพเจ้าอีกได้หรือไม่. ถ้าข้าพเจ้าได้แทงมันทะลุตลอดหัว
ใจ, ถึงจะตายไปก็ยินดี. เพราะมันเองผู้เดียวเท่านั้น ที่ทำ
ความเดือดร้อนทั้งหลายเหล่า ให้มีขึ้นแก่ข้าพเจ้า.

“เวลาคงไม่นานละหนา ” ข้าพเจ้าภาวนาคำนี้ยู่
บ่อย ๆ เพื่อชะลอใจให้ขึ้นไว้ ในขณะที่เวลาใกล้เข้ามา ใกล้
เข้ามาในคืนนั้น.

กราว! มาละกระมัง? ไม่ใช่, เป็นเสียงลมพัดยุดอกไม้
แล้วค่อยเลื่อนหายไกลออกไป, แล้วก็เกิดมีขึ้นอีก. เป็นเสียง
คล้ายสัตว์อะไรมีขนปุกปุยลุกขึ้นสลัดตัว อย่างนี้หลายครั้งหลาย
หน, แต่ครั้งหนึ่งได้ยินเสียงแหลมเป็นนกร้อง.

เสียงเหล่านี้แสดงว่าจวนใกล้สว่างอย่างนั้นหรือ?

รู้สึกหนาวกลัว นี่จะต้องเสียใจเพราะไม่ได้เป็นไป
ตามที่หวังไว้หรือ? นึกแล้วก็สะท้าน, กลัวว่าพวกโจรจะไม่
มา. จวนจะสมปรารถนายู่แล้ว ก็จะได้สู้รบตบมือ แล้วก็

ตายไป. นี่ตกลงจะให้คงสืบชีวิตสารทุกข์ต่อไปหรือ? รุ่งเช้าขึ้นจะต้องมีความเป็นไปร้ายกาจเหมือนเดิมอีกหรือ? จะไม่มาช่วยให้พ้นทุกข์พ้นร้อนหรืออย่างไร? นี่ก็ถึงเวลาเหมาะอยู่แล้ว. หรือว่า เรื่องทั้งหลายเป็นเพราะข้าพเจ้าตาฟาด เห็นนักบวชคนนั้นเป็นองค์นิรมลไป? ตามตนเองอย่างนั้นก็หลายกลับ. จะว่าตาฟาดวิปัสสนาไปเองก็ดูกระไรอยู่. แต่ว่าถ้าเป็นองค์นิรมลจริง, ก็คงต้องมา. ถ้าไม่มีความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว, ทำไมจึงแปลงตัวมาที่บ้าน, แล้วทำไมหายตัวไปอย่างสนิทคล้ายธรณีสูบ? ทั้งได้ให้ใครต่อใครไปสืบสวนแล้ว ไม่ได้ความว่าองค์นิรมลไปบิณฑบาตที่บ้านไหนเลย.

เสียงไก่ขัน ปลุกข้าพเจ้าตื่นจากภวังค์. ดวงดาวที่คอยมองดูหาเวลา บัดนี้ค่อยเลื่อนหายลับไปทางยอดไม้ก็หลายดวงแล้ว. ดาวหมู่อื่นนอกจากที่อยู่สูงในท้องฟ้า ก็มีแสงสลัวไปหมด. เป็นอันไม่มีข้อสงสัยอีกต่อไป ว่าอย่างเข้าปัจจุบันนี้. เรื่องที่องค์นิรมลจะยกมาปล้นเป็นอันมิได้แล้ว.

แต่เรื่องแปลก ๆ ทั้งหมด ที่เกิดขึ้นในความรู้สึกในคืนนี้ ไม่มีอะไรจะประหลาดเท่าที่จะเป็นต่อไปในบัดนี้: คือ

เมื่อเห็นว่าไม่มีอันตรายมาสู่ตัวแน่แล้ว, ข้าพเจ้าก็หารู้สึกเสียใจตามที่คิดเสียตายไว้แต่แรกไม่, กลับมีความคิดใหม่เด็ดขาดขึ้นมาทันทีว่า “เมื่อเช่นนี้จะต้องพึงใจเหล่านั้น เพราะเหตุอะไร?”

ข้าพเจ้ากระหายอยากให้พวกโจรถือได้จุดคบกรูกันเข้ามาจะได้ ปลดเปลื้อง ให้พ้นจาก แบนภาวะ ทรมณ์สมบัติอัน มโหฬารนี้เสีย, แต่ใจจะต้องทำอย่างไร? ผู้ยอมสละทรัพย์สินสมบัติโดยไม่ต้องให้ใครเขาให้สละ แล้วถือเอาไม้เท้าออกสัญจรเป็นผู้จาริกแสวงหาบุญกุศลก็มีอยู่แล้วไม่น้อย. เปรียบเหมือนนกประสงค์จะผกเฝไปสารทิศใด. ก็มีปีกอย่างเดียวเท่านั้นที่เอาไว้บิน มีเท่านั้นที่พอประโยชน์อยู่แล้ว, ฉันทใดก็ดี. ผู้จาริกแสวงบุญก็พึงพอใจอยู่แต่เครื่องนุ่งห่มเท่าที่ ปกคลุมร่างกายได้ มีคชคักันร้อนกันหนาว, แล้วมีภาชนะสำหรับภิกษาจารพอประทังชีวิตมิให้เกิดทุกขเวทนาหิวโหย. และข้าพเจ้ายังได้ยินเขาชมชีวิตด้วยการจาริกแสวงบุญว่า “ความมีครอบครัว ก็คือที่คุมขัง. แต่สัญญาการ (อากาศที่โล่งโปร่งจากบ้านเรือน) ย่อมเป็นภาคสถานของผู้จาริกแสวงบุญ”

ข้าพเจ้า คิดขอให้ พวก โจร เอาดาพมา พันร่างกาย นี้เสีย, ตัวทุกข์จะได้แตกขาดไป. แต่ร่างกายนี้สลายเป็นธุลีไปแล้ว,

ก็จะมีเหตุปรุงแต่งให้เป็นรูปชิ้นใหม่, จากร่างเก่าเกิดเป็นร่างใหม่ สืบสันตติตติดต่อกันไป. ก็ที่จะออกจากข้าพเจ้าไป จะเป็นชีวิตชนิดไรหนอ? จริงอยู่ ข้าพเจ้าและวาสิฏฐีได้กระทำสัตย์บัญญัติต่อกันไว้, จะเพาะแม่คงคาในสวรรค์ซึ่งมีน้ำดั่งเงินยวงไหลลงสู่สระบัวในเขตต์สวรรค์ทางทิศตะวันตก, ว่าเราทั้งสองจะได้พบกันในแดนสุขาวดีโน้น. และด้วยคำปฏิญาณ^๕ วาสิฏฐีบอกว่าเรา ต่างมี ดอกไม้ทิพย์ตูม แห่งชีวิต อยู่ในน้ำอันใสปานแก้ว ณ ทะเลบนสวรรค์อันศักดิ์สิทธิ์ ถ้าบุคคลผู้จะบรรลุป็นเจ้าของ มีใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว มีกุศลกรรมอันได้บำเพ็ญไว้ดีแล้ว. ทุกคราวไป ดอกไม้ทิพย์ตูมนั้นก็จะเจริญงามขึ้นเสมอ, ถ้าหากว่ามีความเป็นอยู่ไม่บริสุทธิ์เกลือกกลลวด้วยบาปมลทิน, ดอกไม้นั้นจะเหี่ยวเศร้าว่าประหนึ่งว่ามีกิมชาติบ่อนในฉะนั้น. อนิจจา! บานฉะนี้ ดอกไม้ทิพย์ของข้าพเจ้าจะมีถูกบ่อนไ้ไปนานแล้วหรือ? เพราะข้าพเจ้าได้ตรวจดูความเป็นไปในชีวิตที่ล่วงแล้วพบแต่สิ่งซึ่งเจริญในความมัวหมองทวิเป็นลำดับมา. ฉะนั้นจะมีผลดีไ้ได้อย่างไร, ถ้าจะได้ขึ้นไปบนนั้น?

แต่ตามที่ทราบกันอยู่ มีบุคคลบางท่านก่อนละชีวิต^๕ไป ได้ทำลายความมาเกิดในโลกนี้เสียเด็ดขาด และได้ถึงซึ่ง

ความมีนิรันตสุขไม่กลับมาก่ออีก. บุคคลเหล่านี้คือผู้ที่ละสิ่ง
โลภภัยทั้งปวง แล้วถือเพศเป็นนักจาริกแสวงบุญ

ดังนั้น ใต้คบและกาพหอกของโจรจะมาทำประโยชน์
อะไรแก่ข้าพเจ้าได้?

ข้าพเจ้า, ซึ่งในชั้นแรกวิตกตัวสั้นเพราะกลัวโจร และ
ภายหลังอยากให้โจรมาใจจะขาด เพื่อความหวังตามที่คิดไว้.
บัดนี้ไม่กลัวและไม่หวังได้รับความช่วยเหลือจากโจร: พ้นจาก
ความกลัวและความทะยานหวังทั้งนี้ ทั้งสองประการแล้ว,
ก็ให้รู้สึกเกษมศานต์เป็นความสงบอย่างยิ่ง. ความรู้สึกเกษม
ศานต์อย่างนี้ เท่ากับได้ลิ้มรสนิรามิขสุขในชั้นต้นแห่งอวสาน
สมบัติของเหล่าผู้จาริกแสวงบุญ เพราะเมื่อข้าพเจ้าคอยต่อ
ต้านบรรดาอำนาจในโลกนี้ อันเป็นปรักภัยได้ฉนั้น. ทั้ง
สองฝ่าย ไม่มีความกลัว และไม่มีความหวังจากโจรหรืออำนาจ
เหล่านั้น, จึงมีแต่ศานติ เป็นสุขเพราะสงบจากอะไร ๆ ทั้ง
ปวงหมด.

ข้าพเจ้า, ซึ่งเมื่อก่อนหนายี่สิบชั่วโมงที่ล่วงมานี้กลัว
การออกเค็รทางแม้แต่ระยะสั้น ๆ เพราะขยาคต่อความลำบาก
และอาหารการกินของผู้คุมกองเกวียนเค็รทาง, บัดนี้ตกลงใจ
โดยปราศจากความกลัวหรือความรวนเร ที่จะละบ้านเรือนถือ

เอาการเค็รทางไปตลอดชีวิตกว่าจะดับ และถือสันโทษพอ
ความประสงค์ในสิ่งเท่าที่มีอยู่.

บังเกิดความเต็ดขาดลงไปตั้งนี้แล้ว, ข้าพเจ้าไม่ขอ
กลับเข้าในบ้านอีก เค็รตรงไปที่เพิงแห่งหนึ่งระวางสวนกับ
ลานบ้าน อันเป็นที่ไว้เครื่องมือทุกชนิด, หยิบได้ปฏักอันหนึ่ง
ตัดทางแหลมออกเสีย ใช้ต่างไม้เท้า, แล้วเอาน้ำเต้าแห่ง
อย่างที่ชาวสวนชาวนาใช้บรรจุน้ำ สะพายบา ไปกรอกน้ำใน
บ่อที่ลานบ้าน.

ขณะนั้น หัวหน้าคนใช้ซึ่งดูแลบ้านข้าพเจ้ากรากเข้า
มาหา, พูคว่า “องค์คุณมาดกับพวกเห็นจะไม่มาแล้ว.”

ข้าพเจ้า: “ไม่มา, โกลิต, เป็นไม่มาแน่ บ้านนี้
แล้ว.”

หัวหน้าคนใช้: “ก็นายทำท่าจะเค็รทางไปไหน?”

ข้าพเจ้า: “ตั้งนั้น, โกลิต, จะออกเค็รทางไป. และ
ด้วยเรื่องนี้ จึงอยากจะพูดกับเจ้า เพราะเราจะไปอย่างที่เขา
เรียกกันว่าไปอย่างนกประเสริฐเค็รทางไกล. ในทางนี้แหละ
โกลิต, ผู้มีความเพียรพยายามจริง ๆ แล้ว ไม่กลับมาอีก
แม้ตายแล้วก็ไม่กลับมาโลกนี้อีก, บัวยกล่าวไปไยถึงเรื่องกลับ
มาบ้านนี้ในเมื่อมีชีวิตอยู่? บ้านนี้จะมอบให้เจ้ารักษา เพราะ

เจ้าเป็นผู้ซื่อสัตย์ภักดีจริง ๆ ถึงยอมตายได้. เจ้าจงดูแลจัดการบ้านช่องและทรัพย์สินสมบัติ จนกว่าลูกชายข้าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่. เจ้าจงนำความรักของเราไปแสดงและอำลาบิดาและภริยาเราด้วย. ลาเจ้าก่อนละ.”

ข้าพเจ้าพูดแล้ว ก็ปลดมือออกจากโกลีต ซึ่งเขากำลังยกมือขึ้นประคองเคารพแฉะร่วงให้, แล้วเดินออกไปทางประตูใหญ่, และเมื่อเหลือบเห็นเสาประตูก็คิดว่า “ถ้าที่ได้เห็นเป็นองกุลิมาล นั้น เป็นนิมิตต์แล้ว, ก็นับว่าได้ตีความในนิมิตต์นั้นถูกต้อง.”

ข้าพเจ้ารีบเดินออกมา ไม่เหลียวหลัง ผ่านไปในระหว่างสระแวกบ้าน, มองดูข้างหน้า ในเวลาฟ้าขาวจวนจะสว่าง เห็นถนนหนทางนอกเมืองคูว่าแห้ว ทอดยาวยืตไปไกลลิลับ คุประหนึ่งว่าจะไม่มีเขตต์สุดลงได้จะนั้น.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าถือเอาซึ่งเพศของอนาคาริกมุนีไม่มีอาคารสถานด้วยประการฉะนี้.

สิบแปด

ในห้องโถงบ้านช่างหม้อ

กามนิต ผู้จาริกแสวงบุญ ก็จบเรื่องลงด้วยประการ
ฉะนี้, แล้วจึง ตาเหม่อมองไปดูภูมิประเทศมีอาคารคริตรอง.
ส่วนพระตถาคตเจ้า ก็มีพระอาการสงบนิ่ง ทอดพระ
เนตรภูมิประเทศเช่นเดียวกัน.

มองไปจะเห็นต้นไม้สูง บางต้นอยู่ใกล้ บางต้นห่าง
ออกไป บ้างก็รวมกันเป็นกลุ่มดูเป็นก้อนดำมืด บ้างก็เห็น
แต่ราง ๆ ตั้งก้อนเมฆ แล้วหายไปในหมอกที่อยู่ห่างไกลออกไป.

เวลานั้น ดวงเดือนอยู่พอดีตรง मुख ฉายแสงสว่าง
นวลเข้าไปถึงใน บริเวณ ห้องภายนอก เหมือนกับ ผ้าขาวสามผืน
ทาบแผ่ไว้บนสนามสีเขียว, ส่วนเสาทางด้านซ้าย เลื่อมสกา
วราวกับบุด้วยเงินงาม.

ในเวลาตึกเรียบสักคั้งนี้ เสียงโศกที่บดเคืองหน้าอยู่
ในแห่งใดแห่งหนึ่งที่ถัดไป บางทีก็ได้ยินถนัดเป็นระยะ ๆ.

พระศพผู้ทรงพระอนาวรณญาณ ทรงสังเกตเห็น
ประพตฺติเหตุทั้งมวลนี้แจ่มจบ ว่าความจริงวาสิฏฐีมีความซื่อ
สัตย์อยู่ในกามนิตมาก. ที่ต้องแต่งงานกับสาตาเคียร ก็ไม่ใช่
เป็นความผิดของนาง แต่เป็นเพราะบังคับและหลอกลวงด้วย
อุบายทุจริต. นางเองเป็นผู้วานให้องค์ลิมาลเข้าไปสืบในกรุง
อุชเชนี. และเพราะองค์ลิมาลไปกราวนั้นเอง กามนิตจึงละ
อาการสถานเฝ้าอนาคาริยเพศ ณ บัดนี้กำลังเคียรเข้าหาทางแห่ง
ผู้จรรีกแสวงบุญย์ แทนการที่จะจมตึงหนักลงไปในช่วงความ
เอื้อเพื่อสนุกเปล็ดเปลินอันเป็นโทษทุกข้มหาภย. พระองค์จะ
ควรตรัสบอกความที่วาสิฏฐีเป็นอยู่ในบัดนี้ ดีหรือไม่.

แต่ทรงสังเกตเห็นอริยาศยกามนิตว่า ยังไม่ถึงเวลาที่จะ
ทรงแจ้งให้เขาทราบ ด้วยยังใหม่ต่ออนาคาริยเพศอยู่ หาก
ทราบเรื่องเข้าขณะนี้กามกิลเสอันเพียงสงบอยู่ ก็อาจจะปล่าน
ชั้นทำลายความพยายามแสวงความหลุดพ้นต่อไป. เพราะฉะนั้น
พระศาสดาจึงตรัสกะกามนิต ในทางที่จะอดหนุนกำลังมุ่งสละ
กามว่า “ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก เป็นทุกข์. ความประ
จวบกับสิ่งที่ไม่รัก เป็นทุกข์. นี้กล่าวตามความรู้สึกอย่างของ
ท่านที่เป็นอยู่.”

กามนิต: “จริงที่เดียว เป็นความจริงที่ลึกซึ้งจริง ๆ. ข้าแต่อาคันตุกะ, ใครเป็นผู้กล่าวคำนี้?”

“คูก่อนผู้จารึกแสวงบุญ, ท่านอย่ากังวลถึงเลย. ถ้ารู้สึกเห็นว่าเป็นความจริงเช่นนั้น, จะเป็นใครกล่าวก็เท่ากัน,”

“เหตุไฉน ข้าพเจ้าจึงจะไม่รู้สึกเห็นเช่นนั้นเล่า? ถึงเป็นประโยคที่น้อยคำ, ก็มีความจริงในเรื่องทุกข์ของข้าพเจ้าอยู่หมด. ถ้าข้าพเจ้ายังไม่ได้เลือกครูเป็นศาสดาของตนแล้ว, ก็ไม่ขอเลือกคนอื่น เป็นต้องเลือกท่านผู้กล่าวถ้อยคำนี้ เป็นปฐม.”

“เช่นนั้น ท่านก็มีศาสดา ที่ท่านรับเอาคำสั่งสอน และปฏิบัติตามนั้นมาแล้ว.”

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าออกมาถือเพศอย่างนี้ ความจริงมิได้ถือตามศาสดาอาจารย์ไหน. ออกจะตรงกันข้ามเสียอีก ข้าพเจ้ามีความคิดในครั้งกระนั้น ตั้งใจแสวงหาความหลุดพ้นด้วยลำพังตนเอง. เพื่อพักร้อนเวลากลางวัน ในละแวกหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ณ รุกขมุต, หรือพักอยู่ในลำเนาอรัญญ์ ข้าพเจ้าเข้าฌานเพ่งพินิจอย่างแรงกล้า. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าตั้งสมาธิตรองขบปัญหาเหล่านี้: ‘อะไรคืออาตมมัน? อะไรคือโลก? โลกคงที่ฤๅไม่? อาตมมันคงที่ฤๅไม่? ฤๅว่า

โลกไม่คงที่และอาตมันก็ไม่คงที่? ถ้าว่าอาตมันคงที่ แต่โลกไม่คงที่? ถ้าว่าโลกคงที่แต่อาตมันไม่คงที่? ทำไมมหาพรหมจึงบันดาลให้โลกออกจากพระองค์ไป? ถ้ามหาพรหมคือความบริสุทธิ์และความสุขอันเที่ยงแท้ไซ้ไร, โฉนโลกที่พระองค์สร้างจึงไม่บริสุทธิ์หมดจด และให้เกิดแต่ความทุกข์โทรมนัสยเล่า?

“ข้าพเจ้ายิ่งตรึกนึกถึงสิ่งเหล่านี้เช่นนี้ ก็ไม่เห็นว่าจะได้บรรลุแจ้งซึ่งความจริง. ข้าตรงกันข้าม กลับมีความสงสัยเกิดขึ้นใหม่เสมอ; ไม่รู้สักว่าได้เข้าใกล้เฉียดครายความเห็นแจ้ง ซึ่งกลุ่มบุตรยอมสละอาคารสถานออกแสวงหา, อย่างมากแม้ให้กะเทิบใกล้เพียงก้าวเดียว ก็หาไม่.”

พระศากยโคต; “จริงที่เดียว, ผู้จารึกแสงบุญณ์ เหมือนอย่างผู้เคียวจะต้องการไปให้ถึงขอบฟ้า จำฟังว่า ‘โฉนหนอจะใกล้ถึงในวัน^๕หรือพรุ่งนี้ ซึ่งแนวที่กันเขตต์สายตาของเรา?’ ผู้ใดคิดแต่ขบปัญหาอย่างของท่านเหล่านี้, ก็มีลักษณะหวังจะลุดถึง เหมือนคนเคียวทางหวังจะไปให้ถึงขอบฟ้าจะนั้น.”

กามนิต ผงกศัรชะ ตริตรองแล้วกล่าวต่อไปว่า—

“ครันมาวันหนึ่ง เวลาเมื่อเงาไม้ยี้ดยาวออกไปมากแล้ว ข้าพเจ้าไปถึงอาคารแห่งหนึ่งในลำเนาบัว, ได้เห็นชายหนุ่มหลายคนเ่งหนุ่มชาวกำลังรีดนมโคอยู่ที่มี กำลังผ่าฟืน หรือ

ล้างตั้งอยู่ที่พุฒารามก็มี. ในหอกกลางของอาศรม มีพราหมณ์
 สูงอายุคนหนึ่งนั่งอยู่บนเสื่อ. และชายหนุ่มเหล่านั้นคงเป็น
 ศิษย์เรียนลัทธิศาสนาอยู่ด้วย. พราหมณ์นั้นได้ปราศรัยปฏิสัน
 ทารข้าพเจ้าฉันไม่ตรี, บอกว่าระยะทางจากที่นั่นไปถึงหมู่บ้าน
 แรก ก็เป็นเวลาเค็รไม่ถึงชั่วโมง, แต่ขอเชิญให้รับประทาน
 อาหารพักแรมสักคืนหนึ่ง. ข้าพเจ้าเต็มใจรับคำเชิญด้วยรู้สึก
 ขอบคุณ ก่อนที่ข้าพเจ้าจะนอนหลับ ได้ยินคำสอนของพราหมณ์
 ผู้นั้นที่คืดและน่าคืดก็หลายข้อ.

“รุ่งขึ้น เมื่อข้าพเจ้าจะลาไป, พราหมณ์ผู้นั้นได้ถาม
 ว่า ‘ข้าแต่ท่านผู้จาริกแสวงบุญ, ใครเป็นศาสดาของท่าน ?
 ผู้แนะนำให้ท่านออกแสวงหาความจริง ชื่ออะไร?’ ข้าพเจ้าก็
 ตอบอย่างที่ได้ตอบท่านผู้เจริญนี้. พราหมณ์พูดว่า ‘ท่านลุ
 ถึงความจริงได้ไหน เมื่อท่านเร่ร่อนไปแต่ผู้เดียวเหมือนนอ
 แรด, ไม่เอาเยี่ยงช้างป่าที่ไปเป็นโขลง มีหัวหน้าที่เฉลียวฉลาด
 ชำนาญทางเป็นผู้นำ?’

“เมื่อพูดถึงคำว่าโขลง แกมองค์พวกชายหนุ่ม ๆ ที่
 ยืนอยู่รอบข้าง, แต่เมื่อถึงคำว่าหัวหน้า ปรากฏว่ายิ้มด้วย
 ความอึดเอมใจ.

“แกพูดต่อไปว่า ‘เรื่องอย่างนี้เสฐียรโกเศศและดิถีชัง

สุขุม เกินความคิดของบุคคลโดยลำพังจะคะเนเห็นได้. ถ้าไม่มีอาจารย์เป็นผู้บอก, ก็เป็นเหมือนตำราที่ไม่ได้เปิดออกดู. อีกประการหนึ่ง ในพระเวท, ตามที่ท่านเสวตเกตุสอนไว้, ว่า ‘ก่อนเจ้าผู้เป็นที่รัก, เปรียบเหมือนบุรุษผูกผ้าพันตาไว้, มีผู้มาจากแดนคันธาระ แล้วไปปล่อยไว้ในแดนมรุกันธาร, ก็จะมหาทางกลับไปเบื้องตะวันออกห่างไกลออกไปบ้าง หรือไปทางเหนือเลยเถิดไปบ้าง หรือลุ่มไปทางทิศใต้เรียดไปบ้าง, เพราะถูกบีบคั้นพาไปแล้วจึงเปิดตาในที่ใหม่ ก็ย่อมจะหาทางกลับไม่ถูก. ต่อผู้ที่ไม่ได้ถูกบีบคั้นตามบอกทางให้ ว่าทางนั้นแน่ ไปแคว้นคันธาระ, ก็จะไปตามที่เขาบอก แล้วตามตามหมู่บ้านที่ระทางมา ก็จะถึงบ้าน, ได้ความรู้โดยตรงเกิดสติปัญญาามากขึ้นอีก. เรื่องนี้เมื่ออุปมาฉันใด. บุคคลที่มีครูแนะทางให้ ก็มีอุปไมยฉันนั้น.’

“ข้าพเจ้าเห็นได้ทันทีว่า ที่พราหมณ์เพศนี้ จะเกลี้ยกล่อมขอให้ฝากตนเป็นศิษย์, ข้อที่แก้ทำที่ชักชวน กลับทำลายความนับถือแห่งข้าพเจ้า. เพราะความในพระเวทบทหนึ่งที่ยังเงใจข้าพเจ้ามีว่า ‘ศาสตาย่อมไม่กระหายอยากได้ศิษย์; แต่ศิษย์ย่อมกระหายอยากได้ศาสตาเอง.’ ตามนี้ซึ่งผิดกันตรงกันข้ามจากลักษณะพราหมณ์เคนี้ที่กระไร. ข้าแต่ท่านผู้

เจริญ, ข้าพเจ้าอยากได้ศาสตาผู้พ้นแล้วจากความร่ากระหาย
เช่นนั้น."

"ก็ใครเล่า ที่ท่านยกย่องกระหายอยากให้เป็นศาสตา?
มีนามว่าอย่างไร?"

"ข้าแต่ภราดา, ผู้ซึ่งข้าพเจ้าอยากได้เป็นศาสตานี้
คือพระสมณโคตมศากยบุตร ผู้สละสมบัติแห่งศากยราชออก
บรรพชาแล้ว. พระสมณโคตมพระองค์นี้ มีเกียรติศัพท์อันดี
งามเฟื่องฟุ้งทั่วไปว่า เป็นพระผู้ซึ่งไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า, เป็นพระ
อรหันต์, เป็นผู้บริสุทธิรู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง, เป็นพระศาสตา
ของเทวดาและมนุษย์, เป็นผู้ตรัสรู้ มีปรีชาสามารถ. คือ
พระพุทธเจ้า, ที่ข้าพเจ้าเคียรทางมาแก่เพื่อจะเฝ้าพระผู้ไม่มี
ผู้อื่นยิ่งกว่า และถวายตนเป็นศิษย์."

"ดูก่อนผู้จาริกแสวงบุญนี้ ก็พระผู้ซึ่งไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า
เป็นผู้ตรัสรู้แล้วนั้น บัดนี้อยู่ ณ ที่ไหน?"

"ข้าแต่ภราดา, อยู่ไกลไปทางเหนือในจังหวัดสววัตตี
แคว้นโกศล. ถัดกรุงสววัตตีออกไปหน่อย มีสวนเชตะวันอุทุม
ค้ำยป่าไม้ร่มรื่น ห่างไกลจากเสียงเกรียวกราวหนวกหูต่างๆ
สมควรผู้ทำความเพียรจะบำเพ็ญภาวนาได้, สระมีน้ำใสปาน
แก้วส่งละอองไอขึ้นมาให้สัมผัสความชื่นเย็น, และคอนที่เห็น

ทุ่ง ก็เขียวชะอุ่มเตยรดาษด้วยดอกไม้ต่าง ๆ สลั่งสนับไม่ถ้วน
 อย่าง. หลายก็มาแล้ว เศรษฐีชื่อนาถบดินทิก ชื่อสวนนี้
 จากเจ้าเขต ด้วยราคาคาเงินเป็นอันมาก ถวายเป็นพุทธรักษา
 สถาน. ณ เขตวันอันร่มรื่นมีทุ่งว่าง ซึ่งนักปราชญ์ผู้มั่งคั่งปัญญา
 เป็นอันมากได้เคยผ่านเข้าไปแล้วนั้น ในเวลานี้พระพุทธรองค์
 ประทับอยู่. และข้าพเจ้าก็หวังอยู่ว่า ถ้าชะมกเขม้นเคียร
 ทางจากที่นี่ในเวลาราวสี่สัปดาห์ก็จะถึงจังหวัดสวาทดี แล้ว
 จะได้เข้าเฝ้าแทบเบื้องพระบาทมุล,

“คุณผู้จาริกแสวงบุญ, ท่านเคยเห็นพระผู้มีพระ
 ภาคนี้มาแล้วหรือ? ถ้าท่านเห็น, จะจำได้หรือไม่?”

“ภราดา, ข้าพเจ้ายังไม่เคยเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า.
 ถ้าข้าพเจ้าเห็น, ก็คงไม่รู้จักพระองค์.”

ครั้นแล้วพระศาสดา ทรงรำพึงว่า “ผู้จาริกแสวงบุญ
 คนนี้เคียรทางจะไปหาเรา ได้ตั้งใจอุทิศตัวจะเป็นสาวก
 ของเรา ถ้ากระไรเราพึงเทศนาหลักพระธรรมให้ฟังบ้าง, แม้
 อินทรีย์ยังไม่แก่กล้าก็พอเป็นอุปนิสัย;” แล้วหันพระพักตร์
 ตรงมายังกามนิต ตรัสว่า—

“ดวงเดือนเพ็ญจะขึ้นมาตรงมุกขบ้าน, เวลากลางคืน
 ยิ่งถึกยาวนาน. การแอนมกนักร้องทำให้เชื่อมซิม. เพราะ

ฉะนั้น ถ้าไม่มีความรังเกียจ, เราจะแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า
นั้น เป็นปฏิการแก้ประวัติที่ท่านเล่าให้ฟัง.”

“ข้าแต่ภราดา, ข้าพเจ้าต้องการอย่างนี้อยู่แล้ว.
โปรดแสดงเถิด.”

“ดูก่อนผู้จารึกแสงบุญ, ถ้ากระนั้นจงสดับธรรมที่
จะแสดงต่อไปนี้, กระทำใจให้ดีเถิด.”

สิบเก้า

พระศาสดา

และพระพุทธองค์ก็ตรัสว่า “ดูก่อนภราดา, พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธชนั้น ได้ยังจักรแห่งธรรมอันประเสริฐให้หมุน ไกล่ลือสืบตะนะในมฤคทายวันจังหวัดพาราณสี. ก็แหละจักรแห่งธรรมนั้น อันสมณะหรือพราหมณ์, เทวดาหรือมารพรหม, หรือผู้ใดผู้หนึ่งในโลกนี้ ไม่พึงชักขวางไว้มิให้หมุนได้.

“พระธรรมที่ทรงประกาศ คือ ธรรมอันให้เห็นแจ้งความจริงอย่างยิ่ง สี่ประการ. สี่ประการนั้น คืออะไร? ได้แก่ ความจริงอย่างยิ่ง คือทุกข์, ความจริงอย่างยิ่ง คือเหตุของทุกข์ ความจริงอย่างยิ่ง คือการดับทุกข์ทั้งสิ้น, และความจริงอย่างยิ่ง คือทางที่ไปถึงความดับทุกข์ทั้งสิ้น.

“ดูก่อนภราดา, ความจริงอย่างยิ่ง คือทุกข์นั้นอย่างไร? ได้แก่ความเกิดมานี้เป็นทุกข์, ความที่ชีวิตล่วงไป ๆ เป็นทุกข์, ความเจ็บป่วยเป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์; ความอาลัย ความคร่ำครวญ ความทนลำบาก ความเสียใจ

และความคับใจ ล้วนเป็นทุกข์; ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก เป็นทุกข์. ความประจวบกับสิ่งที่ไม่รัก เป็นทุกข์ ความที่ไม่ได้สมประสงค์ เป็นทุกข์: รวมความ, บรรดาลักษณะต่าง ๆ เพื่อความยึดถือผูกพันย่อมนำทุกข์มาให้ทั้งนั้น คู่ก่อนภราดา, นี้แหละความจริงอย่างยิ่งคือ ทุกข์.

“ก็แหละความจริงอย่างยิ่ง คือ เหตุของทุกข์นั้นอย่างไร? ได้แก่ความกระหายซึ่งทำให้เกิดมีสิ่งต่าง ๆ อันความเพลิดเพลิดใจและความร่าเริงเกิดตามไปด้วย เพลิดเพลิดนักในอารมณ์นั้น ๆ คือ กระหายอยากให้มีไว้บ้าง กระหายอยากให้คงอยู่บ้าง กระหายอยากให้พ้นไปบ้าง คู่ก่อนภราดา, นี้ความจริงอย่างยิ่งคือ เหตุของทุกข์.

“ก็แหละความจริงอย่างยิ่ง คือ การดับทุกข์ทั้งสี่นั้นอย่างไร? ได้แก่ความดับสนิทแห่งความกระหายนี้เองไม่ใช่อื่น ความเสียสละได้ ความปลดเสียได้ ความปล่อยเสียได้ ซึ่งความกระหายนั้นแหละ และการที่ความกระหายนั้นไม่ติดพันอยู่. คู่ก่อนภราดา, นี้แหละความจริงอย่างยิ่ง คือ การดับทุกข์ทั้งสี่

“ก็แหละ ความจริงอย่างยิ่งคือทางไปถึงความดับทุกข์

หงสนน^{๕๕} อย่างไร? ได้แก่ทางอันประเสริฐมีองค์แปด คือ
 ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยง
 ชีวิตชอบ ความเพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ. ตุก่อน
 ภราดา, น^{๕๕}แหละความจริงอย่างยิ่งคือ ทางไปถึงความดับทุกข์
 หงสนน.”

เมื่อพระศาสดา มีพระพุทธรูปบรรพชาด้วยอริยสัจจ์เป็น
 เบื้องต้น ปานว่าได้ประดิษฐานหลักศิลาขึ้นสี่มุมด้วยประการ
 ดังนั้นแล้ว. ก็ทรงยกพระธรรมทั้งมวลขึ้นตั้งประกอบ โดยอุบาย
 ให้เป็นตั่งเรือนยอด สำหรับเป็นที่อาศัยแห่งดวงจิตต์ผู้สาวก.
 ทรงจำแนกแยกอรรรถออกเป็นตอนเนื้อความ แล้วทรงชี้แจง
 กำกับกันไป, เสมือนตั่งบุตุคลตักแห่งศิลาออกเป็นชั้น ๆ แล้ว
 และซัดเกลามาจะนั้น. ทรงเชื่อมตอนเนื้อความต่อเนื้อความ,
 เสมือนบุตุคลได้ลำดับชั้นแห่งศิลาเหล่านั้น ผจงจัดคัจเป็น
 รากให้รับกันเองแน่นหนา มีสัมพันธ์เนื่องถึงกันตลอดเรียบ
 ร้อย. ทรงนำหลักความเห็นแจ้งว่า สิ่งทั้งปวงย่อมแปรปรวน
 เข้าประกอบกับหลักความเห็นแจ้งว่า สิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์
 แล้วเชื่อมหลักทั้งสองนี้เป็นตั่งซุ้มทวาร ด้วยเครื่องประสาน
 คือมนสิการ อันแน่นแพ้นที่ว่า สภาวธรรมทั้งปวงล้วนเป็น
 อนัตตา — เลือกเอาไม่ได้. ทรงนำสาวกเข้าสู่ทวารอันมั่นคงน^{๕๕}

คราวละชั้นเป็นลำดับไป แล้วย่นลงย่นขึ้นหลายครั้งหลายครา โดยชั้นบันไดอันสร้างไว้มั่นคงแล้ว คือปฏิจสมเด็จพระบาทลัทธิธรรมอันมีเหตุผลอาศัยกันเองเกิดขึ้นเป็นชั้น ๆ สืบเนื่องดังลูกโซ่, ซึ่งมั่นคงเต็มที่อยู่ทั่วไป.

อันว่า นายช่างผู้เชี่ยวชาญ ก่อสร้างปราสาทมโหฬาร ย่อมเพิ่มรูปศิวาจำลองไว้ในที่สมควรตามทำนอง มิใช่จะใช้เป็นเครื่องประดับเท่านั้น แต่ยังใช้เป็นประโยชน์รองรับหรือค้ำจุนที่บางแห่งนั้นไว้ด้วย, ความซื่อซื่อปมาฉันใด. พระศาสดาในบางคราว ย่อมทรงชักเอาเรื่องเปรียบเทียบเป็นภวนิตที่นำพียง และสมด้วยกาลสมัยชั้นแสดง ก็อุปไมยฉันเดียวกัน. เพราะทรงเห็นว่า เทศนาวิธีชักอุทาหรณ์ชั้นสาธกเปรียบเทียบ ย่อมกระทำให้พระธรรมอันประณีตถึงซึ่งที่ทรงสำแดงหลายชั้น ให้แจ่มแจ้งขึ้นได้แก่บางเวไนยชน.

ในท้ายแห่งเทศนา พระองค์ทรงประมวลพระธรรมบรรยายทั้งหมด ในคราวเดียวกันเสมือนด้วยเรือนอันทะล่อมขึ้นด้วยยอดเด่นเห็นสง่างามรุ่งเรืองได้แต่ไกล ด้วยพระวาจาว่าดังนี้: “ดูก่อนอาคันตุกะผู้แสวงบุญ, ความเกาะเกี่ยวใคร่กระหายต่อความเกิด ย่อมเป็นเหตุให้ถึงความเกิด. หากตัด

ความใคร่กระหายเช่นนั้นเสียได้ขาด, ท่านก็ย่อมไม่เกิดในภพ
ไร ๆ อีก.

“อันภิกษุ ผู้พ้นจากความเกาะเกี่ยวยึดถือสิ่งใคร่ใน
อารมณ์ไร ๆ แล้ว ย่อมบังเกิดญาณความรู้แจ้งขึ้นภายในจิตต์
อันสงบแจ่มใสปราศจากอวิชชาความมืดมัว ว่า ‘วิมุตตีความ
หลุดพ้นนั้น บัดนี้เป็นผลประจักษ์แล้ว. นี้คือ ความเกิดเป็น
ครั้งที่สุด สิ้นความเกิดใหม่ในภพนั้นแล้ว.’

“ภิกษุผู้บรรลुरुธรรมปานนี้ ย่อมได้รับผลตอบแทนคือ
ธรรมรสอันล้ำเลิศ. ดูก่อนอาคันตุกะผู้แสวงบุญ, ก็ธรรมรส
อันล้ำเลิศนั้นคืออะไร? ได้แก่ ‘ญาติอันรู้ว่าทุกข์ทั้งปวงดับ
หมดแล้ว.’ ผู้ใดได้รับรสพระธรรมนี้, ก็ย่อมพบความหลุด
พ้นอันเป็นผลเที่ยงไม่แปรผัน. เพราะสิ่งใดไร้สาระเป็นอยู่ชั่ว
ขณะ สิ่งนั้นไม่ใช่ของจริง. สิ่งใดมีสาระคงที่ถาวร, สิ่งนั้น
เป็นของจริงและเป็นที่สุดแห่งสิ่งมายาทังปวง.

“ผู้ใดจำเดิมแต่ต้นมาที่เดียว ตกอยู่ในความเกิดใน
ความสืบชีวิตเปลี่ยนไป ๆ ในความตาย และบัดนี้ได้กำหนดรู้
ไว้ดีแล้ว ซึ่งลักษณะแห่งสภาพอันเป็นพิษนี้, ผู้นั้นย่อมชนะ
ด้วยตนเองแล้ว ถึงซึ่งความพ้นภัยในความเกิด ความแก่
และความตาย. และเขาซึ่งเคยตกอยู่ในโรคาครุ ในมถนิน

กิเลสในบาป, ผู้นั้น ฌ บัณฑิตได้รับความรับรองแน่นอนแล้วว่า
ไม่มีพิการแปรผัน อันเป็นผลสะอาคหมตจก และเป็นบุญ

“เราพ้นแล้ว. ความหลุดพ้นได้ประจักษ์แล้ว. ชาติ
หยุดอยู่เพียงนี้แล้ว. กรณียะของเราสำเร็จแล้ว. โลกนี้หยุดอยู่
แก่เรา ไม่สืบต่ออีกแล้ว.

“ดูก่อนอาคันตุกะผู้แสวงบุญ, นรชนมีญาณตรรศนะ
เช่นนี้ชื่อว่าผู้สำเร็จแล้ว เพราะเขาเสร็จสิ้นธุระและถึงที่สุด
บรรดาความทุกข์ยากทั้งปวง.

“ดูก่อนอาคันตุกะผู้แสวงบุญ, นรชนมีญาณตรรศนะ
เช่นนี้ ชื่อว่าผู้ได้ขจัดแล้ว เพราะเขาได้ขจัดแล้ว ซึ่งอุปาทาน
(ความออกรบ?) ว่า ‘ตัวเรา’ และ ‘ของเรา’

“ดูก่อนอาคันตุกะผู้แสวงบุญ นรชนมีญาณตรรศนะ
เช่นนี้ ชื่อว่าผู้ถอนแล้ว เพราะเขาได้ถอนแล้ว ซึ่งต้นไม้ม
คือ ความมี ความเป็นตลอดกระทั่งรากมิให้เหลือเชื้อเกิดขึ้น
ได้อีก,

“บุคคลมีลักษณะเช่นนี้ ตราบเท่าที่ยังมีร่างอยู่, เทวคา
และมนุษย์คงเห็นได้; แต่เมื่อร่างสลายเพราะความตายแล้ว,

เทวดาและมนุษย์มิได้เห็นต่อไป, แม้แต่ธรรมตาผู้เห็นได้ตลอด
ก็ไม่เห็นเขาคณนั้นอีก. ผู้นั้นได้ทำให้ธรรมตาถึงความบอดแล้ว.
เขาพ้นจากมารแล้ว ได้ข้ามห้วงมรรณพที่ต้งแหวกว่าย
วนเกิดเวียนตาย ถึงเกาะอันเป็นแหล่งเดียวที่ผูกพันเหนื่อความ
เกิดความตาย กล่าวคือ พระอมฤตมหานิรพาน.”

๘๑ ยลัษ

๘๕
เด็กคือ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมจบลงแล้ว, กามนิตชายอากันตุงะกงนั่งนิ่งอยู่นาน, ดวงจิตต์เกิดขึ้นเป็นวรนเรด้วยความสนเท่ห์สงสัยหนักใจหลายพันนัย, ถอนหายใจยาวกล่าวถามว่า “ท่านได้อธิบายถึงความที่ภิกษุในเมื่อยังมีชีวิตอยู่ว่าควรจะตัดความทุกข์เสียได้มากพออยู่แล้ว. ก็แหละเมื่อร่างกายผู้นั้นจมลงในห้วงแห่งความตาย กลับคืนไปสู่สภาพซึ่งเป็นธาตุเดิม; นับแต่นั้นไป เทวดาและมนุษย์ หรือตลอดจนธรรมตา ก็ไม่เห็นเขาอีก. แต่ท่านยังมีได้กล่าวให้แจ้งว่าผู้นั้นตายแล้ว เป็นอย่างไรต่อไป. และเรื่องสวรรค์อันเป็นสถานบรมสุขที่ผู้ใดขึ้นไปอยู่จะไม่รู้จักตาย ข้าพเจ้ายังไม่ได้ฟังสักน้อย. ก็พระพุทธเจ้า ไม่ตรัสเรื่องนี้บ้างดอกหรือ?”

“เป็นดังนั้น, เป็นดังนั้น, ภราดา. พระศาสดามีได้รับรองเรื่องนเลย.”

“เช่นนั้น ก็หมายความว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงทราบ

เรื่องอันสำคัญที่สุดแห่งบรรดาเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด, เป็นอันไม่
ดีไปกว่าข้าพเจ้า."

"ท่านเห็นเช่นนั้นหรือ? คุก่อนอาคันตุกะ, จงฟัง
หน่อย, ณ ป่าไม้ประคูลาย* ในจังหวัดโกสัมพีน ท่านกับ
วาสิฏฐีให้บัญญัติกันว่าจะครองสัตย์ไว้เป็นนิรันดร และสัญญา
ว่าจะได้พบปะกันอีกที่บนสวรรค์แดนสุขาวดี. ณ ที่นั้น สมัย
หนึ่งพระพุทธเจ้าเคยอยู่. วันหนึ่งพระองค์ออกจากป่าไม้ประคูลาย
ไปประคูลายไปค้าขาย, ตรีศกะบรรดาสาวกว่า 'คุก่อน
ภิกษุทั้งหลาย, อันใบไม้ที่เราทำไว้ให้กับใบไม้ที่มีอยู่ในป่าโน้น
ข้างไหนจะมากกว่ากัน?' บรรดาสาวกทูลตอบทันทีว่า 'ใบไม้
ในพระหัตถ์มีจำนวนน้อยกว่าที่มีอยู่ในป่าโน้น, พระเจ้าข้า.'
พระพุทธเจ้าตรัสว่า 'คุก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความจริงก็เช่นนั้น.
สิ่งที่เราคาดคะตเห็นแจ้งแล้ว แต่มิได้แสดงให้แก่พวกท่าน
ย่อมมีมากกว่าที่ได้แสดงแล้ว, มีอุปมาเหมือนใบประคูลายที่
อยู่ในมือเรา กับที่มีอยู่ในป่าฉะนั้น. คุก่อนภิกษุทั้งหลาย,
เป็นไหนเราจึงไม่แสดงให้ฟังทั้งหมด? ก็เพราะไม่เป็นสาระ
ประโยชน์เพื่อความหลุดพ้น, ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์

* สีสป่าวัน, ในอภิธานปิฎกที่ปก ๕๑๐ แปลว่า ประคูลาย. ในบทแปล
ก่อนแล้วมา แปลว่า ไม้สีเขียว, ขอน้ำเป็นประคูลายทั้งหมด.

ไม่เป็นไปเพื่อความหน่ายในโลกีย์, ไม่เป็นไปเพื่อความจิตจาง
ความรักใคร่ยินดี ไม่เป็นไปเพื่อความเย็นใจ, ไม่เป็นไปเพื่อ
ความสงบ, ไม่เป็นไปเพื่อความรู้อัจฉ, ไม่เป็นไปเพื่อความ
ตื่นเต็มที, และในที่สุด ก็ไม่เป็นไปเพื่อนิรพพาน."

กามนิต: "ถ้าพระศาสดาได้ตรัสตั้งมั่นในป้าประคู้ตาย
ใกล้กรุงโกสุมพิ, เรื่องก็ชั่วร้ายหนัก, เพราะถ้าเช่นนั้น, ก็
หมายความว่าที่พระองค์ทรงนั่งเสียไม่แย้มพรายเรื่องสวรรค์ คง
เพื่อจะไม่ให้สาวกเกิดความท้อถอยว่าเหวใจ ในการพยายาม
หาความหลุดพ้นเพื่อความศุขนัยน์ตนเอง. ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าที่ไม่
ทรงอธิบายคงเป็นด้วยลัทธิความประสงค์ตั้งที่ท่านแสดงมาชัด
แจ้งอยู่แล้ว. ก็เมื่ออินทรีย์ทั้งหก เป็นของไม่เที่ยง ไม่มี
อาत्मันตัวตน ควรละวางเสีย เพราะล้วนเป็นเหตุให้เกิดทุกข์:
คั้งจะมีชิ้นอะไรเหลืออยู่อีกเล่า ที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกัน
ต่อไป? ข้าแต่ท่านอริยะ, ตามหลักลัทธิที่ท่านแสดงให้ฟังนี้
ข้าพเจ้าจะต้องเข้าใจว่า ภิกษุผู้พ้นแล้วจากบาปมลทินทั้งสี่
ย่อมตกเป็นเหยื่อแห่งความศุขนัยน์ ในเมื่อร่างกายสลายแล้ว,
คือตายแล้วก็ศุขนัยน์ไปเท่านั้น: ไม่มีความเกิดความเป็นอีก."

“ดูก่อน อากันเดกะ, ท่านได้บอกเราแล้วมิใช่หรือ
ว่าภายในหนึ่งเดือน ท่านจะไปเฝ้าบาทมุลพระพุทธรเจ้า
ณ เขตวันจังหวัดสัตถิ?”

“ข้าพเจ้าหวังไว้เช่นนั้น, ท่านผู้เจริญ. เหตุไฉนท่าน
จึงถาม?”

“กระนั้น เมื่อท่านได้เฝ้าบาทมุลพระศาสนา,
ท่านจะคิดอย่างไร เมื่อได้เห็นพระรูปกาย? และเพียงอาจ
ถูกต้องพระกายท่านนั้นหรือ ที่รู้ว่าพระองค์คือพระพุทธรเจ้า?”

“หามิได้, ท่านผู้เจริญ.”

“หรือบางที, เมื่อพระศาสดาตรัสกะท่าน, ตัวท่าน
รู้สึกด้วยใจ. และความที่ตัวท่านเห็นขึ้นในดวงจิตต์นั้น เข้าใจ
ว่าเป็นพระพุทธรเจ้าหรือ?”

“หามิได้, ท่านผู้เจริญ.”

“ถ้าเช่นนั้น, รูปและนามหรือกายและใจรวมกัน คือ
พระพุทธรเจ้า?”

“ข้าพเจ้าไม่เห็นเช่นนั้นเลย, ท่านผู้เจริญ.”

“ถ้าเช่นนั้น, ท่านคิดหรือเปล่า ว่าพระพุทธรเจ้ามี
ความเป็นอยู่นอกเหนือจากพระกายหรือพระมนัส, หรือว่านอก
เหนือทางสองประการ? ฉะนั้น, ความเห็นของท่าน ดังนี้หรือ?”

“พระพุทธเจ้า, ตามที่ข้าพเจ้าคิดเห็น, ย่อมเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากสิ่งที่กล่าว. ภಾವะแห่งพระองค์ไม่พึงเห็นได้จากสิ่งเหล่านี้.”

“เช่นนั้น ถ้ากาย อันมีลักษณะที่จะให้เกิดความรู้อันได้ ยังไม่เป็นเหตุให้ท่านรู้ว่าพระพุทธเจ้าแล้ว, ก็มีอำนาจอย่างอื่นอะไรอีก ที่จะทำให้ท่านเห็นแจ้งในพระองค์?”

“ท่านผู้เจริญ, อำนาจอื่นตั้งที่ว่า ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าไม่มี—”

“ดูก่อน สหายกามนิค, ถ้าเช่นนั้น, ในโลกที่เห็นอยู่นี้ ตามความจริง ท่านก็ไม่สามารถเห็นพระกายอันแท้ของพระพุทธเจ้าได้ แล้วท่านจะควรกล่าวหรือว่า พระพุทธเจ้า หรือภิกษุที่หลุดพ้นแล้วจากบาปมลทินทั้งปวงนั้น เมื่อตายแล้วก็ศูนย์ คือ ไม่มีอะไรเป็นได้อีกต่อไป ในเมื่อท่านไม่มีอำนาจญาณ ทรรศนะที่จะเห็น พระสภาวะอันแท้จริงของพระองค์ได้?”

กามนิคนั่งนิ่งก้มศีรษะอึดอัดใจอยู่ครู่ใหญ่ แล้วเกิดปฏิภาณขึ้นมาแวบหนึ่ง, ตอบว่า—

“แม้ถึงข้าพเจ้าจะไม่มีสิทธิเพื่อกกล่าวเช่นนั้น ได้ก็จริงอยู่, แต่ก็ยังเห็นความที่พระพุทธเจ้าทรงนิ่งมิได้แสดงนั้นได้ชัดว่า ถ้าพระองค์มีสิ่งที่จะทรงแสดงให้บังเกิดความปีติเป็น

บำเหน็จได้แล้ว, พระองค์คงไม่ทรงนั่งอยู่เท่านั้น. เพราะภิกษุซึ่งชนะความทุกข์ ถ้าแจ้งว่าเมื่อตายไปแล้วไม่ศุูนย์ จะต้องได้รับบรมสุขเป็นนรินทร์ไซ้ร, ก็ย่อมจะเกิดปีติเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงหัวใจชุ่มชื้นยิ่งขึ้น ไม่แห้งแล้งเสียทีเดียว, ดังหน้าทำความเพียร.”

“สหาย, ท่านคิดเช่นนั้นหรือ? ถ้าหากว่าพระพุทธเจ้ามิได้ชี้ความดับทุกข์ว่า เป็นสุคทางปฏิบัติหรือมิได้สอนให้กำหนดรู้ความทุกข์ เป็นปากทางปฏิบัติก่อน, เอาแต่พรวดด้วยวิธีกสมบัตติสววรรค์ในชาติหน้า มาชมเพื่อล่อใจว่าเมื่อตายแล้วจะไปเกิดใหม่ในสิบหกชั้นฟ้า ได้เสวยศฤงการสมบัตติสววรรค์ในชาติหน้านั้น มีแต่ความสุขได้อย่างใจทุกประการ. เพียงเท่านั้นจะมีผลเป็นอย่างไร? คงมีสาวกนอกอนันต์มีความเชื่อถือนิยตร์รับรองคำสอนไว้โดยเร็ว และคงเพียรพยายามเพื่อความหลุดพ้นจากโลกมนุษย์ด้วยความเต็มใจ. แต่หารู้สึกไม่ว่าความเพียรเพื่อหลุดพ้น แต่เป็นไปในอาการเช่นนั้น ย่อมเป็นการรังเอาดีแต่หา คือ ความร่าเริงหายติดไปตัวด้วยกันกับตนอย่างแน่นหนา, ต้องวนไปเวียนมาในเหตุแห่งความทุกข์ แล้วก็ได้รับผล คือ ความทุกข์ จะหลุดทุกข์ไปไม่พ้นเลย. เปรียบเหมือนคนสุนัขเฝ้าบ้าน ผู้กล่ามไว้กับเสา, พยายามจะให้หลุดพ้น

เครื่องล้ามนั้นไป, แต่ก็รังเอาเครื่องล้ามนั้นไปทั่วรอบ ๆ เสา ก็หาหลุดไปได้ไม่, อุปมานั้นใด; ภิกษุผู้ตั้งความเพียรเพียรไร ก็ตาม แต่เมื่อรังเอาต้นหาต้นเหตุทุกซ์มาเพลินใจไว้ด้วย ก็ต้องวนเวียนรับทุกซ์แล้วทุกซ์เล่า ไม่ออกจากภพน้อยภพใหญ่ไปได้ มีอุปไมยอย่างเดียวกัน.”

“ซัน ข้าพเจ้ายอมรับว่าเป็นอันตรายต่อการหลุดพ้นอยู่ เพราะอาจไปรับทุกซ์. แต่ก็ยังเห็นว่า ลัทธิที่มาซึ่งแจ่มเสียด่างนี้ ย่อมเป็นอันตรายร้ายกว่า เพราะทำให้ความเพียรที่บำเพ็ญมาแต่ต้นหย่อนล้มหมดอยากลงไป เพราะถ้าตายก็สูญไม่ได้ไปเกิดในสถานบรมสุข: ไม่ได้รับบำเหน็จที่ลงทุนเพียรเหน็ดเหนื่อยมากมา.”

“สหาย, ถ้าเรื่องจะเป็นอย่างต่อไปนี้ ท่านจะสำคัญอย่างไร? ต่างว่าไฟกำลังไหม้บ้าน, บ่าววิ่งเข้าไปปลุกนายว่า ‘ลุกขึ้นเถิดท่าน, รีบหนีไปโดยเร็ว: ไฟกำลังไหม้บ้าน.’ ขณะนั้น หลังกาและไม้คร่ำถูกไฟไหม้กำลังจะร่วงตกลงมาอยู่แล้ว; ถ้านายจะตอบบ่าวว่า ‘เจ้าออกไปดูก่อน ว่าข้างนอกบ้านฝนตกหรือเปล่า มีพายุหรือเปล่า เดือนมืดหรือเปล่า; ตกลงไม่ตก พายุไม่มี เดือนไม่มีด ข้าจึงจะออกจากบ้านไป.’ ”

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, โฉนผู้เป็นนายจะกล่าวแก่ข้าอย่างนี้? เพราะข้าวิ่งเข้ามาปลุกด้วยความตกใจ บอกว่าให้หนีออกจากบ้านไป เพราะไฟไหม้ถึงครัว และหลังคากำลังจะตกลงมาอยู่แล้ว.

“ก็ถ้าหากว่า ผู้เป็นนายจะตอบว่า ‘เจ้าออกไปดูก่อนว่าข้างนอกบ้านฝนตกหรือเปล่า มีพายุหรือเปล่า เตือนมีคหรือเปล่า; ถ้าฝนไม่ตก พายุไม่มี เตือนไม่มีค, ข้าจึงจะออกจากบ้านไป’ ดังนี้; ท่านคงจะเห็นว่าเรื่องที่ข้าว่าอันซื่อสัตย์ได้มาบอกว่ากำลังเกิดภัยร้ายแรงอยู่ในบ้านนั้น ผู้เป็นนายคงฟังไม่เข้าใจไม่ใช่หรือ?”

“ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าก็ย่อมจะลงความเห็นเป็นเช่นนั้น เพราะคิดไม่เห็นเลยว่านายไหนจะเป็นข้าพ้องถึงกันจะตอบอย่างนั้น.”

“ถูกแล้ว, อากันตุกะ. ตัวท่านในเวลานี้ก็เหมือนกับมีเพลิงลุกซื่ออยู่รอบศีรษะ เพราะบ้านของท่านกำลังถูกไฟไหม้. บ้านอะไร? โลกนี้ก็คือบ้านของท่านเอง. ถูกไฟอะไรไหม้? ถูกไฟคือความรักใคร่ ยินดี ไฟ คือ โทษะ และไฟคือความหลงมาเผาอยู่. สกตโลกย่อมถูกไฟนี้เผาผลาญอยู่, สกตโลกอดทนอยู่ด้วยควันไฟนี้, และสกตโลกก็สะท้อนไหวจนถึงราก เพราะฤทธิ์ไฟนี้เพลิงโพล่งเต็มกำลังแรง.”

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสอธิบายดังนี้, กามนิตีมีอาการ
 สั่นเทิ้มคล้ายลูกแหง่ ที่ได้ยินเสียงบรรลือแห่งราชสีห์ในพุ่มไม้
 ไกลตัว. ชุดกายยวบศีระชะตกฟุ่บอก, นั้งนั่งคอดันเป็นครู่ใหญ่
 ครั้นระบายนมหายใจได้บ้างแล้ว ก็กล่าวด้วยเสียงสั่น แต่กระ
 ค้างว่า “ตามที่อธิบายมานี้ อย่างไรก็ยังไม่เป็นทางที่ข้าพเจ้า
 พอใจ. พระพุทธเจ้าช่างไม่ทรงแสดงเรื่องที่ข้าพเจ้าอยากจะ
 ทราบเสียเลย. ถึงแม้พระองค์สามารถจะทรงชี้แจงได้ แต่มิ
 ได้ทรงแสดงให้เป็นที่สนใจก็ดี, หรือทรงนิ่งเสีย เพราะทรง
 เห็นว่าจะไม่เป็นเหตุให้พันทุกข์ก็ดี, หรือว่าพระองค์ไม่ทรง
 ทราบเลยก็ดี: เหล่านี้, จะช่วยอย่างไรอย่างหนึ่งก็ตาม, ข้าพเจ้า
 ก็มีได้พอใจด้วยทั้งนี้. เพราะความคิดและความพยายาม
 ของมนุษย์ย่อมมุ่งหาความสุขความบันเทิง; เมื่อไม่มีชิ้นอะไร
 ล่อใจให้หวังเสียก่อน, ก็ไม่พยายามเท่านั้น ว่ากันทำไมมี.
 และเมื่อมีพยายามย่อมมีหวัง, แต่ที่พยายามไปหาความหมด
 หวัง: เราจะไม่ต้องทำความพยายามให้ลำบากมิตีหรือ? เพราะ
 ความสุขความบันเทิงเป็นมุลแห่งธรรมชาติไม่ว่าสัตว์หรือมนุษย์.
 และเพื่อให้สมตามนี้ ข้าพเจ้าได้ยินคำอธิบายของพราหมณ์ว่า
 ๖๕
 กิ่งนี้-

“ต่างว่า ชายหนุ่มคนหนึ่ง เป็นผู้สามารถ รักความรู้ ว่องไว แข็งแรง มีอำนาจยิ่งกว่าชายหนุ่มทั้งหลาย โลกพร้อม ด้วยชมพูทวีป ที่มีอยู่ตกเป็นสมบัติของชายหนุ่มคนนี้: นี้ คือความบันเทิงสุขอันควรแก่มนุษยชาติ แต่ความบันเทิงสุข ของมนุษย์นี้ร้อยเท่า เป็นความบันเทิงสุขของบุพเพเปตะบุรุษ บนสวรรค์. ความบันเทิงสุขของบุพเพเปตะบุรุษในสวรรค์ ร้อยเท่า เป็นความบันเทิงสุขของเทวดาสามัญ, ความบันเทิง สุขของเทวดาสามัญร้อยเท่า เป็นความบันเทิงสุขของพระ อินทร์. ความบันเทิงสุขของพระอินทร์ร้อยเท่า เป็นความ บันเทิงสุขของพระประชาบดี. ความบันเทิงสุขของพระประชา บดีร้อยเท่า เป็นความบันเทิงสุขของพระพรหม. นี้คือ ความ บันเทิงสุขอันเลิศ, นี้คือ วิถีไปสู่ความบันเทิงสุขอันเลิศ,”

พระพุทธเจ้า: “ดูก่อนอากันตุงะ, ทั้งนี้ก็เช่นเด็ก ไม่เพียงชาคนหนึ่งกำลังยืนอยู่. เด็กคนนี้ปวดฟันเจ็บร้าวไป หมด พอเห็นแพทย์ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญก็วิ่งไปหา และบอก ถึงความทุกข์ให้ฟังว่า ‘ข้าพเจ้าขอความกรุณาให้ใช้ความรู้ของ ท่านช่วยทำให้รู้สึกเกิดปีติสุข แทนความเจ็บปวดที่มีอยู่ใน ขณะนี้.’ แพทย์ตอบว่า ‘ความรู้ที่มีอยู่ก็คือถอนเหตุเจ็บปวด นี้เสีย; ที่จะทำให้เกิดความสุขทั้ง ๆ ไม่ถอนเหตุเจ็บปวด

เสียก่อนย่อมไม่ได้' แต่เด็กนั้นไม่พอใจ คร่ำครวญว่า 'ได้
 ทนความเจ็บปวดรวดร้าวที่พื้นมานานแล้ว จึงควรได้รับรส
 แห่งความบันเทิงสุขแทน. และก็ได้ทราบว่ามีแพทย์วิเศษที่
 สามารถทำให้เกิดความสุขได้ โดยไม่ต้องถอนฟันที่เจ็บออก :
 เข้าใจว่าท่านคือแพทย์วิเศษที่อาจทำได้ เมื่อท่านไม่สามารถ
 จะทำได้ก็ต้องไปหาแพทย์อื่น : ' ว่าแล้วเด็กคนนั้นก็ไป. มี
 แพทย์เถื่อนทำปาฏิหาริย์เล่นกลได้ มาจากแคว้นคันธาระที่
 กลองร้องโฆษณาว่า 'ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง. ความ
 ไม่มีโรคเป็นที่มุ่งของมนุษย์. ผู้ใดมีความเจ็บป่วยททุกข
 เวทনার้ายแรงเพียงไร ก็อาจรักษาให้กลับเป็นผู้มีแต่ความสุข
 ความบันเทิง ทว่าทั้งสรรพางค์กายได้ โดยเสียค่ารักษาอันยอม
 เยารว.' เด็กเจ็บฟันวิ่งไปหาแพทย์เล่นกล และขอให้ช่วย
 เปลี่ยนความทุกข์ให้เป็นความบันเทิงสุขด้วย. แพทย์เล่นกล
 ก็อวดอ้างและรับรองว่าตนมีความรู้ความชำนาญในทางนี้, ว่า
 แล้วเรียกเงินค่ารักษาเสียก่อน, เหนี้ยวตะเภาที่ฟัน, เสกกดา
 อาคมตามพิธี. เด็กนั้นรู้สึกหายเจ็บปวด, วิ่งกลับบ้านโดยความ
 เข้มขันรื่นเริงเป็นความสุข.

“ต่อมาไม่ช้า ครั้นความรู้สึกเป็นความสุขนั้นค่อยจืดจางลงไป, ความเจ็บปวดก็มาแทนที่อีก. ทั้งเพราะอะไร? ก็เพราะไม่ถอนเอาต้นเหตุแห่งความปวดนั้นออกเสียก่อน.

“ดูก่อนอาคันตุกะ, แต่ต่างว่า ชายคนหนึ่งเจ็บฟันปวดสาหัสแต่เป็นผู้มีความคิด, ได้ไปหาแพทย์ผู้มีความชำนาญ. แพทย์บอกว่าจะต้องจัดการที่ตรงฟันปวดจึงจะได้. ชายคนนั้นบอกว่า ก็มีความต้องการอย่างนั้น. แพทย์จึงตรวจดูที่ฟัน, เห็นต้นเหตุว่าที่ปวดเป็นเพราะเหงือกอักเสบ, ได้แนะนำให้เขาไปถึงเกาะจุดเลือกร้ายออกมาเสียก่อน แล้วเอายาพอก. ชายผู้นั้นทำตามแนะนำ. ความเจ็บปวดก็หายขาด: ไม่กลับมาอีก. ทั้งนี้เพราะอะไร? ก็เพราะถอนเอาต้นเหตุแห่งความเจ็บปวดออกเสีย.”

เมื่อพระศาสดาทรงชักอุทาหรณ์ขึ้นเปรียบเทียบดังนี้, กามนิตหนึ่งก็อดคกหมคปฏิกาน ไม่ทราบว่าจะได้อย่างไร, แต่ก็ยังไม่ยอมตนที่จะเป็นเหมือนเด็กไม่เดียงซา ในอุทาหรณ์ในที่สุด สงบอารมณ์อันปั่นป่วนนั้นได้แล้ว ก็ถามเสียงกระเส่า ๆ ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ข้อความที่กล่าวมาทั้งนี้ ท่านได้ยินมาจากพระโอรสผู้พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยตนเองหรือ?”

พระพุทธเจ้าทรงยิ้มน้อย ๆ ซึ่งพระอาการอย่างนั้นาน ๆ จักมีสักครั้งหนึ่ง, ตรัสตอบว่า “ดูก่อนภราดา, เรามอกไม่ได้ว่าได้ยินมาจากโอรุฐุพระศาสดาเอง.”

เมื่อกามนิตได้ฟังคั้งนี้ ก็มีอาการโล่งใจหายหุดหู้ตัว มีดวงตาแจ่มใสขึ้น เสียงก็หายกะเส่า, ออกอุทานว่า—

“นั่นนะซี! ข้าพเจ้าไม่แน่ใจในคำกล่าวของท่านมาก่อนแล้ว. บัดนี้รู้แจ้งว่าคำอธิบายที่ท่านกล่าวหาใช้ถ้อยคำของพระพุทธเจ้าไม่, แต่เป็นโวหารอ้อมค้อมที่ท่านนึกเฉลยเอาเองโดยความเข้าใจผิด. แท้จริงธรรมของในท่ามกลาง และในที่สุด? คั้งนี้ ใครจะอาจกล่าวหลู่หลั้กรรมอันนั้นได้ ว่ามิได้อำนวยผลบันเทิงสุขอย่างยอดเยี่ยมให้? อย่างไรก็ดีในอีกสองสามสัปดาห์ ข้าพเจ้าก็จะได้เฝ้าพระศาสดาแทบพระบาทมุล แล้วรับเอาซึ่งพระธรรมเพื่อหลุดพ้นโดยตรงจากพระโอรุฐุเอง เหมือนคั้งทารกที่ได้คู้คู้สิ่งโอชาอันชุ่มชื้นจากอกมารดาเองจะนั้น. และท่านก็จะได้ไปเฝ้าด้วย แล้วรับเอาพระธรรมอันแท้จริง, ตัวท่านก็จะเปลี่ยนความเข้าใจอันกวัดแก่งนี้เสียได้. เชิญท่านดูดวงจันทร์อันแห่วงที่เลื่อนลอยไปถึงแนวชายคาหอนั้งแล้ว: คงเป็นเวลาคึกมากอยู่. ควรที่เราจะพักผ่อนนอนกันเถิด.”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดีแล้ว, พลังทรงชักพระอุกตรา
สงฆ์คุ้มครองพระกายแนบแน่นเป็นปริมณฑล, เอนองค์ลงเหนือ
พระสันตติในอาการสี่หัตถ์ยา: พระหัตถ์ขวาหนุนพระเศียร
พระบาทซ้ายซ้อนเหลื่อมพระบาทขวา, ทรงกำหนดเวลาที่จะ
เสด็จขึ้นบรรทม ดำรงพระสติสัมปชัญญะเข้าสู่ภวังคนิทรา
รณ.

๕๑ ๘ ยัสยเอค

ในท่ามกลางความเป็นไป

เมื่อพระศาสดาคืบบรรทมเวลาเช้าตรู่ ทอดพระเนตรเห็นกามนิคตืนอยู่ก่อนแล้ว กำลังม้วนเสื่อ เอนำเท้าขึ้นสะพานบ่า แล้วกวาดตามองหาไม้เท้าซึ่งเดิมวางพิงไว้ที่มุมห้อง แต่เลื่อนอยู่กับพื้นซึ่งไม่สังเกตเห็น, ขณะที่มองหายู่ก็มีกิริยาอาการรีบร้อนมาก.

พระพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสปราศรัยว่า “ดูก่อนภราดา, นี่ท่านจะไปเที่ยวหรือ?”

กามนิคตตอบด้วยอาการตื่นเต็นว่า “แน่นอน, ขอให้ท่านคิดดูเถิด จะว่าขบขันก็ขบขันเหลือ จะว่าประหลาดก็ประหลาดจริง แทบไม่เชื่อว่าจะมีโชคเป็นพิเศษดังนี้. คือ เมื่อสักครู่นี้ ข้าพเจ้าตื่นขึ้นรู้สึกคอแห้งผาก เพราะสนทนากันเมื่อคืนนั้นนาน, ไม่มีอะไรจะทำ จึงลุกขึ้นไปที่สระถัดทางโน้นไป ใต้ต้นมะขามนั้น, พบหญิงสาวคนหนึ่งกำลังต้มน้ำ. ท่านทราบหรือไม่ว่าข้าพเจ้าได้ข่าวอะไรจากหญิงคนนั้น? ก็ได้ทราบ

ว่าพระศาสดามีได้ประทับอยู่ ณ จังหวัดสวาทดีแล้ว. รู้หรือไม่
 ละท่าน ว่าพระองค์เสด็จประทับอยู่ที่ไหน? เมื่อวานนี้เอง
 พระองค์พระพุทธรูปเจ้า มีกล่าวสรรเสริญกันไว้แล้วมิใช่หรือ
 มีคุณให้เกิดผลอันถึงสุขในเบื้องต้น พร้อมด้วยสาวกสามร้อย
 ได้เสด็จมาถึงกรุงราชคฤห์, และขณะประทับอยู่ที่สวน
 มะม่วงถัดออกไปนอกกรุงทางโน้น. ในเวลาอีกชั่วโมงเดียว
 หรือบางทีจะเร็วกว่านี้ด้วยซ้ำ ข้าพเจ้าจะได้เฝ้าพระองค์,
 ดิถาคาหมายที่นึกไว้ว่าจะได้พบพระองค์ต่อเวลาตั้งสี่สัปดาห์.
 เห็นอย่างไรละท่าน, อีกชั่วโมงเดียวเท่านั้น? หญิงตกน้ำ
 บอกว่า ถ้าไม่ไปทางถนนใหญ่ แต่ลัดตรอกซอกถนน ตัด
 ข้ามออกไปทางประตูด้านตะวันตก เพียงครึ่งชั่วโมงเท่านั้น
 ก็จะถึง. ไม่เคยนึกฝันเลย ใจร้อนเร่งเต็มที่. ขอลาท่านละ.
 ท่านเป็นผู้มีความหวังดีในตัวข้าพเจ้า. ข้าพเจ้าไม่ลืมกลับมา
 พาท่านไปเฝ้าพระศาสดาคด้วย. ขอลาที จะชักซ้ายอยู่อีกไม่ได้.”

กล่าวแล้ว กามนิตก็ขมิ้มหน้าออกจากบ้านไป, วิ่งไป
 ตามถนนโดยเร็ว. ครั้นไปถึงประตูกำแพงกรุงราชคฤห์ ยัง
 ไม่ถึงเวลาเปิด, กามนิตจำต้องรอคอยอยู่เป็นครู่หนึ่ง ซึ่งรู้สึก
 ว่านานตั้งกลับ ทำให้ใจเดือดพลุ่งพล่านเป็นอันมาก, ได้ใช้
 เวลาที่รอคอย ตามหาความรู้จากหญิงแก่ ซึ่งนำผักจะเข้าไป

ชายในเมือง แต่ต้องนั่งคอยอยู่เหมือนกัน ว่าทางลัดที่ใกล้ที่สุดไปทางไหน จนได้ความรู้ดี; พอถึงเวลาเปิดประตูเมือง กามนิทก็วิ่งเข้าไปตามทางที่หญิงแค้นบอกไว้, อาสามจะไปให้ถึงเร็ว ไม่ได้คู้เหนื่อได้ ฟุ้งไปชนเด็กหกล้มสองสามคน, แล้วโดนหญิงคนหนึ่งกำลังล้างชามอยู่ข้างถนน จนชามกลิ้งตกแตก, ถัดจากนั้นไปโดยคนหาบน้ำ, ถูกใครต่อใครตะโกนตำว่าอย่างโกรธจัด, แต่กามนิทจะได้ยินก็หาไม่ เพราะกำลังตื่นปลื้มในลาภที่จะได้เฝ้าพระพุทธเจ้าในเวลาอันเร็ว ผิดความคาดหมายมาก.

บังเกิดปีติซาบซ่านว่า “ช่างโชคดีจริงหนอ! กว่าพระพุทธเจ้าจะมาตรัสสักองค์หนึ่งก็เป็นเวลาหลายชั่วอายุคน, ถึงว่าในรุ่นอายุสมัยที่พระพุทธเจ้ามาตรัส ผู้จะได้เห็นพระองค์ก็น้อยนัก. บัดนี้ความสุขที่เราจะได้เฝ้าพระพุทธเจ้า เป็นของแน่แล้ว. หวัน ๆ อยู่ว่าจะต้องเคิรทางไปไกล เผชิญอันตรายตลอดทางควัยโจรและสัตว์ร้าย จะทำให้ไม่มีโอกาสได้เฝ้าพระองค์. แต่คราวนี้ เป็นอันสมประสงค์เทียวละ.”

เมื่อกามนิทวิ่งเลี้ยวลัดเข้าไปทางตรอกที่แคบที่สุด ถ้ายังมีใจตื่นมุ้งมุ้งอย่างนี้ จนไม่ได้สังเกตเห็นโคบ้าตัวหนึ่งกำลังวิ่งไล่คนแตกกระจายมาข้างหน้า. ต่างหนึ่งวิ่งเข้าไปในบ้านข้าง,

หลบซ่อนหรือบินหนีขึ้นไปอยู่บนกำแพงบ้าง. หญิงคนหนึ่ง
อยู่บนมุขบ้านตะโกนบอกให้ระวังตัว. แต่กามนิต ก็มีไต่ยีน
คาจ้องอยู่ที่ยอดหอคอย ซึ่งเป็นที่มุ่งหมายอยู่ตรงหน้าเพื่อ
มิให้เสียเวลา, กว่าจะรู้สึกตัวก็พอดีโคบ้ำกรากเข้ามาถึง
ตัวเสียแล้ว หนีไม่ทัน. ทันใดนั้น โคก็ขวิดกามนิต ร้อง
เสียงโอยล้งล้งอยู่ริมกำแพง. ส่วนโคเมื่อขวิดกามนิตแล้ว,
ก็วิ่งเลหายไปในอีกทางหนึ่ง.

ขณะนั้น มีผู้คนวิ่งกันมาสอ ๆ บางคนเพียงมาดู,
แต่บางคนก็มาช่วยเหลือ. หญิงคนที่ตะโกนบอกให้ระวังตัว
เอาน้ำชำระบาดแผลให้, ฉีกเอาผ้าที่กามนิตห่มมา พันมัดบาด
แผล เพราะโลหิตไหลพุ่งออกมาราวน้ำพุ.

ในขณะนั้น กามนิต ยังไม่สิ้นสติทีเดียว แต่กะเน้
ตัวแน่นว่าอย่างไรเสียตนก็จะต้องตาย. อันความตายหรือความ
เจ็บปวดอยู่นี้ ไม่ทำให้กามนิตรู้สึกหวาดหวั่น เป็นทุกขเวทนา
มากเท่ากับที่วิตกจะไม่ได้เฝ้าพระพุทธรเจ้า. ถึงกับขอร้องผู้
ที่อยู่ใกล้ โดยมีเสียงอันสั้นเกรือให้ช่วยพาเอาไปเฝ้าพระพุทธร
เจ้า ที่ป่ามะม่วงด้วย:

“ท่านสหายทั้งหลาย, ข้าพเจ้าเค็รทางมาไกล จน
จนจะถึงที่มุ่งหมายแล้ว. กรุณาช่วยพาข้าพเจ้าไปเดี๋ยวนี้เถิด

อยู่ที่ได้ซักชำเลย, ไม่ต้องวิตกถึงความเจ็บปวด หรือกลัวว่า
ข้าพเจ้าจะตาย. ข้าพเจ้ายังไม่ยอมตาย จนกว่าท่านจะช่วยวาง
ข้าพเจ้าไว้แทบบาทพระพุทธรเจ้า, แล้วจึงจะตายด้วยความสุข
และไปเกิดมีความสุขใหม่.”

คนที่อยู่นั้น บางคนวิ่งไปหาเสือ หากานหาม. ส่วน
หญิงคนนั้นเอายาชูกำลังให้กามนิคคีมีสองสามช้อนพอให้ชุ่มชื้น.
พวกเหล่านั้นกำลังออกความเห็นโต้แย้งกัน ถึงเรื่องว่าจะไป
ทางไหนดีจึงจะใกล้ที่สุด ถ้าไปผิดทาง ข้าเพียงก้าวเดียวจะ
ไม่ทันการ เพราะกามนิคคีกำลังมีอาการทรุดลงรวดเร็ว.

ขณะนั้น ชายคนหนึ่ง เอามือชี้ไปทางถนนเล็กร้องว่า
“นั่นแน่สาวกของพระพุทธรเจ้า. ท่านคงจะบอกให้ทราบได้
ว่าไปทางไหนจึงจะเหมาะ.”

อันที่จริงเวลานั้น มีพระภิกษุหลายองค์ห่มคลุมด้วย
กาสาवพัศตร์ มีอัมบาตรเค็รมา. พระภิกษุเหล่านั้นล้วนมี
อายุอยู่ในวัยหนุ่ม, แต่ข้างหน้ามีพระภิกษุผู้แก่อาวุโสสององค์:
องค์หนึ่งเส้นผมหงอกแล้ว ทำทางมีสง่าผ่าเผยบอกว่าการ
ความเจ็บช้ำสามารถ, อีกองค์หนึ่งมีอายุอยู่ในมัชฌิมวัย
ทำทางสงบเสงี่ยม สังเกตดูลักษณะราวกับเป็นผู้มีอายุอยู่ในวัย
ต้น. พระภิกษุสององค์นี้ ถึงผู้ที่ไม่ชำนาญดูลักษณะ ก็อาจ

ทราบได้ว่า องค์แก่คงอยู่ในเวรรตพรหมณ์ ส่วนองค์หนุ่ม
อยู่ในเวรรณกษัตริย์.

เมื่อหมู่พระภิกษุหยุดลงที่ฝูงชนออกันอยู่, ก็มีผู้แย่ง
กันอธิบายเรื่องให้ฟังแทบไม่เป็นศัพท์ แล้วว่ากำลังจะหาม
ชายอาคันตุกะที่ถูกโคขวิดคนนี้ ไปยังป่ามะม่วง เพื่อเฝ้าพระ
พุทธเจ้าตามความประสงค์ยิ่งใหญ่ของเขา. จึงอยากจะขอให้
ช่วยชี้ทางที่จะไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าซึ่งใกล้ที่สุด.

พระภิกษุองค์ที่สูงอายุตอบว่า “เวลานี้พระศาสดา
ไม่ได้ประทับอยู่ที่ป่ามะม่วง. และพวกอาตมาก็ยังไม่ทราบว่า
เสด็จไปประทับอยู่ที่ไหน.”

พอกามนิตได้ยินดังนั้น ก็ถอนหายใจยาว มีอาการเสีย
ใจว่าหมดหวัง.

พระภิกษุองค์ที่มีอายุรองลงมา กล่าวว่า “แต่เห็นจะ
ไม่ประทับอยู่ไกลจากที่นี่นัก, เพราะก่อนหน้าที่จะเสด็จมากรุง
นี้ รัชสั่งให้พวกภิกษุบวชใหม่สว่างหน้ามาก่อน ส่วนพระองค์
เสด็จตามหลังมาลำพังแต่เมื่อวานนี้. บางทีจะเสด็จมาถึงเป็น
เวลาเย็นมาก คงจะประทับแรมอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง บางทีจะใน
เขตต์ชายกรุง^๕เอง. ที่ถ้าจะมาพากันมานี้ ก็เพื่อตามเฝ้า^๖”

กามนิท ร้องวิงวอนว่า “ขอได้โปรดตามหาด้วยเถิด, ท่านเจ้าข้า.”

พระภิกษุองค์สูงอายุนั้น “ถึงหากจะตามหาจนพบว่าจะเสด็จประทับอยู่ที่ไหน ก็ชอบหวั่นคนไข้ไปไม่ได้, เพราะจะกะเทือนทำให้อาการทรุดลงเร็ว เมื่อไปถึงอาจจะสิ้นสติเสียแล้ว คงไม่สามารถฟังพระโอวาทได้. ควรจะช่วยกันรีบหาหมอเสียเดี๋ยวนี้เพื่อแก้ไขประทังไปพลางก่อนดีกว่า บางทีจะมีทางฟื้นกำลังพอได้ฟังพระพุทธรโอวาท.”

แต่กามนิท เอามือชี้ไปที่เปลหาม พุทธชาดระยะเป็นห่วง ๆ ว่า “อย่าช้า-จนตาย-โปรดนำ-เฝ้าพระองค์-ถูกต้อง-ตายเป็นสุข. โปรดเร็ว-”

พระภิกษุสูงอายุกไหล่ (ตามวาทนาที่ตัดไม้ซาค) หันไปพูดกับเพื่อนภิกษุด้วยกันว่า

“ชายคนนี้ ยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นคั่งรูปบุชา, นึกว่าเมื่อได้สัมผัสแล้วก็พ้น บาป.”

องค์ที่มีอายุรองลงมาพูดว่า “ท่านศาริบุตร, ชายผู้นี้เลื่อมใสในพระศาสนา แม้ว่าจะยังขาดความเข้าใจในหลักธรรมอันสูง;” แล้วก้มไปพิจารณากามนิท เพื่อให้ทราบว่าจะมีกำลังอยู่บ้างหรือไม่, ทลางพูดว่า “น่าจะลองพยายามดู. น่า

สมเพชอยู่. ถ้าช่วยเหลืออย่างอื่นไม่ได้. พยายามลองสักหน่อย
จะเป็นไร."

กามนิต แลดูเป็นที่รู้สึกขอบคุณ ที่ได้ฟังความเห็นนี้.
พระศาริบุตร กล้อยตามว่า "ลองดูซิ, ท่านอานนท์."
ขณะนั้น มีชายคนหนึ่งเดินปราดมาในทางที่กามนิต
มาแล้ว. ชายนั้น คือ ช่างหม้อทูนหม้อต่าง ๆ มาตะกร้าใหญ่,
ครั้นเห็นเขากำลังยกกามนิตลงในเปลหามอย่างบรรจง แต่ก็
ยังทำให้กามนิตเจ็บปวดไม่น้อย, ก็หยุดชะงักก็กัทันที, หม้อ
ที่ทูนไว้พลัดตกแตกกระจาย, จึงดูด้วยความตกใจ.

"ตายจริง! นี่เกิดเหตุอะไรกันหนอ? ชายอาคันตุกะ
คนนี้ได้ไปอาศัยพักนอนอยู่ที่บ้านเมื่อคืนนี้ พร้อมกับพระภิกษุ
องค์หนึ่ง หนึ่งหม่อมเหมือนท่านภิกษุเหล่านี้."

พระศาริบุตร— "พระภิกษุองค์นี้มีอายุสูง และรูปร่าง
สูงตัวหรือเปล่า?"

ชายบาหม้อ— "อย่างนั้น, ท่านผู้เจริญ, และดูเหมือน
มีรูปลักษณะไม่ผิดจากท่าน."

พระภิกษุทั้งหลายก็ทราบได้ในขณะนั้น ว่าไม่ต้องไป
ถามหาพระพุทธรูปเจ้าที่ไหนอีก. พระศาสดาคงได้เสด็จแรมอยู่

ในบ้านช่างหม้อ เพราะสาวกที่มีรูปลักษณะคล้ายพระพุทธรเจ้า ก็คือพระศาริบุตร ซึ่งใคร ๆ ทราบกันอยู่.

พระอานนท์ มองดูกามนิต ซึ่งในขณะนั้นไม่ได้สติแล้ว และไม่รู้สึกถึงนายช่างปั้น เพราะถูกยกขึ้นแปลหามได้รับความเจ็บปวด อันทุกขเวทนาครอบงำมาก, แล้วพูดว่า “หรือบางทีชายผู้นี้จะได้เฝ้าพระศาสดาอยู่แล้วตลอดคืน โดยไม่รู้สึกแม้สักน้อยว่าเป็นพระพุทธรเจ้า?”

พระศาริบุตร- “ผู้โง่เขลาเบาปัญญาก็เช่นนั้น. ควรพาไปได้แล้ว.”

พระอานนท์- “ประเดี๋ยวก่อน เวทนากล้าจนสิ้นสติเสียแล้ว.”

อันที่จริง ที่กามนิตลืมตาโพลงนั้นแสดงว่าไม่รู้สึกถึงเหตุการณ์ที่เป็นอยู่รอบตัวในเวลานั้น. ดวงตาซ้กมีตลง ๆ คงเห็นแต่ท้องฟ้าขาวในเวลาเช้า - เป็นทางอยู่ในระวางกำแพง ซึ่งให้กามนิตรู้สึกอยู่บ้าง, แต่เข้าใจไปว่าเป็นทางข้างฝือกที่ผ่านในอากาศอันมืดในเวลาเที่ยงคืน, ริมฝีปากขมุบขมิบแล้วค่อย ๆ เผอพูดออกมาว่า “แม่กงกา.”

พระอานนท์- “เพ้อแล้ว.”

ผู้ยืนอยู่ใกล้หลายคน ได้ยินกามนิตพูดได้ถนัด, ที่ความหมายของกามนิตว่า “เห็นจะต้องการให้พาไปยังฝั่งแม่คงคา ณ บัดนี้ เพื่อชำระล้างบาปมลทินด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้น. แต่แม่คงคาอยู่ไกลมาก, ใครจะหาไปถึงได้?”

ทันใดนั้น กามนิตค่อยมีสติขึ้น ดวงตาสดใส มีอาการยิ้มดูประหนึ่งว่าอึ้งใจ, พยายามจะลุกขึ้น: พระอานนท์เข้าประคอง.

“แม่คงคาในสวรรค์!” กามนิตกะซิบเสียงแผ่วแต่แจ่มใส เอามือขวาชี้ไปบนฟ้าเหนือศีรษะ, พูดว่า “แม่คงคาในสวรรค์—เราได้ปฏิญญา—แทบกระแสน้ำ—วาสิฏฐี—”

กามนิตกล่าวได้เท่านั้น ตัวสั่นเทา กะอักโลหิตออกจากปาก, สั่นเสียง สั่นใจ อยู่ในวงแขนพระอานนท์.

ล่วงต่อมาไม่ทันถึงครึ่งชั่วโมง. พระศาริบุตรและพระอานนท์พร้อมด้วยพระภิกษุทั้งหลาย ก็ไปถึงบ้านช่างหม้อ. เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายอภิवाทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรมีส่วนสุดข้างหนึ่ง.

พระศาสดาตรัสสัมโมทนาแก่กามนิต ทักทายตามอาคันตุก์วัตรแล้ว, ตรัสถามว่า “สำแดงศาริบุตร, ตัวท่านกับพวกภิกษุใหม่ผู้ตือนิสสัยในท่าน เติรทางไกลมาถึงที่นี่เรียบริบร้อยดี

หรือว่าประสบเหตุการณ์อะไรบ้าง? อาหารและเภสัชสำหรับ
 ภิกษุที่อาพาธลงกลางทาง ชาติแคลนบ้างหรืออย่างไร?
 บรรดาสาธุศิษย์มีความสบาย และทำความเพียรขยันขันแข็ง
 คืออยู่หรือ?”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ, ข้าพระองค์มีความยินดีที่จะ
 กราบทูลได้ว่า ไม่มีความขาดแคลนประการไร, และภิกษุใหม่
 ก็มีความเพียรแข็งแรงดี แต่มีความปรารถนายังอยู่อย่างเดียว
 คือเพื่อมาเฝ้า. ภิกษุหนุ่มเหล่านี้ ได้รู้แจ้งและมันในพรหม
 จรรย์แล้ว, ข้าพระองค์จึงได้มาเฝ้ามิได้ซักช้า,”

ขณะนั้นภิกษุหนุ่มสามองค์ ลุกขึ้นจากที่นั่งประกอบ
 อัญชิลถวายอภิวาทพระศาสนา. พระองค์ทรงรับอภิวาทนั้นแล้ว
 มีพระพุทธานุญาตให้นั่งลงตามปกติได้.

“ข้าแต่พระศาสดาเจ้า, พระองค์ได้เสด็จมาถึงที่นี้แต่
 เมื่อวานนี้ ทรงเห็นเดเห็นน้อยเมื่อยล้าหรือประสบอุปสรรค
 สถานไรบ้าง? และได้เสด็จประทับแรมอยู่ในบ้านข้างหม้อนี้
 หรือพระเจ้าข้า?”

“เออ! ภิกษุทั้งหลาย, เราตถาคตมาตั้งแต่เป็นเวลาเย็น
 มีตลงแล้ว ถึงว่าจะรู้สึกเหนื่อยมากก็จริง แต่ไม่ประสบ

อุปสรรคอย่างไร, ตลอดทางได้พักแรมคืนในนี้ กับชายอาคัน
ตุกะคนหนึ่ง เรียบร้อยที่อยู่.”

พระศาริบุตร— “ชายอาคันตุกะคนนั้น บัดนี้กระทำ
กาลกิริยาเสียแล้ว โดยถูกโคขวิดที่ในกรุงราชคฤห.”

พระอนนท— “และทั้งเขาไม่นึกเฉลียวค้าย ว่าผู้ที่
แรมคืนอยู่กับตนนั้นเป็นใคร. ความประสงค์ของผู้นั้นมีอย่าง
เดียว คือใครจะเผ่าพระองค์.”

พระศาริบุตร— “แล้วลวงมาไม่ช้า ขอให้พาไปที่
แม่คงคา.”

พระอนนท คำน “ห้ามได้, ท่านศาริบุตร. เพราะ
พอเขาพุดถึงแม่คงคาในสวรรค์ ก็มีสีหน้าอาการสทไสขึ้น ดู
เหมือนจะระลึกถึงข้อปฏิญญาอะไรอย่างหนึ่ง, แล้วก็ออกชื่อผู้
หญิง ดูเหมือนชื่อวาสิฏฐี, แล้วก็สิ้นใจ.”

พระศาริบุตร — “เมื่อจิตดับไป มีชื่อผู้หญิงติดอยู่
ที่ริมฝีปากค้าย ใจคงเศร้าหมอง. นี้จะไปเกิดในภพไหน
หนอ?”

พระพุทธเจ้า — “อาคันตุกะ กามนิต เป็นผู้ที่โง่หลง
ผิด คด้ายเด็กที่คือ. ตูก่อนนิกษทุทั้งหลาย, ชายอาคันตุกะผู้นั้น
สืบเสาะหาเรา เพื่อจะขอเป็นสาวกศึกษาหลักธรรม. เราตถา

กตเล็งเห็นอุปนิสัยแล้วจึงแสดงหลักกรรมพอเป็นบัจจย. ใน
ที่สุกก็สมเหตุ คือ เขาแสดงความไม่พอใจ ถิ่นรณเฝ้ามุ่งอยู่ใน
กามสุขทิพยารมณ์ และเพราะจิตตัณหาหวังเอาตถาคตเป็นอา
รมณ์คู่กันไปด้วย ณ บัดนี้ ได้ไปเกิดอยู่ในสุขาวดีแดนสวรรค์
ตะวันตกแล้ว, และจะเสวยกามาพจรสุขอยู่นั้นนับเวลาได้
หลายโกฏิปี.”

(จบภาคหนึ่ง บนดิน)

ได้สังวรณนา^๕เนอความในกามนิตสูตร ลำแดง
ประวัติบนดินอันเป็นบุรพภาค ก็สิ้นสุดลงด้วยประการ
ณะ^๕. สมควรจะดำเนินกระแสดความในทุติยภาค พรรณนา
สวรรณสมบัติสัมปรายภาพ พอเป็นเครื่องประดับสติปัญญา
ตามสมควรแก่อุปนิสัย สืบวารอรรถสาธกต่อไป ณ
กาลบัดนี้.

ภาคสอง บนสวรรค์

ยสิบสอง ภูมิสุชาวดี

ขณะเมื่อพระศาสดาเจ้า ตรีสต์ถ้อยคำเหล่านั้นอยู่กับ พระสาวก ณ หอนั่งนายช่างหม้อจังหวัดราชกฤหนั้น, กามนิท ชาญอาคันตุกะผู้จารึกแสงบุญยัตม์จิตต์แล้วไปขึ้นชั้น ณ สวรรค์ สุชาวดี.

อันว่าสุคติภูมิที่สำคัญยิ่งนัก ก็มหาสระปทุมทิพยสถาน เป็นอุบัติภพสำหรับรับรองรับวิญญาณแห่งบรรดาสาธุชนผู้ประกอบ กุศลจรรยา มีใจผ่องแผ้วสุจริต ให้ถือเอาซึ่งปฏิสนธิจิตต์ เป็นอุปะปาติกะชาติย์โดยธรรมนิยม แล้วและเสวยสุขารมณ์ เกษมศานต์โสมนัสย์ เป็นศุภผลสนองกัลยาณสมบัติที่ประพฤติ ไว้ในไตรทวาร.

จึงกามนิทผู้ขึ้นชั้น ณ สระมโหฬารบุรีราชันนี้ บังเกิด มีสีรารายพห่อหุ้มด้วยรัตถกัมพลวิภูษิต มีเชิงชายระบวยวิจิตร รุ่งเรืองระยับตา ห้อยย้อยเป็นระย้าระยาบอยู่รอบตัว สีสดชื่น แจกกลีบบัวบานและอ่อนละมุนเป็นอันดี. ส่วนอาการวิธิมิพิศ

แยกจากครรภไศยกะสัตว์ กล่าวคือ กำลังนั่งขัดสมาธิบัลลังก์
อยู่บนคอกบัวอันสง่ารับกับผ้ากัมพลนั้น ชุก้านลอยเด่นเป็น
สำคัญกลางสระใหญ่กว้างขวาง. ก็แต่ละคอกบัวอย่างที่กามนิค
สถิตินีสีทนากการ ย่อมมีอยู่ไสวในสระไพศาลเหลือคณนา ทรง
สีสดฐานต่างกันตามเวลาช้าหรือเร็วที่บังเกิด เพราะเป็น
ผลบุญอันประเสริฐแห่งกัลยาณชน ขึ้นไปอุบัติกอยท่าเจ้าของ
เมื่อถึงคราว บ้างแดง บ้างเขียว บ้างขาวที่เพิ่งผลิตแต่ยังตูม
อยู่ก็มากมี, ชนิดขยายกลีบเต็มที่แล้วเหมือนอย่างดอกซึ่ง
กามนิคหนึ่งอยู่ ก็นับไม่ถ้วน, แต่ละดอกล้วนมีสุขุมสรีระทรง
พัศตราภรณ์งดงามอร่ามตา ปรากฏอินทรีย์ไหลออกมาจากกลีบ
บัวบาน.

ณ พื่นชานคลังอันลาดเอนขึ้นไป เป็นลานหญ้าผืนใหญ่
ราบรื่นจีเขียว ระตะกาดด้วยไม้ดอก บ้างกอบ้างชะลุค
เรียวสารพัศพรพรรณ ชูช่อบุปผชาติเป็นชั้น ๆ สลับสีสดชคช้อย
อรชร เสมือนรัตนากกรองแก้วมณี บรรคาศีหลากประหลาด
ในมนุษย์โลกทั้งใหญ่น้อย และมาลอยขึ้นไปรวมสตอน ณ ลาน
นั้นแลสล้าง แต่ทว่าความเข้มแข็งกะด้างแห่งดอกไม้จุก
ลักษณะที่มนุษย์รู้อยู่เต็มที มาเป็นของอ่อนละมุนแมนสำสันทน
นิ่มน่าน่าสัมผัส ส่งกลิ่นอบอวนหวานหอมจดยิ่งกว่าความหอมแห่ง

นำหอมวิเศษที่บรรจุไว้ในภาชนะแก้วเจียรระโน และทรงความหอมตามธรรมชาติดอกไม้อันสดชื่นบริบูรณ์ทุกประการ.

ถัดชายคลั่งปานว่านिरมิตไฉน และมองเลยขึ้นไปก็
ทวี่ความเปลิดเปลินมีรูเบือ มีป่าไม้เป็นชนิดไปทางเหนือ
สะพริบพรั่งด้วยพฤกษชาติดาษดา มียอดเยี่ยมฟ้า บ้างใบหนา
เป็นพุ่มใหญ่ บ้างสูงเรียว มีใบเขียวอย่างมรกตสดสะอาดเย็น
นัย้เตา บ้างแตกดอกออกช่อตามสาขาคู่คั้งควมณี เชิดแก่น
เป็นช่อ ๆ บ้างที่โคนไม้เข้ารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วยกแหวก
เป็นช่องเป็นแนวทางในกลางวนันดร แลเห็นโล่งโปร่งตลอด
ตอนไปกระทั่งถึงภูเขานั่งงามยวนตายวนใจเหลือพรรณนา กอปร
ด้วยแก้วมณีศิลาอ่อนขาวสะอาด มีพรรณไม้ต้นเตี้ย ๆ ขึ้นเป็น
พืดเพียงว่าอากาศเป็นผืนผ้าม่านเฝ้าบาง มีบุปผชาติเป็นดอก
ดวงปกคลุมอยู่. แต่ในที่ตอนหนึ่ง อันเว้นว่างจากสุมทุมพุ่ม
ไม้และหินผาปานว่าจะแหวกทางไว้ให้แก่กัน, ที่ตอนนั้นคือ
แม่น้ำมีกระแสไหลเอื่อย ๆ เป็นทางไป คล้ายแสงดาวเตียรดาษ
ในท้องฟ้า ทอดลำลงไปสู่สระมหามณฑล.

เบื้องบนแดนอันตระการ เป็นท้องฟ้าโค้งคล้ายครอบ
ไว้ด้วยเพดานสีน้ำเงิน ซึ่งค่อยจัดเข้าเมื่อถึงตอนขอบฟ้า. และ
ภายใต้ขอบฟ้าครอบนี้ มีก้อนเมฆสีขาวสะอาดเป็นเงินยวง

กัณน้อย ๆ ห้อยย้อยเป็นกลุ่ม ๆ เกล็ดนคัตนัมพร แต่ละกัณมี
 อปสรทรงโฉมวิลาสสถิตเอนอิงขับสังคีตทิพยดนตรี, เสียง
 ไพเราะเสนาะมี หวานซ่านคะครัมไปทั่วแดนนี้.

อันบนท้องฟ้า หามีดวงสุรย์ส่องแสงไม่, อันที่จริงก็
 ไม่จำเป็นต้องมี. เพราะที่กัณเมฆ, ที่เทพอัปสร, ที่ภูเขาละ
 คอกไม้, ที่น้ำและดอกบัว, ที่พัศตราภรณ์ของผู้อยู่ในแดนนี้,
 ตลอดจนดวงหน้าเทพบุทคล, ล้วนมีรัศมีฉายแสงสว่างรุ่งเรือง
 ยิ่งกว่าแสงสุรย์แต่ว่าไม่บาดตา. ทั้งอากาศที่อบอุ่น ก็มีละออง
 น้ำอันหอมชื่นมาปรุงโปรย โขยให้สดชื่นรื่นเริงสำราญใจ, ซึ่ง
 ในมนุษย์พิภพหาที่เทียบเปรียบไม่ได้.

เมื่อกามนิตค้อยรู้สึกคุ้นกับอารมณ์ในสุคติภูมิอันสง่างามนี้
 สว่างความพิศวงงงงวย มีความรู้สึกเป็นปกติแล้ว, มองดูเหล่า
 ผู้อันอันมีลักษณะคล้ายกับตน ซึ่งนั่งอยู่บนบัลลังก์ในดอกบัว
 ที่ลอยอยู่, ก็สังเกตเห็นว่าผู้ที่มีเครื่องนุ่งห่มแดงเป็นเทพบุตร
 ส่วนที่นุ่งห่มสีขาวเป็นเทพธิดา พวกที่นุ่งห่มเป็นสีน้ำเงินก็มีบ้าง
 แต่ว่าเป็นชายก็มีหญิงก็มาก; ทิพยบุทคลเหล่านี้ล้วนอยู่ในวัย
 หนุ่มสาวหงน ^{๕๕} และดูเป็นผู้มีใจดีทั่วไป.

ผู้อยู่ใกล้กามนิตผู้หนึ่งสวมเครื่องสีน้ำเงิน มีกิริยาอาการ
 แสดงว่าน่าจะปราศรัยเป็นมิตรกันได้. กามนิตก็เกิดความกระ

หายที่จะสนทนาค้วย จึงคิดว่า “นี่เราควรจะได้ถามผู้มีสุขคน
นั้นดีหรือไม่หนอ? เพราะอยากรู้เหลือเกินว่าเวลานี้เราอยู่
ที่ไหน.”

ทันใดนั้น กามนิต เกิดความประหลาดใจเป็นที่สุด
เพราะมีคำตอบ ซึ่งไม่ปรากฏเสียงหรืออาการเคลื่อนไหวแห่ง
ริมฝีปากของผู้สวมเครื่องสีน้ำเงิน ว่า

“คุณก่อนผู้ณทุกข์ ท่านนี้อยู่ในสวรรค์สุขชาวดีแดน
บรมสุข.”

กามนิต เผลอตัวนึกถามต่อไปว่า “คุณก่อนท่านผู้ทรง
บริสุทธิยิ่ง เมื่อข้าพเจ้าลืมหาค้น ก็ได้เห็นท่านที่นั่งอยู่ในที่นั่ง
แล้ว. ท่านลืมหาค้นในคราวเดียวกับข้าพเจ้า หรือว่าอยู่ที่นี้มา
นานแล้ว?”

“ข้าพเจ้าอยู่ที่นี้มานานจนจำไม่ได้. ถ้าไม่ได้เห็นดอก
บัวบานและมีผู้เกิดมาใหม่อยู่เนื่อง ๆ และถ้าไม่ได้กลิ่นหอม
แห่งดอกปาริชาติ ข้าพเจ้าก็คงเชื่อว่าได้มาอยู่นับเวลาเป็น
อนันตกาลแล้ว.”

“กลิ่นหอมอะไรนะ ที่ท่านกล่าว?”

“ท่านจะพบและทราบเองในไม่ช้า, ปาริชาติ เป็น
ต้นไม้น่าพิศวงยิ่งใหญ มีอยู่ในสวรรค์นี้.”

เสียงดนตรีทิพย์แห่งนางเทพอัปสร ซึ่งฟังเหมาะเจาะ เข้ากับการสนทนาที่ปราศจากปากพูดนี้จริง ๆ เป็นเสียงที่คอย ฉะสนารับให้เข้ากับจังหวะสนทนาทุกประโยค กระทำให้การ ไล่ตามและตอบมีความหมายเข้าใจลึกซึ้ง: อันวจาสามัญมิ สามารถจะทำได้. เป็นเหตุให้กามนิตนึกสาวถึงความหลังได้ เเง ๆ แต่ก็ไม่สามารถจะระลึกได้ตลอดอยู่ที่, ได้หยุดนึกไป กระจูหนึ่งแล้วก็นึกพูดว่า “สิ่งที่น่าพิศวงยิ่งใหญ่คือสิ่งไหน ? ข้าพเจ้าคิดว่าบรรดาสิ่งน่าพิศวงทั้งหมดซึ่งมีอยู่ที่นี่ อะไรไม่น่า พิศวงที่สุดเท่ากระแสน้ำธารอันงามที่ไหลลงสู่สระของเรา.”

เทพบุตรเครื่องน้ำเงิน— “คงคาสวรรค์.”

กามนิต นึกพูดคล้อยตาม คล้ายความฝันว่า “คงคา สวรรค์,” แล้วเหมือนจะนึกถึงความหลังขึ้นได้, แต่แล้วเค้า เงื่อนก็กลับหายไปหมด นึกไม่ออก. เสียงดนตรีทำให้ซาบซึ่ง คล้าย ๆ จะนึกได้, แต่แล้วก็เลื่อน ๆ ไป.

๔๑ ยลบล้าม

การต้อนรับแห่งชาวสวรรค์

ขณะนั้น กามนิต อ้าปากกว้างตกตะลึง ้วยเห็นกายทิพย์ซึ่งสวมเครื่องขาวอยู่บนดอกบัวไม่สู้ห่างไกลนั้น ดูเหมือนเจริญสูงขึ้นทันที, พัสตราภรณ์ซึ่งพับซ้อนกันเป็นกลีบเป็นมุมค่อยเลื่อนลงจากบ่ามากองอยู่จนถึงขอบชายที่เป็นทอง, ส่วนร่างในเวลานั้นไม่กะทบถูกต้องกับกลีบบัวอีกต่อไป ค่อยเลื่อนลอยออกจากสระไปสู่ฝั่ง หายไปในระวางหมู่ไม้.

กามนิต นึกว่า “ช่างน่าทูลจริงหนอ! ูๆ ก็ง่ายไม่เห็นมีอะไรติดขัด แต่ว่าทำเข้าจริงเห็นจะยากไม่ใช่น้อย. ไฉนเราจะเรียนรู้วิธีไปอย่างนั้นได้บ้าง?”

เสียงเทวดาเครื่องน้ำเงินที่เคยพูดกัน บอกว่า “เป็นอยู่แล้วนี่, ถ้าท่านผู้เฒ่าทุกข์ปรารถนาที่สำเร็จผล.”

ทันใดนั้น กามนิต รู้สึกว่าเหมือนมีอะไรยกตัวให้ลอยขึ้น แล้วลิวคว้าง ๆ ข้ามสระไปสู่ฝั่ง ในไม่ช้าก็ไปถึงท่ามกลางแดนต้นไม้, กามนิตมองไปดู ไม่ว่าจะเฝ้ามองเห็นในทางใด

ตัวก็ลอยไปทางนั้น จะให้เร็วหรือช้าได้ตามประสงค์. ได้เห็น
 สรรบ์อื่น ๆ มีความงามสมเสมอกับสระที่ตนได้เห็นมาแล้ว, ได้
 เร่ร้อนไปตามสุ่มทุ่มพุ่มไม้ที่น่าเที่ยว. มีนกสีต่าง ๆ จับอยู่ตาม
 กิ่ง ส่งเสียงร้องวิเวกหวานประสานกับเสียงกะเส้าเบา ๆ ของ
 ยอกไม้เมื่อลมโยก กามนิท ลอยเลื่อนไปตามหุบเขาอันเตี้ย
 คายด้วยดอกไม้ มีเนื้อทรายลำพองกะโตโตโลดเต้นตามสบาย
 ไม้ต้นกล้วยกามนิทเลย. กามนิท เลื่อนลอยต่อไป ในที่สุดลด
 ตัวลงยังไหล่เขาที่ลาดเต้าน้อย ๆ. ระวังต้นไม้กับพุ่มไม้ซึ่งกำลัง
 มีดอก กามนิท เห็นสระน้ำส่องแสงเลื่อมพรายอยู่รอบดอกบัว
 ขนาดใหญ่. บนดอกบัวมีผู้เสวยสุขสถิตอยู่ก็หลายดอก, แต่ที่
 บานเต็มที่แล้วก็ยังมีมาก ซึ่งมีผู้สถิตประจำอยู่ในที่นั้น.

ขณะนั้นเห็นได้แจ้งว่าเป็นความบันเทิงสุขอยู่ทั่วไป. พอ
 เวลาสายต้นหิมหฤศุเปลี่ยนเป็นคำมิตลงแล้ว, เหล่าหิงห้อย
 บินวับ ๆ แวม ๆ อยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ บ้างบินรอบ ๆ ตามพุ่มไม้
 แลพรราวตา. ณ บริเวณเหล่านี้ ผู้เสวยสุขเตร็จเตร่แต่ลำพังบ้าง
 จับคู่หรือรวมกันเป็นหมู่บ้าง ไปตามสุ่มทุ่มพุ่มไม้หรือขอบ
 ไหล่เขา. ในขณะเดียวกันนี้ สามารถจะมองดูกิริยาหน้าตาของ
 พวกเหล่านั้น ว่ากำลังสนทนาร่าเริงกันโดยมิต้องออกเสียง.

กามนิต มีอาการชุ่มชื้นใจ แต่กะตากาย คล้ายความฝัน. ในขณะที่ทอดทัศน์การภาพอันบันเทิงเหล่านี้ จนรู้สึกขุ่นเป็นลำดับ ใครจะสนทนาปราศรัยกับผู้เสวยสุขเหล่านี้บ้าง.

พอนึกก็ทันทีที่มีผู้พากันมาปราศรัยทักทายกามนิตด้วยกิริยาอาการอันอ่อนหวาน ในฐานะที่เป็นผู้มาใหม่ และเพิ่งตื่นขึ้นจากภวังค์.

กามนิต ประหลาดใจมาก, สอบถามว่าเป็นใจในเรื่องที่ตนมานี้ จึงทราบได้ทั่วไปในแดนสุขาวดี.

“ก็เพราะ เมื่อบัวดอกโตบาน ดอกบัวอื่น ๆ ที่ในสระแห่งสุขาวดีก็เคลื่อนไหว. พวกที่อยู่แล้วทั้งปวงก็รู้สึกกันทั่วว่ามีผู้ตื่นขึ้นมาเสวยสุขอยู่ด้วยผู้หนึ่ง,”

“ที่ท่านทราบได้อย่างไร ว่าข้าพเจ้าเพิ่งมาใหม่?”

เหล่าผู้ที่ลอยร่อนอยู่ รอบตัวกามนิต ก็ยิ้มอย่างน่ารักใคร่ตอบว่า—

“เพราะท่านยังไม่ได้เป็นผู้ที่ตื่นแล้วอย่างบริบูรณ์ เหตุด้วยท่านมองดูพวกเรา มีอาการคล้ายผู้เห็นรูปในความฝัน หวังเกรงว่าสิ่งที่ได้เห็นจะสูญหายไปทันทีที่ทันใด แล้วจะกลับเห็นแต่สิ่งอันเป็นสฤตสรีระที่เคยเห็นมาแต่ก่อนอีก.”

กามนิต สิ้นศีรษะ - “ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจ: รูปใน
ความฝันคืออะไร?”

เทพธิดาเครื่องขาวผู้หนึ่งตอบว่า “เพราะยังไม่ได้ไป
ที่ต้นปาริชาติ.”

“เปล่า, ยังไม่ได้ไปที่นั่น. แต่ก็ได้อินมาแล้ว เพื่อน
ในสระที่อยู่ใกล้ข้าพเจ้าเคยบอกถึง ว่าปาริชาตนั้นเป็นต้นไม้
ประหลาด. มีอะไรหรือที่ต้นไม้?”

พวกเหล่านั้นต่างยิ้มมีอาการเป็นนัย มองดูกันแล้วสิ้น
ศีรษะ.

“ข้าพเจ้าอยากไปที่นั่นเสียทันทีจริง ๆ. จะไม่มีใครช้
ทางให้ไปบ้างหรือ?”

“เมื่อถึงเวลาแล้ว ท่านก็หาทางไปถูกเอง.”

กามนิต เอามือทาบหน้าผาก หวนถึงความหลังและ
พูดทวนซ้ำ ๆ:

“ยังมีสิ่งประหลาดที่ฉันได้บอกอีกอย่างหนึ่งอยู่แค่นั้น
— — — อ้อ! นึกออกแล้ว คือ กงคาสวรรค์ ซึ่งมีกระแสไหล
ลงมาเลี้ยงสระของเราอยู่. ของท่านก็เช่นเดียวกันมิใช่หรือ?”

เทพธิดาเครื่องขาวชี้ไปที่แม่น้ำน้อย แลเห็นน้ำใสขาว
ไหลลดเดียวไปตามไหล่เขา แล้วหักวกไปสู่สระ:

“ที่นั่นแหละเป็นที่เลี้ยงน้ำในสระ สายน้ำอย่างนี้มีจำนวนนับไม่ถ้วน ผ่านระกะไปในแดนเหล่านี้. และที่ท่านเห็นอยู่ที่นี่ก็เป็นกระแสน้ำหนึ่ง แต่ว่าเป็นสายขนาดใหญ่สักหน่อย. ส่วนคงคาสวรรค์สายใหญ่นั้น โอบรอบแดนสุขาวัตีทั้งหมด.”

“ท่านเคยเห็นเหมือนกันหรือ?”

เทพธิดาเครื่องขาสันคีระชะ

“ถ้าเช่นนั้น ไปดูไม่ได้หรือ?”

“อ้อ! ไปก็ได้. แต่พวกเรายังไม่มีใครไป. นอกจากนี่ก็อาจจะไปทำไมกัน? เพราะคงไม่ตรงมายังไปกว่าที่นี่. ผู้ที่เคยไปแล้วมีหลายท่าน แต่ไปหนหนึ่งแล้ว ก็ไม่คิดใจไปอีก.”

“เพราะอะไร?”

เทพธิดาเครื่องขาสันคีระชะ — “ท่านที่ทรงเครื่องแดงนั้น อยู่เกือบทางฝั่งโน้น เคยไปครั้งหนึ่งแต่ไม่นานมาแล้ว. ลองถามดูหรือว่าได้ไปถึงฝั่งคงคาอีกหรือไม่.”

เทพบุตรเครื่องแดงตอบทันทีว่า “ไม่ได้ไปอีกเลย.”

“เพราะอะไร?”

“ก็ไปเองเกิด, แล้วก็ทราบเอง.”

“เราพากันไปหรือ? ข้าพเจ้าจะลองไปกับท่าน.”

“ข้าพเจ้าก็อยากไป แต่ไม่ใช่เวลานี้.”

ตรงสุมทุมดักไป มีผู้เสวยสุขเลื่อนลอยมาอีกหมู่หนึ่ง
 ลอยกันมาเป็นแถว เลี้ยวพุ่มไม้ที่ในทุ่ง ผู้ที่อยู่สุดท้ายทรงเครื่อง
 ส่นำเงินอ่อน ยื่นมือมาจับเทพธิดาเครื่องขาว. ส่วนเทพธิดา
 เครื่องขาวยื่นมือมาเชยให้กามนิตจับอีกค่อหนึ่ง.

กามนิต ยิ้มแสดงความขบใจ แต่สั่นศีรษะน้อยตอบว่า—

“ข้าพเจ้ายังต้องการเป็นผู้ที่อยู่ก่อน.”

“ก็จริง จะได้พักผ่อนและคืนให้สนิทเสีย. เวลานี้ขอลา
 ไปที” ว่าแล้วเทพธิดาเครื่องขาวก็เลื่อนลอยตามเทวดาเครื่องสี
 น้ำเงินอ่อนเป็นลำดับรับทอดค่อ ๆ กันไป.

ส่วนผู้อื่นที่ไม่ได้เข้ารับทอดค้วย ก็แสดงอาการลาอัน
 ราบรื่น แล้วเลื่อนลอยไป เพื่อปล่อยให้กามนิตมีความสงบใจ
 แต่ลำพังผู้เดียวไปก่อน.

๘๑

ยสบส

ต้นปาริชาติ

กามนิต มองตามพวกเหล่านั้น และเลื่อนลอยไปแล้ว
ก็ให้พิศวงในสิ่งที่น่าพิศวง:

“สิ่งต่าง ๆ ทุกอย่าง ณ ที่นี้ ซึ่งรู้สึกรู้ว่าแปลกประหลาดมากเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผลเป็นไฉนหนอ? ถ้าว่าเราเป็นผู้ที่อยู่ในที่นี้ ก็เหตุไรสิ่งต่าง ๆ ทุกอย่างจึงดูไม่เหมือนธรรมดา? ได้เห็นสิ่งใดชิ้นใหม่ทุกคราวไป ก็ทำให้ประหลาดใจจนสนเท่ห์เสมอ, เช่นกลิ่นหอมอะไรที่ผ่านมาเดี๋ยวนี้ หอมผิดกว่ากลิ่นดอกไม้อื่นซึ่งมีอยู่ในที่นี้ กลิ่นหอมยิ่งชวนให้สูด แต่ทำให้ปั่นป่วนใจ. กลิ่นนี้มาจากอะไรหนอ? และตัวเราเล่าก็มาจากไหน? รู้สึกว่าเพิ่งมาอยู่เป็นเวลาได้ครู่เดียวเท่านั้น. หรือว่ามีชีวิตขึ้น, แต่ทว่ามีมาจากไหน? และเพราะอาการอย่างไรจึงมาอยู่ที่นี้?”

ขณะ กามนิต คิดถึงปัญหาเหล่านี้ ร่างกายเลื่อนลอยไปโดยตนเองไม่สังเกตรู้สึก. เลื่อนลอยขึ้นจากทุ่ง ลอยสูงขึ้น

ทุกที แต่ไม่ได้ไปในทางที่ผู้อื่นไป. ครั้นลอยขึ้นไปในช่อง
 ระวางยอดเขาแห่งหนึ่ง ได้กลิ่นหอมอย่างใหม่และอย่างแรง.
 แต่ กามนิต ยังเลื่อนลอยขึ้นสูงต่อไป. ผ่านพันภูเขาไป, รู้สึก
 ว่าภูมิประเทศทรมามความงามลงไปบ้าง ดอกไม้ที่เตียรดาชก็
 น้อยลง สุ่มทุมพุ่มไม้แน่นหนาทึบเข้า หินผาไม่สู้น่าดู ช้ำสูง
 เก้งก้างกว่าเก่า มีเนื้อทรายกำลังกินหญ้าเป็นฝูง ๆ แต่ผู้แสวง
 สุขในที่นี้ มีน้อยจำนวน และมักจะอยู่โดดเดี่ยว.

หุบเขาที่กามนิตผ่านไปค่อยแคบเข้า ในที่สุดเป็นซอก
 ผา, ถึงตรงนี้ก็กลิ่นหอมยิ่งจัดขึ้น. ลีว ๆ ลอยต่อมาโดยเร็ว,
 หินผาที่ผ่านมากี่ลู่โล่ง และสูงขึ้นทุกทีคล้ายกับเป็นกำแพง
 กั้นไว้จนมองไม่เห็นช่องทาง.

ครั้นแล้วช่องเขาก็เลี้ยวหักมุมสองสามแห่ง และใน
 ทันใดนั้นก็เป็นช่องว่างขึ้น. คุบริเวณรอบตัว เห็นเป็นหุบ
 เขาเล็ก มีหินผาสะกดกันไว้ด้วยยอดสูงลิบลับดูเหมือนจกดขอบ
 สวรรค์. กลางหุบเขามีไม้ประหลาดต้นหนึ่ง ลำต้นและกิ่งเรียบ
 รื่นเป็นสีแดงดั่งแก้วประพาล ใบแกมเหลืองแก่มีดอกแดงเข้ม
 ส่งสีรุ่งโรจน์ราวกับจะลุกไหม้.

เหนือยอดชะง่อนผาและยอดต้นไม้ นั้น เป็นท้องฟ้าสี
 น้ำเงินแก่ จะหาเมฆสักก้อนก็ไม่มี เสียงทิพยดนตรีไม่แล่นมา

ถึงได้พอ. แต่ว่าในอากาศยังสะท้อนอยู่ ประหนึ่งว่าเป็นกะ
เส็นกะสายของคลื่นเสียงดนตรีที่เคยได้ยินมานานแล้ว แต่ระลึก
เสียงได้ราง ๆ.

ในหุบเขานั้น มีสัตว์ราก็เพียงสาม คือสีน้ำตาลแก่ของ
ท้องฟ้า สีเขียวของหิน และสีแดงประพาดของต้นไม้, และมี
กลิ่นหอมเป็นกลิ่นเดียว กลิ่นหอมอันน่าพิศวงไม่เหมือนกลิ่น
หอมอื่น ๆ เป็นกลิ่นมาจากดอกไม้สีแดงจัด ซึ่งเท่ากับคู่ตึง
ให้กามนิตมา.

ในทันใดนั้น ลักษณะประหลาดแห่งกลิ่นหอมก็เริ่ม
สำแดงอาการ กล่าวคือ ขณะกามนิตสูดกลิ่น ซึ่งตลบฟุ้งอยู่ทั่ว
หุบเขานั้น, ความรู้สึกกระตึกเรื่องหนหลังได้คุ้ยเล่นพรูเข้าสูใจ
โดยเร็ว ทำลายทะเลผ้ามีดที่กำบังไว้ ตั้งแต่ต้นชั้นในสระ
จนบัดนี้.

กามนิต ระลึกถึงความ เป็นไปในอดีตได้ตลอด :

เห็นห้องในบ้านชายชั้นหม้อ ซึ่งตนเคยนั่งสนทนา
กับพระภิกษุองค์หนึ่ง. เห็นตรอกในกรุงราชคฤห ซึ่งตนกำลัง
วิ่งรีบเร่งไป. เห็นโคมาชวิด. เห็นภาพของคนที่ตกใจมามุ่งดู
ตน รวมทั้งเหล่าพระภิกษุนั่งห่มสีเหลือง เห็นป่าและถนน
หนทางในระแวกบ้านที่ตนผ่านจาริกมา. เห็นภคฤหาสน์อัน

โอฬารของตน. เห็นภริยาทั้งสอง. เห็นเหล่านางคณิกาในกรุง
อุชเชนี. เห็นพวกโจร เห็นสุขุมพุ่มไม้พระกฤษณ. เห็น
ถ่านอโศก และวาสิฏฐี. เห็นบ้านบิคา. เห็นห้องของลูก.

ถัดจากชาติที่ติดต่อมา^{นี้} ระลึกเห็นชาติเหนือ ๆ ^{ขึ้น}
ไปโดยลำดับในชาติใกล้ ๆ พอเห็นชัดเจต^{นี้} แต่ที่ห่าง ๆ ออก
ไปเป็นรั้ว ๆ เลื่อน ๆ ลงทุกที จนไกลลิบก็เห็นเป็นกลุ่มเดียว
ไม่สามารถแบ่งเป็นชาติ. ๆ ได้ เปรียบเหมือนต้นไม้สองฟาก
ถนนนอกเมือง ที่ใกล้เห็นจะแจ้งที่ละต้น ที่ถัดไปก็เห็นจาง
ออกไปจนในที่สุดเห็นเป็นทิวพีดติดกันหมด.

ตอน^{นี้} ความคิดกามนิตก็หมุนวน. และในทันใดนั้น
รู้สึกตนมาอยู่ในชอกหินอีก มีลักษณะดังใบไม้ที่ถูกลมพัดลอย
คว้าง ๆ เพราะกลิ่นหอมแห่งดอกปาริชาติ ไม่มีใคร ๆ ทนสุด
ในครั้งแรกได้นาน. ความนึกที่จะรักษาตน ในขณะ^{นี้}ที่รู้สึกวิง
เวียนในคราวแรก เป็นเครื่องช่วยให้พ้นจากที่นั้นไป.

สักครู่หนึ่ง เมื่อกามนิตเลื่อนลอยเจี๊ยบ ๆ มาในหุบเขา
ที่กว้างใหญ่ ก็รำพึงว่า “บัดนี้เข้าใจแล้ว ว่าทำไมเทพธิดา
เครื่องขาวจึงได้กล่าวเป็นที่ว่า เราเห็นจะยังไม่ได้ไปที่ต้นปาริ
ชาติ และเวลานั้นจึงยังไม่เข้าใจคำที่เขาพูดถึง ‘รูปที่คล้าย
ความฝัน, แต่บัดนี้รู้แล้ว เพราะเราก็ได้เห็นเป็นเช่นนั้น

ชาติก่อน. และก็ยังรู้ด้วยว่า เพราะเหตุอะไรเราจึงมาอยู่ที่นี้. เราปรารถนาจะไปเฝ้าพระ พุทธ เจ้า ที่สวน มะม่วง จังหวัด ราชคฤห์. แต่ความปรารถนานั้นไม่สำเร็จประสงค์ เพราะต้องเสียชีวิตไปในปัจจุบันทันด่วน. อาศัยกุศลเจตนาที่มีความปรารถนาดี จึงส่งผลขึ้นมาในแดนบรมสุขชั้นนี้ เสมอได้เฝ้าอยู่แทบพระบาทมุลพระพุทเจ้า. และเมื่อตายก็ได้ยึดเอาพระคุณไว้แล้ว. เหตุฉะนั้น การที่เราจรรีกแสวงบุญก็เป็นอันไม่ไร้ผลเลย.”

ในไม่ช้า กามนิต กลับมาถึงสระ ลงสู่คอกบัวแดง อันเป็นที่สถิตของตน เสมือนนกคืนมาสู่รังจะนั้นแล.

ยัสสหา

บัวบาน

ทันใดนั้น กามนิท รู้สึกดูเหมือนว่ามีชีวิตอินทรีย์อย่างหนึ่งเคลื่อนไหวอยู่ที่พื้นสระ, มองดูน้ำใสปานแก้ว เห็นอะไรเป็นเงา ๆ ชยับเขยื้อน น้ำเดือดพล่านพุ่งเป็นฟองปุดโต ๆ. ปรากฏดอกบัวแดงขนาดใหญ่ พุ่งสูงลอยอยู่เหนือน้ำ คั่งว่าปลาผูกแล้วกะโดดขึ้นมาว่ายลอยอยู่. ที่ผิวหน้าเป็นลูกคลื่นขึ้นลงขยายปริมาตรแผ่กว้างออกไปทุกที แล้วก็สงบลงเคลื่อนไหวเพียงริ้ว ๆ เป็นแสงแวววาวราวกับน้ำเพชร, ฉายเอาเงาแห่งดอกบัว เสื้อผ้าและวงพักตร์ของผู้เสวยสุขลงไปเป็นรูปจำลองเห็นวาบ ๆ แวม ๆ.

ส่วนกามนิทเองก็ให้มีใจตื่นเต้นวับ ๆ วาบ ๆ ราวกับจะได้พบปีติสุขของวิเศษ, ได้หันไปตามเทวดาเครื่องน้ำเงินที่อยู่ใกล้ ๆ ว่า “นี่เกิดอะไรกัน?”

“ลึกลงไปข้างล่าง ในมนุษย์โลกอันมีศรัทธา มีมนุษย์ผู้หนึ่งตั้งจิตต์ปรารถนามุ่งมาเกิดในแดนสุขาวดีที่นี้อีก. เราควร

คอยดูว่าดอกบัวนั้น จะงามที่อยู่จนกระทั่งบานบริบูรณ์หรือไม่. เพราะมีมนุษย์หลายคนที่มีงุ่นง่านบรมสุขอันบริสุทธิ์นี้ แต่มีสามารถจะอยู่ได้ตั้งปรารภณา, ซ้ำตรงกันข้าม เข้าไปติดอยู่ในบ่วงค้นหาความร่าเริงกระหายซึ่งถอนไม่ออก ตกเป็นเหยื่อในกามคุณ มีกิเลสมลทินเครื่องเศร้าหมองในโลกร้อยรัดไว้. เป็นเช่นนั้นแล้ว ดอกบัวนั้นย่อมเหี่ยวแห้งไป ในที่สุดก็อันตรธาน. ครึ่งนี้ตามที่ท่านเห็นอยู่ เป็นวิญญานผู้ชาย จะถือปฏิสนธิ. แต่วิญญานของเพศนี้ มักจะมาปฏิสนธิในทางสวรรค์ ใต้น้อย เพราะเมื่อมีชีวิตอยู่ในโลก มักประพฤตินในทางอบายมุขทุจริตล่วงเบญจเวรเป็นอาทิ เหตุผลในข้อนี้ มีอยู่ที่จำนวนผู้ทรงเครื่องขาวและแดง ซึ่งท่านจะสังเกตเห็นได้ว่า แม้มีจำนวนไล่เสียกัน, แต่ในหมู่ผู้ทรงเครื่องสีน้ำเงินอ่อนนั้น จำนวนผู้หญิงมากกว่าจำนวนผู้ชายหลายเท่านี้."

กามนิต ได้ฟังคำอธิบายอย่างนี้ รู้สึกใจสั่นผิตปกติ คุประหนึ่งว่าความสุขและความทุกข์เข้ามาระดมกัน. ตาเพ่งดูดอกบัวซึ่งยังไม่ได้บาน คล้ายกับจะตีข้อปริศนาอะไรจะนั้น, แล้วถามว่า "เมื่อดอกบัวตูมที่ข้าพเจ้าถือปฏิสนธิ กำลังแผ่^๕ ขนมาเห็นหน้าในครั้งแรก, ท่านจำได้หรือไม่ว่ามีอาการอย่างไรบ้าง?"

“จำได้ที เพราะโผล่ขึ้นมาพร้อมกับดอกขาว ซึ่งท่านกำลังเหม่อมองอยู่เดี๋ยวนี้. ข้าพเจ้าได้เฝ้าดูดอกบัวคุณตลอดมา บางครั้งก็ให้มิใจหัวนี้ ๆ. เพราะเมื่อดอกบัวของท่านโผล่ขึ้นมา เหนือหน้า ในไม่ช้ามีอาการเหี่ยวเหาบว่า จะกลับจมลงไปอีก, แต่ครั้นแล้วก็กลับฟื้นขึ้น คราวนี้สดใสดีกว่าคราวแรก, แล้วเจริญขึ้นเป็นลำดับจนบานอย่างงดงาม, ส่วนดอกขาวนั้นเจริญช้า ค่อยเจริญทีละน้อย, พอจวนจะถึงเวลาบาน ก็เหี่ยวลง คล้ายถูกหนอนบ่อนไส้, แต่แล้วก็กลับฟื้นขึ้นโดยเร็ว และบานงามอย่างที่ท่านเห็นอยู่ต่อหน้าบัดนี้.”

กามนิต ได้ฟังดังนั้น บังเกิดปีติซาบซ่านดูเหมือนว่า แต่เดิมมาตนได้อยู่ในที่อันเต็มไปด้วยทุกข์ ครั้นหลุดมาบัดนี้มีความเบิกบานเฟื่องฟูใจอยู่รอบข้าง. เมื่อเพ่งมองดอกบัวขาว ซึ่งกำลังขยายกลีบดอกทุกที จนกลีบนอกห้อยลงมาเรี่ยน้ำ บานแผ่แผ่ดูงดงามอยู่รอบท่าน, ขณะนั้น ได้เห็นรูปวาสิฏฐี สถิตอยู่กลางดอกบัว ดวงตาลืมโต มีดวงหน้าอันเปล่งปลั่งยิ้มแย้มน่ารัก ชะม้ายตามาประสพตากามนิต.

ในเวลาเดียวกันนั้น กามนิต และ วาสิฏฐีก็กางมือเข้าหากัน. แล้วจูงมือพากันเลื่อนลอยออกจากแดนสระไปสู่ฝั่ง.

กามนิต สังกเกตเห็นวาสิฏฐีว่ายังระลึกความหลังจำคนไม่ได้. ที่หันมาหาตนก็มาทางไม่รู้สักตัว เท่ากับดอกทานตะวัน ที่หันหาดวงตะวันฉะนั้น. วาสิฏฐีจะจำได้อย่างไร เพราะผู้ถือปฏิสนธิในแดนนี้ เมื่อมีความรู้สึกในครั้งแรก ที่จะระลึกจำความหลังได้ทันทีนั้นไม่ได้. ถึงแม้จะเห็นหน้ากัน ก็ระลึกได้ราว ๆ จับไม่ได้มัน เพียงแต่เลื่อน ๆ แล้วก็หายไป คล้ายกับที่กามนิตเองได้ยินพูดถึงแม่คงคาสวรรค์ในครั้งแรก.

กามนิต ชี้ให้วาสิฏฐีดูแม่น้ำที่เห็นสกาหวาว และไหลลงสู่สระอย่างเจียบ ๆ

“อันน้ำขาวดั่งเงินยวงของแม่คงคาสวรรค์นี้ ย่อมหล่อเลี้ยงสระต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในแดนอันบรมสุขนี้”

“คงคาสวรรค์” วาสิฏฐี ออกอุทานดังนั้น เป็นที่ว่าจะซักถาม, แต่แล้วก็เขามือแตะหน้าผากนั่งอึ้ง.

“เราพากันไปที่ต้นปาริชาติเถิด.”

“แต่สุขุมทุมพุ่มไม้ที่ตรงนั้นงองามมาก เขากำลังมีการเล่นรื่นเริงกันอยู่” วาสิฏฐีชี้ไปเสียอีกทางหนึ่ง.

“แล้วค่อยไปที่นั่นทีหลังก็ได้. ในชั้นแรกเราควรจะไปที่คันทันปาริชาต เพื่อจะได้สูดกลิ่นหอมอันแปลกประหลาดให้ชุ่มชื่นใจเสียก่อน.”

วาสิฏฐี ยอมไปโดยดี คล้ายกับเด็กที่ผู้ใหญ่ให้สัญญาว่าจะให้ตุ๊กตาอย่างใหม่ ในเมื่อยังไม่ต้องการให้ไปเข้าฝูงเล่น. ขณะกลิ่นหอมเลือนลอยมา, คงหน้าวาสิฏฐี อึมอึมยิ่งขึ้นทุกที.

กำลังพากันมาถึงหัวเลี้ยวซอกเขา, วาสิฏฐีถามว่า “นี่ท่านจะพาไปไหน ไม่เคยรู้สึกตื่นเต้นใจเหมือนคราวนี้เลย. เมื่อก่อน ๆ นึกก็เคยตื่นเต้นใจอยู่บ่อย ๆ ได้เห็นท่านยิ้มทำให้ระลึกความหลังได้เงา ๆ คล้ายกับเมื่อตื่นขึ้นในที่แรก. นี่เห็นจะไปทางผิดเสียแล้วกรรมัง เพราะคุณเหมือนจะไม่มีทางไปได้ต่อไป?”

กามนิต ยิ้ม “ไปได้ ไปได้อีกไกล, วาสิฏฐียอกที่รัก. บางทีความที่พูดเมื่อกันจะระลึกขึ้นได้กรรมังในเวลาไหน?”

พอพูดซอกคำ ก็มาถึงหุบเขากว้างท่ามกลางหินผา. มีคันทันปาริชาตสีแดง และท้องฟ้าเขียวเป็นสีน้ำเงินแก่. ครั้นแล้วก็ไต่กล้าเหมอมกลบอบอวนอยู่รอบตัววาสิฏฐี.

วาสิฏฐี เอามือกดทรวงอก กล้ายกั๊บจะผ่อนลมปราณ
ที่หัวใจเต้นแรง ดวงหน้าเปลี่ยนจากปกคิอย่างรวดเร็ว. กามนิต
สังเกตเห็นว่า ถึงคราวที่นางจะระลึกความหลังในชาติก่อน ๆ
อยู่แล้ว.

ทันใดนั้น นางยกแขนขึ้น แล้วโผตัวลงแนบอุระ
กามนิต, ปากก็พูดว่า “กามนิต ยอดที่รัก.”

แล้วกามนิตก็ประ คอง พา วาสิฏฐี กลับ ไป ทาง ซอก เขา
โดยเร็ว.

ครั้นมาถึงทุ่งกว้างที่ร่มรื่นมีฝูงเนื้อทรายโลดเต้น, แต่
จะหามนุษย์สักคนเดียว เพื่อทำลายความวิเวกก็ไม่มี ทั้งสอง
ลอยลงหาที่พักอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่.

วาสิฏฐี เริ่มพูดขึ้นก่อนว่า “กามนิต ยอดรัก, นำ
ตงสารเธอจริง ที่ได้รับความทุกข์มาแล้ว ครังที่ได้ทราบว่
นั้นตกไปเป็นภริยาสาตาเคียร, เธอจะรู้สึกคิดเห็นเป็นอย่างไร
บ้าง?”

กามนิตเล่าให้วาสิฏฐีฟังว่า เรื่องที่นางตกไปเป็นภริยา
สาตาเคียรนั้น ไม่ใช่ทราบคำบอกเล่า, แท้จริงได้ไปเห็นด้วย

ตาเอง ที่ในกรุงโกสัมพี. ขณะกระบวนแห่ผ่านมา ได้เห็น
 ดวงหน้าวาสสิฐีมีแต่ทุกข์แสนสาหัส กระทำให้รู้สึกเชื่อแน่ว่า
 วาสสิฐีคงยอมตาม เพราะถูกผู้ใหญ่บังคับไม่สามารถจะขัดได้.

วาสสิฐีพูดว่า “ถ้าฉันไม่ถูกหลอกโดยได้รับหลักฐาน
 เป็นพยานแน่นแฟ้นบังคับให้ต้องเชื่อ ว่าเธอได้ถึงแก่ความ
 ทายเสียแล้ว. ก็เป็นไมยอมให้ใครในโลกบังคับได้.”

ครั้นแล้ว วาสสิฐี เริ่มย้อนเล่าเรื่องความหลัง.

๔๑ ยลัษหก

สร้อยแก้วตาเสือ

เมื่อเธอผู้เป็นสหายไปจากโกสัสมพีแล้ว, ฉันครองตน
อยู่ด้วยความเดือดร้อนลำเค็ญตลอดทั้งคืนวัน อย่างเดียวกับ
หญิงสาว ๆ ที่ตกอยู่ในคราวใช้หนักแห่งการครุ่นคิดถึงคู่รักจน
อัดแน่นในหัวใจ ชั่ววิตกทุกข์ร้อนในอันตรายอันจะมีแก่คู่รัก
ต่าง ๆ นานา ดังร้อยพันอย่างฉะนี้. เมื่อเธอจากไปแล้ว
ฉันก็รู้ไม่ได้ว่าเธอจะยังมีชีวิตอยู่ร่วมโลกหรืออย่างไร เพราะ
ได้ทราบว่าการที่เค็รทางไปเช่นนั้น ย่อมมีอันตรายมากอยู่
จนถึงในเวลานี้ ฉันก็ยังไม่กล้าตีโทษตนเอง ว่าที่เธอคือถึง
ไม่ไปพร้อมกับท่านราชทูตอันเป็นการปราศจากภัย เป็นเพราะ
ตัวฉันเองเป็นต้นเหตุห่วงเหนียวเธอไว้, เพราะถ้าไม่เช่นนั้น
ฉันจะได้ยึดถือเอาซึ่งความจำความระลึกอันหาค่ามิได้ครั้งกระ
นั้น ให้เป็นสมบัติทั้งหมดติดต่อมาได้ถึงปานนี้ ?

ครั้งกระโน้น เมื่อนี้จะได้โลมเล้าเอาใจให้หายความ
โศกระทมได้ ก็ชั่วครั้งคราวเท่านั้น. สหายที่ดีที่สุดและซื่อตรง

ที่สุดของฉันทันในเวลานั้น คือต้นไม้โคกซึ่งเราทั้งสองเคยยืนอยู่
 ควางต้นในคืนเดือนหงายคืนหนึ่ง เชื่อว่าเธอยอดที่รัก คงไม่
 ลืมถ้อยคำของนางทมยันตี ที่ฉันชักเอามากล่าวในขณะครึ่งกระ
 นั้น. ฉันเงยเศรตรคอยฟังเสียงใบโคก ที่สั่นไหวนับครึ่งไม้ถ้วน
 พยายามจะคุชโศกลางจากใบไม้ที่ร่วงหล่นและจากเงา และแสง
 สว่างที่เกิดมีขึ้นในเวลานั้น. ถ้าปรากฏเป็นอย่างที่ฉันคิดนึกไว้
 เองอย่างวิธีหมอดูเถื่อน, ก็ทำให้สบายใจไปชั่วเล่นหนึ่ง; ครั้น
 แล้วก็กลับเป็นทุกข์มีความวิตกยิ่งขึ้น: คิดเห็นเป็นลางร้าย
 ต่าง ๆ นานา ตามแต่จิตต์ที่คิดหวาดไป.

ในลักษณะอาการที่เป็นอยู่นี้ นับว่าเกือบเป็นประ
 โยชน์ได้คืออย่างหนึ่ง. เพราะความรักที่มีอยู่มิได้เด่นอยู่ตามลำ
 พัง ย่อมมีความทุกข์เป็นเพื่อนกระซิบอยู่ด้วย, ซึ่งหนุ่นใหม่
 กำตั้งวังชาต่อต้านศัตรูอื่นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนบิดามารดา
 ญาติพี่น้อง ซึ่งเกือบจะแตกหักกันเสียหลายหน.

เรื่องเป็นดังนี้ คือสาตาเคียรบุตรประธานมนตรี ได้
 พยายามทอดสนิทในตัวฉันทันยิ่งขึ้น จนฉันทันไม่กล้าไปเที่ยวที่
 อุทยาน. เพราะไปคราวใดเป็นต้องพบสาตาเคียรเสือกหน้า
 เข้ามาทอดสนิทด้วยทุกครั้ง. แต่ฉันทันหลังเมินเสีย ไม่รั้ง
 ด้วยแม้แต่คนเดียว, ช้ำตั้งข้อรังเกียจให้เห็น. แต่สาตาเคียร

ไม่ถือเป็นอารมณ์ ยังคงค้ำหน้าเหมือนเจ้าชู้ที่หน้าค้ำอยู่เสมอ. ต่อมาไม่ช้าสาตาเคียรเปลี่ยนทางไปเข้าหาบิดาฉัน. ในขั้นต้นเสียบเคียงประจบประแจงแล้วค่อยลามเข้าทุกที ถึงที่สุดก็ขอต่อบิดาฉัน. บิดาท่านตกลงยินยอม. ฉันถึงร้องให้คิดแค้นเป็นที่สุด ว่าฉันไม่มีความรักสาตาเคียร. แต่ท่านก็ไม่ยอมถ่ายเดียว; ไม่รู้สึกว่าคุณเคียรของฉันนั้นเป็นอย่างไร, ได้ปลอบอ้อนวอนฉันก็แล้ว ชู้ก็แล้ว. ฉันคงถือบึกบึนอยู่. ในที่สุด ฉันหมดหนทาง ได้บอกออกไปตรง ๆ ให้ท่านบิดามารดาทราบ ว่าฉันมีความรักอยู่กับเธอ ซึ่งท่านก็ทราบเรื่องจากสาตาเคียรมาบ้าง. และว่าได้ให้สัตย์ปฏิญาณกันไว้แล้ว จะไม่ยอมเสียสัตย์ปฏิญาณเป็นอันขาด. ถ้าจำเป็นหนีไม่พ้นก็จะทำลายชีวิตตัวเองเสียโดยอดอาหารตาย.

บิดามารดาฉัน ถึงจะมีความโกรธเท่าไร ก็รู้อยู่ดีว่าฉันอ้อมหิตพอที่จะทำตามที่ถูกใจได้, เป็นอันเลิกพูดในเรื่องที่คิดไว้. และสาตาเคียรก็ดูเหมือนหมดความเพียร แพ้แต่สงครามแห่งความรัก, หนีไปหาความมีชัยในสงครามชนิดอื่นที่ถึงกับเลือดตกยางออก.

ในระวางคราวเดียวกันนี้ มีข่าวลือมาหลายครั้งหลายหนจนหนาน่าหู่เองคุลิมาลกับพวกได้ปล้นสะคมฆ่าพันผู้คน เผา

ผลาญบ้านช่องรุนแรงยิ่งขึ้น จนไม่มีใครกล้าเคิรทางผ่านมา
กรุงโกสัมพี. ชาวลือที่ได้ยินมานี้ ทำให้ฉันทกทวันหวาดยิ่ง
ขึ้น เกรงว่าเมื่อเธอมาหาฉัน มาตามทางจะพบโจรโจรร้ายเข้า
ได้บ้าง. เรื่องเป็นอยู่อย่างนี้ พอได้ข่าวปัจจุบันทันด่วน
ว่าสาตาเคียร ได้รับ ตำแหน่งเป็น หัวหน้าคุม กองทหาร ไปปราบ
โจร ให้จับองค์อุมาลและหัวหน้ารอก ๆ ลงมาให้ได้. ตามที่
ได้ฟังคำบอกเล่า ว่าสาตาเคียรปฏิบัติญาไว้ว่าถ้าไปไม่สำเร็จผล
ไม่มีชัยกลับมา ก็จะยอมตายไม่ขอกลับ.

ความจริงฉันเกลียดชังบุตรมนตรี, แต่ในคราวนี้อด
ภาวนาไม่ได้ ที่ขอให้ไปมีชัยชนะนะกลับมา. ประมาณเวลาล่วง
มาได้ราวหนึ่งสัปดาห์นะ ฉันกำลังอยู่ในสวนกับเมทินี. พอได้
ยินเสียงออจาวมาจากถนน, เมทินีวิ่งออกไปดู สักครู่ได้ความ
กลับเข้ามาบอกว่าสาตาเคียรมีชัยกลับมา จับตัวองค์อุมาลและ
พวกได้หลายคน นอกนั้นฆ่าตายหมด เมทินีชวนฉันออกไปดู
พร้อมกับเขาและโสมทัตต์: ไปดูทหารที่มีชัยคุมโจรมาตาม
ถนน. แต่ฉันไม่ต้องการตากหน้าไปให้สาตาเคียรเห็น จึงไม่
ออกไป. แต่รู้สึกดีใจอยู่อย่างหนึ่งว่าหนทางที่คู่รักของฉันจะ

ผ่านมา บัดนี้ราบคาบไม่มีภัยอันตรายแล้ว. ทั้งนี้ก็เพราะความ
 เข้าใจของมนุษย์ผู้เป็นปुरुชน บากก็อาจเป็นอื่นไปจากที่คิด
 เห็นไว้ได้, เช่นในคราวนี้ ฉันทึกว่าจะจะเป็นเหตุการณ์อันมงคล
 สำหรับเรา แต่กลับเป็นตรงกันข้าม.

รุ่งเช้า บิดาฉันเข้ามาในห้อง ยืนสรว้อยแก้วรูปตาเสีย
 ให้ดู แล้วถามว่าจำได้บ้างหรือไม่.

ฉันใจทวิวแทบจะชว่นล้ม, แต่แข็งใจทรงกายไว้ได้
 ตอบว่า สรว้อยเส้นนี้คล้ายกับที่เธอคล้องคอ.

บิดาฉันตอบว่า “ไม่ใช่คล้ายเท่านั้น เป็นสรว้อยเส้น
 เดียวกัน. เมื่อองค์อุมาลถูกจับตัวมาเห็นคล้องสรว้อยเส้นนี้ ซึ่ง
 สาดาเคียรจำได้ทันที. ตามที่สาดาเคียรเล่าให้ฟัง ว่าได้เคย
 ปล้ำแย่งลูกกลีกับกามนิตในอุทยาน และยังได้กะชาสรว้อยนี้
 จากคอกกามนิตขาดตกมาอยู่ในมือ จึงจำได้แม่น ว่าเป็นเส้น
 เดียวกัน. สาดาเคียรช้ถามองค์อุมาลถึงได้จึงได้ความว่า
 เมื่อสองปีล่วงมานี้ กองเกวียนกามนิตผ่านไปทางแดนเวทิส
 จะกลับไปกรุงอุชเชนี ถูกพวกองค์อุมาลปล้นและจับตัวกับคน
 ใช้คนหนึ่งไป. กามนิตได้ส่งให้คนใช้ไปนำเงินค่าไถ่. แต่จะ

ด้วยเหตุอย่างไรไม่ทราบไม่ได้เงินค่าไถ่มา, องคุลิมาลจึงต้องฆ่ากามนิทเสียไม่ให้ผิดกรรมเนียมโจร."

พอได้ยินเรื่องน่าตกใจดังนี้ จันแทบสิ้นสติ, แต่ยังไม่หมดหวังทีเดียว คงต้อตอบคัดค้านว่า "สาตาเคียรเป็นคนเจ้าเล่ห์เจโจง มันต้องการลुकไปเป็นภริยา. ถ้าหากมันจำสร้อยเส้นนั้นได้, จะไปทำปลอมมาสักเส้นหนึ่งก็ได้. ลुकเข้าใจว่ามันคงปลอมมานานแล้ว ตั้งแต่ได้ยินข่าวเรื่องความร้ายแห่งองคุลิมาล. ถึงว่าจะจับองคุลิมาลไม่ได้, มันก็คงบอกว่าได้มาจากโจรคนหนึ่งก็ได้ที่จับตัวมาได้ และโจรนี้ขอควางว่าเป็นผู้ฆ่ากามนิทก็ได้."

บิดาฉันทันศรีชะตอบว่า "เห็นจะเป็นไปไม่ได้ดอก. ลुकเอ๋ย! สำหรับตัวลुकอาจไม่ทราบได้ว่าเป็นจริงหรือไม่. แต่สำหรับพ่อซึ่งเคยเป็นช่างทองที่ชำนาญ ย่อมมีความรู้ดีว่าจริงหรือปลอม. ถ้าเจ้าพิจารณาตุตรงที่เชื่อมแก้วไว้ จะเห็นว่าเนื้อทองเป็นสีแดงมากกว่าสีทองของเมืองเรา เพราะช่างทองเมืองเราประสมเงินมากกว่าทองแดง. ทั้งฝีมือช่างก็หยาบกว่า แสดงว่าฝีมือช่างชะนิตที่เป็นเมืองอยู่ใกล้เขา."

คำชี้แจงของท่าน ซึ่งคนอื่นยอมเชื่อเห็นจริงได้สนิท,
แต่สำหรับตัวฉัน เห็นเป็นกลอุบายไปหมด ไม่ยอมเชื่อจน
บิดามารดาและญาติใกล้ชิด. แต่อย่างไรก็ดี ฉันพูดต่อบทเสีย
ที่เดียวว่า ทำอย่างไรเป็นไมยอมเชื่อความที่เธอได้ตายไปแล้ว
เพราะตัวสรว้อยเส้น^๕เป็นพะยาน.

บิดาโกรธกลับออกไป. เป็นอันว่าฉันได้อยู่แต่ลำพัง
จะได้คิดถึงได้โศกเศร้าคนเดียวให้สมใจรัก.

๔๑ ๘ ยล็บเจด

สัจจกิริยา

ในเวลาตอนหัวค่ำ ฉันมักไปอยู่บนลานอโศกเสมอตามลำพัง หรือบางทีกับเมทินี. ในเย็นวันที่เล่ามานี้ฉันไปอยู่บนลานอโศกแต่คนเดียว. เมื่อจิตใจไม่เป็นปกติเช่นนั้น อยู่ตามลำพังเป็นการดีกว่าอะไรหมด. พระจันทร์กำลังเต็มดวงฉายแสงลงมาสว่างเหมือนกับคืนครั้งกระโน้นที่ไม่ลืมเลย. และขณะยืนอยู่ใต้ต้นอโศกซึ่งมีช่อดอกออกเต็ม ฉันคิดหาทางเสียงทหายพอให้คลายความทุกข์ที่วิตกอยู่วาบ ๆ ใจ ยืนอยู่สักครู่ก็นึกอธิษฐานว่า ถ้าระวางตัวฉันที่ยืนอยู่นี้กับต้นอโศก มีดอกอโศกสีเหลืองแดงอย่างหญ้าฝรั่น ร่วงลงมาภายในเวลาที่นับยังไม่ถึงร้อยแล้ว ก็เป็นอันว่ากามนิคค์ุรย์ังคงมีชีวิตอยู่.

เมื่อฉันนับได้ห้าสิบ ดอกอโศกร่วงลงมาหนึ่งดอกแต่เป็นสีเหลือง, ครั้นนับไปถึงแปดสิบ ฉันก็ค่อยนับให้ช้าลงทุกที, ยังไม่ทันถึงร้อย เสียงประทุที่อยู่ตรงมุมตัง, เหลียวไปดูทางบันได สำหรับคนสวนและคนงานขึ้นมา เห็นบิดาฉัน

มีสาตาเคียรตามมาข้างหลัง, ถัดไปเป็นทหารหลายคนมีอาวุธครบ, แล้วถึงชายคนหนึ่ง รูปร่างสูงใหญ่กว่าคนเหล่านั้นมาก, ต่อไปก็มีพวกทหารกำกับมาข้างหลังด้วย. ทหารสองคนหยุดเฝ้าอยู่ที่ประตู, นอกจากนั้นเคียรเข้ามาที่ฉันทน์อยู่. ฉันทน์สังเกตดูในที่มีต ดูเหมือนคนที่รูปร่างสูงใหญ่นั้น เคียรไม่ค่อยสะดวก: เวลาก้าวออกไปก็มีเสียงฉิ่งฉ่าง.

ขณะนั้น ทอกลอโศกสี่เหลี่ยมแดงก็ร่วงลงมาตกอยู่ที่เท้าของฉันทน์ทันที ซึ่งในเวลานั้นกำลังตกตะลึงลึมนับเสียแล้ว, เพราะเหตุนี้ จึงไม่แน่ใจว่าเมื่อเวลาร่วงลงมา จะถึงเวลาที่นับครบร้อยหรือยังก็ไม่ทราบ.

พวกที่มาเวลานั้น พอลอกพื้นเงาผนังมาถึงตอนที่แสงเดือนฉายสว่าง ฉันทน์ก็ตกใจเยือก เพราะเห็นคนที่รูปร่างใหญ่โต ถูกจำโซ่ตรวนทั้งเท้าและมือ มีโซ่ล่ามไปติดอยู่กับพวงคอเป็นสองเส้น แล้วมีโซ่ล่ามออกจากพวงคออีกสองเส้นสำหรับทหารสองคนถือกุมไว้ ที่คอมีพวงคอกยี่โต* สีแดงคล่องห้อยลงมาถึงอกที่มีขนรุงรัง บนศีรษะโรยอิฐผงสี่เหลี่ยมแดง. ลักษณะดังนั้นเป็นนักโทษประเภทที่จะถูกพาตัวไปประหารชีวิต. ส่วนฉันทน์ยืนเหงิงหุบลงมาปิดหน้าประจบกันกับ

* ดุบันเหล็กท้ายบทนี้

หนวดและเครา มองเห็นแต่ลูกตาทำให้ดูร้ายน่ากลัวยิ่งขึ้น.
ดวงตามีแสงวาว มองดูฉุนแสบเดียวแล้วก็เหลือบไปมองทาง
โน้นทางนี้, ไม่ผิดอะไรจากสัตว์ร้าย.

ผู้ที่ยืนอยู่ต่อหน้าฉันนี่เป็นใคร เป็นอันไม่ต้องถามถึง
แม้พวกคอกยี่โตแดงจะปกคลุมพวกมาลาฬหาคณอันเป็นเครื่อง
หมายแห่งชื่อเขา* ก็ย่อมจะหาถูกว่าเป็นใคร.

สาตาเคียรพูดก่อนว่า “นี่แน่ องคฤมาล, จงเล่าซ้ำ
ให้ฟังอีกครั้ง เรื่องที่เองได้สารภาพไว้ในคราวที่ถูกทรมาณชัก
ปากคำ ถึงที่เองฆ่าพ่อค้าหนุ่มคนหนึ่งชื่อกามนิต ชาวกรุง
อุชเชนี.”

เสียงตอบดังโหยงฮากว่า “กามนิตไม่ได้ถูกฆ่า, เป็น
แต่ถูกจับตัวไป แล้วเราจัดการตามวิธีของพวกเขา.”

ต่อไปนี้ก็เล่าเรื่องย่อ ๆ ให้ฟัง เหมือนที่บิดาฉันเล่า
ให้ฟังครั้งหนึ่งแล้ว.

ระวางนั้น ฉันทันพังกันยโคก เอามือทั้งสองเหนี่ยว
กึ่งพะยุงตัว จับยึดเสี้ยนแน่นจนเล็บจิกเข้าไปในกึ่งเพื่อไม่ให้ลัม.
เมื่อองคฤมาลเล่าจบลง, รู้สึกว่าสิ่งต่าง ๆ หมุนไปหมด; ถึง
กระนั้น ก็ยังมีมานะไม่ยอมแพ้.

* องคฤมาล แปลว่ามีนิ้วมือเป็นนากลับ.

ฉันพูดว่า “เองเป็นโจรและเป็นผู้ร้ายชั่วชาติ. ใครจะเชื่อในคำพูดของเอง? ทำไมเองจะพูดตามที่ถูกต้องกับให้พูดไม่ได้หรือ?”

ในทันที่ที่นั่น รุสติกกลายเป็นอะไรสิ่งหนึ่ง เห็นมีความหวังขึ้นแว้งราว ๆ จึงพูดว่า “คุณแต่ดวงตาของเองซึ่งดวงตาที่ใครเห็นก็ตกใจกลัว. แต่เองไม่กล้ามองตรงมาดูข้าซึ่งเป็นผู้หญิงอ่อนแอเท่านั้น. ทั้งนี้เป็นพิรุณส่อให้เห็นว่าเองเป็นชาติชชลาด ถูกบังคับไม่ให้พูดความจริง.”

องค์ลีมาลมิได้เงยหน้าขึ้นดู คงก้มอยู่ แต่หัวเราะที่ ๆ ตอบเสียงดังคล้ายเสียงคำรามของสัตว์ที่ถูกล่ามโซ่ว่า “ประโยชน์อะไรที่จะต้องจ้องดูเจ้า? นั่นเป็นหน้าที่ของชายหนุ่มพวกเจ้าชู้: ไม่ใช่คนอย่างเรา. ดวงตาของโจรใจทมิฬ เจ้าก็ไม่มี ความเชื่อ, วาจาที่พูดก็ไม่เชื่อ. เช่นนั้น ถ้าจะให้ปัญญา ก็เห็นจะไม่เชื่ออีกซี?”

พูดแล้วเดินเข้ามาสองสามก้าว, กล่าวต่อไปว่า “ถ้าอย่างนั้น, แม่สาวน้อย, จงดูพิธีสังขาร ซึ่งจะทำในขณะนี้.”

ขณะนั้น นั้นได้เห็นดวงตาที่เขี้ยวอีกครึ่งหนึ่งเหลือบแลเข้าไปจับอยู่ที่ดวงจันทร์. เห็นใบหน้าซึ่งผมและหนวดเครา

รุงรังบังคลุมหมก นอกจากดวงตาขาววาว. หายใจเอือก ๆ จนคอกไม้ที่คล้องอยู่เต้นขึ้นเต้นลง. แล้วองค์วิมาล ก็กล่าวคำปฏิญญาตามลัทธิที่เรียกว่าสังจกิริยา มีเสียงดังกะหิมคล้ายเสียงฟ้าลั่นไปตามเมฆ ว่า—

“ข้าแต่พระแม่เจ้าผู้บารบเสื่อให้เชื่อง เทวีแห่งราตรี มีงูเป็นมงกุฎ ผู้เต็มรำในท่ามกลางเดือนหงายบนช่งอ่อนผา มีมารร้ายด้วยกะโหลกคนแกว่งไปมา แยกเขี้ยวเคี้ยวฟัน, ข้าแต่พระแม่เจ้ากาลี ผู้เป็นนายิกาของมหาโจร, พระองค์ผู้ทรงนำข้าพเจ้าฝ่าอันตรายมาแล้วนับตั้งพันครั้ง ขอได้ทรงสถับคำข้าพเจ้า. อันว่าข้าพเจ้ามิได้คงเว้นจากการพลีบูชาพระองค์มิได้ประพฤตินผิดแผกไปจากกฎซึ่งพระองค์ได้ทรงกำหนดไว้; ดังนี้ เป็นความจริงปานใด. ข้าพเจ้าก็ได้จัดการแก้กามนิคตามกฎของเราที่ได้กำหนดไว้ คือ กฎของผู้ส่ง ถ้าค่าไถ่ไม่มาตามกำหนดเวลา ก็ต้องจัดการกับนักโทษ คือ ตัดตีนสินมือผ่าแสงนักโทษนั้น แล้วทิ้งไว้ในย่านหนทางเต็ร. ความซื่อ^๕นัย่อมเป็นความจริงปานนั้น. ด้วยอำนาจความจริงที่สุด^๕ขอให้พระองค์ซึ่งเสด็จมาอยู่ใกล้ข้าพเจ้า ขณะที่ได้รับความเคียดร้อ^๕นสาหัสอยู่ จงได้กะชากโช่ตรวนที่ร้อยรัดข้าพเจ้า

บันดาลให้ข้าพเจ้าหลุดจากเครื่องพันธนาการของศัตรู โดย
ประจักษ์เทอญ."

องค์ลีมาลทำสัจจาธิษฐานกันแล้ว ก็กินสะบัตตัว
กะซากโซ่ตรวนให้ขาออกเต็มกำลังแรง จนทหารสองคนที่
คุมตัวล้มกะแทกลงบนพื้น ทหารอีกคนหนึ่งถูกองค์ลีมาลเอา
โซ่ที่ล่ามข้อมือฟาดลงไปสลบ. และก่อนที่คนอื่นจะทันรู้สึกตัว
องค์ลีมาลก็กะโตะข้ามกำแพงไป มีสาตาเคียรร้องเอ็ดอึงไล่
ตามไปด้วย.

ประพุกิเหตุที่ฉันได้เห็น และรู้เรื่ององค์ลีมาลครึ่ง
หลังที่สุดเพียงเท่านั้น.

ภายหลังจึงได้ทราบว่า องค์ลีมาลกะโตะลงไปขาหัก,
ถูกจับตัวได้แล้วไปตายที่ในคุกเพราะต้องทรมาน. เจ้าหน้าที่
ตัดเอาศีรษะไปเสียบประจารไว้ ที่ประตูเมืองด้านตะวันออก
ซึ่งเมทินีและโสมทัดัดได้ไปเห็นมา.

เมื่อเห็น องค์ลีมาล กระทำสัจกิริยาสำเร็จจริงซัดเจน
แล้ว, ความสงสัยและความหวังที่ยังมีเหลืออยู่ก็เป็นอันหมด
ไป, เสยทอดอาลัยไม่ยินดีความบันเทิงสุขในโลกอีกต่อไปแล้ว,
หวังจะพบกันอีกก็แต่ในแดนสวรรค์สุขาวดี. ตัวเธอล่วงหน้า
ไปอยู่แล้ว และส่วนตัวฉันก็ปรารถนาจะตามไปด้วยในไม่ช้า.

ณ ที่นั้นความสุขของเราจะผลิผลบริบูรณ์: เรื่องอื่นเป็นอัน
เลิกพุกกัน.

ต่อจากนั้น สาดาเคียรเพียรมาขอตัวฉันเรื่อยไป. มา
ที่ไร มารดาฉันก็เอาแต่ร้องไห้ร้องห่ม ว่าท่านเห็นจะต้องตาย
ลงเพราะทรอมใจ มีลูกเต้าเขาทั้งที่ก็ไม่ได้ปลุกฝังมีเหย้าเรือน.
ทำให้เป็นที่อัปอายขายหน้าเพื่อนบ้าน: ท่านรำพันต่าง ๆ นานา
หนักเข้าใจฉันอ่อนลงทุกที เกิดมีความคิดเห็นว่า สาดาเคียร
มีคุณอยู่ที่ได้แก้แค้นแทนเธอ, ทั้งเห็นว่ามีความรักใคร่จริง ๆ,
จนล่วงต่อมอีกปีหนึ่ง จึงได้ยอมเป็นภริยาสาดาเคียร.

๖๕ บันทึก

ยี่โถ แปลจากศัพท์ว่า กณเวร สัตกฤตเป็นกรวีร,
ในวรรณคดี สัตกฤตและมกชกล่าวถึงร่วมกันในที่ซึ่งใช้ต่อย
ร้อยเป็นพวงมาลัยสวมคอบนเครื่องหมายนักโทษออกจกรรจ์.

ในวรรณคดีสัตกฤต คือบทละครอนเรื่องมัจจุฉกฏิก องค์
ที่สิบ โสลก ๒๑ จารุทัตต์ฤคตศีนิประหาร ใช้พวงดอก
กรวีรสวมคอบ.

ในวรรณคดีมคธ คือ (๑) กณเวรชาดก ปุณิมันทวรรค
จตุกกนิบาต หน้า ๒๕๙, (๒) มหาปทุมชาดก ทวาทสนิบาต
หน้า ๑๓๕, และ (๓) มโหสถชาดก มหานิบาต หน้า ๓๔๗
นักโทษออกจกรรจ์ต้องสวมพวงมาลัยดอกกณเวรสีแดง และ
ไวยอัฐผงบนศีรษะ.

ในบาลีอังกฤษติกชนารี และสัตกฤตอังกฤษติกชนารี
แปลศัพท์ทั้งสองนั้น คือกณเวร และกรวีรร่วมกันว่า Oleander.

ในอภิธานัปที่ปักกา ไม่มีศัพท์ กณเวร, แต่ใน
คานาที่ ๕๗๗ มี กรวีร และอัสสมารก, ให้คำแปลว่า พุด

ทั้งสองศัพท์. ศัพท์ว่าอัสสมารก ในบาลีตติยชาดก, อัสสมารกในสังสกฤตตติยชาดก, คงแปลว่า Oleander.

รวมความว่า กณเวร หรือ กรวีร, และอัสสมารก, มีที่แปลในตติยชาดก อย่างเดียวกันว่า Oleander. (Nerium Odorum)

ชาดกที่แปลสู่ภาษาไทยเราแล้ว ฉะเพาะที่นำมาอ้างอิง สามชาดกนั้น (๑) ในกณเวรชาดก แปลว่า ดอกชะบา. พึงดูที่เข้าที่ตี เพราะเคยได้ยินว่านักโทษที่ถูกประหารชีวิตต้อง ทัดดอกชะบา. (๒) ในมหาปฐมชาดกแปลข้ามดอกกณเวรไป เสีย. (๓) ในมโหสถชาดก แปลว่าดอกยี่โถ. ข้าพเจ้าไม่สู้ สนใจเท่าดอกชะบา เพราะเห็นว่าดอกยี่โถนั้นเรามีนิมิตกัน ว่า เป็นนิมิตต์บอกมงคล รวมอยู่ในพวกดอกดาวเรืองและดอก พุทธรักษา, ไฉนจึงเอามาใช้เป็นนิมิตต์บอกโทษประหาร ?

เพื่อให้ทราบคำแปลให้แน่นอน ข้าพเจ้าได้ถาม พราหมณ์ บ. สุพรหมณียศาสตร์ แห่งราชบัณฑิตยสภา. ท่าน พราหมณ์รู้จักต้นไม้ชนิดนี้ แต่ไม่ทราบว่าไทยเรียกอะไร, ได้แสดง สันฐานต้น ใบ ดอก ผล ซึ่งดูก็เหมาะจะเป็นยี่โถมาก. ภายหลังมาค้นบัญญัติพรรณไม้สามัญในสยาม ของพระยาวันเพ็ญ

พิจารณ พบต้นยี่โถ (๒๒๖) ให้คำแปลว่า *Nerium odorum* เมื่อเห็นว่าส่วนต่าง ๆ ยืนยันในทางที่จะเป็นยี่โถแล้วจึงหักกิ่งยี่โถพร้อมด้วยดอกไปสอบที่พราหมณ. ท่านรับรองด้วยความดีใจว่า นี่แหละกรวีร.

จึงสันนิษัตกั๊งขาว่า กณเวร หรือ กรวีร, ยัสสมารก. คือ ยี่โถ แน่แท้แล.

ยี่สิบแปด

บนเตียงคงคาสวรรค์

เมื่อกามนิตรัสึกเห็นว่า แม้แต่ในสถานอันเป็นบรมสุขนี้ ยังมีเหตุกระทำให้คู่รักของตนรับความเศร้าระทมใจ เมื่อมาระลึกถึงความหลัง จึงจูงมือคู่รักออกเสียจากที่นั้น เลื่อนลอยไปสู่เขานังาม ซึ่งตนเคยนอนพักผ่อนที่ลาดไหล่ และมองดูผู้อื่นรำเรงเล่นรำกัน.

ถึงที่นั่นแล้ว ทั้งสองก็หาที่พัก เห็นตามสุ่มทุมและสนามหญ้า มีผู้อื่น ๆ เลื่อนลอยไปมาอยู่แล้วนับจำนวนไม่ถ้วน ทรงพัสดรารภณ์บ้างแดง บ้างเขียว ขาว. พวกเหล่านั้นเป็นหนุ่ม ๆ เข้ามาทักทายปราศรัยผู้ปฏิบัติใหม่ทั้งสองซึ่งคงเพิ่งตื่นขึ้น. ผู้ปฏิบัติใหม่ทั้งสองก็เข้าร่วมเล่นรำปน ไปกับพวกเหล่านั้น.

เลื่อนลอยเยื้องไปกรายมาเป็นเวลานาน เจียดสุ่มทุมแล้วร้อนเวียนรอบเขา ผ่านทุ่ง ตัดละเมาะ ข้ามสระบัว สดแล้วแต่ว่าหัวหน้าแถวจะนำไปทางไหน. ทันใดนั้น กามนิตรัสไปพบเทพธิดาพัสดรารภณ์ขาว ที่เคยรู้จักกันมาแต่ครั้งแรก

และเคยชวนกามนิตไปที่แม่กงกา. เมื่อได้จับมือเล่นรำกันแล้ว, เทพธิดาพัศตราภรณ์ชาวผู้นั้นก็ถามกามนิตมีอาการยิ้ม ๆ ว่า-

“นี่ท่านไปที่ฝั่งกงกาแล้วหรือยัง? อ้อ! มีเพื่อนแล้ว.”

กามนิตตอบว่า “ยังไม่ได้ไป.”

วาสิฏฐี “อะไรกัน!”

กามนิตเล่าเรื่อง.

วาสิฏฐี “อย่างนั้นก็ไปกันสักทีจะดี. เมื่อครั้งยังอยู่ในมนุษยโลกอันเต็มด้วยทุกข์ทรมาน, ฉันได้เคยแหงนดูกงกาสวรรค์นี้อยู่บ่อย ๆ และยังมีนึกถึงแดนอันเป็นบรมสุขที่แม่กงกาไหลผ่านไป ว่า ทำใจเราจะได้อันไปอยู่ด้วยกันบนนั้นสักวันหนึ่ง. เวลานี้ฉันรู้สึกมีอะไรบังคับหัวใจให้อยากไปที่นั่น: ไปเดือนลอยอยู่กับเธอที่ฝั่งนั้น.”

ทั้งสองออกจากกลุ่มผู้เล่นรำ เลื่อนลอยไปทางห่างไกลจากสระที่ตนอยู่, มาได้สักครู่ ก็ไม่เห็นสระบัวหรือดอกบัว ซึ่งมีผู้เกิดอยู่ในนั้นอีกต่อไป, ยิ่งมาไกลดอกไม้อ่าง ๆ ที่เคยผ่านมาเนืองแน่นค่อยเบาบางลงไป, ผู้เสวยบรมสุขที่ได้พบก็มีน้อยลง, คงเห็นแต่ฝูงเนื้อทรายพลุกพล่านอยู่ในทุ่ง. ตามสระมีหงส์ลงว่ายน้ำเล่นลอยล่อง, เห็นน้ำแหวกเป็นทางมีแสงประ

กาย. ส่วนภูเขาก็กึ่งสูงตระหง่านชันทุกที และมีหินล้วน, ครั้น
แล้วก็ถึงที่เว้งว่างไม่มีเขาเลยทีเดียว.

กามนิคค์บวาสีฏฐี ลอยมาถึงที่ราบแห่งหนึ่งคูราวกับ
ทะเล, มีแต่หญ้าหนามคำเตยเป็นพง, ถัดไปทางหน้าเป็นป่า
ตาล และคุดเป็นรูปโค้งอยู่ระกะ เห็นเป็นพืดไป. ลอยมาถึง
ป่านี้, รู้สึกว่ามีเงาบังมีครมชันทุกที ลำต้นตาลมีแสงคล้าย
โลหะ, บนยอดมีเสียงคล้ายโลหะกระทบกัน. มองไปข้างหน้า
เห็นแสงสว่างจุดขึ้นเป็นลำ ๆ พุ่งปลายแหลมต้นสายอยู่ปลาย
แปลบจนเคื่องนี้้นตาต้องเอามือปิด, คล้าย ๆ กับว่าที่ในป่า
นั้น มีเสาเงินมหึมา ถูกแสงสุริย์ในตอนเช้าแผดมากระทบแล้ว
สะท้อนแสงแทงตาแปลบ ๆ. ภายหลังเมื่อทั้งสองแข่งใจเปิด
หน้า ก็เห็นคนกำลังเลื่อนลอยออกจากเขตต์ป่าตาลมาแล้ว,
เห็นคงคาสวรรค์อยู่ข้างหน้า มีกระแสน้ำแผ่ไปตั้งเงินยวงจน
จดขอบฟ้า. ริมฝั่งมีระลอกน้อย ๆ เป็นประกายราวกับดาวร่วง
ลอยมาติดบนหาดทรายฉายแสงพร่างพราวเป็นประพาล. ส่วน
ท้องฟ้านี้แล้ว ตามปกติควรแจ่มใสขึ้นเมื่อจวนจะถึงขอบ
ฟ้า, แต่ในที่นี้ตรงกันข้าม: ในชั้นต้นเป็นสีครามอ่อนแล้ว
เข้มเข้าทุกที จนในที่สุดถึงตอนขอบฟ้าเลยก็บเป็นสีดำสนิท
จกกับสายน้ำซึ่งมีแสงขาวเห็นเป็นแนวชัด.

กลิ่นหอมแห่งดอกฟ้า ในที่นี้ไม่มีเลย, ไม่เหมือนกับ
ในหุบเขาซึ่งมีต้นปาริชาติ อันมีความหอมอบอวนอยู่ทั่วไป.
แต่ว่าในที่นี้ มีแม่น้ำแห่งสกลจักรวาลซึ่งประกอบด้วยอากาศ
เย็นสดชื่น กลิ่นเอากลิ่นหอมไปเสียสิ้น คงเหลือแต่ความ
บริสุทธิ์อันแท้เท่านั้น. วาสติฐิพยายามตั้งหน้าสูดอากาศอัน
สดชื่นนี้เสียจริง ๆ. ส่วนกามนิตรู้สึกว่ายใจแทบไม่ทัน.

อีกอย่างหนึ่ง ในสถานที่นี้ เสียงดนตรีชาวสวรรค์มิ
ได้ยินแม้แต่น้อย, มีแต่เสียงกระแสน้ำที่ทอดลงหลังไหลดังราว
กับฟ้ากระหิม.

วาสติฐิยกมือขึ้น และกะซิบว่า “ฟังซิ,”

กามนิต — “แปลกจริง. ครั้งหนึ่งเมื่อฉันเที่ยวจาริกไป,
ได้พบที่พัคเป็นกระท่อมน้อยอยู่ปากช่องหุบเขา. ถัดกระท่อม
เข้าไปหน่อย มีลำธารน้อยนารักอยู่สายหนึ่ง น้ำใสไหลริน ๆ.
ฉันได้ลงไปล้างเท้า. ถึงเวลากลางคืน ฝนตกท่าใหญ่, ฉัน
นอนหลับตาอยู่ในกระท่อม ได้ยินเสียงน้ำในลำธาร ซึ่งเมื่อตอน
เย็นยังไหลริน ๆ กลายเป็นเสียงไหลพุ่งพ่นโครมครามหนักขึ้น
ทุกที. และในคราวเดียวกันนี้ ได้ยินเสียงอะไรกะแทกดัง
ราวฟ้าผ่า ไม่ทราบว่าเป็นเสียงอะไร. รุ่งเช้า ได้เห็นลำธาร
น้อยนั้น กลายเป็นโกรกธารที่เดือดพล่าน, น้ำไหลคั้นกันมา

ราวกับ เทตรงลงจากฟ้า กะทบถูกแก่งผา แแตกกระจุกกระจายเป็น ฟองขาว, มีกำลังแรงดันกันอันหินมหึมากลึงกะทบกัน. นี่เอง คือ เสียงที่ดังเป็นฟ้าผ่า. เมื่อได้มาเห็นที่นี้ อันมีเสียงดันเช่น เดียวกัน, ทำให้ระลึกถึงที่ได้เห็นในคราวนั้นได้ทันที: “คง^{นี้} จะว่าอะไร?”

วาสิฏฐี — “เป็นเพราะมีเสียงอย่างเดียวกัน. แต่ว่า เสียงที่ได้ยินครั้งโน้น เป็นเสียงหินกะทบกัน ส่วนเสียงที่ได้ยิน ในแม่น้ำคงคาบนสวรรค์นี้ เป็นเสียงจักรวาลต่าง ๆ ที่หมุนลอย ไปแล้วกะทบกัน, จึงดังเป็นฟ้าผ่า.”

กามนิทแสดงกิริยาตกใจ — “จักรวาลหรือ?”

วาสิฏฐียิ้ม, ทันทีตัวก็เลื่อนลอยไป, กามนิทตกใจ คว้าวาสิฏฐีไว้ แล้วพูดว่า “วาสิฏฐีระวังให้ดี. ชันเลื่อนลอยไป จะไปตกอยู่ในอำนาจอะไรก็ไม่ได้. ออกวิตกกอกสันอยู่แล้วละ ไม่อยากจะให้พลัดกันไป.”

วาสิฏฐี — “ก็อย่างนั้น, เธอจะตามฉันมาไม่ได้หรือ?”

กามนิท — “ขอยอมตามไปจริง ๆ. แต่จะรู้ได้อย่างไร ว่าไม่มีเหตุเภทภัยทำให้เราต้องพลัดกัน? ถึงว่าเราจะอยู่ต่อไป ในที่นี้, ก็ยังรู้ไม่ได้ว่าอาจจะต้องพราดกันไกลจากแดนบรม

สุขนี้ ไปสู่แดนอันหาเขตต์มิได้ แล้วจะได้รับทุกข์ทรมานสักปานไร?”

วาสิฏฐี — “แดนอันหาเขตต์มิได้.” แล้วนางเหม่อมองดูไปทางแม่คงคาจนสุดสายตาเห็นเป็นเส้น เขตต์ต่ำจดขอบฟ้า มีอาการตั้งว่าจะคิดข้ามแรกเลยเขตต์นั้นเข้าไปคู่อีก, แล้วพูดว่า “อันบรมสุขในสวรรค์จะมีเขตต์สุดบ้างไหมหนอ?”

กามนิต — “วาสิฏฐีที่รัก, ฉันทึก ๆ ก็ไม่อยากจะพาเธอมาที่นี้: ทำให้คิดยุ่งไปต่าง ๆ นานา. กลับกันเถิด.”

ทั้งสองก็พากันผ่านดวงตาลกลับมา แต่ยังไม่หายเหนื่อยไปคู่อ้างคาสวรรค์อีกครั้งหนึ่ง.

เมื่อทั้งสองกลับสู่ที่สถิตดอกบัวกลางสระอันใสปานแก้วแล้ว ก็เลื่อนลอยไปอีก สู่บริเวณหมู่ไม้ซึ่งออกดอกล้วนเป็นมณีรัตน์, เข้าร่วมเล่นรำว่าเริงอยู่ในหมู่ชาวสวรรค์ เสวยความสุขพิเศษ มีความรักอันปราศจากเครื่องกีดขวางเหมือนแต่ก่อน.

ครั้งหนึ่ง ขณะเล่นรำกันอยู่ ได้พบเทพธิดาพัสดราภรณ์ชาวสหายเก่า. นางผู้นั้นปราศรัยว่า “อ้อ! นี่ไปที่ฝั่งคองคาสวรรค์มาแล้ว?”

“ไฉนจึงทราบจะไป?”

“ง่ายนิดเดียว, เพราะถ้าใครเคยไปแล้วก็มีวงหน้าแสดง
แก้ความทุกข์ความวิตกติดมา เพราะเหตุนี้ตัวฉันเองจึงไม่ยอม
ไปอีก. และท่านทั้งสองคงไม่ไปเป็นครั้งที่สอง, ใครๆก็ไม่ไป
เป็นครั้งที่สองเลย.”

สี่สิบเก้า

ท่ามกลางกลิ่นหอมแห่งดอกปาริชาติ

อันความจริง ผู้ประปาติกะใหม่ทั้งสอง มิได้ไปเยี่ยม
ฝั่งคงคาสวรรค์อันไม่น่าค้นหาชมอีกต่อไป, เป็นแต่เลื่อนลอยไปสู่
หุบเขาต้นปาริชาติเนือง ๆ ได้ไปนั่งพักผ่อนเล่นอยู่ควงปาริชาติ
อันแผ่กิ่งก้านสาขา, สูดเอากลิ่นหอมอันตลบมาจากดอกแฉ่งคัง
แสงชาติ, กระทำให้ระลึกถึงชาติก่อน ๆ แจ่มแจ้งขึ้นเป็นลำดับ
ย้อนหลังล่องไปในอดีตชาติอันไกลแสนไกล

ได้เห็นตนบางชาติอยู่ในปราสาท บางชาติอยู่ในกระท่อม.
ไม่ว่าจะไปเกิดเป็นกษัตริย์หรือเชลยใจ ก็เห็นความรัก
ทั้งสองได้มีต่อกันเสมอ ในชาติหนึ่งทั้งสองมีความรัก และ
ความสุขอันเต็มเปี่ยมตลอดกาล, แต่อีกชาติหนึ่งต้องกายจาก
กันไปตามกรรมที่ทำไว้. แต่อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะป็นชาติใด
จะได้รับสุขหรือตกทุกข์ ความรักของทั้งสองคงมีน้ำหนักเท่ากัน
เป็นอย่างเดียวกันทุก ๆ ชาติ.

ในชาติที่เหนือขึ้นไป ครึ่งเมื่อมนุษย์ยังมีฤทธิ์เดชและกำลังมากกว่าเวลานี้ ในสมัยมีวีรบุรุษแก้วกล้าสามารถ คือ ครึ่งมหาภารตะ, กามนิคเกิดเป็นวีรบุรุษคนหนึ่งได้ผลจากนางที่ยอดรัก ขึ้นช้างศึก ยกทัพไปสู่หัตตินาปุระเพื่อช่วยกษัตริย์ ปาณฑพผู้สหายรบกับพวกเคาฬ. ขณะกามนิคเข้าสู่สงคราม อยู่ข้างพระอรชุนและพระกฤษณะ ณ ท่งกูรุ, ได้ต่อสู้ศัตรูจน ตัวตายลงในสมรภูมิในวันที่สิบแห่งมหาสงครามครึ่งนี้; ฝ่ายนางผู้ชายนางชื่อว่ากามนิคถึงแก่ความตาย, ก็เข้าสู่กองเพลิงพร้อมกับนางบริวาร และนางเป็นผู้จุดกองเพลิงนั้นด้วยตนเอง.

•   ๐   ๐   ๐

ครึ่งหนึ่ง ทั้งสองได้ เห็นตน ไปเกิด อยู่ในแดน อันแปลกประหลาดมีภูมิประเทศเป็นอีกอย่างหนึ่ง, กล่าวคือ ไม่ได้ไปเกิดในแดนอันเป็นลุ่มน้ำแม่คงคาหรือยมุนา ซึ่งมีปราสาทราชมณฑลเฑียรและบ้านเมือง มีวีรบุรุษสวมเกราะอยู่ชวักไขว่ มีพราหมณ์ที่ผั่งผาย มีเศรษฐีและมีพวกศูทร, แต่ว่าไปเกิดอยู่ในแดนอันเป็นลำเนาไพร่ มีความเป็นไปแห่งแล้งอืดกักกันดาร.

ณ แตนนี้ - ในฤดูร้อนแสงแดดแผดเผาจนน้ำในลำธารแห้งเหือด หญ้าตายเกรียน, ครันตกฤดูหนาวก็เย็นเฉียบแทบเท่ากับตกอยู่ในหิมะ, เพราะเป็นทุ่งกว้างใหญ่โล่งโล่งเปลี่ยวเปล่าใจ จะหาบ้านเมืองสักแห่งหนึ่งก็ทั้งยาก, จะมีก็แต่หมู่บ้านห่างไกลระยะกัน นาน ๆ จะพบสักห่อมหนึ่ง. ประชาชนที่อยู่ตามหมู่บ้านเหล่านี้ เป็นพวกเลี้ยงปศุสัตว์มีใจคร่ำเป็นชาติแก่รบ. ถัดออกไปในราวไพรจะมีฝูงคนเก็บป่าอยู่ชุกชุม. ถัดไปอีกผู้เค็รทางไกลจะได้ยินเสียงสัทคาราม. กามนิตซึ่งในชาตินี้เกิดเป็นนักขับร้องเค็รท่องเที่ยวไปในแดนต่าง ๆ เรียกสัทนี้ว่า เจ้าสัทว์ร้ายเร่ร่อนคนบ้านากล้วยิ่ง มีสำนักในภูเขา.

กามนิตเค็รทางเมื่อยลัมาเป็นเวลานานจนลุ่มหมู่บ้านแห่งหนึ่ง. ชาวบ้านแห่งนั้นไม่รู้จักกามนิต, แต่ว่ายินดีรับรอง เพราะนักขับร้องย่อมเป็นผู้ที่คนพอใจต้อนรับอยู่ทั่วไป. เค็รเรื่องมีอกามนิตมีพิณขนาดเล็กสะพายย่ามมาหนึ่งคันเท่านั้น, แต่ว่าย่องราวตำนานต่าง ๆ อันเป็นมรดกตกทอดมา ย่อมมีอยู่ในความทรงจำของกามนิตมากมาย เช่น บทบูชาพระอัคนี พระอินทร์ พระวรุณ และพระมิตรผู้เป็นเทพ สมัยพระเวท, บทขับว่าด้วยสงครามและวีรบุรุษ, บทขับเรื่องรัก และเรื่องอื่น ๆ

อีกมาก. เมื่อมีความรู้เป็นคลังคำศัพท์สามารถขับบรรยายเรื่องให้ฟังได้มากมายดังนี้, ใครเล่าจะไม่ยินดีต้อนรับผู้เป็นนักขับ?

กามนิเคิรทางไปถึงหมู่บ้าน เป็นเวลาเย็น ชาวบ้านกำลังต้อนรับสัตรีเลี้ยงกลับ. ที่ข้างหน้าฝูงสัตว์หมู่หนึ่ง มีสาวน้อยร่างระหงเคิรตามโคเชื่องตัวหนึ่ง. เสียงกะตึงที่คอโคตัวนั้นดังเป็นจังหวะให้โคตัวอื่นเคิรตามมา. ช้า ๆ นาน ๆ โคเชื่องตัวนั้นก็แลบลิ้นเลียมีอนายสาวของมัน. กามนิคชายพเนจรปราศรัยกับสาวน้อยตามธรรมเนียม. สาวน้อยตอบรับด้วยอาการยิ้มแย้มทั้งสองก็สบตากัน, มีลักษณะอาการไม่ผิดจากที่ได้เคยพบกันในส่วนกรุงโกสัมพีเมื่อในชาติหลัง.

พันชาตินั้นก็เห็นชาติที่ถัดขึ้นไป คราวนี้ไม่ใช่เกิดอยู่ในแดนแม่น้ำท่าหรือในลุ่มแม่คงคา, แต่เป็นแดนอื่นอันมีประชาชนและขนบธรรมเนียมทรามกว่าที่แล้ว.

เห็นภาพเป็นทุ่งกว้าง มีคนขี่ม้า กองเกวียน และคนเคิรมาเป็นแถวไม่ขาดสาย. ภูมิประเทศชาวสล่างด้วยหิมะ, ในอากาศมีละอองเป็นปุยขาวอยู่ทั่วไป. ภูเขาสูงตระหง่านแลถมื่นทึน. ในเกวียนเทียมโคเล่มหนึ่ง มีผ้าคลุมเป็นหลังกาล้ายกระโจม. สาวน้อยคนหนึ่งผลุนผลันชะโงกหน้าออกมา แอกเกวียนเร็วจหนั่งแเกาะที่คลุมร่างกายไว้ตก เดือนลงเห็นแฉม

สยายยาวลงมาประกบทั้งอุระ, มีอาการวิตกจ้องมองและยกมือ
ชี้ไปทางที่คนอื่นก็มองและชนวเช่นเดียวกัน. เห็นเป็นพวกคน
ที่มัวว้างหรือกระบวนหนึ่งตรงมายังที่ตนอยู่, แต่สาวน้อยมองไป
ที่ชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งโคค้ำอยู่ในพวกเดียวกัน, มีอาการยิ้มเป็น
เชิงไว้ใจในชายหนุ่มคนนั้น. อาการมองแห่งสาวน้อย กระทำ
ให้ชายหนุ่มนั้นมีน้ำใจและเต็มกำลังยิ่งขึ้น. แกว่งขวานที่ถือ
เป็นอาวุธ ร้องเสียงดังแล้วเข้าพวก, ตำแหน่งสำคัญที่ขี้ม้ายก
เข้ามาตีปล้น, ใต้ต้อสู้จนถูกลูกธนูเหล็กของชาติตากศักระตัว
ปรับักษ์ ถึงแก่ความตาย.

อาศัยกลิ่นปาริชาติทำให้ระลึกชาติเหนือ ๆ ขึ้นไปได้ใน
อดีตภพนานไกล. คราวนี้เห็นคนทั้งสองเกิดเป็นกวางสองตัว
ผิวเมีย อยู่ในป่ากว้างใหญ่แห่งหนึ่ง อันความรักของทั้งสอง
ในชาตินั้นเป็นไปในความรักเพียงทางนัยน์ตาเท่านั้น: จะแสดง
กันด้วยวาจาหาได้ไม่. แต่กระนั้นความรักที่เคยมีอยู่ในชาติหลัง
มาแข็งแรงเพียงใด ก็ย่อมมีอยู่ในชาตินี้มั่นคงปาน ๆ กัน. กวาง

ทั้งสองแสวงหาหญิงกินเป็นอาหารด้วยกัน, ลุยข้ามลำธารอัน
ใสเย็นที่ในป่าก็ด้วยกัน, เวลาพักผ่อนอยู่บนหญ้าย่อมที่ขึ้นสูง
ระหงก็ด้วยกัน, มีความสุขร่าเริง หรือตกใจหวาดต่อภัยอันตราย
เมื่อได้ยินเสียงเกรกกรากก็ด้วยกัน, เป็นตังขึ้นมาช้านานหลายปี.
จนวันหนึ่งถึงคราวจะต้องพรากจากกันไป, นางกวางเข้าไป
คิดช่วยนายพราน, กวางผัวพยายามเอาเท้าเขี่ยเพื่อให้ชายหลุด:
พยายามแล้วพยายามเล่าไม่สำเร็จผล. จนนายพรานมา, กวางผัว
ก็มีได้หวาดกลัว เข้าเผชิญหน้ากับมีศรระลงจะชีวิต. แต่ใน
ไม่ช้าก็ต้องหอกของนายพราน ถึงแก่ความตายไปทั้งคู่.

ถัดขึ้นไปอีก ทั้งสองเกิดเป็นนกอินทรีผัวเมีย มีรัง
อยู่บนยอดเขาอันสูงตระหง่านแสนกันดาร ยากที่ใคร ๆ จะขึ้น
ถึง. เมื่อมองลงมาจากที่นั้น จะเห็นเป็นเหวลึกลงมา. นก
ทั้งสองได้ร่อนเร็วไปในอากาศด้วยความบันเทิงใจ จนจบกาล
อายุขัย.

ทั้งสอง อาศัยอำนาจแห่งกลิ่นดอกปาริชาติ ได้เห็น
เหตุการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่แก่ตนในภพที่แล้วมาจนเนกชาติ, บังเกิด
ความเบิกบานสำราญใจ พร้อมด้วยความพิศวงไม่น้อย. แล้ว
วาสิฏฐีจึงพูดว่า “เราทั้งสองนี้มีอายุไม่น้อยไปกว่าอายุของ
โลก.”

สามสืบ

๘๘
มเกิดกมตาย

กามนิต พูกว่า “เรามีอายุเท่ากับอายุของโลกนั้นเป็นความจริง, แต่ว่าต้องเร่ร่อนอยู่ในโลกเรื่อยไปไม่หยุดหย่อน: เมื่อตายไปแล้วก็มาเกิดใหม่อยู่ในโลกอีกเล่า. มาบัดนี้เราได้ลูถึงสถานที่อันเป็นอมฤตแล้ว และมีความสุขความบันเทิงอยู่เป็นนิรันดร.”

เวลาที่กามนิตพูดดังนั้น เป็นคราวที่ทั้งสองเพิ่งกลับจากต้นปาริชาติมาสู่สระแห่งตนแล้ว. ทันใดนั้น ก็สังเกตเห็นสีคอกบัวแดงของตน แสดงอาการเศร้าหมองผิดปกติไป. กามนิตลอยอยู่เหนือดอกบัวพิจารณาดูโดยละเอียด, ก็ตกใจที่เห็นกลีบดอกจะคำค้ำคล้ายถูกอะไรไหม้ ที่ปลายที่เดียวก็เหี่ยวจนม้วนกลับ.

ส่วนดอกบัวขาวของวาสิฏฐี ก็มีลักษณะเป็นเช่นเดียวกัน, วาสิฏฐีเลื่อนลอยอยู่เหนือดอกบัว, มีอาการพิศวงอย่างเดียวกับกามนิต.

กามนิตเหลียวไปคุยเพื่อนที่อยู่บนคอกบัวเขียว. ก็เห็นคอกบัวนั้นมีอาการเปลี่ยนแปลงเหมือนกัน, สังเกตหน้าตาผู้เป็นเจ้าของไม่เบิกบาน เหมือนกับคราวที่เคยปราศรัยด้วยในครั้งแรก: มีอาการตกใจอย่างเดียวกับตนและวาสิฏฐี มิใช่แต่เท่านั้น มองไปคอกอื่น ๆ ก็มีอาการวิปริตตลอดจนตัวเจ้าของ. คราวนี้หันมาคอกของตนอีก ก็เห็นกลีบหนึ่งมีอาการจะพ่นตัว ค่อย ๆ คลายทิ้งอพับอยู่ให้คืนตัว, แต่แล้วก็หลุดออกจากคอกร่วงไปลอยอยู่ในสระ, ลักษณะอาการเช่นนี้ไม่ใช่แต่คอกบัวของตน, ถึงคอกบัวอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันตลอดไป. กลีบบัวซึ่งร่วงได้ลงไปลอยสลับอยู่ในสระ. เสียงผู้เป็นเจ้าของต่างปริเทวนาการ ดอนหนายใจอยู่ระงมแค้น.

กามนิต กว่าแขนวาสิฏฐี ไว้ด้วยอาการตื่นเต้น พูกว่า “วาสิฏฐีที่รัก, หล่อนได้เห็นและได้ยินอะไรไหมเล่า? นี่เป็นเรื่องราวอะไรกันหนอ? แปลไม่ออก.”

วาสิฏฐี มองดูกามนิต, เมื่อสงบกิริยาเป็นปกติ แล้วยิ้ม ตอบว่า “เรื่องนี้พระองค์ทรงทราบอยู่แล้ว จึงได้ตรัสว่า—

“มีเกิดก็มีตาย ถึงแก่ความทำลายไปจนสิ้น;

“เหมือนกับสวนในโลก และคอกฟ้าในสวรรค์ย่อมร่วงโรยไป.”

กามนิต — “ใครเป็นผู้กล่าวความข้อนี้อันทำลายความหวังเสีย?”

วาสิฏฐี — “ก็ใครเล่า นอกจากพระองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า, พระผู้ทรงทราบแจ้งแล้วซึ่งสัมภาวะความเกิด และยถาภูตญาณ ความรู้อันจริง? พระองค์ผู้ทรงพระกรุณาแก่มนุษย์ ได้ทรงแสดงหลักธรรมไว้ชัดแจ้ง เพื่อให้เราตั้งน้อมตามเห็นความจริงทุก ๆ คน ว่าโลกและสัตว์ที่มีอยู่ในโลกทั้งสี่เลว เทวตา มนุษย์ หรือปีศาจ ก็ตกอยู่ในอำนาจลักษณะความไม่คงที่. พระองค์เป็นผู้ทรงนำทางให้ออกจากโลกอันไม่คงที่นี้ไป. พระองค์คือพระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า.”

กามนิต — “นัยว่าพระพุทธเจ้าตรัสดังนี้? ฉะนั้นยังไม่เชื่อ, วาสิฏฐี. คนเรามักจะเข้าใจผิดในคำตรัสต่าง ๆ ของพระศาสดาอยู่บ่อย ๆ. ครั้งหนึ่งในกรุงราชคฤห ฉันทไปพักแรมคืนอยู่ในห้องโถงชายบันหม้อกับภิกษุองค์หนึ่ง. ภิกษุนั้นก็พูดคล้าย ๆ เช่นนี้ ซึ่งฉันเชื่อว่าผิดทั้งนั้น; ไม่ใช่คำตรัสของพระพุทธองค์เลย.”

วาสิฏฐี — “ที่ฉันกล่าวนี้ไม่ใช่สืบต่อแต่ใคร ๆ เป็นถ้อยคำที่ฉันได้ฟังมาจากพระโอรสผู้พระองค์ทีเดียว.”

กามนิต — “เอ๊ะ! นี่หล่อนได้เฝ้าพระพุทธองค์ด้วยตนเองมาแล้วอย่างนั้นหรือ?”

วาสิฏฐี — “เช่นนั้น, ได้เฝ้าอยู่แทบพระบาท.”

กามนิต — “นับว่ามีบุญแก่ ๆ. เพราะผลบุญนี้จึงได้มีความสุขสืบมาจนบัดนี้. ส่วนตัวฉันเกือบจะได้เฝ้าพระพุทธองค์เหมือนกัน, หากบั้นกาลอกุศลเกิดขึ้นตัดรอนโอกาสเสียไม่ให้ได้รับสุขเช่นนั้น ต้องถึงแก่ความตายเสียก่อน ในขณะที่จวนจะได้เฝ้าอยู่แล้ว. แต่บัดนี้ได้ทราบว่าหล่อนได้เฝ้าแล้วก็นับว่าทำให้ฉันรู้สึกสบายใจขึ้นอีกมาก. ขอได้เล่าเรื่องที่ว่าอย่างไร จึงได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ให้ทราบโดยละเอียดด้วย. บางทีจะเป็นเหตุให้ฉันได้รับความสว่างขึ้นบ้าง. ในข้อที่ฉันเห็นว่าเป็นลัทธิที่สอนให้คนหมดหวัง เพราะคงจะมีอะไร ๆ เป็นความลึกลับซึ่งซ่อนเร้นอยู่ ที่ฉันยังไม่ทราบ.”

วาสิฏฐี รับว่าดีแล้ว. ทั้งสองลงสู่คอกบัวแห่งตน. วาสิฏฐีเริ่มเล่าเรื่องอันเป็นประวัติของนางต่อไป.

สามสิบเอ็ด

ปีศาจที่บนลาน

เมื่อสาตาเคียร์ได้ฉันเป็นภริยาสมประสงค์แล้ว ความรักที่มีอยู่จิตจางไปโดยเร็ว ข้าจะเร็วยิ่งขึ้นเพราะฉันไม่มีความรักตอบเสียเลย. ฉันยอมสัญญาว่าจะเป็นภริยาที่ภักดี, และข้อนสาตาเคียร์ยอมรู้ดีว่าฉันประพฤติตามสัญญา. ส่วนในข้ออื่น ๆ นั้น ไม่อยู่ในอำนาจฉัน. ถึงจะทำอย่างไรที่จะให้เป็นไปตามใจนั้น ไม่ได้เลย.

ฉันมีลูกหญิงด้วยสาตาเคียร์คนหนึ่ง แต่พออายุได้สองขวบก็ตายไป. แล้วต่อมาสาตาเคียร์มีภริยาอีกคนหนึ่ง. ข้อนี้ไม่มีใครเห็นว่าแปลก ยิ่งสำหรับตัวฉันก็ยิ่งเห็นว่าไม่แปลกเลย เพราะความรักทั้งสองไม่มีอยู่แก่กัน. ภริยาคนใหม่เกิดลูกชายคนหนึ่งเป็นที่สมปรารถนาสาตาเคียร์ที่ต้องการอยู่แล้ว. ทั้งนี้เป็นเหตุให้ภริยาคนนั้นได้เป็นใหญ่ในบ้าน, ทั้งนางคนนั้นก็สามรถหาทางให้สาตาเคียร์คลายความรักในตัวฉัน, ฝ่ายฉันก็เต็มใจยอมให้เป็นดังนั้น อีกอย่างหนึ่ง. ต่อมาเมื่อบิดาสาตา

เคียรถึงแก่กรรมไปแล้ว, สาดาเคียรได้รับตำแหน่งแทน มี
ฐานะในหน้าที่ซึ่งจะต้องจัดทำมากขึ้นทุกที. การติดต่อกับในส่วน
ตัวฉันจึงยิ่งเหินห่างออกไป.

เรื่องราวได้เป็นไปอย่างนี้ ล่วงมาหลายปีไม่มีเหตุ
การณ์พิเศษ. ส่วนตัวฉันโดยมากอยู่ตามลำพังสมแก่ที่ตั้งใจไว้
เช่นนี้ด้วย. ฉันมอบจิตใจไว้กับทุกข์โทรมนश्य หวนเอา
ความจำแต่ครั้งหลังมาเป็นเพื่อน และมีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง
ที่จะได้พบกับบันเทิงสุขเสวยสวรรค์ที่นี่, และก็เป็นความหวัง
ที่ฉันมุ่งไว้ไม่เหลวเปล่า.

ปราสาท สาดาเคียร อยู่ที่หุบเขาเคียงกันกับที่เธอ เคยเป็น
หน้าผาชั้นบนลานอโศกอยู่บ่อย ๆ ในครั้งกระโน้น แต่ที่หน้า
ผาที่จะขึ้นยังปราสาทสาดาเคียรนั้นชันกว่า. ส่วนลานบนปราสาท
นั้นคล้ายคลึงกับลานที่บ้านบิดาฉัน. ณ ที่นี้ เวลาเย็นอากาศ
โปร่ง ในฤดูร้อนฉันมักจะมานั่งเล่น บางทีก็อยู่จนกระทั่งกลาง
คืนตลอดไปจนสว่าง นอนบนแท่นที่ยกไว้, ซึ่งไม่มีทางที่นำ
กริ่งเกรงว่า จะมีใครกล้ำข่มมา เพราะหน้าผาชั้น ช้ำยัง
ก่อเป็นกำแพงสูงชันอีกที, ทั้งหน้าผาก็ชัน ไม่มีใคร ๆ สามารถ
ปีนขึ้นมาได้.

ครั้งหนึ่ง เป็นเวลากลางคืนเดือนหงายปลอดโปร่ง
ฉันนอนอยู่บนแท่น แต่ไม่หลับ กำลังนึกถึงเธอ, นึกมากที่สุด

ก็คือคืนแรกซึ่งได้พบปะกัน; นึกถึงขณะที่ฉันนั่งอยู่กับเมทินีที่แท่นหินอ่อนบนลาน ตังศาอาศัยเธอมาหา, นึกเห็นติดตาเอาจริง ๆ, แล้วเห็นเธอโผล่เหนือกำแพงขึ้นมาก่อนโสมทักต์ เพราะอำนาจความรักอันแรงกล้า ทำให้ป้ายบินขึ้นมาได้เร็ว.

กำลังนึกเพลิดเพลิดเจริญใจอยู่อย่างนี้ ตาเหม่อมองไปทางช่องปลายกำแพง. ทันใดนั้นเห็นรูปคนโผล่ขึ้นมา.

ฉันเชื่อแน่ว่า ถ้าเป็นมนุษย์คงไม่สามารถปีนกำแพงตอนนั้นขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตามเป็นวิญญานเธอลอยขึ้นมาหาเพราะอำนาจความนึกของฉัน แล้วจะได้นำข่าวจากสถานบรมสุขซึ่งเธอไปอยู่คอยท่าแล้วมาบอกเล่า เพราะเหตุฉะนั้นไม่รู้สึกตกใจเลย ซ้ำลุกขึ้นอำมือเค็รเข้าไปรับ.

ครั้นเมื่อรูปที่เห็น บินขึ้นมาถึงบนลานแล้วก็รับสาวก้าวเค็รมาที่ฉัน. ตั้งเกตุรูปสว่างมีขนาดสูงกว่าเธอมากนัก สันฐานออกจะใหญ่โตปานยักษ์ด้วย. ฉันได้สติขึ้นว่ารูปที่เห็นคงเป็นวิญญานหรือปีศาจของกุลิมาล, หาใช่เธอไม่. ตกประหม่าเป็นกำลัง ผงะแทบหงาย ค่อยดัดคุดยไปเกาะอยู่มุมแท่นเพื่อไม่ให้ชวนตัว.-

รูปปีศาจอันน่ากลัวเค็รรีเข้ามาใกล้ หยดทักว่า “หล่อน
ต้องการพบใคร?”

ฉันทอบว่า “พบปีศาจคนอื่น, ไม่ใช่ท่าน.”

“ปีศาจกามนิตกระมัง?”

ฉันผงกศีรษะ.

ปีศาจนั้นพูดต่อไปว่า “เมื่อฉันเห็นกิริยาต้อนรับแห่ง
เธอเมื่อตะกัณ, เข้าใจว่าเธอคงมีคู่รักที่ขึ้นมาหาเธอที่นี่ในเวลา
กลางคืน. ถ้าเป็นเช่นนั้น, เธออาจช่วยฉันด้วยบ้าง เพราะ
ฉันต้องการความช่วยเหลือจากเธอ ไม่น้อยไปกว่าที่เธอต้อง
การจะให้ฉันช่วยด้วยเวลานี้.”

เมื่อฉันได้ฟังเสียงที่พูดแปลกหูเช่นนั้น ก็แข็งใจจ้องดู
รู้สึกว่ามีผู้ยืนอยู่ตรงหน้ามีลักษณะเป็นคนจริง ๆ หาใช่ผีปีศาจ
ไม่. เวลานั้นพระจันทร์ขึ้นอยู่ข้างหลังชายคนนั้น, ประกอบ
ทั้งมีความตลกใจกลัวด้วย, จึงทำให้มองดูหน้าตาเห็นไม่ทันชัด
นอกจากเห็นรูปร่างด้วยตาพราว ซึ่งเลยเป็นปีศาจไปได้.

ผู้นั้น อ่านความคิดฉันถูก จึงบอกว่า “ตัวฉันไม่
ใช่ปีศาจของคฤมาล แต่ว่าเป็นตัวของคฤมาลจริง ๆ ยังมีเนื้อ
หนังเป็นมนุษย์เหมือนอย่างเธอบริบูรณ์.”

ฉันสั้นระร่วไปทั้งตัว ไม่ใช่เป็นเพราะความกลัว,
เป็นเพราะรู้สึกว่าได้มายืน เฉลิมหน้า อยู่กับ ผู้ร้ายฆ่าคู่รักของตน
อย่างใจคำอำมหิต.

องคฺลิมาล พุคต๋อไปว่า “นางผู้เจริญ, อย่าได้วิตก
สะทกสะท้านเลย, เธอไม่มีอะไรจะต้องเกรงฉัน. ฉันเสียอีก
รู้สึกว่าคุณคนเดียวเท่านั้น ที่ฉันเคยกลัวจนไม่กล้ามองหน้า
อย่างที่เธอเคยพูดไว้ เพราะว่าฉันเป็นผู้ล่วงเธอจริง”

ฉันตกตะลึง ออกอุทานว่า “แกหรือเป็นผู้ล่วง
ฉัน?” แล้วรู้สึกปีติใจ คล้ายกับมีความหวังขึ้นอีกว่าคู่รักยัง
คงมีชีวิตอยู่. องคฺลิมาลพุดสืบไปว่า “เรื่องเป็นเช่นนั้น.
และเพราะเหตุนี้ประโยชน์ของเราเชื่อมร่วมกัน เพราะทั้งสอง
มีเรื่องที่จะต้องทำการแก้แค้นด้วยกัน, และคนที่เราจะแก้แค้น
ก็เป็นคนเดียวกัน คือ อ้ายสาตาเคียว.”

ครั้นแล้ว องคฺลิมาล มหาโจรผู้มีกิริยาท่าทางเป็นสง่า
ผ่าเผย ก็ยกมือเป็นสัญญาณให้ฉันนั่งลง คุณประหนึ่งว่ามีเรื่อง
จะพูดจากันมากมาย อันที่จริง ฉันยืนทรงตัวอยู่ต่อไปไม่คอย
ไหวอยู่แล้ว จึงทรุดลงนั่งเอง. ฉันจ้องมองคุณองคฺลิมาล มี
อาการกระหายอยากจะฟังเรื่องถึงคู่รักเป็นกำลัง.

องคุลิมาล พุทต่อไปว่า “กามนิตและกองเกวียนตกมาอยู่ในเงื้อมมือฉันที่ในแดนป่าเวทิส. เขาได้ต่อสู้ฉันอย่างกล้าหาญ, แต่ถูกจับตัวได้ไม่มีอันตรายอย่างไร, เมื่อฉันได้ค่าไถ่ตัวตามกำหนดเวลาแล้ว, ก็ปล่อยตัวไปไม่ได้รับทวงอะไรอีก. และได้ไปถึงอุชเชนีโดยสวัสดิภาพ.”

เมื่อฉันฟังมาถึงตอนนั้น ก็ถอนหายใจยาวอย่างโล่งใจ เพราะรู้สึกว่าคุณรักยังมีชีวิตอยู่. ที่จริงคิดเช่นนั้นเท่ากับเป็นบ้า: เพราะแม้ยังมีชีวิตอยู่, ก็นับว่าอยู่ห่างไกลจากกันยิ่งเสียกว่าที่ตายไปแล้ว.

องคุลิมาล เล่าสืบไปว่า “เมื่อฉันตกไปอยู่ในเงื้อมมือสาตาเคียร, มันเห็นสร้อยแก้วตาเสือของกามนิต คล้องคอฉันอยู่ ก็จำได้ทันทีว่าเป็นของใคร. ในเวลาเย็นวันรุ่งขึ้น มันเข้าไปในคุกตามลำพัง และให้สัญญาต่อฉันว่า ถ้าฉันกล้าปฏิญาณศานานี้ต่อหน้าหญิงสาวคนหนึ่งว่าฉันเป็นผู้ฆ่ากามนิตตาย, มันจะปล่อยตัวให้หนีไปได้. ฉันรู้สึกประหลาดใจ. แต่สาตาเคียร พุทต่อไปว่า ถ้าจะศานานอย่างเดียว หญิงสาวคนนั้นคงไม่เชื่อ, จะต้องทำสักจกิริยาค้ำจึงจะสำเร็จผล. แล้วมันแนะนำอุบายให้ว่า ในเวลาตอนหัวค่ำ จะคุมตัวไปที่ลานแห่งหนึ่งซึ่งจะได้พบหญิงสาวคนนั้นอยู่ที่นั่น มันจะจับ

การตะไบตรวนไว้ให้เกือบขาด, เพื่อนั้นกะชากก็จะขาดสะบั้น ออกได้ง่ายคาย, แล้วต่อไปก็โตคทางหน้าผาลงไปตึงหุบเขานี้ ไปใต้สะดวก แล้วลงลำธารน้อยลอคกำแพงเมืองออกไปได้ถึง แม่คงคา มันได้ให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่กีดขวางการหนีแห่งฉัน ที่จะออกจากกรุงโกสัมพีไป.

“ทมิฬให้สัตย์ปฏิญาณ, จริงอยู่ ฉันไม่สู้จะเชื่อถือ นึก, แต่ก็ไม่เห็นทางอื่นที่จะรอดไปได้. ส่วนการกระทำสังจ กิริยา แต่ว่ากล่าวเท็จ เป็นตายอย่างไรฉันก็ทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะเท่ากับเตือนให้เจ้าแม่กาลสิวิโรธลงโทษฉัน ในฐานะที่สบ ประมาทต่อพระองค์. แต่ฉันเห็นอุบายที่จะเสี่ยงกล่าวคำ ปฏิญาณไปเสียอย่างหนึ่ง คือ กล่าวกล่อมแกล่อมด้วยโวหารอัน ล่อให้ผู้ฟังเข้าใจว่าฉันได้เป็นผู้ฆ่ากามนิคจจริง. และฉันหวังอยู่ ว่าเจ้าแม่กาลสิวิโรธต่อการเป็น เจ้าเล่ห์เจ้าอุบายหลักเลียงให้พ้น ภัยคงจะทรงช่วยเหลือ ให้พ้นจากบ่วงบาปของสาตาเคียรที่ อาจกักไว้.

“เหตุการณ์ต่อไป ก็เป็นเหมือนอย่างที่ได้ตกลงกันไว้ และเธอได้เห็นฉันกะชากตรวนขาด. แต่ว่าจนกระทั่งทุกวันนี้ก็ ยังทราบไม่ได้ว่าที่กะชากตรวนขาด เป็นเพราะสาตาเคียรได้ ปฏิบัติตามสัญญา คือ ตะไบสำรองไว้ หรือว่าเจ้าแม่กาลสิวิ

โปรดเป็นพิเศษ. เมื่อฉันหลุดออกจากเครื่องจองจำ หนึ่งลง
ไปข้างล่างแล้ว, ว่ายน้ำลุดตอออกไปถึงแม่คงคาไม่ทันไร, ก็ไป
พบคนเต็มลำเรือมีอาวุธครบคอยตักจับ: ^๕ ^๖ ^๗ ^๘ ^๙ ^{๑๐} ^{๑๑} ^{๑๒} ^{๑๓} ^{๑๔} ^{๑๕} ^{๑๖} ^{๑๗} ^{๑๘} ^{๑๙} ^{๒๐} ^{๒๑} ^{๒๒} ^{๒๓} ^{๒๔} ^{๒๕} ^{๒๖} ^{๒๗} ^{๒๘} ^{๒๙} ^{๓๐} ^{๓๑} ^{๓๒} ^{๓๓} ^{๓๔} ^{๓๕} ^{๓๖} ^{๓๗} ^{๓๘} ^{๓๙} ^{๔๐} ^{๔๑} ^{๔๒} ^{๔๓} ^{๔๔} ^{๔๕} ^{๔๖} ^{๔๗} ^{๔๘} ^{๔๙} ^{๕๐} ^{๕๑} ^{๕๒} ^{๕๓} ^{๕๔} ^{๕๕} ^{๕๖} ^{๕๗} ^{๕๘} ^{๕๙} ^{๖๐} ^{๖๑} ^{๖๒} ^{๖๓} ^{๖๔} ^{๖๕} ^{๖๖} ^{๖๗} ^{๖๘} ^{๖๙} ^{๗๐} ^{๗๑} ^{๗๒} ^{๗๓} ^{๗๔} ^{๗๕} ^{๗๖} ^{๗๗} ^{๗๘} ^{๗๙} ^{๘๐} ^{๘๑} ^{๘๒} ^{๘๓} ^{๘๔} ^{๘๕} ^{๘๖} ^{๘๗} ^{๘๘} ^{๘๙} ^{๙๐} ^{๙๑} ^{๙๒} ^{๙๓} ^{๙๔} ^{๙๕} ^{๙๖} ^{๙๗} ^{๙๘} ^{๙๙} ^{๑๐๐} ^{๑๐๑} ^{๑๐๒} ^{๑๐๓} ^{๑๐๔} ^{๑๐๕} ^{๑๐๖} ^{๑๐๗} ^{๑๐๘} ^{๑๐๙} ^{๑๑๐} ^{๑๑๑} ^{๑๑๒} ^{๑๑๓} ^{๑๑๔} ^{๑๑๕} ^{๑๑๖} ^{๑๑๗} ^{๑๑๘} ^{๑๑๙} ^{๑๒๐} ^{๑๒๑} ^{๑๒๒} ^{๑๒๓} ^{๑๒๔} ^{๑๒๕} ^{๑๒๖} ^{๑๒๗} ^{๑๒๘} ^{๑๒๙} ^{๑๓๐} ^{๑๓๑} ^{๑๓๒} ^{๑๓๓} ^{๑๓๔} ^{๑๓๕} ^{๑๓๖} ^{๑๓๗} ^{๑๓๘} ^{๑๓๙} ^{๑๔๐} ^{๑๔๑} ^{๑๔๒} ^{๑๔๓} ^{๑๔๔} ^{๑๔๕} ^{๑๔๖} ^{๑๔๗} ^{๑๔๘} ^{๑๔๙} ^{๑๕๐} ^{๑๕๑} ^{๑๕๒} ^{๑๕๓} ^{๑๕๔} ^{๑๕๕} ^{๑๕๖} ^{๑๕๗} ^{๑๕๘} ^{๑๕๙} ^{๑๖๐} ^{๑๖๑} ^{๑๖๒} ^{๑๖๓} ^{๑๖๔} ^{๑๖๕} ^{๑๖๖} ^{๑๖๗} ^{๑๖๘} ^{๑๖๙} ^{๑๗๐} ^{๑๗๑} ^{๑๗๒} ^{๑๗๓} ^{๑๗๔} ^{๑๗๕} ^{๑๗๖} ^{๑๗๗} ^{๑๗๘} ^{๑๗๙} ^{๑๘๐} ^{๑๘๑} ^{๑๘๒} ^{๑๘๓} ^{๑๘๔} ^{๑๘๕} ^{๑๘๖} ^{๑๘๗} ^{๑๘๘} ^{๑๘๙} ^{๑๙๐} ^{๑๙๑} ^{๑๙๒} ^{๑๙๓} ^{๑๙๔} ^{๑๙๕} ^{๑๙๖} ^{๑๙๗} ^{๑๙๘} ^{๑๙๙} ^{๒๐๐} ^{๒๐๑} ^{๒๐๒} ^{๒๐๓} ^{๒๐๔} ^{๒๐๕} ^{๒๐๖} ^{๒๐๗} ^{๒๐๘} ^{๒๐๙} ^{๒๑๐} ^{๒๑๑} ^{๒๑๒} ^{๒๑๓} ^{๒๑๔} ^{๒๑๕} ^{๒๑๖} ^{๒๑๗} ^{๒๑๘} ^{๒๑๙} ^{๒๒๐} ^{๒๒๑} ^{๒๒๒} ^{๒๒๓} ^{๒๒๔} ^{๒๒๕} ^{๒๒๖} ^{๒๒๗} ^{๒๒๘} ^{๒๒๙} ^{๒๓๐} ^{๒๓๑} ^{๒๓๒} ^{๒๓๓} ^{๒๓๔} ^{๒๓๕} ^{๒๓๖} ^{๒๓๗} ^{๒๓๘} ^{๒๓๙} ^{๒๔๐} ^{๒๔๑} ^{๒๔๒} ^{๒๔๓} ^{๒๔๔} ^{๒๔๕} ^{๒๔๖} ^{๒๔๗} ^{๒๔๘} ^{๒๔๙} ^{๒๕๐} ^{๒๕๑} ^{๒๕๒} ^{๒๕๓} ^{๒๕๔} ^{๒๕๕} ^{๒๕๖} ^{๒๕๗} ^{๒๕๘} ^{๒๕๙} ^{๒๖๐} ^{๒๖๑} ^{๒๖๒} ^{๒๖๓} ^{๒๖๔} ^{๒๖๕} ^{๒๖๖} ^{๒๖๗} ^{๒๖๘} ^{๒๖๙} ^{๒๗๐} ^{๒๗๑} ^{๒๗๒} ^{๒๗๓} ^{๒๗๔} ^{๒๗๕} ^{๒๗๖} ^{๒๗๗} ^{๒๗๘} ^{๒๗๙} ^{๒๘๐} ^{๒๘๑} ^{๒๘๒} ^{๒๘๓} ^{๒๘๔} ^{๒๘๕} ^{๒๘๖} ^{๒๘๗} ^{๒๘๘} ^{๒๘๙} ^{๒๙๐} ^{๒๙๑} ^{๒๙๒} ^{๒๙๓} ^{๒๙๔} ^{๒๙๕} ^{๒๙๖} ^{๒๙๗} ^{๒๙๘} ^{๒๙๙} ^{๓๐๐} ^{๓๐๑} ^{๓๐๒} ^{๓๐๓} ^{๓๐๔} ^{๓๐๕} ^{๓๐๖} ^{๓๐๗} ^{๓๐๘} ^{๓๐๙} ^{๓๑๐} ^{๓๑๑} ^{๓๑๒} ^{๓๑๓} ^{๓๑๔} ^{๓๑๕} ^{๓๑๖} ^{๓๑๗} ^{๓๑๘} ^{๓๑๙} ^{๓๒๐} ^{๓๒๑} ^{๓๒๒} ^{๓๒๓} ^{๓๒๔} ^{๓๒๕} ^{๓๒๖} ^{๓๒๗} ^{๓๒๘} ^{๓๒๙} ^{๓๓๐} ^{๓๓๑} ^{๓๓๒} ^{๓๓๓} ^{๓๓๔} ^{๓๓๕} ^{๓๓๖} ^{๓๓๗} ^{๓๓๘} ^{๓๓๙} ^{๓๔๐} ^{๓๔๑} ^{๓๔๒} ^{๓๔๓} ^{๓๔๔} ^{๓๔๕} ^{๓๔๖} ^{๓๔๗} ^{๓๔๘} ^{๓๔๙} ^{๓๕๐} ^{๓๕๑} ^{๓๕๒} ^{๓๕๓} ^{๓๕๔} ^{๓๕๕} ^{๓๕๖} ^{๓๕๗} ^{๓๕๘} ^{๓๕๙} ^{๓๖๐} ^{๓๖๑} ^{๓๖๒} ^{๓๖๓} ^{๓๖๔} ^{๓๖๕} ^{๓๖๖} ^{๓๖๗} ^{๓๖๘} ^{๓๖๙} ^{๓๗๐} ^{๓๗๑} ^{๓๗๒} ^{๓๗๓} ^{๓๗๔} ^{๓๗๕} ^{๓๗๖} ^{๓๗๗} ^{๓๗๘} ^{๓๗๙} ^{๓๘๐} ^{๓๘๑} ^{๓๘๒} ^{๓๘๓} ^{๓๘๔} ^{๓๘๕} ^{๓๘๖} ^{๓๘๗} ^{๓๘๘} ^{๓๘๙} ^{๓๙๐} ^{๓๙๑} ^{๓๙๒} ^{๓๙๓} ^{๓๙๔} ^{๓๙๕} ^{๓๙๖} ^{๓๙๗} ^{๓๙๘} ^{๓๙๙} ^{๔๐๐} ^{๔๐๑} ^{๔๐๒} ^{๔๐๓} ^{๔๐๔} ^{๔๐๕} ^{๔๐๖} ^{๔๐๗} ^{๔๐๘} ^{๔๐๙} ^{๔๑๐} ^{๔๑๑} ^{๔๑๒} ^{๔๑๓} ^{๔๑๔} ^{๔๑๕} ^{๔๑๖} ^{๔๑๗} ^{๔๑๘} ^{๔๑๙} ^{๔๒๐} ^{๔๒๑} ^{๔๒๒} ^{๔๒๓} ^{๔๒๔} ^{๔๒๕} ^{๔๒๖} ^{๔๒๗} ^{๔๒๘} ^{๔๒๙} ^{๔๓๐} ^{๔๓๑} ^{๔๓๒} ^{๔๓๓} ^{๔๓๔} ^{๔๓๕} ^{๔๓๖} ^{๔๓๗} ^{๔๓๘} ^{๔๓๙} ^{๔๔๐} ^{๔๔๑} ^{๔๔๒} ^{๔๔๓} ^{๔๔๔} ^{๔๔๕} ^{๔๔๖} ^{๔๔๗} ^{๔๔๘} ^{๔๔๙} ^{๔๕๐} ^{๔๕๑} ^{๔๕๒} ^{๔๕๓} ^{๔๕๔} ^{๔๕๕} ^{๔๕๖} ^{๔๕๗} ^{๔๕๘} ^{๔๕๙} ^{๔๖๐} ^{๔๖๑} ^{๔๖๒} ^{๔๖๓} ^{๔๖๔} ^{๔๖๕} ^{๔๖๖} ^{๔๖๗} ^{๔๖๘} ^{๔๖๙} ^{๔๗๐} ^{๔๗๑} ^{๔๗๒} ^{๔๗๓} ^{๔๗๔} ^{๔๗๕} ^{๔๗๖} ^{๔๗๗} ^{๔๗๘} ^{๔๗๙} ^{๔๘๐} ^{๔๘๑} ^{๔๘๒} ^{๔๘๓} ^{๔๘๔} ^{๔๘๕} ^{๔๘๖} ^{๔๘๗} ^{๔๘๘} ^{๔๘๙} ^{๔๙๐} ^{๔๙๑} ^{๔๙๒} ^{๔๙๓} ^{๔๙๔} ^{๔๙๕} ^{๔๙๖} ^{๔๙๗} ^{๔๙๘} ^{๔๙๙} ^{๕๐๐} ^{๕๐๑} ^{๕๐๒} ^{๕๐๓} ^{๕๐๔} ^{๕๐๕} ^{๕๐๖} ^{๕๐๗} ^{๕๐๘} ^{๕๐๙} ^{๕๑๐} ^{๕๑๑} ^{๕๑๒} ^{๕๑๓} ^{๕๑๔} ^{๕๑๕} ^{๕๑๖} ^{๕๑๗} ^{๕๑๘} ^{๕๑๙} ^{๕๒๐} ^{๕๒๑} ^{๕๒๒} ^{๕๒๓} ^{๕๒๔} ^{๕๒๕} ^{๕๒๖} ^{๕๒๗} ^{๕๒๘} ^{๕๒๙} ^{๕๓๐} ^{๕๓๑} ^{๕๓๒} ^{๕๓๓} ^{๕๓๔} ^{๕๓๕} ^{๕๓๖} ^{๕๓๗} ^{๕๓๘} ^{๕๓๙} ^{๕๔๐} ^{๕๔๑} ^{๕๔๒} ^{๕๔๓} ^{๕๔๔} ^{๕๔๕} ^{๕๔๖} ^{๕๔๗} ^{๕๔๘} ^{๕๔๙} ^{๕๕๐} ^{๕๕๑} ^{๕๕๒} ^{๕๕๓} ^{๕๕๔} ^{๕๕๕} ^{๕๕๖} ^{๕๕๗} ^{๕๕๘} ^{๕๕๙} ^{๕๖๐} ^{๕๖๑} ^{๕๖๒} ^{๕๖๓} ^{๕๖๔} ^{๕๖๕} ^{๕๖๖} ^{๕๖๗} ^{๕๖๘} ^{๕๖๙} ^{๕๗๐} ^{๕๗๑} ^{๕๗๒} ^{๕๗๓} ^{๕๗๔} ^{๕๗๕} ^{๕๗๖} ^{๕๗๗} ^{๕๗๘} ^{๕๗๙} ^{๕๘๐} ^{๕๘๑} ^{๕๘๒} ^{๕๘๓} ^{๕๘๔} ^{๕๘๕} ^{๕๘๖} ^{๕๘๗} ^{๕๘๘} ^{๕๘๙} ^{๕๙๐} ^{๕๙๑} ^{๕๙๒} ^{๕๙๓} ^{๕๙๔} ^{๕๙๕} ^{๕๙๖} ^{๕๙๗} ^{๕๙๘} ^{๕๙๙} ^{๖๐๐} ^{๖๐๑} ^{๖๐๒} ^{๖๐๓} ^{๖๐๔} ^{๖๐๕} ^{๖๐๖} ^{๖๐๗} ^{๖๐๘} ^{๖๐๙} ^{๖๑๐} ^{๖๑๑} ^{๖๑๒} ^{๖๑๓} ^{๖๑๔} ^{๖๑๕} ^{๖๑๖} ^{๖๑๗} ^{๖๑๘} ^{๖๑๙} ^{๖๒๐} ^{๖๒๑} ^{๖๒๒} ^{๖๒๓} ^{๖๒๔} ^{๖๒๕} ^{๖๒๖} ^{๖๒๗} ^{๖๒๘} ^{๖๒๙} ^{๖๓๐} ^{๖๓๑} ^{๖๓๒} ^{๖๓๓} ^{๖๓๔} ^{๖๓๕} ^{๖๓๖} ^{๖๓๗} ^{๖๓๘} ^{๖๓๙} ^{๖๔๐} ^{๖๔๑} ^{๖๔๒} ^{๖๔๓} ^{๖๔๔} ^{๖๔๕} ^{๖๔๖} ^{๖๔๗} ^{๖๔๘} ^{๖๔๙} ^{๖๕๐} ^{๖๕๑} ^{๖๕๒} ^{๖๕๓} ^{๖๕๔} ^{๖๕๕} ^{๖๕๖} ^{๖๕๗} ^{๖๕๘} ^{๖๕๙} ^{๖๖๐} ^{๖๖๑} ^{๖๖๒} ^{๖๖๓} ^{๖๖๔} ^{๖๖๕} ^{๖๖๖} ^{๖๖๗} ^{๖๖๘} ^{๖๖๙} ^{๖๗๐} ^{๖๗๑} ^{๖๗๒} ^{๖๗๓} ^{๖๗๔} ^{๖๗๕} ^{๖๗๖} ^{๖๗๗} ^{๖๗๘} ^{๖๗๙} ^{๖๘๐} ^{๖๘๑} ^{๖๘๒} ^{๖๘๓} ^{๖๘๔} ^{๖๘๕} ^{๖๘๖} ^{๖๘๗} ^{๖๘๘} ^{๖๘๙} ^{๖๙๐} ^{๖๙๑} ^{๖๙๒} ^{๖๙๓} ^{๖๙๔} ^{๖๙๕} ^{๖๙๖} ^{๖๙๗} ^{๖๙๘} ^{๖๙๙} ^{๗๐๐} ^{๗๐๑} ^{๗๐๒} ^{๗๐๓} ^{๗๐๔} ^{๗๐๕} ^{๗๐๖} ^{๗๐๗} ^{๗๐๘} ^{๗๐๙} ^{๗๑๐} ^{๗๑๑} ^{๗๑๒} ^{๗๑๓} ^{๗๑๔} ^{๗๑๕} ^{๗๑๖} ^{๗๑๗} ^{๗๑๘} ^{๗๑๙} ^{๗๒๐} ^{๗๒๑} ^{๗๒๒} ^{๗๒๓} ^{๗๒๔} ^{๗๒๕} ^{๗๒๖} ^{๗๒๗} ^{๗๒๘} ^{๗๒๙} ^{๗๓๐} ^{๗๓๑} ^{๗๓๒} ^{๗๓๓} ^{๗๓๔} ^{๗๓๕} ^{๗๓๖} ^{๗๓๗} ^{๗๓๘} ^{๗๓๙} ^{๗๔๐} ^{๗๔๑} ^{๗๔๒} ^{๗๔๓} ^{๗๔๔} ^{๗๔๕} ^{๗๔๖} ^{๗๔๗} ^{๗๔๘} ^{๗๔๙} ^{๗๕๐} ^{๗๕๑} ^{๗๕๒} ^{๗๕๓} ^{๗๕๔} ^{๗๕๕} ^{๗๕๖} ^{๗๕๗} ^{๗๕๘} ^{๗๕๙} ^{๗๖๐} ^{๗๖๑} ^{๗๖๒} ^{๗๖๓} ^{๗๖๔} ^{๗๖๕} ^{๗๖๖} ^{๗๖๗} ^{๗๖๘} ^{๗๖๙} ^{๗๗๐} ^{๗๗๑} ^{๗๗๒} ^{๗๗๓} ^{๗๗๔} ^{๗๗๕} ^{๗๗๖} ^{๗๗๗} ^{๗๗๘} ^{๗๗๙} ^{๗๘๐} ^{๗๘๑} ^{๗๘๒} ^{๗๘๓} ^{๗๘๔} ^{๗๘๕} ^{๗๘๖} ^{๗๘๗} ^{๗๘๘} ^{๗๘๙} ^{๗๙๐} ^{๗๙๑} ^{๗๙๒} ^{๗๙๓} ^{๗๙๔} ^{๗๙๕} ^{๗๙๖} ^{๗๙๗} ^{๗๙๘} ^{๗๙๙} ^{๘๐๐} ^{๘๐๑} ^{๘๐๒} ^{๘๐๓} ^{๘๐๔} ^{๘๐๕} ^{๘๐๖} ^{๘๐๗} ^{๘๐๘} ^{๘๐๙} ^{๘๑๐} ^{๘๑๑} ^{๘๑๒} ^{๘๑๓} ^{๘๑๔} ^{๘๑๕} ^{๘๑๖} ^{๘๑๗} ^{๘๑๘} ^{๘๑๙} ^{๘๒๐} ^{๘๒๑} ^{๘๒๒} ^{๘๒๓} ^{๘๒๔} ^{๘๒๕} ^{๘๒๖} ^{๘๒๗} ^{๘๒๘} ^{๘๒๙} ^{๘๓๐} ^{๘๓๑} ^{๘๓๒} ^{๘๓๓} ^{๘๓๔} ^{๘๓๕} ^{๘๓๖} ^{๘๓๗} ^{๘๓๘} ^{๘๓๙} ^{๘๔๐} ^{๘๔๑} ^{๘๔๒} ^{๘๔๓} ^{๘๔๔} ^{๘๔๕} ^{๘๔๖} ^{๘๔๗} ^{๘๔๘} ^{๘๔๙} ^{๘๕๐} ^{๘๕๑} ^{๘๕๒} ^{๘๕๓} ^{๘๕๔} ^{๘๕๕} ^{๘๕๖} ^{๘๕๗} ^{๘๕๘} ^{๘๕๙} ^{๘๖๐} ^{๘๖๑} ^{๘๖๒} ^{๘๖๓} ^{๘๖๔} ^{๘๖๕} ^{๘๖๖} ^{๘๖๗} ^{๘๖๘} ^{๘๖๙} ^{๘๗๐} ^{๘๗๑} ^{๘๗๒} ^{๘๗๓} ^{๘๗๔} ^{๘๗๕} ^{๘๗๖} ^{๘๗๗} ^{๘๗๘} ^{๘๗๙} ^{๘๘๐} ^{๘๘๑} ^{๘๘๒} ^{๘๘๓} ^{๘๘๔} ^{๘๘๕} ^{๘๘๖} ^{๘๘๗} ^{๘๘๘} ^{๘๘๙} ^{๘๙๐} ^{๘๙๑} ^{๘๙๒} ^{๘๙๓} ^{๘๙๔} ^{๘๙๕} ^{๘๙๖} ^{๘๙๗} ^{๘๙๘} ^{๘๙๙} ^{๙๐๐} ^{๙๐๑} ^{๙๐๒} ^{๙๐๓} ^{๙๐๔} ^{๙๐๕} ^{๙๐๖} ^{๙๐๗} ^{๙๐๘} ^{๙๐๙} ^{๙๑๐} ^{๙๑๑} ^{๙๑๒} ^{๙๑๓} ^{๙๑๔} ^{๙๑๕} ^{๙๑๖} ^{๙๑๗} ^{๙๑๘} ^{๙๑๙} ^{๙๒๐} ^{๙๒๑} ^{๙๒๒} ^{๙๒๓} ^{๙๒๔} ^{๙๒๕} ^{๙๒๖} ^{๙๒๗} ^{๙๒๘} ^{๙๒๙} ^{๙๓๐} ^{๙๓๑} ^{๙๓๒} ^{๙๓๓} ^{๙๓๔} ^{๙๓๕} ^{๙๓๖} ^{๙๓๗} ^{๙๓๘} ^{๙๓๙} ^{๙๔๐} ^{๙๔๑} ^{๙๔๒} ^{๙๔๓} ^{๙๔๔} ^{๙๔๕} ^{๙๔๖} ^{๙๔๗} ^{๙๔๘} ^{๙๔๙} ^{๙๕๐} ^{๙๕๑} ^{๙๕๒} ^{๙๕๓} ^{๙๕๔} ^{๙๕๕} ^{๙๕๖} ^{๙๕๗} ^{๙๕๘} ^{๙๕๙} ^{๙๖๐} ^{๙๖๑} ^{๙๖๒} ^{๙๖๓} ^{๙๖๔} ^{๙๖๕} ^{๙๖๖} ^{๙๖๗} ^{๙๖๘} ^{๙๖๙} ^{๙๗๐} ^{๙๗๑} ^{๙๗๒} ^{๙๗๓} ^{๙๗๔} ^{๙๗๕} ^{๙๗๖} ^{๙๗๗} ^{๙๗๘} ^{๙๗๙} ^{๙๘๐} ^{๙๘๑} ^{๙๘๒} ^{๙๘๓} ^{๙๘๔} ^{๙๘๕} ^{๙๘๖} ^{๙๘๗} ^{๙๘๘} ^{๙๘๙} ^{๙๙๐} ^{๙๙๑} ^{๙๙๒} ^{๙๙๓} ^{๙๙๔} ^{๙๙๕} ^{๙๙๖} ^{๙๙๗} ^{๙๙๘} ^{๙๙๙} ^{๑๐๐๐}

เมื่อฉันได้ฟังเรื่องที่ องคฺุลิมาล เล่า, ในใจให้โกรธ
แก่นจนเดือดพล่าน เพราะรู้สึกถูกหลอกหลวงเอาซึ่งหน้า. จะ
ติเตียนนายโจรก็ไม่ถนัด เพราะเป็นการรักษาชีวิตให้พ้นภัย,
ทั้งองคฺุลิมาลก็ไม่ได้เป็นผู้ฆ่าคู่รักเลย. ลืมนึกถึงการทารุณที่
องคฺุลิมาลทำแก่กณเณิน ๆ มาแล้วมากมาย, กลายเป็นรู้สึกไม่
เกลียดไม่กลัว องคฺุลิมาล เสียแล้ว เพราะเห็นเป็นผู้นำชาว
สารเวรคู่รักมาบอกว่ายังมีชีวิตอยู่. แต่ในคราวเดียวกันนี้
ให้เกลียดชัง นุนเณียว ต่อผู้ที่ทำให้เราต้อง พลัดพราก จากกันไป,
และเรีกได้ยินองคฺุลิมาลพูดจา มีท่าทางกิริยาจะทำร้ายผู้เ

ยิ่งให้นึกสนใจโดยไม่รู้สึกตัวว่าดีช่วยอย่างไร ด้วยไฉนของคุลิมาล พุดมีอาการตื่นเต้น. เขาพูดต่อไปว่า—

“ดูก่อนนางผู้เจริญ, สังเกตดูกิริยาเห็นว่าเธอกระหายที่จะแก้แค้น. ความกระหายนี้จะได้สมประสงค์ในไม่ช้า. เพราะด้วยเหตุอันนี้ ฉันจึงมาหา. ฉันได้คอยตักสาคาเคียวที่นอกกรุงโกสัมพีมาหลายสัปดาห์แล้ว. บัดนี้ได้เข้ามาแน่นอนว่าอีกสองสามวัน มันจะออกจากกรุงไปทางหุบเขาทิศตะวันออกเพื่อไปตัดสินศตียีพาทกันด้วยเรื่องที่ดินในระวางหมู่บ้านทั้งสอง. ความคิดเดิมที่จะไว้ก่อนทราบเรื่องนี้ ก็จะปล่อยให้มันออกมาจับฉัน. แต่เมื่อมาทราบเรื่องที่มีมันจำเป็นจะออกจากกรุงอยู่แล้ว, เห็นว่าง่ายขึ้น. ที่จริงเมื่อฉันหลุดจากที่คุมขังมา ก็ไม่ได้บีบบังใคร: ได้กระทำการปล้นสะดมให้เห็นกันเองว่าเป็นฝีมือของใคร: เวลาก็ล่วงจะนอนมานานแล้ว ว่าฉันเกิดมีตัวขึ้นอีก.

“ถึงแม้คนโดยมากจะถือว่า คงมีใครคนหนึ่งรับสมอ้างเป็น อดคุลิมาล ขึ้นใหม่, กระนั้น ประชาชนก็ยังเกรงขามไปตาม ๆ กัน, ถ้าใครจะเคิรทางไปในป่าทางทิศตะวันออก ซึ่งฉันมีสำนัก ก็ต้องไปกันมาก ๆ และมีอาวุธครบ. เรื่องนี้สังเกตดูเห็นว่าเธอคงไม่ทราบ. บางทีจะเป็นเพราะว่า

ธรรมศาสตร์ผู้สิ้นความสุขความอาลัยในตัวแล้ว ก็ไม่ยากคิดถึงอะไรอย่างอื่น นอกจากหมกมุ่นอยู่แต่ความทุกข์ความเสียใจ”

ฉันทอบของคุลิมาล ว่า “ที่จริงก็ได้ยิน เรื่อง โจรวใจ กล้ายู่เหมือนกัน, แต่ไม่ได้ยินออกชื่อท่าน. เพราะฉะนั้นเมื่อได้เห็นตัวในคราวแรก, จึงเข้าใจว่าเป็นปีศาจ.”

องคุลิมาลตอบว่า “แต่สาตาเคียรได้ยินชื่อฉันอยู่แล้ว, และต้องเข้าใจว่ามีรู้อยู่ที่ ๆ ว่าเป็น องคุลิมาล จริงหรือไม่. เพราะฉะนั้นเป็นอันเชื่อได้ว่า เมื่อมันจะไปไหนเป็นต้องมีการบริวารไปด้วยเป็นจำนวนมาก และคงหาอุบายระวังตัวร้อยอย่างต่างวิธี เพื่อไม่ให้จับเค้าเงื่อนที่มันนำไปได้. คนของฉันที่มีอยู่เดียนมีจำนวนไม่มากมายนัก, แต่ไม่เป็นไร ขอให้รู้ว่ามันจะไปทางไหนและเวลาไรเท่านั้นเป็นพอ. เพราะฉะนั้นที่มานี้ ก็เพื่อจะมาขอทราบทางเธอ.”

แม้มันจะนั่งฟังมาตั้งแต่ต้นจนบัดนี้ มีอาการตกตะลึงจนพูดไม่ออก เพราะเห็นว่าถ้ำด้วยอมฟังมาเสียนานแล้วก็. แต่กระนั้นก็ยังยกโทษไว้ไม่อยู่ ลูกผลุนขึ้นถามว่า มีสิทธิ์อย่างไรที่มันเข้าใจว่าฉันเดวทวมถึงกับร่วมคิดกับโจรวายร้าย.

องคุลิมาล ทอบอย่างหน้าตาเฉยว่า “ในส่วนที่เป็นผู้ร่วมคิดกัน ข้อสำคัญอยู่ที่ต้องไว้ใจกันได้. และนั่นเชื่อว่าเธอคงเห็นแล้วว่า เธออาจมอบความไว้ใจแก่ตัวฉันได้. อีกประการหนึ่ง ฉันต้องการความช่วยเหลือจากเธอจริง ๆ เพราะเป็นทางเดียวที่ฉันอาจรู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ได้แน่นอน. จริงอยู่ฉันมีทางอื่น ที่จะทราบเรื่องได้แน่นอนเหมือนกัน, แต่ถ้าสาตาเคียร กลับใจเปลี่ยนทางเสีย ก็ยากที่จะทำอะไรได้ทันการณ: จึงมีทางจะสอบให้แน่นอนได้ก็ที่เธอ ผู้ซึ่งมีใจอันสูงประสงคฺ์จะทำการแก้แค้นคนทรยศอยู่เหมือนกัน. หากว่าเธอเป็นผู้ชาย บานนี้เธอก็คงฆ่ามันเสียเองแล้ว, แต่นี่เธอเป็นผู้หญิง จึงจำต้องอาศัยมือฉันแทน.”

ฉันนึกจน ขยับท่าจะไล่ให้ไปเสีย. แต่องคุลิมาลโบกมือห้ามด้วยอาการฝั่งผาย บอกว่ายังพูดไม่หมดกระแสความ. ส่วนตัวฉันถึงจะไม่เต็มใจ ก็ต้องฝืนฟังต่อไป.

องคุลิมาล พู่ว่า “นางผู้เจริญ, ฉันได้พูดเรื่องแก้แค้นมากี่มากแล้ว, แต่มีเรื่องที่สำคัญกว่าซึ่งจะต้องเล่าให้ฟัง. สำหรับ ตัวเธอ ก็เพื่อ ประโยชน์ ความสุข ที่จะได้รับ ในภายหน้า, ส่วนตัวฉัน ก็เพื่อล้างบาปที่ทำมาแล้ว. ที่เข่าว่าฉันเป็นคนคุยวายไร้กรุณาต่อสัตว์และมนุษย์ เป็นความจริงโดยแท้. ฉันได้

ทำกรรมไว้แล้วตั้งพันครั้ง, กรรมครั้งหนึ่งเขาว่าจะต้องใช้โทษ
บาปในนรกกันบ้างตั้งร้อยปีพันปี. จริ่งอยู่ ฉันมีสหายนักปราชญ์
อยู่แต่เดิมคนหนึ่ง ชื่อ วาชรพ ซึ่งประชาชนในเวลานั้นนับถือ
บูชาว่าเป็นผู้สำเร็จคนหนึ่ง, และฉันได้ไปเช่นบูชาที่ปากหลุม
ศพอยู่เสมอ. เขาเคยอธิบายให้ฟังว่านรกนั้นไม่มีจริง ซ้ำบอก
ว่าผู้เป็นโจรก็คือเป็นพราหมณ์อย่างวิเศษ เป็นยอดของสิ่งที่
พระเป็นเจ้าทรงสร้างขึ้นไว้. ความข้อนั้น ฉันยังไม่สนิทใจนัก
ที่จะลงเนื้อเห็นด้วย. แต่จะอย่างไรก็ตามนรกจะมีหรือไม่ ขอ
ยกไว้ที. แต่ข้อหนึ่งนั้นเป็นของมีแน่คือ ในบรรดากรรมทั้ง
หมกที่ฉันได้ทำไว้แล้ว ไม่มีกรรมใดที่ทำให้วิตกต่อความผิด
เท่ากับครั้งกระทำสังจิกิริยาด้วยเล่ห์หลวงเธอ. ถึงว่าในครั้งนั้น
ยังไม่กล้ามองหน้าเธออยู่แล้ว. และต่อมานั้นก็ถึงความผิดมีรู
หาย กล้ามมีหนามยอกอยู่ในเนื้อ. เพราะฉะนั้นความผิดที่ฉัน
ได้ทำแก่เธอไว้, ก็อยากจะแก้ตัวเพื่อลบล้างให้หมกไปตามแต่
จะสามารถ. เธอต้องพราวจาก กามนิต คู่รัก ก็เพราะฉันเป็น
ผู้ทำผิดไว้ให้เธอเข้าใจว่า กามนิต นั้นตายเสียแล้ว จึงจำใจ
ยอมตนเป็นภริยาสาตาเคียรชายทรยศ เท่ากับถูกกล้ำใช้ตรวน
ไว้. ใช้ตรวนนั้นแหละฉันประสงค์จะปลดให้หลุดจากเธอ เพื่อ
จะได้สมสู่อยู่กับคู่รัก. ฉันจะไปกรุงอุชเชนีเอง และจะไปพา

ตัวกามนิคมมาให้ได้ ไม่ให้มีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง. บัดนี้
 ขอให้ทำหน้าที่ของเธอ. ส่วนตัวฉันก็ทำหน้าที่ในส่วนของฉัน.
 สำหรับผู้หญิง ที่ทรง ความงาม ย่อมจะ ไม่มีความลำบาก ยากเย็น
 อะไร ในอันที่จะล้วงความลับจากสามี. พรุ้งนี้ พอมืดลง
 ฉันจะกลับมารับข่าวอันจำเป็นจากเธอ.”

องค์อุมาล กล่าวดังนี้แล้ว ก็มิศรัยชะคำนับจนต่ำ. กว
 ฉนั้นจะหายตกใจตะลึง องค์อุมาล ก็อันตรธานวับไปจากลาน
 เหมือนอย่างทีไพล่แวบขึ้นมาให้เห็นตัวในครั้งแรกจะนั้น.

สามสิบสอง

สาตาเคียร

ฉันอยู่บนลานนั้นตลอดคืน ในใจเกิดความคุมแค้น
แสนที่จะอดกลั้น ซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาไม่เคยเป็นเช่นนั้น. แต่มา
คราวนี้เปรียบเสมือนความคุมแค้นนั้น ได้หลุดไปพร้อมกับ
ออกจากเครื่องจองจำแล้ว กำลังจิตต์ใจุ่นว่า เหมือนใบไม้
ที่ถูกลมหวนพัดกวัดแกว่งอยู่ไปมาจะนั้น.

กามนิทของเรายังอยู่. เขาอยู่ในแดนอันไกล. แต่เขา
คงได้ยินเรื่องที่เรามีสามี, ไม่เช่นนั้นเขาคงไม่เจ็บไปนาน
อย่างนี้. เขาคงนึกว่าเราเป็นหญิงไร้สัจย์ใจอ่อนแอมีกง่าย.
ที่เราต้องเป็นหญิงชั่วช้าไปนี้ สาตาเคียรคนเดียวเป็นผู้คิด.
ยังคิดยิ่งชังหน้าหน้าสาตาเคียรรุนแรงขึ้น. ยิ่งคิดยิ่งเห็นจริงใน
คำอธิบายขององคุลิมาล ที่ว่าถ้าเราเป็นชาย ก็คงฆ่าสาตาเคียร
เสียแล้ว

ครั้นแล้ว เห็นทางองคุลิมาลจะเป็นผู้ช่วยเหลือให้ตน
กลับมืออิสระ ได้อยู่กับผู้ที่รักได้ต่อไป. เมื่อนึกอย่างนี้ให้
ตื่นเต้นทั่วสรรพางค์กาย, โลหิตชันหน้า, ไม่สามารถจะทรง

ท้าวอินและเคียรไปที่ม้านั่งได้ ต้องทรุดลงบนพื้นกระเบื้องหิน
อ่อนสิ้นสมถะไป.

เวลารุ่ง อากาศเย็นชุ่มชื้นด้วยน้ำค้างในตอนเช้า จึง
พินคินสู่ความทุกข์และความเดือดร้อนรวนเรใจอีก. นึกอยู่ว่า
จริงหรือที่ตนเต็มใจไปสมคบกับผู้ร้ายนายโจร ผู้ฆ่าคนมาแล้วนับ
ไม่ถ้วน เพื่อร่วมมือกันประหารชาย ผู้ครึ่งหนึ่งเคยร่วมการ
วิวาทกัน. ส่วนเรื่องสามีจะออกจากเมืองไปในวันไร ฉันไม่
ทราบเลยสักนิด. ไฉนจึงจะทราบเวลาและลู่ทางที่จะไป, ถ้า
เขาต้องการบีบบังเรื่องนี้เป็นความลับ? “สำหรับผู้หญิงที่ทรง
ความงาม ย่อมจะไม่มีคำถามยากเย็นอะไรในอันจะล้วง
เอาความลับจากสามี:” ถ้อยคำเหล่านี้ออกจากปากโจร ยังคง
ก้องอยู่ในหู. ทำให้รู้ได้แจ่มว่า การที่จะทำเช่นนี้ ย่อมเป็น
กรรมอันชั่วร้าย, ฉันคงไม่สามารถจะตกลงใจ ใช้นายชั่วยวน
เพื่อล้วงเอาความลับของสามีไปให้ศัตรูร้ายได้ลงคอ. ถ้าหาก
ได้รู้ความลับอยู่ก่อนแล้ว หรือว่ามีเป็นหนังสือลายมืออะไรไว้
แล้ว ก็อาจจะแข็งใจบอกหรือมอบความลับนั้นให้ไปได้. แต่
ที่จะใช้เล่ห์หลอกลวงล้วงเอาความลับครั้งนี้ ให้รู้สึกสยงใจ
จริง ๆ.

เมื่อนึกเห็นแจ้งความชั่วตักนี้, ให้สั่นสะท้านไปทั่ว
 ทั่ว เพราะเกิดความกลัวเท่ากับทำความผิดฆ่าสาตาเคียดแล้ว.
 ฉันทึกขบใจตัวเองว่า คงไม่สามารถ ทราบความลับของสามีได้,
 ถึงหากว่าฉันจะได้ทราบกำหนดเวลาที่เขาจะไป แต่คงไม่ทราบ
 ทางที่จะไปเป็นแน่ เพราะเขาคงไม่บอกใครให้รู้. ถ้าจะมีคน
 รู้ก็คงเป็นเคนสนิท, อย่างมากคงเป็นคนเดียวเท่านั้น.

แต่ไปในฟ้าเห็นพระอาทิตย์ขึ้น แสงจับหอคอยและ
 ยอดซุ้มต่าง ๆ ในกรุงโกสัมพีราวกับทองคำ. ความสวยงาม
 ในยามเช้าอย่างนี้ ได้เคยเห็นจากลานอโศกมาแล้วก็หลายครั้ง,
 แต่ความรู้สึกเมื่อได้เห็นภูมิภาพออย่างนี้ เมื่อครั้งนั้นนานโน้น
 กับครั้งนี้ช่างผิดกันเหลือเกิน: ครั้งนี้คับแคบล้ำเคียดใจจริง ๆ
 เวลาคืนเดียวเท่ากับว่าทำให้แก่ไปได้ตั้งสิบปี ในที่สุดพยายาม
 พะยุงตัวลุกขึ้นลงไปห้อง.

ทางที่จะไปห้องต้องผ่านระเบียบยาว ทะลุห้องต่าง ๆ
 ไปหลายห้อง ห้องเหล่านี้มีหน้าต่างกรุลูกกรง. เมื่อฉันผ่าน
 ห้องเหล่านี้ไปห้องหนึ่ง ได้ยินเสียงคนพูดกัน เสียงหนึ่งจำได้
 ว่าเป็นสามี ซึ่งขณะนั้นได้ยินดังว่าตักนี้—

“ดีแล้ว ตกลงเราไปคืนนี้ ไปก่อนเที่ยงคืนสักชั่วโมง
 หนึ่ง.”

ฉันทยุคซังก เป็นอันรู้เวลาที่เขาจะไปแล้ว แต่จะไปทางไหนหนอ, รู้สึกโลหิตขึ้นหน้าเพราะความละอายที่มาเป็นคนแอบฟัง; ได้ยินเหมือนมีใครมากระซิบที่หูว่า “ไปเสียไปเสีย ยังมีเวลาพอ,” แต่ฉันก็ยังยืนจ้งจ้งอยู่.

อย่างไรก็ดี สาคาเคียรมิได้พูดต่อไป, บางทีจะได้ยินผีทำคนเดิรมา แล้วมาเงิบหายที่ตรงประตู, เพราะในทันใดนั้นก็มิผู้เปิดประตูบังออกมา, สามิฉันมายืนอยู่จะเพาะหน้า.

ฉันมีสติ พุดออกไปทันทีว่า “ได้ยินเสียงเธอเมื่อผ่านมาทางนี้, นึกจะเข้าไปถามว่าต้องการเครื่องว่างอะไรบ้างจะได้นำมาให้ เพราะเห็นมีธูระแต่เข้าเช่นนี้. แต่ฉันไม่กล้าเข้าไป เกรงว่าจะเป็นการรบกวน, จึงจะผ่านเลยไป ก็พอดีเธอเปิดประตูออกมา.”

สาคาเคียรมองดูฉัน ไม่มีอาการบอกว่าสงสัย, ข้าแสดงเมตตาสี้อีก พุดว่า “ขอบใจมาก. ยังไม่ต้องการกินอะไร. และไม่เป็นการรบกวนเลย. ที่จริงก็อยากจะให้ไปเชิญควัมาพบ, แต่เกรงว่าเวลายังเข้ามากจะยังไม่ตื่นนอน. ที่มาได้ในเวลาอันนับว่าประจวบเหมาะ เพราะต้องการความช่วยเหลืออยู่.”

สาทาเคียรเชิญให้เข้าไปในห้อง. ฉันประหลาดใจเป็นที่สุด ที่เขาว่าจะต้องการความช่วยเหลืออะไรจากฉันผู้มีใจคุณแค่นั้นแน่อยู่เต็มอก. เมื่อเข้าไปในห้อง, เห็นชายคนหนึ่งซึ่งจำได้ทันทีว่าเป็นนายม้า และคนสนิทที่ไวใจของสาทาเคียร กำลังนั่งอยู่บนม้าดำ. เมื่อฉันเข้าไปถึง. ชายคนนั้นลุกขึ้นแสดงความเคารพ. สาทาเคียรบอกให้ฉันนั่งลงข้างตัวเขา. และบอกให้ชายคนสนิทนั่งลงตามเดิม, แล้วหันมาพูดกับฉันว่า

“วาสิฏฐีที่รัก, เรื่องเป็นดังนี้: ฉันจำเป็นจะต้องออกไปชำระคดีพิพาท ที่เกิดขึ้นในระวางหมู่บ้านทางมณฑลตะวันออก, จะต้องรีบไปจัดการ. เคียงนี้ได้ข่าวว่ามีผู้เห็นพวกโจรชุมนุมกันอยู่ในป่า ทางตะวันออกของกรุงมาหลายสัปดาห์แล้ว. อันที่จริงเขาว่าอยู่ใกล้ ๆ เมืองนี้เอง มีผู้ลี้ภัยหลบหนีมาเล่าว่าหัวหน้าโจรพวกนี้ไม่ใช่คนอื่นไกล คือองคุลิมาลนั่นเอง. ข้ายังหาญพูดโดยไม่เกรงกลัวว่า องคุลิมาแหกคอกหนีไปได้ และฉันจัดเอาคนที่มีหน้าตาคล้ายคลึงไปตักศิระชะเสียบไว้ที่ประตูเมืองแทนองคุลิมาล. เรื่องอย่างนี้ใคร ๆ ก็รู้ว่าหลบหนีถือเอาเป็นแก่นสารไม่ได้. แต่ทว่า โจรคนใหม่นี้ ดูเหมือนมีความกล้าบ้าระห่ำไม่แพ้องคุลิมาล. และถ้าแม้ตั้งตัวใช้ชื่อ

องคุณิมาลที่ลืออยู่แล้ว ก็คงมีพวกเหล่าร้ายไปสมทบด้วยเป็นอัน
มาก, และคงประสงค์จะทำการร้ายให้ได้ข้อสักอย่างหนึ่งเป็น
แน่. เพราะฉะนั้น จะต้องระวังตัวรอบคอบให้ดีสักหน่อย.”

มีโตะกลมผั่งด้วยแก้ว หินมีค่า ตั้งอยู่ข้างตัวสาตาเคียร
บนโตะนั้นมีผ้าเช็ดหน้าแพรวางอยู่.

สาตาเคียรหยิบผ้าเช็ดหน้าผืนนั้นขึ้นเช็ดหน้าผากปากก็
พูดขึ้นลอย ๆ ว่า “วันนี้เพิ่งจะรุ่งเช้าก็ร้อนเสียแล้ว,” แต่ฉัน
สังเกตว่า ที่สาตาเคียรมีเหงื่อออกมาทุกซุมซนเป็นเพราะครัน
กร้ามองคุณิมาลมากกว่าอื่น. ทั้งนี้ควรที่ฉันจะเกิดความสงสัย
กลับเห็นน่าหมั่นไฉ่ยิ่งขึ้น: เห็นได้ว่าสาตาเคียรไม่ใช่ชายชาติ
ชาติ. ถึงกับฉันนี้ก็ตามตนเองด้วยความประหลาดใจว่า เป็น
เพราะเคราะห์โชคใจจึงประจบให้สาตาเคียรจับองคุณิมาลใจ
สำคัญ มีความคร้ายใจกล้าหาญไม่ผิดกับพระภีมะในยุคมหา
ภารตะ ซึ่งเธอเคยไปเกิดเป็นชาตินี้กรบอยู่ในสมัยนั้น และ
ได้ทำการสู้รบอยู่ข้างพระภีมะที่กรุงเกษตร.

สามี่ฉันพูดต่อไปว่า “เรื่องเป็นอยู่อย่างนี้: การจะไป
ยังหมู่บ้านนั้น โดยยกทหารไปด้วยตั้งทัพตั้งกองเป็นของที่ไม่
น่าดูและทำไม่ได้, จะต้องการเอาติดตัวไปด้วยอย่างมากที่สุด
เกินสามสิบคน, แต่จะต้องใช้อุปบายระไวระวังเป็นดีก็กว่าอย่าง

อื่น. ฉันกำลังปรึกษาหาอุบายกับบัณฑิตทูกะ เขามีความเห็น
เข้าที่อยู่ ซึ่งฉันจะบอกให้หล่อนทราบ เพื่อจะได้ไม่วิตก
วิจารณ์ถึงฉัน ในระหว่างเวลาที่ฉันเคิรทางไป.”

ฉันพูดอะไรอุปอบอกมาสองสามคำ เป็นที่แสดงว่า
ชอบคุณที่ยังเป็นห่วงคิดถึงฉันอยู่.

เขาได้พูดต่อไปว่า “เพราะฉันนั้น บัณฑิตทูกะจะเป็นผู้
เตรียมการที่จำเป็น และทำเป็นว่าฉันจะออกเคิรทางไปตะวัน
ออกในเวลาเช้าตรู่พຼงนี้ มีกองทัพศึกกักจะไปจับโจร ให้
ข่าวแพร่กระจายไป. ฉันเชื่อว่าโจรคงมีพวกอยู่ในเมือง: ข้อ
นี้ เป็นของแน่นอน. มันคงคอยสืบข่าวนำไปบอกกัน, มันก็จะ
หลงอุบายตายใจ. ในระหว่างนั้นฉันจะออกเคิรทางมีทหารขี่ม้า
ไปด้วยเพียงสามสิบคน, ไปในเวลาเที่ยงคืนวันนี้ ออกไปทาง
ประตูด้านใต้ แล้วเคิรอ้อมผ่านหุบเขาวกไปทางตะวันออกอีก
ที. ถึงกระนั้น ก็จะหลีกเลี่ยงไม่ไปทางถนนใหญ่ จนกว่าจะออก
ไกลจากกรุงโกสัมพี ห่างไปหลายร้อยเส้นเสียดก่อน. เรื่องที่
ต้องการจะให้ช่วยเหลือเป็นดังนี้ คือหนทางที่ไป จะผ่านไป
ทางบ้านพักร้อนของบิดาฉัน. หล่อนคงรู้จักถนนหนทาง
แถวนี้ดี สามารถช่วยเหลือ

ดีมาก.

สาตาเคียรอนุญาต แต่เคียรตามไปส่งถึงระเบียง. เมื่อ
 อยู่กันระวางสองต่อสอง เขาก็เริ่มขอโทษจนบอกว่า เขาได้
 ละเลยจนมาช้านานแล้วไปอยู่กับมารดาของลูกชาย, และว่าเมื่อ
 กลับมาจะขอโทษ จะไม่ยอมให้ฉันนอนเปลี่ยวเปล่าอยู่คนเดียว
 ที่บนลานนะ

เขาแสดงความเมตตาปราณีและความรักใคร่ ซึ่งดู
 เหมือนว่าเพิ่งจะมีขึ้นในคราวนี้เป็นครั้งแรก, กระทำให้ฉันซึ่ง
 ใจแข็งก็ออก ๆ จะมีความสงสารขึ้นมาอยู่บ้าง. แต่อย่างไรก็ดี
 ความรู้สึกอย่างนี้จะเกิดขึ้นก็ชั่วแล่น. เพราะเมื่อเวลาเขากลับ
 ไปแล้ว, ความแค้นที่เขาเป็นผู้พรากความสุขไป ก็กลับคืน
 เข้าที่อึดแน่นอยู่ตามเดิม.

สามสืบสาม

องคุลิมาล

เมื่อฉันกลับมาถึงห้องแล้ว รู้สึกเจ็บหน้อย่างไรพวกไม่ถูก. เป็นอันไม่มีอะไรต้องคิด, ไม่มีข้อควรสงสัยรวนเรใจที่จะต้องต่อสู้, ไม่มีปัญหาจะต้องแก้ต้องถามอีก: เพราะได้ตกลงปลงใจเด็ดขาดแล้ว. กรรมที่สาตาเคียรก่อไว้อย่างใด ก็ต้องส่งผลสนองอย่างนั้น. สาตาเคียรเป็นผู้ศกโกงถึงสองต่อ ก็ต้องเอาชีวิตเข้าแลกใช้โทษแทนตัวฉัน และองคุลิมาล.

ความเจ็บที่กล่าวนี้ช่างสงบเสียจริง ๆ พอฉันล้มตัวลงบนที่นอนก็หลับทันที คุณเหมือนว่าร่างกายต้องการความพักผ่อน เพื่อรอเวลานัดกันไว้.

ตกมีตฉันไปที่ลาน เดือนยังไม่ทันขึ้น. ฉันคอยอยู่ไม่นาน เห็นร่างใหญ่มหึมาขององคุลิมาลเป็นกำแพงตรงเข้ามา ยังมาซึ่งฉันนั่งอยู่. ฉันไม่ได้เคลื่อนไหวกาย ไม่ได้ยกหางตาขึ้นมาดู. เป็นแต่พูดว่า “สิ่งที่ท่านประสงค์จะทราบนั้น ฉันไปทราบมาดีแล้ว: ทุกข้อ ทุกอย่าง รู้ตลอดจนกระทั่งเวลา

ไปมีคนไปท่วยก็คน ไปทางไหน ถนนไหน, ผลกรรมของ
 เขาเอง บันดาลให้เขามอบความลับความไว้ใจให้บริบูรณ์.
 มิฉะนั้นนั้นคงรู้ไม่ได้ เพราะไม่สมควรจะใช้อุบายชั่ววอนล้าง
 ถวมเอาความลับ.

ที่นั่นพบกับองค์อุมาสนั่น พุคตามที่ใคร่ครวญไว้ดี
 แล้ว ท่วยไม่ต้องการจะให้เห็นว่า ฉันมีใจเลวถึงปานนั้น,
 แม้แต่ที่มาสมคบเป็นเครื่องมือของผู้ร้ายเท่านั้น ก็รู้สึกว่าจะ
 เสียเหลือเกินแล้ว.

วาทะที่ฉันได้กล่าวต่อไป ก็ได้ใคร่ครวญไว้ดีแล้วอย่าง
 เดียวกัน คือได้พูดต่อไปว่า “แต่เมื่อจะบอกเรื่องนี้ จะต้อง
 เอาคำมั่นสัญญาจากท่านเสียก่อน ว่าท่านจะฆ่าเขาคนเดียว
 แต่จะไม่ทรมาน ส่วนคนอื่น ๆ ที่ไปท่วยจะไม่ฆ่า เว้นเสียจะ
 เพื่อป้องกันตัว. ถ้าไม่ให้สัญญาศานอย่างนี้, จะไม่ยอมบอก
 สักคำเดียว. แล้วฉันจะแนะนำสถานที่ให้ว่า ตรงไหนเหมาะซึ่ง
 ท่านอาจประหารให้ตายทันที โดยไม่ต้องสู้รบตบมือกัน.
 เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านให้สัตย์บัญญัติ. มิฉะนั้นก็ฆ่าฉัน
 เสีย; ฉันจะไม่ยอมบอกจนคำเดียว.”

องค์อุมาสนั่นให้สัญญาว่า “ข้าพเจ้าเป็นทาสมีภักดีใน
 พระแม่เจ้ากาลีฉันคงตลอดมาจนทุกวันนี้เพียงใด, ข้าพเจ้าขอ

ไม่ฆ่าคนของสาตาเคียร์ หรือทรมานสาตาเคียร์ เป็นความ
สัตย์จริงเพียงนั้น."

ฉันพูดว่า "ดีแล้ว, ฉันจะเชื่อ. เชิญฟังแล้วกำหนด
ข้อความไว้ให้ถนัด. ถ้าท่านมีผู้สมรู้ร่วมคิดอยู่ในเมือง, ก็คง
จะได้ทราบถึงเรื่องที่เขาจัดแจงเตรียมทหารจะยกออกไปจับโจร
ในวันพรุ่งนี้ เรื่องนี้เป็นกลอุบายจะลวงทั้งสน. ที่จริงสาตา
เคียร์มีทหารนำไปด้วยเพียงสามสิบคน, จะออกจากกรุงไปทาง
ประตูทิศใต้ในคืนนี้ ก่อนเวลาเที่ยงคืนสักชั่วโมงหนึ่ง, จะ
ออกจากประตูสายไปทางขวา แล้ววกอ้อมไปทางใต้เพื่อหัก
ไปทางตะวันออก ไปทางถนนเล็กในหุบเขา."

แล้วฉันได้ชี้แจง แสดงภูมิประเทศให้ฟังอย่างละเอียด
ตลอดจนทางซอกเขาที่สาตาเคียร์จะผ่านเข้าไป ซึ่งเป็นระยะ
ทางตอนนี้อาจฆ่าได้ง่ายคายและแน่นอน.

ฉันพูดแล้วก็หยุดนิ่ง, รู้สึกว่าช่างเงิบเขียบบิยขัดใจ
เสียนี้กระไร, ไม่ได้ยินเสียงอะไรหมก นอกจากเสียงหายใจ
แรงของตัวเอง ครั้นเสร็จเรื่องตั้งใจว่าจะกลับ แต่ให้รู้สึกว่า
ไม่มีกำลังจะลุกขึ้นลงจากลานไปห้อง.

ครั้นแล้วองค์กุมารพุดช่นด้วยเสียงสุภาพมีกระแเสศรัว ๆ ผิดปกติ กระทำให้ฉันตกตะลึงประหลาดใจสะตุงซะงักขึ้นมาเอง, ก็ยพทว่าต้งนี้ —

“ที่จริง เรื่องจะต้องเกิดขึ้นเช่นนั้น. เธอซึ่งเป็นภริยาที่เสงี่ยมหมิมใจบุญสุนทร ไม่เคยทำร้ายแม้แต่สัตว์ที่เล็กน้ยต้องมากบกำสภาคกับมณุษย์หยาบช้าสามานย์ มีมือเปื้อนเป็นมลทินด้วยเลือดมณุษย์, เมื่อเป็นผู้ว่าสามีของเธอเอง ก็จะต้องทนทุกข์ทรมานใจตายไปแล้วผลอกุศลกรรมจะตามสนองให้ไปตกใหม่อยู่ในนรก. ถ้าเธอได้พุดอยู่กับองค์กุมารมหาโจร, ผลจะเป็นต้องไปตามนี้. แต่เดี๋ยวน้องกุมารเป็นอีกคนหนึ่งต่างหากแล้ว.”

เมื่อฉันได้ยินดังนั้น แทะบจะไม่เชื่อหูของตนเองว่าถ้าเช่นนั้นเป็นใครเล่าที่ฉันกำลังฟังอยู่. ความจริงเสียงที่พุดกับฉันก็เป็นเสียงของกุมาร, ถึงว่าลักษณะน้ำเสียงจะเปลี่ยนแปลงไป ก็เป็นสำเนียงของกุมารอยู่ซัด ๆ. ขณะนั้นเงยหน้าจ้องพิศของกุมาร ก็ยังเห็นเป็นองค์กุมารนายโจรอยู่นั่นเอง. ทำให้ประหลาดใจอยู่ครัน ๆ ผิดจากคราวก่อนซึ่งฉันเคยตกใจกลัว.

องค์กุมารพุดต่อไปว่า “นางผู้เจริญ, เรื่องที่พุดนี้ไม่ต้องวิตกเพราะจะไม่เกิดขึ้นเลย, และไม่เกิดขึ้นเลยอย่างแน่นอน; ไม่ยิ่งไปกว่าจะบอกแก่ต้นไม้ว.”

ถ้อยคำเหล่านี้ ฉันเกิดงงงสนเท่ห์ไม่น้อยไปกว่าที่ได้ฟังมาตอนต้น. เป็นเข้าใจรว ๆ ว่า จะเป็นด้วยเหตุผลอย่างไรอย่างหนึ่ง องคุลิมาลจึงกลับใจเลิกความคิดในแผนอุบายที่จะแก้มือสาตาเคียร.

ฉันหรือ ได้คิดถึงโครงการแก้แค้น เพราะถูกรับความทุกข์เดือดร้อนใจมาสาหัส และก็มาอันตรายอันล้มละลายไปในทันที เมื่อไม่ได้อย่างหวัง ก็เกิดความน้อยใจขึ้นเป็นธรรมดา ถึงกับกล่าวบริภาษอย่างรุนแรงใส่หน้าองคุลิมาล เรียกเขาว่าเป็นผู้ร้ายหน้าค่านสัญชาติสับปลับ ไม่มีความสัตย์ ความจริง และอะไรที่อะไรล้วนสรรเอามาว่าอย่างร้ายให้สมแค้น เจตนาจะให้องคุลิมาลเกิดความโกรธยังโทษะไว้ไม่อยู่แล้วฆ่าฉันให้ตายลงที่นั่นเสียรู้แล้วไป.

ครั้นเมื่อฉันคำมากเข้าต้องหยุดหอบ, องคุลิมาลกลับพูดอย่างสุภาพปกติ เลยทำให้ฉันนึกละอายใจ ว่า-

“๕๕๕๕ ก็เพราะฉันที่ควรได้รับพรุสวาทจากเธอ. แต่ฉันไม่เชื่อว่าเธอจะสามารถทำให้องคุลิมาลเกิดโทษะเหมือนแต่ก่อน แล้วฆ่าเธอเสีย ซึ่งสังเกตดูเหมือนเธอจะมีความประสงค์เช่นนั้น. ยิ่งกว่านี้ ถึงจะกล่าววาจาให้เผ็ดร้อนแซบขมไปกว่านี้ ฉันก็คงวางเฉยได้เป็นปกติ, และข้าจะรู้สึกขอบ

คุณผู้ต่ำเสียวัว เพื่อมีโอกาสพิสูจน์ความมั่นใจในครั้งแรก. เพราะพระบรมศาสดาได้ประทานอนุศาสน์แก่ฉันว่า ‘พื้นพสุธา ถูกคนขวางกั้นดินที่สะอาด หรือโสโครกลงไปก็ไม่รู้สึกกำเริบ หรือช่นช้องฉันใด, ท่านจงข่มจิตต์ตนให้สม่ำเสมอเหมือน ฉะนั้น. วาสุมฺหี, ที่เชอพูดอยู่นั้นไม่ใช่พูดกับโจร; แต่ว่าพูด กับองค์คุลิมาลผู้เป็นสาวกพระบรมศาสดา.’”

“สาวกอะไร? พระบรมศาสดาอะไรกัน?” นี่เป็น คำถามของฉันทที่หลุดออกมาเองโดยคอยฟังไม่ทันใจ. แต่ว่า ถ้อยคำอันแปลกของชายผู้ที่ฉันทคิดไม่เห็นว่าเป็นคนชนิดไร^๕ ทำให้รู้สึกอยากฟังต่อไปอีก,

องค์คุลิมาลตอบคำถามของฉันทว่า “พระองค์ซึ่งเขานานพระนามว่า พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแหละ เป็นพระบรมศาสดาของฉันท. ในเวลานี้เธอคงจะได้ยินพระนาม มาบ้างแล้วกระมัง?”

ฉันทสั่นศีรษะ

องค์คุลิมาลกล่าวต่อไป “ฉันถือว่าฉันได้บุญมากคือได้ เป็นผู้กล่าวพระนามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรกแก่ตัวเธอ. ถ้า องค์คุลิมาล^๕ ครึ่งหนึ่งเมื่อยังเป็นโจรผู้ร้าย ได้ทำบาปไว้ให้แก่เธอ

มากเพียงใดก็ดี, แต่บัดนี้ในฐานะที่เป็นสาวก ก็จะได้ทำบุญแผ่กุศลแก่เธอให้สมกันจะนั้น."

ฉันตามองคุณิมาล มีอาการตั้งใจฟังจริง ๆ ว่า "ที่เธอเรียกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{นี้} คือใคร? ท่านทำประการไร ให้เธอกลายเป็นผู้มีกิริยาวาจาเปลี่ยนแปลง อย่างคิดไม่เห็นดังนี้? และบุญกุศลอะไรที่จะมาได้แก่ฉัน เมื่อได้ยินถึงนามนั้น?"

องคุณิมาลตอบว่า "แม้แต่ได้ยินพระนามซึ่งมีผู้ชานว่า พระตถาคต, ก็ประหนึ่งว่าได้บังเกิดแสงสว่างในครั้งแรกแก่ผู้อยู่ในที่มืด. แต่ฉันจะเล่าเรื่องให้เธอฟังทั้งหมด ที่พระพุทธเจ้าทรงพบฉัน และได้ทรงเปลี่ยนวิถีทางเคียรในชีวิตของฉันเป็นประการไร. ถ้าหากว่าเรื่องไม่เกิดขึ้นในวัน^{นี้}แท้ ๆ แล้ว, การณ์ต่อไปก็จะเป็นเหมือนอย่างที่เป็นใหม่อยู่เดี๋ยว^{นี้}."

ถึงแม้ว่ารูปร่างองคุณิมาลยังมีลักษณะครุร้ายอยู่ก็ดี, แต่^{ว่า}กิริยาเปลี่ยนแปลงคุณเรียบร้อยน่านับถือ ทำให้ฉันงประหลาดใจไม่น้อยทีเดียว. ทั้งยังเห็นกิริยาทำทางสงบเสงี่ยมเมื่อนั่งลงข้างตัวฉัน คล้ายกับว่าเป็นผู้ร่วมวรรณะชั้นเดียวกัน. คุณง่าผ่าเผยเห็นแก่นสมเป็นชายชาตรี.

สามสิบสี่

นรกหอก

องค์ลีมาลเริ่มเล่าเรื่องให้ฟังว่า—

วันนี้เวลารุ่งแล้ว ล่วงมาสักสองสามชั่วโมง ฉันทึ้น
อยู่ที่ราวป่าจึงจะไปทางหอคอยกรุงโกสัมพี ในใจอีกอ้วนป่วน
บั้นอยู่ด้วยการคุมแค้นพยาบาลสาธาเคียร. นึกถามตนเองว่า
เธอจะนำข่าวที่ต้องการมาให้ทราบได้หรือไม่หนอ. ขณะนั้น
ตามทางที่แล่นออกจากประตูเมืองค้ำันตะวัน ออกมาสู่ป่านี้ มี
ชายคนหนึ่งนั่งห่มผ้าสีเหลือง เดิรสาวก้าวมาโดดเดี่ยว สอง
ข้างทางมีพวกเลี้ยงปลุสสัตว์ และชาวบ้านนอกกรุงกำลังสาละวน
ทำงานหาเลี้ยงชีพกันอยู่. ฉันทึ่งเกศเห็นคนเหล่านั้นที่อยู่ใกล้
ถนน ตะโกนบอกอะไรแก่ชายสัตยจรโดดเดี่ยวคนนั้น. ส่วนผู้
ที่อยู่ห่างถนนลึกเข้าไป ก็หยุดทำงานเอามือชี้และมองดูชาย
คนนั้น. พวกที่อยู่ใกล้เห็นชายโดดเดี่ยวยังเดิรต่อไป ก็วิ่งบอก
ให้หยุด, บางคนถึงกับยึดชายผ้าไว้ไม่ให้ไป ทำท่าตกใจชี้ไม้
ชี้มือไปทางป่า, ฉันทึ้นเกือบจะอ่านกิริยาอาการแห่งพวกนั้นออก

ว่า “อย่าไป, อย่าเลยเข้าไป อย่าเลยเข้าไปในป่า: องคุลิมาล
โจรร้ายมีช่องอยู่ในนั้น.”

แต่ชายสัตถุจร ก็ยังเคียดต่อไป ไม่มีกิริยาหวั่นหวาดมุ่งตรง
ไปทางป่าท่าเดียว. บัดนี้ฉันเห็นรูปร่างได้เด่นชัดเป็นนักบวช
โกนผมศีรษะโล้น อยู่ในนิกายที่เรียกว่าศากยบุตร เป็นคนมี
อายุ แต่ท่าทางผึ่งผาย.

ฉันก็คิดว่า แปลกจริง ๆ บนถนนนี้ อย่าว่าแต่
คนเดียว, ต่อให้สิบคน สามสิบคนหรือยิ่งขึ้นไปตั้งห้าสิบคน
รวมกันมา มีอาวุธครบตัว ขึ้นเคียวมาทางนี้ เป็นต้องตกอยู่ใน
อำนาจเราทาง^{๕๕}สน. แต่^{๕๖}ฉันไหนหนอนักบวชรูป^{๕๗}นี้จึงถือค้ำไม้เคียว
มาแต่ผู้เดียว คล้ายกับเป็นผู้มีชัยชนะนะ?

ฉันเห็นว่าที่บังอาจบุกรุกมาอย่างทะนงตัวนี้ เท่ากับ
สิบคมคูดกกัน จะต้องให้เห็นฝีมือเสียบ้าง. และยังมีก็อยู่ว่า
อาจเป็นคนสืบข่าวที่สาตาเคียดสงมากก็ได้. เมื่อคิดตกลงใจ ก็
คว้าหอกหยิบคันธนูและแสงสะพายบ่าออกจากป่าขึ้นไปบนถนน
ด้อมตามนักบวชรูป^{๕๘}นี้ ซึ่งในขณะนั้นเข้าไปถึงป่าแล้ว.

ครั้นมาถึงที่เหมาะแห่งหนึ่ง ไม่มีต้นไม้กั้นฉันก็
ปลดคันธนูออกจากบ่า ขึ้นลูกจ้องยิงแสงให้ถูกตรงสันหลังค้ำ
ซ้ายให้ทะลุถึงหัวใจ ลูกธนูนั้นหวิวข้ามศีรษะนักบวชไป.

เมื่อลูกรุ่นไม้ดีผิดที่หมายจึงเลือกลูกใหม่ที่เห็นว่าได้ ส่วนสัตว์ มีชนนกแผ่กระจายงาม จ้องยิงให้ถูกคอ. แต่ลูกรุ่น กลับเล่นไปบ่กติดต้นไม้ข้างซ้ายของนักบวช. ชักลูกยิงใหม่ที่นี้แกว่งไปทางขวาไม่ถูกที่หมาย: ผิดไปพลาดมาอย่างนี้จน ลูกรุ่นหมดแสงเปล่า.

ฉันเห็นผิดใจ แปลกประหลาดเหลือเกิน เคยยิงได้ แม่นยำ, จะพลิกแพลงอย่างไรไม่เคยผิดพลาด, ถึงนกอินทรี บินเร็วที่สุดก็ยิงยังถูก. วันนี้มือไม้เป็นอะไรไปหนอ?

ระวางนั้น นักบวชเค็ดขึ้นหน้าไประยะไกล, ฉันต้อง วิ่งไล่ตามหมายจะฆ่าเสียด้วยหอก. ครั้นไล่เข้าไปทันใกล้กัน ระยะเพียงห้าสิบก้าวก็เข้าไปใกล้อีกไม่ได้: จะวิ่งให้เร็วที่สุดก็ ไม่เลยระยะนั้นเข้าไปได้. ส่วนนักบวชรูปนั้น ถูกเค็ดตามปกติ อย่างสบายไม่ได้รับแรงอะไร.

ครั้นแล้วฉันจึงนึกว่า น่าประหลาดจริง ๆ. เกิดมา ไม่เคยเห็นเช่นนี้. เคยไล่ข้างไล่กว้างที่วิ่งหนีไปอย่างรวดเร็ว ก็ทัน. แต่ที่นักบวชรูปนั้นเค็ดตามปกติ และเราวิ่งเต็มฝีเท้า ด้วยช้า ทำไมจึงไล่ไม่ทัน เท่าเป็นอะไรไปหนอในวันนี้?

ฉันหยุด แล้วตะโกนสั่งนักบวชรูปนั้นว่า

“หยุดนา! พระ, หยุด!”

นักบวชยังเคียดเฉยเรื่อยไป แต่หันมาบอกว่า

“องค์คุณมาล, เราหยุดแล้ว. ท่านควรหยุดหนึ่งเสี้ยวด้วย.”

ฉันประหลาดใจซ้าลงไปอีก นึกว่าที่ร้ายนักบวชนี้คงอาศัยสติจกิริยาอะไรอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ยังไม่ถูกตัวแคล้วคลาดไปหมด วิ่งโล่ก็ไม่ทัน. แต่ฉันใจหนอจึงแสวงกล่าวเท็จซึ่ง ๆ หน้า ว่าตนหยุดหนึ่งอยู่ ทั้งที่เราเห็นกับตาว่า แกยังเคียดคุม ๆ อยู่. ส่วนตัวเราสิ หยุดยืนหอบอยู่กับที่เข้าคู่กับต้นไม้ต้นนี้ เห็นอยู่โต้ง ๆ, ยังมีหน้าพูดว่าเราไม่ได้หยุด. คิดดูเหมือนนกที่บินอยู่บอกต้นไม้ว่า “ต้นไม้, เราหยุดหนึ่งแล้ว, แต่สู้ท่านยังไม่หยุดหนึ่ง.” แปลกจริง! คงมีอะไรลึกลับสักอย่างหนึ่งในคำพูดนี้, บางทีจะมีประโยชน์แก่เรา ที่จะได้ข้อรหัสัยกถาอาคมไว้ใช้บ้าง, ดีกว่าจะฆ่าเสีย.

นึกแล้ว จึงร้องตอบว่า -

“ก็ท่านยังเคียดอยู่ ทำไมจึงบอกว่าหยุดเล่า? ส่วนตัวเราหยุดแล้ว, ท่านไหล่บอกว่ายังเคียดอยู่. คุณ่อนพระ, โปรดอธิบายให้ฟังว่าที่ว่าท่านหยุดหนึ่งอยู่นั้นเป็นอย่างไร, และตัวเราไม่ได้ยืนหนึ่งอยู่นั้นเป็นอย่างไร, และตัวเราไม่ได้ยืนหนึ่งอยู่ดอกหรือ?”

นักบวชตอบว่า “เราผู้มีได้ทำเวรภัยในสรรพสัตว์ คือ
หยุดแล้วไม่เร่ร่อนไปอีก. แต่ตัวท่านนั้น เป็นผู้มิไฉนมุ่งร้ายต่อ
สรรพสัตว์ทุกขณะจิตต์ ต้องเร่ร่อนเพราะอกุศลกรรมไม่มีเวลา
หยุด รับทุกข์ทรมานจากที่หนึ่งแล้ว ต้องไปสู่อีกที่หนึ่ง
เรื่อยไป.”

ฉันทตอบว่า “ที่ว่าเราเป็นผู้เร่ร่อนอยู่เป็นนิตย์ ความ
ข้อนั้นก็เคยได้ยิน. แต่ว่าหยุดหนึ่งอยู่ ไม่เร่ร่อนไปอีกนั้น ยังไม่
เข้าใจ. เออท่านพระ, โปรดชี้แจงเหตุผลที่ได้กล่าวรวบยอด
สองสามคำเมื่อกันให้เข้าใจแจ่มแจ้งด้วย. เชิญดู. ข้าพเจ้าวาง
หมอกลงแล้ว, และขอปฏิญญาศานาที่จะให้อภัยในชีวิตท่าน
เพื่อศานตีสข.”

นักบวชตอบว่า “องค์คุณ, ท่านได้กระทำปฏิญญา
เป็นครั้งที่สองแล้ว.”

“เป็นครั้งที่สอง?”

“ครั้งที่หนึ่ง เมื่อครั้งให้สัจจกิริยาอันเป็นเท็จ.”

นำพิศวงจริง ที่นักบวชนั้นก็แจ้งความลับครั้งนั้น;
แต่ฉันทมีสติทันไม่หยุดชะงักพิศวงให้เป็นพิรุณ, รีบป้องกันกา
กระทำ ด้วยอุบายที่ฉันทเห็นว่าเป็นอย่างฉลาดทันที, ได้ตอบว่า—

“ข้าแต่ท่านพระ, วาจาที่ให้สัตย์ปฏิญาณครั้งนั้นมีความเป็นสองนัย: ถ้าแปลกันตามคำที่กล่าวออกไป, ก็ไม่เป็นคำสาบานที่เป็นเท็จ, เป็นแต่ใช้โวหารที่ผู้ฟังไม่มีชาวแน่แล้วเข้าใจผิดเป็นอย่างอื่นไปได้. แต่ที่ข้าพเจ้าให้สัตย์ปฏิญาณครั้งนี้เป็นความจริง ทั้งแปลตามคำและแปลตามสำนวนทั้งสองประการ.”

“ไม่ใช่เช่นนั้น, เพราะท่านจะให้ศานตีสุขแก่เราไม่ได้. ถ้าเราจะให้ศานตีสุขแก่ท่านจึงจะเป็นการถูกต้อง.”

เมื่อนักบวชนั้นพูดดังนี้แล้ว ก็แสดงอาการเป็นมิตรภาพบอกให้ฉันเข้าไปหา. ฉันเข้าไปด้วยความเคารพ.

เธอนั่งลงตรงร่วมไม้ใหญ่ บอกให้ฉันนั่งแทบเบื้องบาท, แล้วก็ตั้งต้นสั่งสอน ถึงเรื่องบุญบาปมีผลตามสนองเป็นไปอย่างไร. ได้ชี้แจงให้ฟังอย่างง่าย ๆ ชัดเจน และแจ่มแจ้งทุกแง่ทุกเงื่อน เท่ากับอธิบายแก่เด็ก ๆ. เพราะความจริงตัวฉันไม่เคยเล่าเรียนอรรถธรรมมาเลย, ไม่เหมือนกับศิษย์นักบวชอื่น ๆ ซึ่งตามธรรมดาเป็นบุตรพราหมณ์ ย่อมได้รับการศึกษามีความรู้ที่จับอกจับใจไม่หายก็ครั้งเดียวคือ เมื่อครั้งนั่งอยู่ปลายบาทวาสาครพทีในป่าคินหนึ่งและฟังคำสั่งสอนของท่านผู้นั้น

ซึ่งดูเหมือนฉันได้เคยเอ่ยชื่อแก่เธอมาแล้ว, ครั้นมาได้ฟังคำสั่งสอนของนักบวชรูปนี้ รู้สึกข้อความสุขุมกินใจซาบซึ้งเหลือเกิน. ท่านชี้แจงว่า ที่บุคคลต้องไปเกิดที่นั่นที่นี้ ในโลกมนุษย์บ้าง ในสวรรค์บ้าง และในนรกบ้าง เพราะกรรมเท่านั้น เป็นเหตุปรุงแต่งให้ไปเกิด : หาใช่เพราะอำนาจเด็ดขาดที่มาจากสวรรค์ไม่. คำอธิบายนี้ผิดกว่าที่วาชศรพได้เคยสั่งสอนเป็นการตรงกันข้าม วาชศรพพิสูจน์ให้เห็นอย่างง่าย ๆ และอ้างอิงพระคัมภีร์เป็นหลักว่าไม่มีนรก, ที่กล่าวถึงนรกในพระคัมภีร์เป็นของคนฉลาดแทรกเสริมเติมชั้นใหม่ เพื่อขู่ให้ผู้มีใจเหี้ยมหาญเกิดกลัวไม่กล้าทำร้ายตัว ซึ่งเป็นความคิดฉลาดอ่อนแอ. ที่วาชศรพอธิบายอย่างนั้นฉันเองก็ไม่สับสนใฝ่เห็นจริงไปทั้งหมด. จึงเกิดความสงสัยว่า นักบวชผู้นี้จะสามารถทำให้ฉันเกิดความสับสนใฝ่ได้ละหรือ? นี่ก็เห็นอยู่หนโทว่าเป็นความเห็นแย้งความเห็น, ปราชญ์ต่อปราชญ์แย้งกัน. ถึงหากว่านักบวชนี้จะเป็นสาวกสำคัญผู้ใดผู้หนึ่งของพระศากยบุตรก็ตามที, แต่วาชศรพ ก็มีศิษย์ที่นับถือเลื่อมใสอยู่มาก. ถึงว่าเป็นผู้สำเร็จผู้หนึ่ง. เมื่อเช่นนั้นใครเล่าจะเป็นผู้ตัดสินว่าคำสั่งสอนของฝ่ายไหนผิดและถูก?

กำลังนึกอย่างนี้ นักบวชผู้นั้นก็เตือนว่า “องค์คุณมาล, ท่านมิได้ตั้งใจฟังคำที่เราพูด, กำลังไปนึกถึงวาจาศรพและลัทธิที่เห็นผิดของเขา.”

ฉันทกตะลึง, ยอมรับความจริงที่นึกอย่างนั้น, และถามว่า “ข้าแต่เอริยะ, ท่านรู้จักวาจาศรพสหายของข้าพเจ้า คัวยหรือ?”

“มีผู้ให้ดูหลุมศพที่นอกประตูเมือง. แต่ก็มีคนเค็ดรทางที่โง่เขลาไปเช่น ไหว้อันนอนนับถือ ว่าเป็นผู้สำเร็จอรหันต์.”

“เช่นนั้น ไม่ใช่อรหันต์คอกหรือ?”

“นั่นแหละ. ถ้าท่านว่าเขาเป็นอรหันต์ผู้หนึ่ง, ก็ควรจะไปเยี่ยมกราบดู ว่าในเวลา^{นี้}เสวยผลความเป็นอรหันต์อย่างไรบ้าง.”

ที่นักบวชพูดเช่นนั้น ดูประหนึ่งว่าอาจไปเยี่ยมกันได้ง่าย จากบ้านหนึ่งสู่บ้านหนึ่ง, ทำให้ฉันทจ้องมองคุณักบวชนั้นอย่างตะลึง, ออกอุทานว่า “ไปเยี่ยมวาจาศรพ? ไปได้อย่างไรกัน?”

“ก็ยื่นมือมาให้เรา. เราจะเข้าฉานอันเป็นเครื่องช่วยให้ถึงวิถีที่บังคับให้เทวดาและภุมปีศาจมาปรากฏร่างให้เห็นขึ้น

ในดวงจิตต์, แล้วเราจะได้เคิรตามไปโดยวิถีนั้น จะได้เห็นสิ่งที่ท่านต้องการเห็นด้วย."

ฉันยื่นมือให้ นักบวชรูปนั้นนั่งตาคกสงบนิ่งอยู่เป็นนาน ตลอดเวลาที่ฉันเองยังไม่เห็นแปลกประหลาดอย่างไร. ทันใดนั้นรู้สึกคล้ายกับว่าน้ำ ถูกผีพรายจุดแขนขาลงไป. ท้องฟ้าอันเขียวและต้นไม้บนฝั่งที่เคยเห็นก็หายไป. มีคลื่นซัดมากลบศิระชะ หนักเข้า ๆ ทุกทีจนท่วมตัว. ช้ำ ๆ นาน ๆ มีเปลวแปลบแลบสว่างเป็นคราว ๆ ขยู่รอบตัว แล้วมีเสียงดังฟ้าลั่นเปรี้ยะใหญ่จนซาหู.

ในที่สุด รู้สึกตัวว่าตกอยู่ในที่แห่งหนึ่งคล้ายถ้ำมืดทึมมืด มีคมิคไปหมด นอกจากมีแสงสว่างนับไม่ถ้วนสายฉายแวบ ๆ อยู่. เมื่อประสาทชินต่อลักษณะสถานทีนั้นแล้ว จึงสังเกตเห็นว่าแสงสว่างแวบ ๆ อยู่ นั่นคือแสงดอกเหล็กนับจำนวนไม่ถ้วนแกว่งไกวกระทบกันไปมาอยู่ฉาดฉานเหมือนกองพลในสงคราม ผีมองไม่เห็นตัวผู้ถือ. ทั้งได้ยินเสียงร้องอ้ออึ้งไม่ใช่เสียงบ้า เลือดเดือดคุร้ายของเหล่าผู้ที่เข้าสัประยุทกัน แต่เป็นเสียงครวญครางควัยรับความทุกข์เวทนา เพราะเจ็บปวด, เสียงเหล่านี้เป็นของใครมองไม่เห็นตัว, และได้ยินมาข้างใต้พื้น สัน

สะท้อนตรงที่ปลายดอกอันแกว่งไกว. ส่วนบนพื้นนั้นว่างเปล่า ไม่มีอะไร.

ในสถานที่ว่างเปล่าอยู่นั้น ขณะนั้นมีรูปคนพุ่งขึ้นมา จากปากช่องมืดที่อยู่ทางขวาสามคน. คนอยู่กลางเป็นรูป วาเชศรพ มีกายเปลือยสันเท้ามกล้ายใช้จับหรือถูความหนาว อย่างแรงกล้า. ส่วนผู้คุมซ้ายขวาเชศรพ กลายเป็นมนุษย์ แต่เท้าเป็นนก กรงเล็บแหลมโง้งตนหนึ่ง หัวเป็นปลาอีกตน หนึ่ง หัวเป็นสุนัข มีมือถือดอกยาว. ภูตหัวปลาแนะนำขึ้น ก่อนว่า -

“ข้าแต่พระอริยเจ้า, ที่นี้คือนรกดอกซึ่งผู้ทำบาปตกมา ต้องทนทุกข์ทรมานถูกแทงด้วยดอกที่ชูแกว่งซดมนอนอยู่นับเป็นเวลา หนึ่งปี. เมื่อเสวยวิบากครบกำหนดแล้ว, ก็จะไปเกิดใหม่ใน ภพอื่นตามควรแก่เศษผล.”

แล้วภูตหัวสุนัขพูดว่า-

“ข้าแต่พระอริยเจ้า, ถ้าปรากฏมีดอกเสียบหัวใจสอง เล่ม ก็แสดงกาลกำหนดว่าสัตว์บาปนั้นได้รับโทษทรมานล่วง มาแล้วสองพันปี.”

พอพูดขาดคำ นายนิริยบาลทั้งสองก็ชด์ดอกเข้าไปปัก กายวาเชศรพ. ทันใดนั้นคล้ายกับว่าการชด์ดอกเล่มที่หนึ่งนั้นเป็น

ขาดที่สัญญาณ, บรรดาหอกที่อยู่รอบตัวก็เคลื่อนไหวแปลบ
ปลาบพุ่งเข้าเสียบติจร่างกายวาชศรพชุลมุนทุกค้ำน, และยังมี
ฝูงกาปากเหล็กพากันมาจิกเนื้อทึงหนังกินซ้ำลงอีก.

เห็นแล้วให้ชนพองสยของเกล้า ทังสงสารวาชศรพที่ร้อง
กรวญครางเพราะความเจ็บปวดครวคเร้า เลยหมคสติไปค้วย.
ครัน^๕พันได้สติแล้ว แลเห็นว่าตัวมานอนอยู่ในป่าไต้ต้นไม้ใหญ่
แทบเบองบาทนักบวชน^๕. ท่านถามว่า--

“องคฤมล, เห็นแล้วหรือยัง?”

“เห็นแล้ว, ผู้เจริญ”

“เป็นอย่ง^๕นแหละ. เบองหน้าแต่ร่างกายท่านสลาย
ตายไปแล้ว, อุกุศลกรรมที่ท้าว^๕จะสนองผลบังคับให้ตรงลงไป
เกิดในนิริยโลก ถูกชำระสะสางลงโทษอย่างเดียวกัน: คือนาย
นิริยบาลจะเอาหอกชคต้าวท่านให้ได้รับทุกข^๕ทรมาน. คัง^๕นี้ จะ
สมควรแก่โทษบาปที่ท่านก่อสะสมไว้เพียงพอหรือไม่?”

“ไม่เพียงพอแก่บาปกรรมที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้แล้วเลย, ท่าน
ผู้เจริญ.”

“ก็เมี่ยมองเห็นอยู่แล้วทัง^๕นี้, องคฤมล, วิถีที่เป็นอยู่
ของท่านในเวลา^๕นี้ จะควรค้ำเนรคต้อไปหรือไม่?”

“ไม่บังควรเลย ท่านผู้เจริญ. ข้าพเจ้าไม่ขอเคียรทางที่ค้ำเนิรมาแล้วต่อไป. ข้าพเจ้าขอเลิกความประพฤติอันหยาบข้าพทรรุณ และยึดเอาท่านเป็นที่พึ่ง.”

“องค์อุมาล, นานมาแล้วครั้งหนึ่ง พระยมเห็นความทุกข์ทรมานของสรรพสัตว์ ก็สลดใจรำพึงว่า ‘แท้จริง ผู้ใดกระทำอกุศลกรรมในโลก ย่อมต้องได้รับโทษสนองหลายเท่าทวีคูณ. ภาระไหนที่เราพึงไปเกิดเป็นมนุษย์ ในสมัยที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติในโลกด้วย. เราพึงได้เฝ้าพระพุทธองค์ เพื่อฟังพระธรรมเทศนา ให้บังเกิดความรู้อัจฉัยของจริง.’ พระยมที่กล่าวคำปณิธานนี้, องค์อุมาล, คือตัวท่านนี่เอง. ท่านได้มาเกิดเป็นมนุษย์ มาเกิดในมัธยมประเทศ ซึ่งมีที่รมณียสถานน้อยแห่งนัก, แต่ว่ามีป่าเขาและลำธารอันเปล้าเปลี่ยวกันดารกอบปรกด้วยอันตรายมากมาย ฉันทไคก็ตี; สัตว์ที่เกิดมาในโลก มีน้อยนักน้อยหน่าที่จะบรรลุดถึงมนุษย์ธรรม, นอกนั้นก็มวงายป่าเถื่อนเปรียบกับแดนกันดารอื่น ๆ อันกว้างใหญ่ไพศาลเสียเปล่า. อีกอย่างหนึ่งมนุษย์ที่ได้มีโอกาสพบปะพระพุทธเจ้าก็เพียงสองสามชั่วคนเท่านั้น, มนุษย์นอกนั้นไม่ได้มีโอกาสพบพระพุทธเจ้า มีมากมายเหลือคณนา, แต่ส่วนตัว

เธอ ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ในสมัยที่มีพระพุทธเจ้าตรัส, ให้พบ
ท่านได้เฝ้าท่าน, ก็นับว่าเป็นผู้มีวาสนาวิเศษอยู่แล้ว.”

เมื่อฉันได้ยินอธิปราชัยนี้ ก็ทราบประจักษ์ว่าท่าน
นักบวช คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, บังเกิดปีติมิเอิบใจ, ยก
มือขึ้นประสานถวายอภิวาท เปล่งอุทานว่า—

“ข้าแต่พระองค์ ผู้ทรงความบริสุทธิ์อุทมเลิศ, พระองค์
นั้น คือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ ทรงพระมหากรุณา
แก่สรรพสัตว์, ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพระกรุณาให้
ข้าพระองค์ ได้ยึดถือเป็นสรณะด้วย.”

“สาธุ! จงฟังคำเราต่อไปนี้—

“ถึงกระนั้น มนุษย์ที่เกิดมา ได้เห็นพระพุทธเจ้ายัง
น้อยคนอยู่แล้ว, แต่ผู้ที่ได้ฟังธรรมของพระองค์นั้น มีน้อยกว่า,
และยิ่งกว่านี้ ผู้เข้าใจในพระธรรมก็ยิ่งน้อยลงไปอีก. แต่ตัว
ท่านมาพบเราแล้วทั้งได้ฟังและรับรสพระธรรมนี้. มาเกิด,
องค์อุทมผู้สาวก.”

แล้วพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปในป่า ประคองคังนาย
พรานข้างขึ้นขึ้นบนหลังสารขัณฑ์ ซึ่งบารบให้เชื่องแล้ว.
พระองค์เสด็จออกจากป่าอีก ประคองคังนายพรานข้างออกจาก

ป่า มีช่างป่าซึ่งเขาได้ฝึกแล้วให้เข็อง ติดตามมาด้วยโดยตี
 ฉะนน.

ท้าวประการฉะนี้ จันมาหาเธอวันนี้ ไม่ใช่เป็น
 องकुสิมมาลโจรร้าย. แต่เป็นองकुสิมมาลสาวกพระพุทธเจ้า. จงดู
 เต็มว่า จันได้โยนทั้งหอกและกระบองเสียแล้ว, เลิกเว้นการ
 ทรมานฆ่าฟันแล้ว, แต่ความศานติสุขแก่เพื่อนร่วมโลกเป็น
 เบื้องหน้า.

สามสิบห้า

การบูชาอันบริสุทธิ์

ฉันรู้ไม่ได้ว่านานก็มากน้อยกว่าฉันจะเปิดปากขึ้น แต่เชื่อว่านานมากอยู่. ฉันนั่งฟังมิได้ปรีปากออกสักรำ ปล่อยให้ องคุลิมาลเล่าเรื่องโดยลำดับ, สำรวมใจตรงตามไป ยิ่งตรง ก็ยิ่งเกิดความอัศจรรย์ใจ จริงอยู่ ฉันเคยได้ยินได้ฟังเรื่องราว อันเป็นของโบราณ ว่าทวยเทพกระทำปาฏิหาริย์พิลึกพิลั่น เช่นเรื่องพระกฤษณะครั้งอวตารมาในโลก. แต่ถ้าเอามาเทียบกับ ที่องคุลิมาลได้ประสพมาในวันนี้, รู้สึกว่าเรื่องขององคุลิมาล อัศจรรย์กว่ามาก.

ฉันมาร่ำฟังอยู่ว่า มหาบุรุษใด สามารถบำราบ บรมจักรแห่งมหาจักรธาตุนหินชาติ ให้กลับเป็นผู้มีใจบุญ สุนทรที่ผูกกับฉันอยู่นี้ สำเร็จในเวลาสองสามชั่วโมงเช่นนี้. มหาบุรุษนั้นก็ยอมจะบำราบสิ่งชั่วร้ายของสิ่งชั่วร้ายที่สุดแห่งธรรม ชาติ ซึ่งมีในสากลจักรวาลได้ง่ายดาย. นั่นแปลว่า พระองค์ จะสามารถบันดาลให้ดวงใจของฉัน ซึ่งเจ็บปวดร้นรุ่มอยู่เสมอ ให้สงบเย็นได้หรือไม่หนอ? จะทรงกำจัดเมฆในราตรีกาล

คือความกลุ้มกลัดเหี่ยวแห้งใจ ซึ่งผ่านมามากบงประเทดวงจิดต์ ให้กระจายหายสูญญไปเพราะแสงสว่าง คือพระโอวาทจะได้ หรือไม่หนอ? หรือว่าบางทีการกำจัดอารมณ์ร้ายให้เหือดหาย ใ้^{นี้} เป็นของยากกว่าการบำราบโจร ซึ่งที่จริงก็เป็นปัญหาที่คู่ เหมือนจะพันความสามารถแห่งนักพรตผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด จะแก้ ตกได้.

สำหรับฉันเองนึกท้อใจ คิดเห็นเสียว่าโรคอย่างนั้น เป็นสิ่งที่แก้ยาก, แต่ก็ยังอยากจะให้สบายใจเหมือนเขา จึงออก ชักไม่ได้ว่า นักบวชที่องค์อุลิมาลเรียกว่าพระบรมศาสดานี้^{นี้}อยู่ที่ ไหน, จะไปขอความช่วยเหลือบางอย่างจะได้หรือไม่.

องค์อุลิมาลตอบทันทีว่า “ถูกแล้ว. เธอควรจะไปถาม ความ^{นี้}เป็นข้อแรกที่สุด. อันที่จริงเมื่อไม่ถามข้อ^{นี้} ก็จะถาม ข้อไรเล่า? และเพราะเหตุข้อ^{นี้}เองที่ฉันมาหาเธอ. เราทั้งสอง ต่างเข้าใจกันว่า เป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในเรื่องก่อกรรมทำเข็ญ, ก็ เป็นการสมควรที่จะเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในเรื่องดี ๆ แต่บัด^{นี้}. พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเสด็จประทับอยู่ในป่าประคูลายซึ่งเธอ เคยพูดถึง. รีบไปเฝ้าเสียในวันนี้, แต่ควรไปในเวลาเย็น: เพราะในเวลา^{นี้} พระภิกษุสงฆ์ออกจากที่เร้นประชุมกันอยู่ ที่เทวสถานเก่าพระกฤษณ์ เพื่อสดับพระธรรมเทศนา, และผู้

อื่น ๆ ก็พากันไปฟัง. เพราะในเวลานั้นมีสัตตปุรุษทั้งหญิงชาย
ชาวกรุง พากันไปเฝ้า เพื่อสดับพระธรรมโอวาทอันสว่าง
รุ่งเรืองปานดวงประทีป. ในเวลาเช่นกล่าวนี้ยิ่งนานวันก็ยังมี
สัตตปุรุษไปเฝ้ากันมากขึ้น. บางวันชุมนุมกันจนตึกคืน. เรื่อง
เหล่านี้ จันทรามาแต่ก่อนอย่างดีถ้วน. เพราะเมื่อครั้งยังเป็น
คนมีดีไม่หันธใจบาปหยาบช้อยู่ เคยคิดกะการไว้ว่าจะยกพวก
ไปปล้นสัตตปุรุษที่ไปชุมนุมกัน เพราะเห็นว่าเข้าของต่าง ๆ
ที่พวกสัตตปุรุษนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ก็มีราคาไม่น้อย ซึ่งไม่
ควรจะละเลยเสีย. แต่ข้อใหญ่ใจความที่มุ่งหมายจะไปปล้น คือ
ประสงค์จะจับตัวคนสำคัญ เรียกเอาค่าไถ่เป็นจำนวนมาก. ทั้ง
ยังนึกหวังไว้ในคราวเดียวกัน ว่าเมื่อเกิดมีเหตุอุกฉกรรจ์ขึ้น
ในที่ใกล้ประตูเมืองเช่นนี้ คงจะเป็นทางให้สาตาเคียรต้องออก
มานอกเมืองเป็นแน่, ความที่คิดไว้นี้ คิดไว้เมื่อก่อนที่ยังไม่
ทราบว่าสาตาเคียรมีราชการจะต้องออกไปในเวลาไม่สู้ช้านัก.
คูก่อนนางผู้เจริญ, เธอจงอย่าได้ละเลยไปสู่ทิวสถานพระกฤษณ์
ในเวลาเย็นพຸ່งนี้ เพราะจะเป็นทางปลดเปลื้องความทุกข์
เธอได้. จันจะต้องรีบกลับไปเสียแต่เดี๋ยวนี. นี้ก็ยังไม่แน่ว่าจะ
ไปทันฟังพระธรรมเทศนาบ้างหรือไม่. แต่กระนั้น ในกลางคืน

เดือนหงายอย่าง^{นี้}พระสงฆ์ท่านมักจะชุมนุมสนทนา ปัญหาธรรมอันลึกซึ้งกันอยู่ และอนุญาตให้ชาวบ้านฟังได้.”

องค์ลิมาลกัมลา แล้วยกมือไปทัก.

รุ่งขึ้นก่อนเที่ยง ฉันทวนเมทินีซึ่งเวลานั้นไปอยู่กับโสमतตต์ผู้สามี. เมทินีรับปากว่าจะไปด้วย เหมือนที่เคยพากันไปเมื่อครั้งกระโน้น อันที่จริง เมทินีเคยขอให้สามีพาไปที่นั่นในเวลาเย็นสักวันหนึ่ง, แต่เกรงพราหมณ์ที่นั่นจึงไม่กล้าไป. คราวนี้มีโอกาส: เพราะภริยาเสนาบดีมาชวน, พวกพราหมณ์ไม่กล้าขัดข้อง.

เราพากันไปที่ตลาด โสमतตต์คอยอยู่ที่นั่นก่อนแล้ว เพื่อจัดหาของที่สมควรแก่สมณะบริโภคสำหรับถวายพระภิกษุและภิกษุณี, ได้ชื้อยาแก้โรคไปด้วยเป็นอันมาก. จ่ายของเสร็จแล้วกลับบ้าน, ค้นหาภาชนะสำหรับบรรจุน้ำมันเนยอย่างดี น้ำผึ้ง น้ำตาล และของอื่น ๆ อีกหลายอย่าง. แล้วจัดเครื่องหอม มีน้ำอบ ผงไม้จันทน์ กายาน, และเลือกสรรดอกไม้ในสวนอย่างงาม. เตรียมเสร็จแล้ว, ถึงเวลาเย็นที่กำหนดไว้ ให้คนขนของถวายพระชนบนเกวียนเทียมด้วยพา. ส่วนเรานั่งในเกวียนอีกเล่มหนึ่งมีหลังคา เทียมด้วยม้าคู่พันธ์

สินธุสีชาวสะอาค ซึ่งเลี้ยงค้ายข้าวเปลือกค้างสามปีด้วยมือของ
 ฉันทเอง; แล้วเคลื่อนออกประตูเมืองไป.

พระอาทิตย์ตกค้างถึงยอดหอคอยของเมืองแล้ว ล่อง
 แสงจับดวงรุสีที่ปลิวพุ่งไปตามทางเห็นเป็นปรมาณูทอง. ใน
 ทางตลอดไปมีผู้คนเป็นอันมาก พากันไปเฝ้าพระพุทธองค์
 อย่างเดียวกับเรา. ล่วงมาไม่ช้าก็ถึงปากทางที่จะเข้าสู่สวนป่า.
 หยุดเกวียนลงเคียวไป; ส่วนเข้าของก็ให้บ่าวไพร่แบกตามหลัง.

จำเดิมแต่คืนที่เราต้องจากกันไป ณ ที่ตรงนี้ ฉันทไม่
 ได้ย่ำเหยียบในป่าอีก, ครนบัคันได้มากับผู้ที่เคยมาด้วยกัน,
 เข้ามาถึงแดนอันร่มรื่น รู้สึกชุ่มชื่นซาบซึ้งเข้าไปในดวงใจ.
 คล้ายกับว่าความหอมซึ่งอัดเก็บไว้ภายในนานมาแล้วจนกลิ่นนั้น
 งวดชั้นเข้า เมื่อระเบิดออกมา ก็กลายเป็นกลิ่นมีพิษ กระทำ
 ให้ฉันทหยุกนึ่งจิ้งจั่ง. ดูเหมือนว่า ความรักของฉันทจะกลับฟื้น
 ขึ้นมาอย่างพรั่งพรูเต็มที่แล้ว มีศัตรู คือ ความระทมมากัน
 ขวางไว้. ฉันทยืนรวนเรใจว่าจะเคียวต่อไป หรือจะหันหลังกลับ
 เสียดี: เพราะที่มานี้ไม่ใช่มาฟื้นความรักของเก่าแก่, แต่เพื่อ
 แก้ไขความรักนั้น กลับมีอาการวิญ รุชเช่นนี้ กระทำให้เมทินี
 เกิดความรำคาญใจ เพราะเห็นคนอื่นเขามาที่หลังชั้นหน้าไป
 หมก.

อันภูมิภาพในป่า เวลาแดดตอนเย็นส่องมีสีทังแสด แสงทองอ่อน ๆ ลอดเข้ามาตามช่องต้นไม้, เสียงลมพัดต้อง ใบไม้ดังกะเส้าคล้ายคนกะซิบ, ประกอบทั้งผู้ย่างเข้ามาในเขตต์ ก็ส่งตเสียงมีกิริยาสงบเสงี่ยม, ตามโคนไม้ มีนักบวชนั่งหม่อมเหลือง นั่งขัดสมาธิเจริญภาวนาเน่วหนึ่ง, ช้า ๆ นาน ๆ บางรูปก็ลุกขึ้น มิได้เหลียวซ้ายแลขวา เติรมุ่งไปสู่ที่เดียวกัน: ลักษณะเหล่านี้ ยังบีบให้เกิดขึ้น เห็นความผิดปกติดันเป็นไปในทางศักดิ์สิทธิ์ บังเกิดความเลื่อมใสเกิดกำลังวังชาเจริญต่อไปได้, ทั้งพระวาทาที่พระบรมศาสดาศาครัสกะองค์ลิมมาว่า มนุษยชาติที่เกิดมาล่วงกาลหลายร้อยชั่วอายุคนนัก ที่ได้พบพระพุทธเจ้าตรัสในโลก, และน้อยคนนักที่เกิดในสมัยพุทธกาล จะได้เห็นพระโฉม และฟังพระพุทธโอวาทจากพระโอษฐ์โดยตรง: กิ่งนี้ เข้าไปกรอกอยู่ในโศตรประสาทของฉันทังเหมือนระฆังตีในอาราม. ฉันทู้สึกว่าจะได้ประสพมงคลที่ผู้เกิดมาภายหลังนี้กริษา.

ครั้นมาถึงที่ว่างกลางป่า ซึ่งมีเทวาลัยร้างตั้งอยู่, ก็เห็นพระภิกษุภิกษุณีและภฤหัสถ์มาประชุมกันอยู่เป็นอันมาก, ยืนเป็นหมู่อยู่ใกล้บริเวณเทวาลัยร้าง ซึ่งเห็นอยู่ตรงหน้า. ณ ที่ใกล้แห่งหนึ่งอยู่ในทางที่เราจะเข้าไป มีพระภิกษุหมู่ใหญ่.

ในจำนวนนั้นมีองค์หนึ่งรูปร่างสูงอวบผิปกติ เมื่อเห็นเขาก็จำได้ทันทีว่าเป็นใคร. ขณะเรยีนหาโอกาสว่าจะเดินต่อไปทางไหนดี, ก็เห็นพระภิกษุสูงอายุองค์หนึ่งออกมาจากป่าทรวดทรงผึ่งผายสมเป็นเชื้อชาติกษัตริย์ มีลักษณะสูง พระพักตร์อัมค้วยสานติ. ทันใดนั้นฉันก็นึกขึ้นทันทีว่า องค์นี้กระมังหนอ คือ พระมุนีศากยบุตร ซึ่งเขาขนานพระนามว่า พระพุทธเจ้า.

ในพระหัตถ์กำใบประคูดาย ทรงหันไปทางหมู่พระภิกษุ ซึ่งฉันกล่าวเมื่อกัน, และตรัสว่า—

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันใบไม้ที่เราทำไว้^๕ กับใบไม้ที่มีอยู่ในป่าโน้น ช่างไหนจะมากกว่ากัน ?”

พระภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า

“ใบไม้ในพระหัตถ์มีจำนวนน้อยกว่าที่มีอยู่ในป่าโน้น, พระเจ้าข้า,”

ณ บัดนี้ ฉันทราบแล้วว่า ผู้กล่าววนั้น คือ พระพุทธเจ้า. พระองค์ตรัสต่อไปว่า—

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความจริงก็เช่นนั้น. สิ่งที่เราตดากตได้เห็นแจ้งแล้ว แต่มิได้แสดงแก่พวกท่านยังมีมากกว่าที่ได้แสดงแล้ว, มีอุปมาเหมือนใบประคูดายที่อยู่ในมือเรา กับที่

มีอยู่ในบ้านนั้น. คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย, เป็นไหนเราจึงไม่แสดงให้ฟังทั้งหมด? ก็เพราะไม่เป็นสาระประโยชน์เพื่อความหลุดพ้น, ไม่เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์. ไม่เป็นไปเพื่อความหน่ายในโลภี. ไม่เป็นไปเพื่อจิตจางความรักใคร่ยินดี, ไม่เป็นไปเพื่อความเย็นใจ ไม่เป็นไปเพื่อความรู้อัจฉริยะ, ไม่เป็นไปเพื่อความตื่นเต็มที, และในที่สุด ก็ไม่เป็นไปเพื่อนิรพาน."

กามนิต ออกอุทานขึ้นว่า "อย่างนี้แหละ : ตาขรัวแก่ที่เคยอธิบายให้ฉันฟัง ก็พูดถูกแล้ว."

วาสิฏฐี - "ตาขรัวแก่ที่ไหน?"

กามนิต - "ก้นักบวชแก่ ที่ฉันเคยเล่าให้เธอฟังว่า เมื่อครั้งฉันยังมีชีวิตอยู่ในมนุษยโลก ได้สนทนากันในบ้านช่างหม้อใกล้กรุงราชคฤห์คันทันหนึ่ง ได้เป็นผู้อธิบายหลักกัณฑ์ของพระบรมศาสดาให้ฟัง, ถ้อยคำอธิบายมีหลายประการที่เหมือนกับเธอลำนี้."

วาสิฏฐี - "บางทีจะเป็นพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่งแห่งพระองค์. แล้วพระบรมศาสดาตรัสต่อไปว่า -

"คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย, ก็สิ่งใดแล ที่เราได้แสดงแก่ท่าน, สิ่งนั้นคือความจริง. เราได้แสดงแก่ท่านว่า ความทุกข์คืออะไร

เหตุแห่งทุกข์ คือ อะไร ความดับทุกข์ คืออะไร และทาง
ดับทุกข์ คือ อะไร เหล่านี้เราได้แสดงแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย,
สิ่งใดเราได้แสดงแล้ว ก็เป็นอันแสดงจบแล้ว สิ่งใดเราไม่ได้
แสดง ก็คงเป็นรายย่อยแสดงอยู่ในความจริงสี่ประการนี้.”

เมื่อพระองค์ตรัสดังนี้แล้ว ก็แบพระหัตถ์ให้ใบไม้
ร่วงลง. ใบไม้เหล่านี้ใบหนึ่ง ปลิวลอยลมหมุนตัวมาใกล้ตัว
ฉัน. ฉันรีบขมิ้มมันออกไปรับใบไม้มันมาได้ยังไม่ทันตกถึงดิน
เป็นเสมือนว่า ฉันได้รับตรงจากพระหัตถ์, ประคองเก็บแนบ
ไว้ที่ทรวงอก. นับว่าเป็นของที่ระลึกหาค่าเปรียบมิได้ ในการ
ที่มาได้ฟังพระธรรมเทศนาจะเพาะพระพักตร์. และใบไม้
จะเป็นเครื่องหมายที่ระลึกติดตัวอยู่เสมอสืบไปจนกว่าชีวิตจะออก
จากร่าง.

อุการกิริยาที่ฉันได้กระทำไปนี้ เป็นเหตุให้พระบรม
ศาสดาทรงเสด็จมาทอดพระเนตร. ขณะนั้นพระภิกษุองค์ที่
สูงใหญ่ราวกับยักษ์ลุกขึ้นถวายอภิวาทแล้วเข้าไปกราบทูลกระซิบ.
พระบรมศาสดาทรงหันมาทางฉันอีกครั้งหนึ่ง แล้วประทาน
สัญญาอันอะไรอย่างหนึ่งแก่พระภิกษุองค์นั้น. เธอก็เข้ามาหา

ฉันพูดว่า “คุณก่อนนางผู้เจริญ, พระบรมศาสดาทรงคอยต้อนรับอยู่แล้ว.” เสียงนี้ฉันจำได้ทันที ว่าเป็นพระองค์ลิมล.

พวกเราทั้งหมดพากันเข้าไปเฝ้า ในระยะอุปจารสองสามก้าว ถวายอภิวาทโดยเคารพยิ่ง ด้วยเบญจางประดิษฐ์. ในใจฉันเปี่ยมปีติจนตื่นอก.

พระองค์ตรัสว่า “คุณก่อนนางผู้เจริญ, สิ่งของที่นำมาบูชาเป็นของมีค่ามาก, ส่วนพระภิกษุสาวกของเราเป็นผู้มีกนน้อย เป็นทายาทแห่งสังฆกรรม หาใช่เป็นทายาทแห่งทรัพย์สินสมบัติไม่. แต่ทว่า พระพุทธเจ้าในปางก่อน ทรงอนุโมทิตรับเครื่องสักการบูชาจากสัตบุรุษผู้เลื่อมใสใญ่บุญ เพื่อจะให้เขาเหล่านั้นมีโอกาสได้บำเพ็ญทานมัยการกุศล. เพราะถ้าสัตว์ทั้งหลายรู้แจ้งซึ่งผลทานอย่างที่เราแจ้งอยู่ไซ้, แม้มีข้าวเหลืออยู่เพียงฟายมือเดียว ก็ยอมแบ่งเป็นทานให้แก่ผู้ที่อดคักกว่าหาได้บริโภคนเสียทั้งหมดแต่คนเดียวไม่. เมื่อรู้แจ้งและประพฤตอยู่อย่างนี้เป็นอาจิด. มัจฉริยวามตระหนี่ที่รัศริงดวงจิตให้เหนียวแน่นก็จะคลายหายไป. เพราะฉะนั้น สักการวรามิขที่นำมาบูชา^{นี้} คณะสงฆ์ยอมรับไว้ด้วยดี. เราเรียกว่าเป็นการบูชาอันบริสุทธิ์; เพราะทายกผู้บริจาคก็มีใจบริสุทธิ์และปฏิบัติหกรับก็มีขันธสันดานบริสุทธิ์รองรับถูกส่วนกัน.”

ครั้นแล้วหันไปตรัสกะพระองค์ลิวมาว่า “ท่านจงนำ
สิ่งของเหล่านี้ไปมอบแก่ภักตฤเทศก์ (ภิกษุเจ้าหน้าที่แจกของ
สงฆ์). แต่ก่อนที่จะไป จงจัดหาที่นั่งให้แก่พวกสัตตปุรุษ เพื่อ
เราจะได้แสดงธรรมไม่ว่าแก่ผู้มาฟังในวันนี้.”

เมื่อพระองค์ลิวมาพาเราไปหาที่นั่งได้, พวกเราลาต
อาสนะลงตรงชั้นบันไดเทวาลัย แล้วเอาพวงมาลัยสวมตามเสา
เชิงบันไดซึ่งปรักหักพังแล้ว. ครั้นแล้วฉันกับเมทินีหยิบดอก
กุหลาบที่บรรจุอยู่ในตะกร้า จนพูนล้นมากระจายกลับโปรยลง
บนบันไดชั้นต้น ๆ ตอนที่พระบรมศาสดาจะเสด็จขึ้นประทับ
แสดงพระธรรมเทศนา

ระวางนี้ สัตตปุรุษผู้มาฟัง ก็รวมพวกนั่งเป็นกลุ่ม ๆ
ล้อมกันเป็นวงธรรมจันทร. อุบาสกอุบาสิกาอยู่ทางซ้าย. พระ
ภิกษุภิกษุณีอยู่ทางขวาของเทวาลัย พวกชาวบ้านที่มาใหม่อยู่
ตอนกลางนั่งบนหญ้า, ส่วนเราอยู่ข้างเสาที่ปรักหักพัง ห่าง
จากบันไดไปไม่กี่ก้าว.

ผู้มาเฝ้าฟังพระธรรมเทศนา มีหมกค้ำด้วยกันประมาณ
ห้าร้อย, ล้วนมีกิริยาสงบนิ่งตลอดไป เงียบเชียบปราศจาก
เสียงต่าง ๆ นอกจากเสียงลมที่กะพือมาเป็นคราว ๆ และกะทบ
ใบไม้สั่นกะเส้าอยู่เท่านั้น.

สามสืบหก

พระพุทธและพระกฤษณ์

แสงแดดในเวลาเย็นส่องเป็นทาง ๆ เข้าตามช่องโถงของหมู่ไม้ ประจักษ์ว่าอำนาจสวัสดิ์จากสรวงสถาน มาสู่สัตว์ปुरुชซึ่งชุมนุมสงบเงียบ ตั้งใจคอยสกับพระธรรมเทศนาในลำเนาป่าอันร่มรื่น. แลลอกขึ้นไปทางช่องว่างระวางยอดไม้ เห็นก้อนเมฆที่ต้งแสงแดดจับสลบสี่เป็นชั้น ๆ ตูงามตา เลื่อนลอยไปในกลางฟ้าสีน้ำเงิน ปานว่าเทพบุตรเทพธิดามาชุมนุมกันเป็นอีกบริษัทหนึ่ง.

อันเทวาลัย ซึ่งผนังคำคร่ำด้วยความชรา ประหนึ่งว่ายินดีรับเอาแสงแดดกำลังร้อน ๆ จวนจะเลื่อนหายไปจากฟ้าเปรียบด้วยชายชราได้ดื่มน้ำทิพย์แล้วกลับฟื้นคืนความกระชุ่มกระชวยขึ้นละนั้น. ภายล่างแห่งแสงซึ่งเรืองรองตั้งทองทาประสมกับเงาไม้กลายเป็นสีม่วงแลดูเต็นระยับไปทุกแห่งหน. ถึงเวลาตอนนี้ ที่ประชุมสงบเสียงเงียบยิ่งกว่าเก่า เงียบจนดูเหมือนใบไม้ที่เคยไหวก็หยุดเงียบไปด้วย.

กรันแล้ว พระพุทธองค์เริ่มแสดงพระธรรมเทศนา
 ประทับยืนบนชั้นบันไดเทวาลัย ซึ่งแต่กาลก่อนหลายร้อยปีมา
 แล้ว บรรพบุรุษของเราเคยพากันมาบูชาพระกฤษณ์ เพื่อ
 อนุสตรณถึงกิจการที่พระกฤษณ์รับทุกข์ลำบากมาแล้วในโลกนี้,
 แล้วผู้บูชาจะได้มีใจทำนทานความครากคร่าโดยยึดพระองค์เป็น
 แบบอย่าง เมื่อตายแล้วจะได้ไปสู่สวรรค์เสวยทิพย์สุข. แต่
 บัดนี้พวกเราซึ่งเป็นผู้สืบสายโลหิตจากท่านบรรพบุรุษที่กล่าวแล้ว
 ได้มาชุมนุมกันเพื่อฟังสังฆกรรมของจริง จากพระโอษฐ์พระผู้มี
 พระภาคเจ้า แล้วศึกษาพิจารณาให้เห็นแจ้งทางดำเนินชีวิต
 อันหมดจดบริสุทธิ, และในที่สุดให้มีชัยชนะเหนือคำอุษณา
 คือ ความคั่นรันทะยานอยากต่อสิ่งแปรปรวนไปเสมอไม่เป็น
 ของคงที่, บรรลุที่สุดแห่งทุกข์ถึงพระนิพพาน.

พระองค์ตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย, จงมองดูรูปดินนั้น
 นายช่างฝีมือเอกครั้งโบราณนานมาแล้ว ได้สลักเป็นรูปพระ
 กฤษณ์ต่อสู้กับช้าง,” พลังทรงชี้ไปทางรูปศิลาสลักแผ่นใหญ่
 ห่างจากฉันไปไม่กี่มกน้อย ช้างหนึ่งจมลงในกอบหญ้า อีกช้าง
 หนึ่งมีเสาค้ำไว้. แสงตะวันครั้งสุดท้ายในเวลาจวนจะค่ำ นาย
 ฟุ้งตรงต้องแผ่นศิลานั้น ให้เห็นรูปสลักชัดและจำได้ทันที :

คือ รูปชายหนุ่มเหยียบอยู่บนศิระช้างที่ล้มลง งามข้างหนึ่งถูกชายหนุ่ม คือ พระกฤษณ์กะชาทักสะบัน

แล้วทรงเล่าอันถึงพญางังค์เจ้ากรุงมธูรา กษัตริย์โทคร้ายทารุณ ออกอุบายชักชวนพระกฤษณ์ให้เข้าไปแข่งขันฝีมือเพื่อชิงรางวัลในพระราชวัง, และบอกความลับแก่ควาญช้าง ให้ปล่อยพลายศึกตัวที่ดีที่สุดออกจากโรงเพื่อสังหารพระกฤษณ์ ณ ทางจะเข้าไปสนามแข่งขัน. พระกฤษณ์ประหารช้างนั้น หักงาเสียข้างหนึ่ง, ถือเข้าไปในสนามแข่งขันมีโลหิตอาบทั่วกาย, กระทำให้พญางังค์ตกใจเป็นอันมาก.

พระพุทธเจ้าทรงเล่าต่อไปว่า แม้พระองค์เองก็ถูกศัตรูออกอุบายให้ช้างที่ดุเดือดมาประทุษร้ายเหมือนกัน. เมื่อทอดพระเนตรเห็นช้างเล่นแปรแปร้นปราศมา กลับทรงกรุณาเมตตา เพราะถูกมนุษย์ใจบาปกักขะเอาหอกทิ่มแทงตามตัว จนโลหิตไหลซึมหน้าอก. มิใช่แต่เท่านั้น สัตว์นี้ตามปกติย่อมกล้าหาญมีกำลังมาก มาต้องตกเป็นเหยื่อแก่โทษะบัวร้าย ไม่รู้จักผิดชอบเพราะขาดปัญญา, ครั้นถูกคนบาปหยาบเข้าทำทารุณต่อมันเสมอ จนเกิดน้ำคั่งตีเดือดแล้วไล่ต้อนให้มาทำร้ายพระองค์. ดังนี้ ควรจะได้รับความสมเพชยิ่งขึ้น. เมื่อบังเกิดพระกรุณาธิคุณพรหมวิหารเต็มในพระกมลสันดาน, พระองค์

มิได้มีเหตุที่สะท้อนอันตรายภายนอก, ทรงรำพึงว่า “ถ้าเรากับบัณฑิตให้แสงสว่างแก่คนน้อยเข้าไปทำลายความมืดมนอนธการในข้างนั้น, ก็จะเป็นบุญจึ่งเปิดช่องแก่ความสว่างทวีขึ้นโดยลำดับ จนได้มีโอกาสไปเกิดเป็นมนุษย์ และสดับพระธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งครั้งหนึ่งได้พยายามประหาร. และพระธรรมนั้น จะเป็นเครื่องช่วยให้มันพ้นทุกข์.”

เมื่อทรงพุทธดำริดังนี้, ก็หยุดพระคำเนียรอยู่กลางทางยกพระหัตถ์ประทานอภัยแก่ข้างซึ่งกำลังคุเตือก และค่อย ๆ ทรงเผยพระปิยวาจาอ่อนหวานประโลมใจ. ข้างร้ายไต่ย็นก็หยุดชะงัก สายศรัทธา ร้องโกฎินาทสองสามหน ชูวงเร่วร่อนไปมาเสมือนข้างที่ถูกอาวุธกำลังแสวงหาที่พึ่งฉะนั้น. ครั้นแล้วมันค่อยอย่างช้า ๆ ตรงเข้าไปยังพระองค์, พอเข้าไปใกล้ในระยะสองสามก้าว, ก็เทาเข่าลงเหมือนอย่างที่เคยย่อให้เจ้าของชั้นหนึ่ง, แล้วเคิร์กุ่มโดยเสด็จเข้าไปในอุทยาน ซึ่งเป็นทางที่จะเสด็จไป, กระทำให้ศัตรูของพระองค์พริ้งเพริดแลดูตากัน.

พระพุทธเจ้าทรงยกเรื่องขึ้นเปรียบเทียบด้วยประการ

ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา, ล้วนจึงต่างฟังและต่าง
เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมนี้แก่ตนผู้เดียว.” และ

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องพระกฤษณ์ต่อไป. ตามความเชื่อของ

บรรพบุรุษเรา นับถือว่าพระกฤษณ์ คือ พระเจ้าทรงรักษา

และเมฆอมสกลโลก. ด้วยความกรุณาในสรรพสัตว์ พระองค์

แบ่งภาคอวตารจากสรวงสถานมาทรมานพระกายในมนุษย์โลก.

ฉันทโคกตี ฝ่ายพระองค์ก็ได้ทรงทรมานพระกายแสวงหาวิโมกษ

ธรรมจนได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตรัสเป็นองค์พระพุทธ

เจ้า ในชั้นแรกที่เสวยวิมุตติสุข พระองค์ท้อพระหฤทัย ที่จัก

แสดงพระธรรมอันล้ำลึกแก่ผู้อื่น ด้วยทรงเห็นเหล่าประชากร

มัวเมาจมลงในความบันเทิงโลกียสุข ยากที่จะกลับใจมาเห็นผล

การข้ามพ้นจากสิ่งที่ติดใจในโลก เพื่อดับความกระหายคืนรน

อยากได้ใคร่มี คือ ความเกิด. ถ้าจะทรงแสดงหลักธรรมที่ฝืน

กระแสกิเลสของเขา, จะไม่มีใคร ๆ ยอมฟังเห็นแจ้งได้ง่าย.

ครั้นแล้วทรงตรวจดูด้วยพระญาณวิถีสักครั้งหนึ่ง. ก็ทรงเห็น

ปานว่าดอกบัวในสระบางดอกยังอยู่ใต้น้ำ บางดอกขึ้นมาปริ่ม

น้ำ บางดอกโผล่พ้นจากพื้นน้ำแล้ว. สรรพพรรณในสังสาร

โลกก็มีลักษณะเหมือนดอกบัว: ที่บุญญาต่ำทรามก็มี ที่พบ

ฉลาดพอเข้าใจทั้งก็มี ที่ปรีชาเฉียบแหลมเขวี้ยงไวก็มี.

ถาวรชนเหล่านี้ที่พอโปรดได้ไม่ได้ยินได้ฟังธรรมของพระองค์, ก็เลยหลงไปในทางผิดหมดโอกาส頓ตนขึ้นได้. ถ้าได้ทรงแนะวิถีธรรมให้. บางผู้มีผ้าอันกำบังตาเบาบาง อาจเห็นแจ้งในพระธรรมได้เหมือนกัน. เนื่องด้วยพระกรุณาคุณเต็มเพียบในชาวโลกดังนี้ จึงอธิษฐานพระเหตุภัยเล็กจากความเป็นผู้ชวนชวายน้อยปลีกพระองค์เสวยวิมุตติสุข ทรงพระยุคสำหะเสด็จจารึกประกาศศาสนธรรมแก่เวไนยนิกร. ที่พระพุทธรเจ้าทรงสาธกเรื่องพระกฤษณ์อวตารจากสวรรค์เสวยชาติเป็นมนุษย์ทำความสวัสดิ์แก่โลก ด้วยความยากแค้นซึ่งบรรพบุรุษเคยยึดหน่วงเป็นอนุสรณ์สำหรับกระตุ้นใจให้มีความอดทนความลำบากต่าง ๆ จะได้ตั้งหน้าทำความดีนั้น; ก็เพื่อให้พุทธเวไนยผู้บุตรหลานบรรพบุรุษนั้น ๆ ได้รู้สำนึกความยากแค้นเข็ญที่ทรงเผยแผ่พระธรรมอันสุขุมคัมภีรภาพ แล้วและจะได้เกิดพลอินทรีย์ต้านทานความอ่อนแอจากอำนาจกิเลสต่าง ๆ พยายามบากบั่นบำบัตเพลิงราคาโทษะโมหะให้คับมอดประสพแต่ความเย็นใจ คือ พระนิรพาน ด้วยวิโมกษธรรม.

เมื่อพระองค์ตรัสตอนนี้ ตัวฉันรู้สึกปีติอัมเอิบใจ, เพราะฉันคงเป็นผู้หนึ่ง ซึ่งทรงเห็นว่าเสมือนคอกบัวที่ผูกขึ้นพันพันหน้าแล้ว, และด้วยพระมหากรุณาคุณ ฉันคงปฏิบัติ

โมกษธรรม บรรลุความหลุดพ้นจากเพลิงทุกข์ได้สักวันหนึ่ง
ในภายหน้า.

ต่อไปพระบรมศาสดาทรงพรรณานาถิกการแห่งวีรบุรุษ
คือ พระกฤษณ์ ที่ได้ปลดเปลื้องความเดือดร้อนลำเค็ญแห่ง
โลก ให้พ้นทารุณกรรมจากสัตว์บาป ยิ่งความศานตिसุขให้เกิด
แก่บรรดาสรรพสัตว์, แล้วทรงบรรยายเรื่องพระกฤษณ์ปราบ
น้ำช็อกาลิยะ ชำคริษฐาสูรผู้แปลงเป็นโค และเรนกาสูรซึ่ง
แปลงเป็นพา และกำจัดท้าวพญาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม มีพญา
กรงค์และพญาโปณทรกเป็นต้น ; โลกจึงพ้นจากยุคเข็ญมิถสัณญี.

แต่ว่าในส่วนพระบรมศาสดา พระองค์มิได้ทรงต่อสู้
กำจัดศัตรูภายนอกด้วยเวรประติเวร, แต่ว่า ทรงสั่งสอนให้
กำจัดศัตรูภายใน ได้แก่ความโลภ ความโกรธ ความหลง.
พระองค์มิได้ทรงปลดเปลื้องความทารุณกัชพะอย่าง โนนอย่าง
นี้ แต่ว่าทรงปลดเปลื้องทุกข์ให้หมดสิ้นเชิงเท่านั้น. แล้วทรง
กล่าวถึงความทุกข์ซึ่งมีอยู่ทั่วสากลและติดตามตนไปเหมือนเงา.
ฉันรู้สึกเหมือนมีใครคอยพะจยยกเอาความหนักที่ท่วมทับหัวใจ
คือ ความทุกข์ในความรักไปทิ้งเสีย, เหลืออยู่แต่ความเบาใจ
เป็นความสุข. เกิดความเห็นที่ตัวฉันไม่ควรสงวนสิทธิที่รับ
ความสุขนี้ตลอดกาลแต่ผู้เดียว เมื่อคนอื่น ๆ ยังเพียบด้วย

ทุกข์อยู่, สมควรเผื่อแผ่แก่คนเช่น เมทินี ซึ่งมีอาการงงๆ ในกระแสร์พระพุทโธวาท. ว่าแต่สำหรับฉันได้เสพความสุขนี้แล้ว: ความสุขนี้^๕ได้เกิดมีแก่นั้น, ครั้นคลี่คลายขยายตัวแล้ว ก็คงจะล่วงพ้นไป, ตามนัยที่พระองค์ทรงแสดง ว่าสิ่ง^๕ทั้งปวงย่อมมาแต่เหตุ, เมื่อถึงกำหนดสิ้นเหตุก็ล่วงไปๆ. อันความแปรผันไม่คงที่^๕คือมายา, แต่ความหลงยึดยังมีให้บุคคลเห็นเลยเป็นเหตุก่อทุกข์เดือดร้อนใจ. ตราบใดความตั้งมั่นเพื่อความอยากได้ใคร่เป็นอยู่ ยังมีได้ถูกทั้งถอนจนกระทั่งราก, ตราบนั้น^๕ทุกข์ย่อมติดตามไปด้วยทุกขณะ บุคคลจะหนีทุกข์ไม่พ้น. ตราบใดยังปล่อยให้ความตั้งมั่น^๕นี้องงามอยู่เสมอ ชวนเกิดความปรารถนาต่อหรือยกใหม่เรื่อยไป, ตราบนั้น^๕ทุกข์ก็ยังคงทับถมหนาแน่นอยู่. เมื่อบุคคลยังติดใจในความเป็นโน่นเป็นนี่อย่างไม่จิตจาง, เขาย่อมเชื่อว่าเป็นเครื่องมือเพิ่มกำลังความริ่งรัดตนให้กระชับแน่นในสงสารวัฏฏ์, ยิ่งจมยิ่งในความทุกข์ลงทุกทีที่ไม่มีทางปลดพ้นขึ้นได้. เมื่อฉันเห็นแจ้ง^๕ดังนี้, เลยไม่บ่นครวญความทุกข์ที่ได้รับอยู่. และเมื่อได้ฟังพระพุทโธวาทแล้ว, ก็เกิดความสว่างขึ้นในใจว่า แต่^๕นี้ไปสรรพสัตว์จะไม่จำเป็นต้องเสวยทุกข์อยู่เรื่อยไป; เพราะถ้าได้

ชำระดวงจิตต์ให้ผ่องแผ้วจากมลเศร้าหมองพัน ความคั่นรณอัน
เป็นตัวการณแล้ว ก็ยอมบรรลุมิสันทุกข์ทั้งหมก

และพระพุทธเจ้า ทรงชี้แจงทางพ้นทุกข์จากสงสารวิภว
ด้วยวิธีกำจัดภพ คือ ความเกิด, กำจัดความคั่นรณเส้อยาก
และความหลงผิดในมายา, ให้สิ้นแล้ว ก็บรรลุความดับรอบ
ข้าง คือ พระปรินิพพาน. เป็นคำชี้แจงอันอัศจรรย์. นิพพาน
เปรียบเหมือนเป็นเกาะโคตเดียว อยู่ท่ามกลางมหาสมุทรอัน
เดือดร้อนด้วยความเกิดมา มีหน้าผาแห่งศิลาชายเกาะนี้ คือ
มฤตยูซัดสาดไม่เอือกไหว กลับกระจายตีฟองคลื่นสู่ทะเลห่าง
สงสารวิภวตามเค็ม. ในมหาสมุทรนี้มีเรือ คือ พระธรรมแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้า แล่นตัดไปสู่เกาะนั้นโดยปลอดภัยอันตราย
แต่ต้องฝ่ามรสุม คือ ตัดหนามานะทวิภูริ. และที่ทรงกล่าวถึงสถาน
บรมสุขนั้น. มิใช่ตรัสตามปรัมปรา หรือจากกวีผู้ร้อยกรอง
ตามความนึกความฝันของตน, แต่ทรงแสดงตามที่ได้ทรงประ
สพตรัสรู้มาแล้วด้วยพระองค์เอง.

จริงอยู่ ธรรมที่พระองค์ทรงปริยายมีอยู่มาก แต่
ฉันไม่ได้รับการศึกษาทางธรรมมาก่อน ข้อรรถฟังไม่เข้าใจ
ก็มีไม่น้อย เพราะเป็นของแปลกทั้งสุขุมลึกซึ้ง. แม้ผู้มีภูมิรู้สูง
ก็ไม่สามารถจะเข้าใจได้ง่ายในทันที. มีบางข้อบางความ ที่ฉัน

ยังเข้าใจไม่ได้ เช่นว่า ความมีความเป็น และความไม่มี
 ความไม่เป็น ย่อมมีในคราวหนึ่งคราวเดียวกัน, ไม่ใช่ชีวิต
 แต่ก็ไม่ใช่ว่าไร้ชีวิต. แต่กระนั้นฉันยังรู้สึกเหมือนผู้ได้ฟัง
 เพลงใหม่ ซึ่งไม่เหมือนกับเพลงที่เคยได้ยินมา แต่ว่า เป็น
 เพลงที่อาจเข้าใจความได้บ้าง. ส่วนรสไพเราะนั้น ชำแรก
 แทรกซึ่งเข้าไปในดวงจิตต์ กระทำให้เหมือนว่าเข้าใจความ
 ได้ตลอดทุกข้อทุกประการ ก็เพลงนี้ เป็นเพลงอะไรเล่า?
 เป็นบทเพลงที่แจ่มใสบริสุทธิ์ปานดวงแก้วที่สะอาดหมดจด, ซึ่ง
 เทียบกับเสียงอื่น เสียงเพลงที่ได้ยินคล้ายมธุรสที่ได้ยินแวง
 อยู่แต่ไกล มาจากสวรรค์เบื้องบนอันสูงลิบ, บังเกิดความ
 ประารถนาอย่างใหม่ ซึ่งไม่ได้นึกฝันขึ้นมาทันที เท่ากับคนหลับ
 ณ ที่เดิมและตื่นขึ้น ณ ที่ใหม่รมณีสถานจะนั้น:

ขณะนั้น มีคำลงแล้ว พระจันทร์อันส่องแสงอ่อน ๆ
 โผล่เป็นดวงโตมาทางหลังเทวาลัย, ฉายเงาเทวาลัยนั้น พุ่ง
 เป็นทางค้ำยาวไปตลอดลำเนาป่า. ฉันคุกเข่าประคองอัญชลี
 สงบใจนั่งฟังพระธรรมเทศนา, นัยน์ตาแห่งนั้นส่องสู่ฟากฟ้า ซึ่ง
 ค้ำดวงมิ่งทิง, เห็นแม่กงคาในสวรรค์ผ่านไปในกลางหาว เหมือน
 แม่น้ำอันเรืองระยับไหลผ่านไปจะนั้น. ขณะนั้นก็พลันกระหวัค

ถึงวันที่เราทั้งสอง ได้มาพบปะ ณ ที่เดียวกันนี้ ได้ให้สัตย์
สัญญากันต่อแม่คงคาในสวรรค์ ซึ่งเป็นที่หล่อเลี้ยงสระบัวที่เรา
ได้มาพบกันอีกในแดนสุขาวดีนี้ เป็นสวรรค์อันก่อปรด้วย
บันเทิงสุข ที่บรรพบุรุษของเราเคยอันวอนนุชาพระกฤษณ์
ขอให้ได้ขึ้นมาอยู่ ดังที่พระพุทธรเจ้าได้ตรัสมาแล้ว.

เมื่อฉันหวนนึกถึงความหลังดังนี้ กลับเกิดความเศร้า
ใจ, แต่ความทะเยอทะยานที่ปรารถนาจะไปเสวยความสุขใน
แดนสุขาวดีนั้นสิ้นไปแล้ว, เพราะมีความปรารถนาที่พิเศษกว่า
ซึ่งสังเกตเห็นด้วยจักษุญาณเป็นความสว่างแจ่มแจ้ง ๗ ขึ้นบ้างแล้ว.

ความโทรมนัยความคับแค้นใจ ในเหตุที่ความหวัง
ในความรักร้อยยอคดียิ่งมากะทบอุปสรรคพลันละลายไป ในบัดนี้
ไม่มีแล้ว เมื่อได้ยินพระบรมศาสดาตรัสว่า—

“มีเกิดก็มีตาย ถึงแก่ความทำลายไปจนสิ้น;

เหมือนกับสวนในโลก และดอกฟ้าในสวรรค์ก็ย่อม
ร่วงโรยไป.”

*

สามสิบเจ็ด

ดอกฟ้าเหียว

วาสิฏฐีกล่าวเพิ่มเติมว่า “คุณเธอ. เมื่อฉันได้ยินคำตรัสของพระพุทธเจ้าดังกล่าวนั้นแล้ว, ถ้าพูดสำหรับเธอ ก็ว่าเป็นวาตะทำลายความหวังเสียหมด. ฉันรู้สึกปีติยินดีที่เห็นว่าคำนี้เป็นของจริงแท้ เพราะถึงแม้ในสวรรค์นี้ ก็เป็นมายาไม่คงที่เราได้เห็นประจักษ์อยู่ในบัดนี้.”

ระวางเวลาที่วาสิฏฐีเล่าอยู่นี้ ความทรุดโทรมในสวรรค์ก็ยังเกิดเรื่อยไปไม่ขาดสาย ได้ดำเนินไปเงียบๆ ไม่มีหยุด เป็นอันไม่มีข้อสงสัยแล้ว ว่าบรรดาสิ่งที่อยู่บนนี้ ตลอดจนสรรพสิ่งที่แวดล้อมอยู่ ย่อมมีความทรุดโทรมเข้าครอบงำ ในที่สุดก็จะย่อยยับศูนย์สลายไปไม่ผิดจากธรรมดา ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกแห่งหน.

ดอกบัว ณ บัดนี้ มีกลีบโรยร่วงลงไปลอยอยู่ในน้ำมากกว่าครึ่งแล้ว; ยังร่วงลงไปใหม่ก็มี. กระทำให้ผู้อยู่บนดอกบัว ซึ่งบัดนี้เหลือแต่ฝัก บังเกิดสลดใจเห็นความอวสานพินาศจะมาสู่ตนอยู่ชัดแจ้งแล้ว. บางผู้นั่งคอพับ, บ้างก็เอียง

คอดกไปทางไหล่, กายสั่นสะท้านคล้ายเป็นไข้. ทุกคราวที่มีลมหนาวเฉียบ เริ่มโชยมา, ดวงหน้าซึ่งเคยมีรัศมีรุ่งเรืองก็ค่อยจางแสงมัวซัวไปที่ละน้อย คอกไม้ที่เคยหอมก็ค่อยคลายกลายเป็นกลิ่นที่ทำให้ไอค้อค้งงวยไป.

กามนิตชี้ไปทางสิ่งเหล่านี้ ที่มีอาการวิปริตไปหมด และพูดว่า “วาสิฏฐี, เห็นอยู่แก่ตาอย่างนี้ใครเล่าจะยินดี?”

วาสิฏฐีตอบว่า “เพราะเหตุนี้ บุคคลจึงพอจะรู้สึกยินดีต่อสิ่งที่แลเห็นอยู่นี้ได้ ถ้าหากว่าสภาพที่เป็นอยู่นี้ไม่มีอาการผันแปรต่อไป และไม่มีสภาพอื่นที่สูงกว่านี้. แต่ความจริงหาเป็นอย่างนั้นไม่. ยังมีสภาพที่สูงขึ้นไปกว่านี้. เพราะสภาพที่เป็นอยู่ย่อมมีความทรุดโทรม, แต่สภาพที่เหนือมันขึ้นไป หนีความทรุดโทรมหรือมูลเหตุแห่งความทรุดโทรมไม่. สภาพที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ พระบรมศาสดาตรัสว่า เป็นสภาพแห่งความสุขอันไม่คงที่, และเพราะเหตุนี้ พระองค์จึงตรัสว่า ถ้าเห็นแจ้งว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นย่อมถึงความสลายในที่สุด, ก็เท่ากับได้รู้ถึงสิ่งที่ไม่เกิด.”

กามนิตได้ฟังดังนั้น ดวงหน้าก็แจ่มใส เหมือนคอกไม้ที่กำลังจะเหี่ยวเพราะขาดน้ำ ต้องฝนโปรยลงมากลับสดชื่น ฉะนั้น, ได้พูดว่า-

“วาสิฏฐี, ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่หล่อนเถิด. ฉันจะพ้นความทุกข์ได้ก็เพราะหล่อน. เวลานั้นรู้สึกในความจริงชั้นบ้างแล้ว. เราหลงผิดมาแล้วแต่เดิม ก็ด้วยข้อนี้ คือข้อที่ปรารถนาสุขสมบัติชนะนิกที่ไม่งงพอ. เรามัวปรารถนาแต่ความสุขในสวรรค์ ซึ่งตามสภาพย่อมมีความทรุดโทรมและทำลายไป. สิ่งที่ทรงความเป็นอยู่คงที่ ก็เห็นจะเป็นจำพวกดาว ซึ่งโคจรไปตามวิถีแห่งกฎที่ยั่งยืน. คุธิ, วาสิฏฐี, สิ่งทั้งหลายที่เห็นอยู่รอบตัวเราปรากฏว่ามีความทรุดโทรมเข้าครอบงำ. แต่ว่าแม่น้ำน้อยนั้น ซึ่งเป็นกิ่งลำธารของคงคาสวรรค์ไหลมาสู่สระของเรา มีน้ำชาวบริศุทธิ์รุ่งเรืองตั้งดวงดาว จำนวนนั้นก็ไม่นับพร่อง คงมีสมบัติอยู่เสมอ ก็เพราะน้ำนี้ไหลมาจากโลกดาว. น่าจะพยายามตั้งความปรารถนาไปเกิดอยู่ในหมู่เทพประจำดาว เพื่อหนีให้พ้นจากโลกที่ตายได้”

วาสิฏฐี— “เหตุไหนเราจะสามารถไปโลกนั้นไม่ได้? เพราะฉันได้ยินมาแน่นอน ว่าพระโยคาวจรผู้มีเพียร ทำความบำเพ็ญโยคะเพ่งเล็งต่อพรหมโลก ย่อมไปเกิดในแดนนั้นได้. ถึงเวลานี้ ก็ยังไม่ล่วงเวลาที่เราควรมุ่งหมายไปเกิดในโลกนั้น เพราะในบทสัจจิตของพระภควัต (ภควัทคีตา) มีอยู่บทหนึ่งว่า—

“เมื่อปรารถนาภพหน้าใจ ขณะจะตายจงเพ่งไว้ในใจ ให้แน่แน่, จิตต์ก็จะไปจุติในภพ ตามลักษณะที่ปรารถนาไว้.”

กามนิต — “วาสิฏฐี, หล่อนให้สติฉัน ให้มีกำลังใจ กล้ายิ่งกว่าอะไรหมด. ขอให้เราตั้งดวงจิตต์เพ่งเพื่อให้ไปเกิดใหม่ในพรหมโลกเกิด.”

เมื่อทั้งสองตกลงใจ ในทันใดนั้น มีพายุใหญ่พัดมาทาง สุมทุมพุ่มไม้ และในสระกระทำให้ดอกไม้และใบไม้ร่วงหล่น ปลิวว่อน. ผู้อยู่บนผักบักก็ชักเครื่องนุ่งห่มชิตสนิทกายมีอาการ สันเทม.

กามนิตและวาสิฏฐีรู้สึกอึดใจคล้ายถูกสาลักกลืนหอม ที่อัดแน่นอยู่ในห้อง. ครั้นแล้วก็รู้สึกชุ่มชื้นใจ คล้ายลักษณะ ที่เปิดหน้าต่างห้องให้อากาศใหม่เข้าไปสู่อากาศอันบริสุทธิ์ที่มาจากฝั่งคงคาสวรรค์ ซึ่งเคยสูดมาแล้ว ครึ่งหนึ่ง.

วาสิฏฐี — “เธอสังเกตอะไรหรือไม่?”

กามนิต — “เป็นอาการเชื่อเชิญแห่งคงคาสวรรค์. พังซิเธอ, มาเชิญเราแล้ว.”

ขณะที่กามนิทพุด เสียงโศกครวญของผู้อยู่ในสวรรค์ ก็หายไป เพราะมีเสียงกึกก้องมากลบไว้. เสียงนี้เขาทั้งสอง จำได้เป็นอย่างดีว่าเป็นเสียงกงคาสวรรค์.

วาสิฏฐีพุดว่า “ก็ดีแล้ว; เรารู้ทางไปอยู่แล้ว. เขายัง กลัวอยู่หรือ?”

กามนิท - “กลัวทำไม? เราไปกันเถิด.”

แล้วทั้งสองก็ลอยลี้ไป, ประคุนก้นคู่ผ้าตัวเมียที่บิน แล่นออกจากรั้วทวนลมไปจะนั้น.

บรรดา ผู้อยู่ใน สวรรค์ ตะลึง มองเขา ทั้ง สอง ด้วย ความ ประหลาดใจ ที่เห็นว่าทั้งสองยังมีกำลังกล้าหาญเลื่อนลอยไป ได้อีก.

ครั้นทั้งสองเลื่อนลอยฝ่าพายุไป, ทางด้านหลังเกิดพายุ บรรลัยยุคหวนพัดหอบเอาสิ่งต่าง ๆ ในแดนสุขาวดี รวมทั้งผู้ผู้อยู่ ในนั้นถึงความสันลง เพราะความทรุครุโถมเข้าครอบงำรุก เจียบ ๆ มานานแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ทั้งสองเลื่อนลอยลี้ ๆ ไม่ช้านาน ผ่านคองตาลแล้ว เลยไป เห็นทางข้างหน้า เป็นผืนน้ำแห่งแม่น้ำของแสนโกฏิ จักรवालชาวคังเงินยวง มีขอบเขตต์จกไปถึงขอบสวรรค์อันอยู่ ไกลแสนไกล เห็นเป็นเส้นสีน้ำเงินแก่. แล้วทั้งสองลอยข้าม

นั่นไป, ในทันใดก็ถูกกระแสรซึ่งมีอยู่แต่ในทีนั้นพัดพาไป
รวดเร็ว ด้วยความเร็วแห่งพายุที่พัดแรง.

เมื่อถูกความเร็ววับเป็นเครื่องบังคับให้แล่นจุดไปปาน
สายฟ้า ประกอบกับได้ยินเสียงอู่แห่งพายุ ซึ่งดังคล้ายเสียงฟ้า
ร้องระคนกับเสียงระฆังขึ้นในทันทีทันใดไม่ทันจะรู้ตัวจะหนี ต่าง
ก็สิ้นสมฤติดับปวัตติจิตต์พร้อมกันทั้งคู่.

สามสิบแปด

พรหมโลก

*) กามนิต และ วาสิวสุรี ก็ถือปฏิสนธิในพรหมโลกเป็น
เทพประจำดาวแฝด. อาตมันของกามนิต เข้าไปสิงสถิตรวม
ประสานกับคุณลักษณะ แห่งดาวอันรุ่งเรืองสมส่วนสนิทสนม
กระทำให้งวงดาวนั้นเหมือนกับมีชีวิตขึ้น. อาศัยมโนมยฤทธิ์
ของกามนิต ผู้มหัศจรรย์เป็นเครื่องบังคับ ดาวนั้นจึงหมุนรอบ
ด้วยตนเอง. และอาการเคลื่อนหมุนไปนี้ คือ ลักษณะความ
เป็นอยู่แห่งกามนิต ในพรหมโลก.

อีกประการหนึ่ง รัศมีวาสิวสุรีในดาวอีกดวงหนึ่งเปล่ง
มากระทบดวงดาวกามนิต และรัศมีกามนิตก็ฉายไปจับดาว
วาสิวสุรี. ถ้อยทีถ้อยอาศัยรัศมีประสานกัน, ดาวแฝดก็หมุนตาม
กันไป ในจุดหมายแนวเดียวกันจนแสงนี้ระคนปนกัน เป็น
สัญญาณว่าทั้งสอง มีความรัก ร่วมปฏิพัทธ์ ต่อกันแน่นแฟ้น มิได้
ออกจากกัน ไปเลย.

ด้วยทิพยานุภาพสมันตจักขุ ทั้งสองอาจมองดูรอบด้าน
ได้ในคราวเดียวกัน. เมื่อมองดูไปในแดนวิสุวากาศอันหาเขตต์

อสงไขยกัลป์ก็จริงอยู่, แต่พรหมโลก ซึ่งคู่ประหนึ่งว่าหาเขตต์
มิได้ เมื่อปรากฏว่า 'มีขึ้น' แล้ว ก็ย่อมมีสุดสิ้นลงตามธรรมดา
วิสัย. และโดยเหตุที่ระยะเวลาในพรหมย่อมดำเนินไปเรื่อย ๆ,
เปรียบคั่งน้ำใสสะอาด ที่ไหลเอื่อยไปตามลำธารโดยราบรื่น
ไม่มีสิ่งอะไรกีดกันให้ขาดระยะลงกลางคัน, เลยทำให้เห็นว่า
พรหมโลกนั้น หากกาลกำหนดมิได้. แท้จริงลักษณะที่ว่าหา
กาลไม่ได้นั้น ก็ล้วนเป็นมายาทั้งเรื่อง.

สามสิบเก้า

ความมัวมืดแห่งโลกานุกูล

อยู่มากาลหนึ่ง กามนิคบังเกิดความรู้อุสกร้าคาญใจ เพราะความกว้างแคว้งว่างเปล่าไม่มีอะไรทำ. ความคิดก็หวนไประลึกเองถึงท้าวมหาพรหม ซึ่งเป็นมุลแห่งบรรดาความบริบูรณ์. ความรู้อุสกร้าไม่ได้เป็นขึ้นชั่วขณะหนึ่ง แล้วหายไป, แต่ว่าคงทวยังขึ้นจนกาลได้ล่วงไปแล้ว โดยลำดับนับได้หลายอสงไขยกัลป์.

สมควรที่กามนิคจะรู้อุสกร้าความเป็นอยู่ในพรหมโลกคงที่เรื่อยเสมอไป เสมือนกระแสรังธารอันไหลเจือยไม่ขาดสาย. ก็กลับมากะทบก็ก ประหนึ่งลำธารนั้นเกิดเกาะฝุดขึ้นกลางน้ำ กระทำให้กระแสรังไหลมาปะทะขาดตอน; สะดุดใจเห็นเค้าเงื่อนเป็นนัยดีดและอนาคต คือ เบื้องต้นและเบื้องปลายในกาละแห่งพรหมโลก ซึ่งเคิมเข้าใจว่าเป็นอนันตกาลหาเขตต์ต้นปลายมิได้. แล้วกามนิค ก็เหมือนจะแลเห็นท้าวมหาพรหมในบัดนี้ ไม่ส่องรัศมีรุ่งเรืองเหมือนแต่ก่อน.

กามนิตสังเกตเห็นตุ๊กตัวมหาพรหมมาเป็นเวลาได้เก้าโกฏิปี เห็นว่าความเป็นอยู่แห่งตัวมหาพรหมจะคงที่ก็หาไม่, จึงหันไปจะบอกวาสีฏฐี, ก็เห็นวาสีฏฐี สังเกตเพ่งดูตัวมหาพรหมอยู่ทำนองเดียวกัน. กามนิตให้หวังใจ และเกิดความรู้สึกมีความตริกนึกเป็นนวิสังขาร แล้วก็เกิดอาการกลัววาจาออกมาได้, จึงพูดว่า “วาสีฏฐี, หล่อนก็สังเกตเห็นด้วยหรือ นี่ตัวมหาพรหมเกิดเป็นอะไรไป?”

ล่วงมาสี่โกฏิปี วาสีฏฐี ย้อนถามว่า “ตัวมหาพรหมเกิดเป็นอะไรไปคุรุศมีมัวลง, ทุกที?”

ทันใดนั้น เป็นเวลาห้าโกฏิปี กามนิต จึงกล่าวรับว่า “ฉันก็เห็นเช่นเช่นนั้น.”

ครั้นล่วงมาครุหนึ่งราวพันล้านโกฏิปี กามนิต พูดขึ้นอีกว่า “ฉันดูเหมือนรัศมีตัวมหาพรหมกลับรุ่งเรืองขึ้นอีก.”

ล่วงมาเจ็ดโกฏิปี วาสีฏฐีจึงได้ตอบว่า “รัศมีของตัวมหาพรหมได้ทวีขึ้นไม่ กลับจะมัวลงทุกที.”

กามนิต จึงนั่งอนอยู่ครุหนึ่งเป็นเวลาสองพันล้านโกฏิปี แล้วกล่าวว่า “ฉันสนใจที่ใจเกินกว่าที่เป็นอย่างนี้ จะหมายความว่าอย่างไร?”

วาสิฏฐี ถอนหายใจอยู่แก้แค้นโกฏิปี, ตอบว่า “หมาย
ความว่ารัศมีของท้าวมหาพรหม กำลังตกอยู่ในอันตรายที่จะ
หมดไปโดยไม่มีเพิ่มเติม.”

กามนิต ตกตะลึงไปเจ็ดแสนโกฏิปี, ได้สติขึ้นมาคำนว่
“เป็นไปไม่ได้, วาสิฏฐี. เป็นไปไม่ได้. ถ้าเช่นนั้น, ความสว่าง
รุ่งเรืองที่มีอยู่ในพรหมโลกนี้ทั้งหมด จะเป็นอย่างไรต่อไป?”

วาสิฏฐี หวนนึกถึงความเก่าอยู่แปดพันโกฏิปี, ค่อย ๆ
เอ่ยคำละหมื่นปีว่า— “พระองค์คงจะทรงเห็นความจริงข้อนี้จึง
ตรัสว่า—

“สูญส่วไปจนถึงความสว่างอันล้ำเลิศแห่งสวรรค์ มีเกิด
แล้วก็มีดับ. ✱

จงรู้ไว้เถิดว่า ความเป็นไปในอนาคตนั้นแล ย่อมดับ
เสียจนกระทั่งรัศมีมหาพรหม.”

ล่วงมาเป็นเวลาอีกเล็กน้อย ราวสองสามพันโกฏิปี
กามนิต ถามด้วยอาการวิตกว่า “ใครเป็นผู้กล่าวคำอันน่ากลัว
ทำลายความหวังของโลกนั้น?”

วาสิฏฐี ตอบโดยเร็วในเวลาสามโกฏิปีว่า “ก็จะมีใคร
อีก นอกจากพระบรมศาสดาพระศัพัญญุตสัมมาสัมพุทธเจ้า?”

ครั้นแล้ว กามนิต ก็บังเกิดความตริกนึกในคำตรัสของ พุทธเจ้า และพิจารณาอยู่เป็นเวลาช้านานราวแปดแสนโกฏิปี, ก็ระลึกถึงเรื่องต่างๆ ได้หลายอย่าง, จึงพูดว่า—

“วาสิฏฐี, ครั้งหนึ่ง เมื่อเรายังอยู่ในสวรรค์สุขาวดี, หล่อนได้นำพระพุทธรูปขี้ผึ้งมาถวายให้ฟัง. ความก็สมจริงดังที่ตรัสไว้, และเราก็ได้เห็นอยู่กับตาเราเอง; และฉันยังจำได้ทุกประการ ซึ่งคำตรัสของพระพุทธเจ้าที่หล่อนนำมาเล่า. แต่ก็ไม่ปรากฏว่า หล่อนได้นำประโยชน์อันมีข้อความทำลายความหลังของโลกนี้ มากล่าวไว้ด้วย นี้หล่อน. ได้ยินคำตรัสของพระพุทธเจ้ามากกว่าที่ได้เล่ามาแล้วหรือ?”

สักเจ็ดสิบห้าโกฏิปี วาสิฏฐีตอบว่า “มากที่สุดทีเดียว เพราะฉันได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ทุกวันเป็นเวลากว่าครึ่งปี มนุษย์ย่อมได้ยินได้ฟังจนกระทั่งคำตรัสของพระองค์ในครั้งสุดท้าย.”

กามนิต จ้องมองดู วาสิฏฐี ด้วยความประหลาดใจ และด้วยความเคารพอยู่สองแสนโกฏิปีแล้วกล่าวว่า—

“ถ้าเช่นนั้น และเพราะเหตุนี้เอง ที่ฉันเชื่อว่าหล่อนเป็นผู้มีปัญญาความรู้สูงสุดยิ่งกว่าใครๆ ในพรหมโลกนี้. เพราะดาวเทพที่อยู่รอบตัวเรา มีแสงหลัวๆ ลง, แม้แต่ท้าวมหาพรหมเองก็มีรัศมีออกจะดำนๆ ไป: เป็นลักษณะให้เห็นว่าสิ่งทั้งปวง

ก็จะต้องถึงแก่ความเสื่อมทำลายไป. ฉันเชื่อแล้วว่าที่หล่อนกล่าวเป็นอันถูกต้องแท้. โปรดเล่าเรื่องพระพุทธรเจ้าที่หล่อนยังจำได้เพื่อฉันจะได้รู้แจ้งความจริง บังเกิดจิตตญาณเป็นปกติแน่นแนเหมือนหล่อน. หล่อนได้เล่าถึงเรื่องท้องคุลิมาลได้บรรพชาเป็นภิกษุ, แต่เรื่องท้องคุลิมาลไปหาฉันถึงกรุงอุชเชนีเพราะอะไร ฉันยังไม่ทราบ. ท้องคุลิมาลไปปรากฏให้เห็นในกรุงอุชเชนีครั้งกระนั้น เป็นเหตุให้ฉันถือเอาซึ่งสัตตจักริกแสวงการบุญ ไม่ตกไปในทางผิด จนได้ขึ้นไปเกิดอยู่ในสวรรค์สุขาวดี. และอาศัยความช่วยเหลือของหล่อน จึงได้ขึ้นมาอยู่บนพิภพชั้นสูงสุด เสวยความสุขในความเป็นมเหสีกษเทพนับเวลาได้หลายอสงไขยกัลป์. ฉันมีสังหรณ์อยู่ว่าที่ฉันสละเกศสถานถือเอาพรตสัตตจักริก ก็คงเพราะหล่อนเป็นต้นเหตุ, เพราะฉะนั้น จึงอยากรู้ความจริงในเรื่องนี้. และเพราะเหตุไฉน หล่อนเองเป็นผู้ช่วยฉันให้ขึ้นมาอยู่บนสวรรค์สุขาวดีและตัวหล่อนก็ขึ้นมาอยู่ด้วย, จึงไม่ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นที่สูงไปกว่านั้น?"

เพียงแปดแสนโกฏิปี วาสฏฐิก็เล่าเรื่องเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่ต่อไป—

สี่สิบ

ในสวนพุ่มไม้พระกฤษณ์

นับแต่เย็นวันแรกที่ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ฉันไม่ละเลยที่จะไปยังเทวสถานพระกฤษณ์, ยิ่งได้ฟังพระธรรม ซึ่งพระองค์เทศนาโปรดหรือพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่งแสดงความเลื่อมใสก็ยิ่งเพิ่มพูนขึ้น.

ระวางที่สามมีฉันไม่อยู่ ความที่ประชาชนในกรุงโกสัมพีหวาดสะดุ้งกลัวองค์อุบาลจอมโจรก็ยิ่งทวีขึ้น. เมื่อไม่ได้ข่าวคราวของอุบาล ว่าได้ไปปล้นสะดมขึ้นใหม่ที่ไหนแล้ว, ประชาชนก็ประหวั่นพรั่นขวัญกันจ้อกแจ้กคิดไปต่าง ๆ นานา. ขณะนี้ข่าวกระจ่ายมาว่า องค์อุบาลจะไปปล้นที่สวนพุ่มไม้พระกฤษณ์ในเย็นวันหนึ่ง ต้องการจับเอาคนสำคัญที่ไปประชุมกันรวมทั้งพระพุทธเจ้าด้วย. ถึงตอนนั้นราษฎรตื่นตื่นตกใจเป็นอลหม่าน, ต่างเป็นทุกข์ร้อนอย่างยิ่งว่า ถ้ามีเหตุภัยอะไรขึ้นแก่พระพุทธเจ้าปล่อยให้โจร ใจทมิฬ เข้าไป ทำร้ายถึง บริเวณใกล้ ประตูเมืองได้แล้ว. เทวดาจะพิโรธลงโทษคนในกรุงวินาศหมด.

ประชาชนเป็นจำนวนมากพากันไปอออยู่ที่ลานหน้าหน้าพระราชวัง ร้องทุกข์ขอให้พระเจ้าอุเทนทรงบำบัตเหตุร้ายนี้ให้จงได้ และกำจัดองคุณิมาลอย่าให้มีความเดือดร้อนถูกจกรวจอีกต่อไป.

ในวันรุ่งขึ้นสาตาเคียรกลับมา. พอมาถึงก็ยกบุญยอกคุณฉันเสียขนานใหญ่ ว่าได้รับคำแนะนำอย่างวิเศษจากฉัน เขาจึงพ้นภัยอันตรายกลับมาถึงบ้านได้โดยสวัสดิ. นางวชิรา ภริยาคนที่สองอุ้มบุตรชายน้อยมาต้อนรับ, แต่สาตาเคียรพูดด้วยสองสามคำ บอกว่ามีธุระสำคัญที่จะต้องพูดกับฉัน.

ครันอยู่ด้วยกันสองต่อสอง สาตาเคียรก็เริ่มพูดถึงความรักความใคร่อีก ซึ่งกลับให้ฉันรำคาญชยะแขยงใจ. ได้บอกว่าตั้งแต่จากไปให้คิดถึงตลอดทางพอกลับมาเห็นหน้าก็แสนจะปลื้มใจที่ได้อยู่ร่วมกันอีก.

กำลังฉัน จะบอกข่าว ที่เกิด ตื่นเต้น ขึ้นในกรุง เพื่อให้เขาเปลี่ยนเรื่องพูด, ก็พอดีคนใช้นำจางวางมหาดเล็กเข้ามาหา บอกว่าพระเจ้าแผ่นดินมีโองการให้เข้าไปเฝ้าเดี๋ยวนี้.

ล่วงมาสักชั่วโมง สาตาเคียรกลับ มีอาการกิริยาเป็นคนละคน: หน้าซีดบวมึงเข้ามาหาฉันกะแทกตัวลงบนเก้าอี้ตัวต่ำ ถอนใจใหญ่คร่ำครวญว่าเขาเป็นคนมีทุกข์ร้อนที่สุดในกรุง

โกสัมพี คือ จะต้องพลัดตกจากตำแหน่งสูงลงไปเป็นนajak, หรือยิ่งไปกว่านั้น จะต้องโทษขังคุกเข้าเครื่องจองจำ, หรือไม่เห็นนั้นก็ถูกเนรเทศ. และต้นเหตุที่จะเป็นชนทงนทงนแก่ เพราะเคราะห์กรรมที่มีความรักใคร่ปานชีวิตในส่วนตัวฉัน; แต่ฉันมิได้ตอบแทนความรักเขาแม้สักน้อย.

ฉันจึงวอนให้เขาเล่าเหตุการณ์ เป็นหลายครั้งหลายหน, จนเขาสงบสติอารมณ์ลงบ้างแล้ว จึงได้เล่าเรื่องที่ไปเฝ้า, พุดพลาางแสดงอาการโศรณนัสยเสียใจ เช็ดเหงื่อที่ไหลเยิ้มหน้าผากไม่หยุดมือ.

เรื่องเป็นดังนี้ พอไปถึงและเข้าเฝ้า พระเจ้าแผ่นดินมิได้ทรงต้อนรับตามเคย แม้แต่เรื่องที่ไปชำระสะสางคดีที่หมู่บ้านวิวาทกัน ก็ไม่ทรงฟัง, เริ่มขึ้นก็ตรัสให้สาตาเคียรรับสารภาพเรื่ององคฺุติมาตตามสตัยจริง มิฉะนั้นจะลงราชอาญาอย่างหนัก. สาตาเคียรเข้าทาจนต้องกราบทูลความจริงโดยซื่อคา. ซ้ามาสารภาพรับผิดชอบฉันด้วย โดยไม่สำคัญคิดแม้หนักหนึ่ง ว่าฉันทราบมาดีแล้ว. ลงท้ายบอกว่าที่ทำไปแล้วทั้งนี้ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นความรักของเขาว่า มีอยู่แก่ฉันสิ้นเหลือเพียงไร. แล้วพุดข่มความรักที่ฉันมีอยู่ในเธอ ว่าเป็นความรักเพียงหนุ่มสาวที่กำลังแรง ย่อมเป็นไปชั่วเล่นเท่านั้น.

เหตุที่เรื่อง จะไป ทรงทราบถึง พระเนตร พระกรรณ พระ
เจ้าอุเทน เป็นดังนี้:

ระวางเวลาที่สาตาเคียรไม่อยู่ในกรุง, เจ้าหน้าทีตำรวจ
จับพรรคพวกของคฤนิมิตได้คนหนึ่ง. เมื่อได้ไต่สวนปากคำกัน
อย่างถ้วน, จึงได้ความแน่ว่าโจรทีให้เกิดตื่นเต้นกันอยู่นี้ คือ
องคฤนิมิตนั่นเอง. ความจริง องคฤนิมิตไม่ได้ถูกทรมาณตาย
อย่างทีประธานมนตรี คือ สาตาเคียรเพ็ดทูลไว้ แต่ทว่าหนีไป
ได้, กัวยังได้สารภาพตลอดถึงข่าวทีทราบว่องคฤนิมิตดำริจะ
ไปปล้นเทวาลัยพระกฤษณ์. พระเจ้าอุเทนทรงทราบความจริง
ก็ทรงพิโรธเป็นทีสุด เพราะสาตาเคียรจงใจปล่อยให้ผู้ร้าย
สำคัญหนีไปได้เป็นข้อทีหนึ่ง, แล้วตั้งใจหลอกลวงคนทั้งกรุง
ตลอดจนพระเจ้าแผ่นดินโดยเอาศีระะปลอมไปเสียบแทน ว่
เป็นศีระะของคฤนิมิต เป็นประการทีสอง, พระองค์ไม่ทรงฟัง
คำแก้ตัวอย่างโรหมด, นอกจากคาดโทษว่ ถ้าภายในสาม
วันไม่กำจัดองคฤนิมิตได้ทั้งประชาชนต้องการ. สาตาเคียรเป็น
ต้องได้รับความไม่พอพระหฤทัยอย่างยิ่ง อันเป็นผลทีจะมาสู่
คนอย่างอกฤณ.

เมื่อสาตาเคียรเล่าเรื่องให้ฟังแล้ว, ก็ต้อกชกหัวตัวร้อง
ให้คล้ายคนไม่มีสติ.

ฉันจึงพูดว่า “ขอให้ระงับทุกข์ร้อนเสียเถิด. ถ้าทำตามฉันบอก, อย่าว่าแต่สามวันเลย, เพียงพรุ่งนี้เท่านั้น ก็กลับเป็นผู้ที่พระเจ้าแผ่นดิน โปรดปราณี และมิใช่คนตกตียิ่งขึ้นไปกว่าเก่าด้วย.”

สาตาเคียรเผยอตัวขึ้นนั่งตรง จ้องมองดูฉันเคล้ากับได้เห็นอะไรแปลกผิดปกติ, รีบถามว่า.

“ที่ว่าจะแนะนำนั้น คือให้ทำอย่างไร?”

“ขอให้เรากลับไปเฝ้า ทูลเชิญเสด็จไปยังบำประดู์ลายที่อยู่พันประตูเมืองให้จงได้. เมื่อไปถึงแล้วให้เสด็จเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าที่เทวาลัยโบราณ แล้วทูลถามขอพระอนุเคราะห์จากพระพุทธองค์. ส่วนอะไร ๆ นอกนั้นก็จะเป็นไปตามเรื่องเอง.”

“หล่อนเป็นหญิงที่มีปัญญามาก. จะอย่างไรก็ตามคำแนะนำของหล่อนนับว่าประเสริฐอย่างยิ่ง. เพราะพระพุทธเจ้าเขาสือก็น่าเป็นผู้ทรงพระปัญญายอดเยี่ยมยิ่งกว่ามนุษย์ทั้งหลายถึงจะไม่ได้ผลอะไรก็น่าจะลองดู.”

“สำหรับผลที่จะได้ ขอรับรองด้วยเกียรติยศของฉัน.”

สาตาเคียรลุกขึ้นจับมือฉัน พลังพูดว่า “วาสิฏฐี, ฉันเชื่อหล่อน. มีอย่างไหนจะไม่เชื่อ? หล่อนเป็นหญิง

วิเศษแท้ ๆ. เคียวนี้ ฉันมารู้สึกว่าเคียวฉันเข้าใจผิดนัก เพราะ
 เวลาที่เคียวนี้ยังไม่มีความคิดน้อย. แต่ก็เป็นทวยบุพเพสันนิวาส
 ที่จำเพาะเจาะจงเลือกเธอในหมู่นางงามของกรุงโกสุมพิ. ถึง
 ว่าเธอไม่สู้มีมารจริตแก่นั้น, ที่ฉันจะเหินห่างจากความรักใน
 ตัวเธอต่อไปเป็นไม่มีอีกแล้ว."

อาการกริยาที่เขาแสดงความชมเชย ให้ออกรำคาญ
 เกือบใจเสียใจ ที่ไม่ควรจะแนะนำให้อย่างนี้. แต่ถ้อยคำที่
 เขาพูดต่อไป ทำให้ฉันค่อยโล่งใจ เพราะเขาแสดงความชอบ
 คุณไม่มีที่สิ้นสุด จะขออะไรเป็นเยี่ยมให้ทั้งนี้. เพื่อพิสูจน์
 วาจากที่พูดนี้. ฉันจึงพูดว่า "ฉันมีสิ่งที่จะขอยู้อย่างหนึ่ง.
 ถ้าให้, ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ความชอบคุณได้เพียงพอ."

"บอกมาเถียวนี้. ถึงจะขอร้องให้ส่งวชิรากับลูก
 ชายกลับไปอยู่บ้านเดิมของเขา ก็ยินดียอมทำตามทันที."

"ฉันขอสิ่งที่เป็นธรรม. หาใช้อย่างโหดเหี้ยมไม่. แต่
 ฉันอยากขอเมื่อคำแนะนำของฉันสำเร็จผลได้แน่นอนโดยบริบูรณ์
 แล้ว. เขอควรจะไปเฝ้าทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนิร เสีย
 เที่ยวนนี้เถิด."

เขาออกไปไม่ช้าก็กลับมา มีสีหน้ายิ้มแย้ม, บอกว่า
 "พระเจ้าแผ่นดินเต็มพระหฤทัยเสด็จพระราชดำเนิร โดยมีรับ

สั่งว่า ถ้าคำแนะนำนี้ไม่ใช่มาจากหล่อน ก็ไม่ยอมเสด็จโดย
เด็ดขาด. แต่พระองค์ทรงพระกรุณาหล่อน, ทรงเชื่อถือใน
สติปัญญาของหล่อน. จึงโปรดเสด็จตามคำแนะนำ นับว่า
ฉันมีภริยาที่น่าปลื้มน่ายินดีมีเกียรติยศแท้ ๆ.”

ถ้อยคำเหล่านี้ และถ้อยคำอื่น ๆ ในชนิดเดียวกันที่
สาตาเคียรสรรเอามากล่าวในเวลาปลื้มนใจมากมายดูเหมือนไม่รู้จัก
หมด แต่ว่าเป็นถ้อยที่ยั่วให้ฉันเคียดแค้นเสียจริง ๆ. ถ้าไม่มี
ความมุ่งหมายในใจที่คิดไว้, ก็เห็นจะเดือดดาลยิ่งกว่านี้. แล้ว
เราพากันไปในพระราชวัง, ซึ่งในขณะนั้นเจ้าหน้าที่เตรียมการ
เสด็จพระราชดำเนินไว้พร้อมสรรพแล้ว.

พอแสงแดดอ่อนลงบ้าง พระเจ้าอุเทนเสด็จขึ้นนาง
พญาภัทรวดีกาพระกวีนิพนธ์ชาลารทูลือชื่อ. ช้างทรงนี้มีอายุ
มากแล้ว, จึงใช้แต่ในคราวมีงานสำคัญ. ฝ่ายเราพร้อมด้วย
จางวางมหาดเล็กขุนคลังขุนเสนาและมุขมนตรีชั้นผู้ใหญ่นั่งเกวียน
ตามเสด็จมาในกลางกระบวน มีขุนอัสตรนำกองอักษวนึก
ตามเสด็จทั้งหน้าและท้ายกระบวน กองละสองร้อย.

ถึงราวป่าอุปจารเทวาลัย โปรดให้หยุดกระบวนแล้ว
เสด็จลงจากช้างพระที่นั่ง, ส่วนพวกที่ตามเสด็จลงจากเกวียน.
พระเจ้าอุเทนทรงดำเินเร ด้วยพระบาทไปสู่ เทวาลัยพระกฤษณซึ่ง

พระพุทธเจ้าประทับคอยรับเสด็จอยู่ เพราะมีผู้ทูลทรงทราบ
ล่วงหน้าไว้แล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้าโดยที่ใด, พระเจ้าอุเทนเสด็จเข้าไป
ไปใกล้โดยที่นั่น, ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ทรงอภิเษกพระผู้มี
พระภาคเจ้าแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสสัมโมทนียกถาแก่พระเจ้าอุเทนผู้ประทับนั่ง ณ ที่
ควรข้างหนึ่ง แล้วตรัสถามว่า “ดูก่อนมหาราชา, พระองค์
เสด็จมาด้วยพระชรูระสำคัญอะไร, หรือว่าพระเจ้ากรุงพาราณสี
หรือเจ้าสามนตประเทศ กริธาทัพมาเพื่อพระราชสงคราม?”

พระเจ้าอุเทน — “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, พระเจ้า
กรุงพาราณสีหรือเจ้าสามนตประเทศ มิได้ยกทัพมารบกวณ.
แต่บัดนี้ มีมหาโจรในดินแดนข้าพเจ้าอยู่คนหนึ่งชื่อ องคุลิมาล
เป็นอ้ายเสือครุร้ายหยาบช้าทารุณฆ่าผู้พ้นคนไม่เลือกหน้า ปล้น
สะดมเผาผลาญบ้านช่องอาณาประชาราษฎร์ ทำให้รกร้างพินาศ
อยู่ทั่วไป; ได้ฆ่าคนตัดเขานิ้วแม่มีอ้อยเป็นมาลาสวมคอ.
ด้วยสันดานทารุณของมัน มันกำลังจะการจะมาปล้นที่นี่ แล้ว
จับพระองค์และสาวกไป. ประชาชนพลเมืองตกใจกันอลหม่าน
ไปร้องทุกข์ข้าพเจ้าถึงหน้าพระลานหลวง แทบจะถล่มทะเลาย
พระราชวังคาดคั้นให้กำจัดองคุลิมาลเสียจงได้. ต่อข้าพเจ้ารับ

ปากคำแล้ว, จึงกระจายกลับกันไปโดยสงบ. ที่ข้าพเจ้ามาเผ่า
ก็เพราะเรื่องนี้.”

“ดูก่อนมหาราช, หากพระองค์ทอดพระเนตรเห็น
องค์อุทิสมาลปลงผมและหนวด นุ่งห่มกาสาหวัดสร้อยระลอกการฆ่า
ฟันปล้นสะคมได้เด็ดขาด ถือก้นน้อยบริโภคาอาหารแต่มือเดียว
ประพาศิอยู่ในทางที่ขอบมุ้งแต่ทางบุญกุศล: ถังนี้, พระองค์
จะทรงทำประการไร?”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค, ข้าพเจ้าจะทำการเคารพนับ
ถือเธอ ลูกขึ้นต้อนรับ, นิมนต์ให้เขอนั่ง; แล้วถวายบังจัญ
อันควรแก่สมณบริโภค, จัดหาที่อยู่อาศัยป้องกันภัยที่จะมีมาสู่
เธอ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, โฉนบุพคุณที่มีใจหมิ่น
ชาติ จะกลับเป็นคนเรียบร้อยเห็นแก่ธรรมได้เล่า?”

ขณะนั้น องค์อุทิสมาลซึ่งมีผู้เกรงกลัวกันมาก นุ่งผ้า
อยู่ไม่สู้ห่างจากพระพุทธเจ้านัก. พระพุทธเจ้ายกพระหัตถ์ชี้ขวา
ทรงชี้ไปที่ องค์อุทิสมาล, แล้วตรัสบอกพระเจ้าอุเทนว่า—

“บพิตร, นีคือ องค์อุทิสมาล.”

ทันใดนั้น พระเจ้าอุเทนแต่ละสิ่งตกพระทัยกลัวจน
พระพักตร์เหือด แต่ที่ตกใจกว่าพระเจ้าอุเทนหลายเท่า ก็ย
สาตาเคียร; ลูกตาถนคล้ายจะประทุออกมา ผมลุกขึ้นเหวือ

ไหลอาบหน้าผากไม่ขาดสาย, ร้องออกมาว่า “ตายจริง!
องคุลิมาสแน่เสียด้วย. เพราะที่ร้ายเหลือประมาณ ที่พาเสด็จ
มาให้ตกในอำนาจมัน.”

สาตาเคียร ร้องพลางตัวสั่นเทิ้มหนักขึ้นทุกที เพราะ
เข้าใจว่าตกเข้าในเงื้อมมือศัตรูตัวฉกาจแล้ว. และพูดต่อไปว่า
“บ่่ายคนชั่วช้าแสนอุบาทว์นี้ มันดวงเวรห่มตทุกคนจนกระทั่ง
พระพุทฺธเจ้า และภริยาข้าพเจ้าซึ่งเป็นคนเชื่อง่ายกามนิสสัย
ผู้หญิง. ตกลงเราทั้งขโยงพากันไหลเข้ามาหากับ ที่มันดักเอา
ไว้เอง.”

สาตาเคียรมองกวาดไปรอบ ๆ บริเวณ กล้ายกับตรวจ
เห็นพวกโจรซุ่มซ่อนอยู่ตามต้นไม้ตั้งครึ่งก่อนไหล ปากสั้น
มือสั้น ทูลพระเจ้าอุเทนให้รีบเสด็จหนีโจรภัยไปเสียทันที.

ทันใดนั้น จันเข้าไป จับตัวสาตาเคียรสั้นและพูดว่า—

“ขอให้เธอสงบสติอารมณ์เถิด. จันอาจแสดงให้เห็น
ได้ว่า ไม่มีกัรตักกับหรืออันตรายอย่างไรขึ้นเลย.”

แล้วจันก็เล่าถึงเรื่องที่ องคุลิมาสกับจันเคยปรึกษา
หารือกันจะฆ่าสาตาเคียร, แต่ความกตนั้นเป็นอันล้มเลิกไป
เพราะด้วยคฤคิของจันกลับใจในเวลาหฤคหิต.

เมื่อสาตาเคียรได้ ทราบ เรื่อง ว่า ตน จัก เหล่น ถึง ความ
ตาย ก็เป็นลมแทบล้มพับถึงกับเกาะแขนจางวางมหาศเล็ก
ไว้แน่น

ฉันทราบลงจะพะอะพระเจ้าแผ่นดิน ทูลขออภัยโทษ
สามี่ในความผิดที่พลาดมาแล้ว ตั้งที่ฉันเคยยกโทษมาแล้ว,
และกราบทูลชี้แจงต่อไปว่า ^{๕๕} ^{๕๗} ทังนเป็นเพราะสามี่ถูกความโง่
เขลาเบาปัญญาเข้าครอบงำ ไม่รู้สึกตนว่าได้ทำ ความชั่วร้ายอะไร
ไว้. แต่ว่าเป็นผลคืออยู่ประการหนึ่ง ที่โจรใจร้ายไม่ต้องถูก
ประหารแต่ว่าเป็นผู้สำเร็จชน.

เมื่อพระเจ้าอุเทนประทานอภัยแก่สามี่ฉันทัน และทรง
ตั้งไว้ในตำแหน่งเดิม, ฉันทันหันมาพูดกะสาตาเคียร ว่า—

“ฉันได้จัดทำไปตามสัญญาแล้ว, เพราะฉะนั้นขอให้
เธอทำตามสัญญาที่ได้ให้ไว้แก่ฉันบ้าง: คือฉันขออนุญาตออก
บรรพชาเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา.”

สาตาเคียรจำให้อนุญาตด้วยอาการกัมม็ีระชะคุษณี เพราะ
ที่จริงเขาจะปฏิเสธเป็นอย่างอื่นหาได้ไม่,

ครันแล้วพระเจ้าอุเทน ซึ่งในบัดนี้ทรงแน่พระฤทธิ
ว่าไม่มีเหตุเกทุภัยอะไรแล้ว ก็เสด็จเข้าไปหาองคฺลิมาถ. ตรัส

ประทานอภัยและอารักขาแก่องคูลิมาล, แล้วเสด็จเข้าไปถวาย
อภิวาทแบบเบื่องบาทพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า--

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค, เป็นการมหัศจรรย์นำพิศวง
นักหนา ที่พระองค์ทรงฝึกผู้ไม่น่าเชื่อให้เชื่อได้. เพราะ
องคูลิมาลนี้ข้าพเจ้าไม่สามารถบารบได้ด้วยทัณฑกรรม, แต่
พระองค์ ทรงบารบ เสียได้ โดยไม่ต้องใช้ ทัณฑกรรม ใดๆ.
ข้าพเจ้าขออุทิศสถานที่นี้ อันมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นถึงสามครั้ง
ให้เป็นสำนัก ที่บำเพ็ญพรตจรรยา ของพระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่วันนี้เป็น
ต้นไป. อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าขอประทานพุทธานุญาตจัด
สร้างสถานสงฆ์นิเวศขึ้นในที่นี้ เพื่อประโยชน์แห่งพระภิกษุ
และภิกษุณี.”

พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาราชบรรณาการนี้. พระเจ้า
อุเทนกราบทูลลา เสด็จคืนสู่พระราชวัง พร้อมด้วยราช
บริพาร. ส่วนตัวฉันคงอยู่ต่อไปในที่นั้น ณ ภิกษุณีอุปัชฌาย์, และ
ในวันรุ่งขึ้น ก็ถวายตนบรรพชาทีเดียว.

๕๑ ๘ สี่สิบเอ็ด

โอวาสอย่างง่าย ๆ

บัดนี้ ฉันเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาแล้ว. เข้า
ครุไปบิณฑบาตในกรุงโกสัมพีแะวะบ้านนี้ไปบ้านนั้นจนได้อาหาร
พอเยียวยา. อันที่จริงสาตาเคียรยินดีอยากจะทำอาหารส่ง จะ
ได้ไม่ต้องเคียรบิณฑบาตให้ลำบาก.

เข้าวันหนึ่ง ฉันยื่นคอรรับบิณฑบาตอยู่ที่หน้าบ้าน
สาตาเคียร เพื่อปฏิบัติตามคำแนะนำของภิกษุณีที่เจริญพรรษา
ต้องการจะให้ฉันหัดคอกทน. ขณะนั้นสาตาเคียรไหล่ออกมา
ตรงประตูใหญ่ มองเห็นฉันแล้วก็ชะงักแล้วหลบหน้ามีอาการ
เศร้า ๆ. สักครู่หนึ่งคนใช้ดูแลบ้านออกมามีอาการร้องไห้,
และ ขอร้องว่า จะส่ง เครื่อง อาหาร การ บริโภค ทุกสิ่ง ทุกอย่าง
ที่ต้องการทุกวัน ไปยังสำนักไม่ต้องลำบากมาทุกเช้า. แต่ฉัน
ปฏิเสธบอกว่า จะต้องทำตามวัตรปฏิบัติที่มีพุทธานุญาตไว้.

เมื่อฉันกลับจากบิณฑบาต และเสร็จมัตตกิจเรียบร้อยแล้ว
แล้ว ก็ศึกษาพระธรรมวินัย แะ สำนักภิกษุณีผู้แก่พรรษา. ถึง

เวลาเย็นในที่ประชุมสงฆ์ ฉันไปฟังธรรมของพระพุทฺธเจ้าหรือ บางคราวก็ไปฟังพระสาวก เช่น พระศาริบุตรหรือพระอนนท เป็นผู้แสดง. เมื่อเสร็จการฟังธรรมแล้วโดยปกติ พวกภิกษุณี ไปชุมนุม ณ ธรรมสภาสนทนากันตามอัธยาศัย.

ความเป็นไปได้ อบรมตน ในที่แจ้ง อากาศ ปลอดโปร่ง ปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด ก็ ด้วยเรื่อง ธรรม เป็นเหตุให้ ไม่ได้ โอกาส คิดถึง เรื่อง ความทุกข์ โทรมนัสที่มีอยู่ หรือนึกคิดเรื่องที่มีสาระ ซึ่งในที่นี้เรียกว่า วิสภาคารมณฺ์; เป็นอันว่าได้เผยอดทนชำระมลทินความขุ่นมัว ในดวงจิตต์ให้เบาบางลง, กระทำให้กำลังใจกล้าแข็งต้านทาน เครื่องเศร้าหมองอึดอัดได้อย่างประหลาด, รู้สึกได้รับชีวิตใหม่ อันเป็นชีวิตที่ก่อปรด้วยศานติสุขปลอดโปร่งจรง ๆ. ซึ่งก่อนหน้านั้นเพียงสองสามสัปดาห์ ฉันไม่เคยพบอารมณ์ประณีต เห็นปานนี้.

ครั้นเข้าฤดูฝน ที่อาศัยของภิกษุณี ซึ่งพระเจ้าอุเทน โปรดให้สร้าง ก็เสร็จเรียบร้อย, มีห้องกลางกว้างขวางเป็นที่ประชุม และมีห้องน้อยจะเพาะภิกษุณีอาศัยตามลำพังรูปละห้อง. สามิฉันและเศรษฐีหลายคนทีในกรุงซึ่งเป็นญาติเกี่ยวข้องหรืออุปฐากแห่งภิกษุณี นำเอาพรมเจียมและเข้าของบาง

อย่างที่ควรอุปโลกนวิโลกมาถวายเป็นอันว่าไม่ขาดแคลนใน
 อติเรกโลกเหล่านี้ แต่ไม่ถึงกับฟุ่มเฟือย. ระยะเวลาที่จำ
 พรรยาอยู่นี้ ได้ล่วงไปราบรื่นตามควรแก่อัศจรรย์พิภพคติ คือ
 บำเพ็ญภาวนา หรือสนทนาไต่ถามข้อธรรม, ตกเพลา
 เย็น ถ้าอากาศโปร่ง ก็พากันไปฟังธรรมที่พระพุทธรเจ้า และ
 บางทีก็มีสาวกมาแสดงในที่ประชุมของเรา.

ครั้นสิ้นฤดูฝน ต้นไม้ในป่า ซึ่งเป็นที่ประทับสำราญ
 แห่งพระพุทธรเจ้ากำลังแตกดอกออกช่อละออตา. พระภิกษุ
 ภิกษุณีซึ่งจำพรรษาอยู่ในเสนาสนะของตน ต่างก็มาชุมนุมกัน
 ในที่แจ้ง ได้ข่าวอันควรจะอาลัยว่าพระศาสดาเตรียมจะเสด็จ
 จาริกไปยังแคว้นแดนตะวันออก. จริงอยู่ไม่มีใครจะนึกหวัง
 ว่าพระองค์คงเสด็จประทับอยู่จังหวัดโกสัมพิตลอดไป, และ
 เราก็ไม่บังควรจะเกิดความเสียใจเพราะเหตุนี้.

ด้วยประการฉะนี้ ตกเวลาบ่ายวันหนึ่ง พวกเราพา
 กันไปสู่เทวาลัยพระกฤษณ์ เพื่อฟังพระปัจฉิมเทศนาในระยะนี้
 ซึ่งบางที จะนาน อีก หลายปี กว่าจะได้ฟังใหม่ และ ทั้งเพื่อ จะส่ง
 เสด็จด้วย.

พระศาสดา เสด็จ จาก พระ คันธกุฎี มา ประทับ ยืนอยู่บน
 ชั้นบันไดเทวสถาน ตรัสเทศนาถึงความไม่คงที่แห่งบรรดาสิ่ง

ที่มีความเกิด ตรัสถึงความคับไปแห่งสิ่งทั้งปวงที่ธรรมชาติ
ปรุ่งแต่งขึ้น ตรัสถึงลักษณะความล่วงไปเรื่อย เป็นกระแสน้ำ
แห่งบรรดารูปและนาม, สรรพสังขารธรรมล้วนเป็นของไม่คง
ที่ เลือกเอาอย่างใจไม่ได้ทั้งนั้น, แล้วทรงแสดงให้เห็นว่า
ความปรารถนาเพื่อเกิดในภพใหม่ใด ๆ ภพนั้น ๆ ย่อมไม่ถาวร
คงที่อยู่ได้เลย; แล้วทรงกล่าวประโยคที่เธอเห็นว่าเป็นการทำ
ลายความหวังเสียหมด แต่ก็ เป็นความจริงที่ประจักษ์อยู่ใน
ขณะนี้ คือ—

“สูญลึไปจนถึงความ สว่างไสว อันล้ำเลิศ แห่ง สวรรค์
มีเกิดแล้วก็มีดับ.

“จรรู้ไว้เถิดว่า ความเป็นไปในอนาคตนั้นแลย่อมดับ
เสียจนกระทั่งรัศมีมหาพรหม.”

พระสาวก องค์ หนึ่ง ได้ ประ กาศ แก่เรา เหล่า ภิกษุณี ว่า
เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว ให้เราเข้าไปเฝ้าถวายอภิวัต
คราวละคน เพื่อรับพระพุทธรูจนะ สำหรับเป็นเครื่องใส่ใจ
ภาวนาคือไปในเบื้องหน้า, ส่วนตัวฉันมีอาวุโสน้อยจึงอยู่สุด
ท้ายแถว. เมื่อฉันเข้าไปถวายอภิวัตแทบเบื้องพระบาท,
พระพุทธรเจ้าทอดพระเนตรมาที่ฉัน, รู้สึกว่าแววพระเนตรฉาย
ซึ่ง อ่าณเข้าไปในดวงจิตต์. พระองค์ตรัสว่า—

“วาสิฏฐี, เราขอให้ภวานาบทธรรมนี้ไว้ คือ: ที่ใด
มีความรัก ที่นั่นมีความทุกข์.”

“ท่านนี้หรือพระเจ้าข้า?”

“ท่านนี้ พอแก่การแล้ว.”

“เมื่อ ข้าพระองค์ เข้าใจใน พระ โอ วาท นี้ดี แล้ว, จะ
ประทานอนุญาตให้ข้าพระองค์จาริกไปเฝ้า เพื่อรับพระโอวาท
สูงขึ้นไปอีกได้หรือไม่?”

“ถ้าเห็นจำเป็นก่อนอนุญาต:”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค, ไฉนข้าพระองค์จะรู้สึกว่าเป็น
เป็นหรือไม่? ก็พระองค์ไม่ใช่เป็นที่พึ่งของพวกข้าพระองค์
คอกหรือ?”

“จงถือเอาตนเองเป็นที่พึ่ง จงถือเอาพระธรรมเป็นที่
พึ่ง, ท่านนี้. วาสิฏฐี, จงทำในใจซึ่งวณะของเราให้จงดี.”

ขณะนั้น พอดีพระเจ้าแผ่นดินพร้อมด้วยราชบริพาร
มากมาย เข้ามาเฝ้าเป็นการส่งเสด็จพระพุทธเจ้า. ส่วนตัวฉัน
ถอยออกไปอยู่ที่ชุมนุมห่างไกลไปทางข้างหลังที่สุด ไม่มี
แก่ใจเหตุการณ์ที่มีอยู่ต่อไปในเย็นวันนั้น เพราะฉันปฏิเสธ
ไม่ได้ว่าไม่รู้สึกล้อใจในข้อที่ได้รับพระโอวาทอย่างง่าย ๆ คำ
สั้น ส่วนภิกษุณีได้รับพระโอวาทที่มีน้ำหนักในการภาวนาดี

กว่านี้ก็มีอยู่หลายท่าน. แต่มานึกตรองดูให้ซึ่ง ก็ออกจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าคงมีพระญาณหยั่งเห็นความในใจของฉันอยู่ จึงประทานอนุศาสน์ข้อนี้ เพื่อกำจัดความร้ออันยังเกรอะกรังใจฉันอยู่จริง ๆ ให้หมดไป. สำนึกได้แบบนี้ ก็เกิดมานะที่จะภาวนาธรรมข้อนี้ไว้ให้เจเนใจ. และเมื่อสามารถรู้แจ้งโอวาทนี้ดีแล้ว จะไปเฝ้าทูลขอข้อปฏิบัติใหม่ให้สูงขึ้นไปกว่านี้อีกเมื่อไรก็ได้.

ฉันตรองเห็นแน่ชัดอย่างนี้ จึงไปส่งเสด็จในวันรุ่งขึ้นเวลาเช้า, ได้เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จออกเคจรทางจาริกมีพระสาวกหลายองค์เป็นบริวาร รวมทั้งพระอานนท์ซึ่งเป็นพุทธอุปฐากคอยปฏิบัติไม่ห่างไกลด้วยองค์หนึ่ง. พระอานนท์องค์นี้เคยมีความกรุณาแก่ฉันเป็นพิเศษมาก, ฉันจึงเสียดายด้วย ดูเหมือนจะเสียดายยิ่งไปกว่าพระศาริบุตรเสียอีก. อันที่จริงพระศาริบุตรก็ได้เคยช่วยเหลือแสดงข้อธรรมอันลึกซึ้งให้ฉันฟังเข้าใจได้ง่าย ๆ. ณ บัดนี้ ฉันเป็นอันว่าอยู่ลำพังตน และต้องพึ่งตนเอง.

เมื่อฉันกลับจากบิณฑบาต และกระทำอาหารกิจเสร็จแล้ว, ก็ไปสู่ควางไม้ใหญ่กลางทุ่งน้อยในป่า เพื่อถือเอาความวิเวกเจริญภาวนาให้สะดวก. ฉันได้ดำเนินกรปฏิบัติภาวนาพระโอวาทที่ได้ประทานไว้, ถึงเวลาเย็นกลับสู่ห้องประชุม.

ให้รู้สึกว่ายังไม่พอใจในผลที่ทำมาตลอดวัน เพราะไม่เข้าใจ
ความหมายในพระพุทธรูปขณะบั้นนั้น. รุ่งขึ้นอีกวันก็ไปประ
พาศิสมณธรรมเช่นเดียวกัน, เมื่อต้นเวลากลับสู่ห้อง ตอนนั้น
จึงรู้แจ้งในพระพุทธรูปขณะบั้นนั้น ว่ามีความทรงมุ่งหมายไว้
อย่างไร.

ฉันเชื่อแน่แก่ใจว่า ได้เดินสู่ทางตรงแห่งศานติสุข
แล้ว เพราะได้ข้มความรักความอาลัยที่กลุ้มรมุ่ใจทั้งหมดให้
เขาลงแล้ว. แต่ที่จริงความรักซึ่งเป็นเจ้าหัวใจหาอะไรมา
เปรียบไม่ได้นั้น ไม่ใช่จะยอมหมดหายไปได้ง่าย: เมื่อเห็นว่า
ฉันดำเนิรตนอย่างใหม่, มันก็หนีหลบไปอยู่กันบึงสุดหัวใจชั่ว
ขณะหนึ่ง รอให้ฉันกว่าจะมีลาถเลาออกมาทำฤทธิ์อีก. ความ
ประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงรู้แจ้งในข้อนี้คือ รุ่งความ
รักที่ซ่อนเร้นคองหมัก ในหัวใจออกมาให้เห็น แล้วพยายาม
ประหารมันขยี้มัน กำจัดมันให้จงได้. แต่ที่นี้ ครั้นความรักก็
ออกมาเห็นแล้ว. กลับทำให้อารมณ์ปั่นป่วนรวนเร้นกัขึ้นไป
ได้, ทกลงการที่จะเอาชะนะความรักไม่เป็นการกระทำที่
ง่ายเลย.

อันข่าวซึ่งไม่นึกคาด คือที่ได้ทราบว่าคุณที่รักของฉัน
หาได้ถูกฆ่าตายไม่ ยังคงมีชีวิตอยู่ในโลกเดียวกับฉัน. ณ บัดนี้

เป็นเวลาที่ได้ทราบมาเกินกว่าครึ่งชวบปีแล้ว. อดีตอารมณ
 ที่ได้เห็นองคฺุติมาลว่าเป็นปีศาจขึ้นมบบนลานบ้าน ก็ผุคขึ้นใน
 มโนวิถึของฉันอีก, เห็นความคิดแค้นพยายาม, เห็นองคฺิมาล
 กลายเป็นพระภิกษุ. เห็นตัวฉันได้ฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้า
 บังเกิดความเลื่อมใส, เห็นความไม่คงที่แห่งสรรพสิ่งในโลก
 ซึ่งมีเกิดแล้วก็มีตาย: อารมณเเหล่านี้เกิดขึ้นแล่นมารวดเร็วโดย
 ล่าดับ. แล้วหวนกลับมาคิดถึงคู่รักที่ยังมีชีวิตในโลกนี้ แต่ว่า
 อยู่ห่างไกลกัน. บทพระธรรมพุทธโิวาทที่ประทานให้ท่อง
 ไว้เลยหายไปหมด .

เขายังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้จริงหรือ ? และเขายังคงรัก
 เราอยู่หรือไม่หนอ ?

ความผูกใจฝืนในปัญหาข้างต้นนี้ ค่อย ๆ เพิ่ม
 กำล้งความรักความคิดถึง กลุ้มรุมใจยิ่งขึ้น, แล้วก็จิตจางการ
 บำเพ็ญภาวนาลง, หมกมุ่นครุ่นคิดอยู่แต่เรื่องรัก, เลยไม่มี
 ทางบรรลุความเห็นแจ้งซึ่งความดับทุกข์ตามความมุ่งหมายเดิม.

อาการรณฺุจนวนนั้นบั้นนี้ คงไม่ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจ
 น่าจะปรากฏให้เพื่อนภิกษุณฺิเห็นถึงกับโพนทะนากันว่า -

“ภิกษุณฺิวาสสิฐฐี” เดิมเป็นภริยาประธานมนตรีซึ่งพระ
 ศาโรบุตรผู้เคร่งครัดในพระวินัย สรรเสริญอยู่เนื่อง ๆ ว่าเป็นผู้มี

เขาวนั้บ่ญาคี, เข้าใจข้อธรรมดาอันสิ่งซึ่งได้จับไว้; บัดนี้
 สิบ่สามารถยัดหน่วงเอามาตรว่าพระโอราทเพียงข้อเดียว และ
 ง่าย ๆ.”

คำครหานี้ ทำให้ฉันเกิดความอับอายจนท้อถอยทอด
 ธุระพรหมจรรย์ ในที่สุดก็เหลือที่จะทนทานต่ออาการที่งุ่นง่าน
 ใจอยู่อย่างนี้.

สี่สิบสอง

ภิกษุณีอาพาธ

ในตอนนี้ มีภิกษุมาแสดงธรรมแก่พวกเราสัปดาห์ละครั้ง. ล่วงมาสักหน่อยก็ถึงเวรพระองคุลิมาลาแสดง. ฉันไม่ได้ไปห้องประชุมในคราวนี้เป็นแก่นอนแหวอยู่ในห้องตนและขอร้องภิกษุณีเพื่อนข้างห้องบอกแก่พระองคุลิมาลาว่า วาสถุฐี ภิกษุณีอาพาธมาฟังธรรมที่ห้องประชุมไม่ได้, เมื่อเสร็จแสดงธรรมแล้ว, นิมนต์ไปโปรดวาสถุฐีในห้องเป็นพิเศษด้วย.

สักครูใหญ่ พระองคุลิมาลาก็มา, เมื่อทักทายได้ถามอาการตามธรรมเนียมแล้ว, ท่านก็นั่งลง.

ฉันพูดขึ้นว่า “ที่ท่านมาเห็นอยู่นี้ เป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนาพบ คือ ภิกษุณีป่วยเพื่อเหตุความรัก. และที่ป่วยครั้งนี้ ก็เพราะท่านเป็นต้นเหตุกระทำผิดไว้ที่พราศุ์รักเขาให้จากกันไป. จริงอยู่ ตัวท่านก็เป็นผู้นำฉันมาหาแพทย์อันประเสริฐ ให้รักษาโรคใจที่มีอยู่แล้ว. แต่ถึงพระพุทธรองค์เป็น

แพทย์วิเศษ, ก็ไม่สามารถจะทรงบำบัดโรคของฉันให้หายขาดลงไปได้ด้วยลำพังอำนาจพระองค์ แต่พระองค์ทรงทราบด้วยพระปรีชาญาณในเรื่องนี้ได้ดี, จึงประทานโอสถแก้โรคไว้ให้ฉันรักษาเอาเอง โดยอาศัยให้โรคนั้นเกิดขึ้นจนถึงขีดหนักจะได้กำจัดมันถนัดมือ. แต่ความจริงผลกลับเป็นเช่นที่ท่านเห็นอยู่เดี๋ยวนี้; ใช้รัก็มีกำลังเพียงสุดวิสัยที่ฉันจะให้บรรเทาได้. ฉันจึงต้องการเตือนถึงสัญญาที่ท่านออกปากให้ไว้มาครั้งหนึ่งคือในคืนที่ท่านชวนฉันให้เป็นพรรคพวกสมรู้ร่วมคิดการทุจริต, แต่ความคิดต้องเลิกล้มไปเพราะพระบรมศาสดาเป็นเหตุ. ในครั้งนั้น ท่านสัญญาว่าจะไปถึงกรุงอุชเชนีเพื่อนำข่าวกามนิตให้ทราบว่าเขายังมีชีวิตอยู่หรือประการไร. ข้อที่นายโจรในครั้งหนึ่งได้ให้สัญญาไว้, ณ บัดนี้ฉันต้องขอเรียกร้องจากพระภิกษุให้ทำตามสัญญานั้น, เพราะฉันอยากจะทราบแทบใจจะขาด ว่ากามนิตเป็นอย่างไรบ้าง. ถ้ายังมีชีวิตอยู่, ได้ดำเนินรอยอย่างไร. ทราบโดยยังไม่ทราบความเหล่านี้ให้แน่ใจ, ทราบนั้นจะไม่มีแก่ใจเปลี่ยนเรื่องคิดเป็นอย่างอื่น, ทั้งจะเป็นเหตุมิให้ฉันมีน้ำใจคือบำเพ็ญพรตหมจรรย์เพื่อความพ้นทุกข์ต่อไปแม้แต่ก้าวเดียว. เพราะฉะนั้นจึงสมควรเป็นหน้าที่ของท่านจะกรุณาจัดการเรื่องนี้ให้พ้นไปจากโรคคลุ้มคลั่งใจ โดยนำข่าว

ที่ต้องการมาบอกให้ทราบบ้าง เท่ากับได้เสพศิลาบัจฉัยวิเศษ
ชานหนึ่ง.”

พอฉันพูดดังนั้นแล้ว, พระองค์ลิลิตผลุกขนั้นบอกว่า —

“เมื่อต้องการเช่นนั้น, ก็จงจัดการให้;” กล่าวแล้ว

ก็กัมตีระหะเดิรออกประตู ตรงไปห้องตนเข้าเครื่องบริขารมี
บาตรเป็นต้น และในชั่วโมงเดียวกันนั้นพระองค์ลิลิตผลุกขม่ออก
จากป่าประคูลายไป ซึ่งใคร ๆ เข้าใจว่าคงจาริกโดยเสด็จพระ
พุทธเจ้า แต่ฉันผู้เดียวที่ทราบความจริง.

เมื่อเริ่มจัดการตามที่กำหนดไว้แล้ว. อารมณ์ที่

พลุ่งพล่านค่อยเบาบางลง. อันที่จริงควรจะฝากความคิดถึงไป
ยังคู่รัก, แต่มานึกอีกทีก็ออกจะเกินไปไม่บังควรจะใช้พระภิกษุ
ในทางเช่นนั้น. อย่างไรก็ดี เมื่อพระองค์ลิลิตผลุกขไปสำเร็จประสงค์
ได้พบปะกามนิต, ฉันก็นึกหวังอยู่ว่าท่านคงจะใช้ปัญญาตาม
กาลเทศะบอกเรื่องแก่คู่รักให้ทราบด้วยเป็นแน่.

“ฉันจะไปกรุงอุชเชนีเอง และจะพาตัวกามนิตมาให้
ได้ ไม่ให้มีอันตราอย่างใดอย่างหนึ่ง;” ถ้อยคำเหล่านี้ยัง
สะเทือนดวงใจฉันแรง. พระองค์ลิลิตผลุกขจะทำตามสัญญาที่ให้ไว้
เมื่อครั้งยังเป็นโจรไหมหนอ ? ทำไมท่านจะไม่ทำตามสัญญา,
ถ้าท่านเห็นว่าเป็นความจำเป็น ที่เราทั้งสองควรจะได้พบปะ

พูดจากัน? เมื่อเกิดมีความคิดใหม่ขึ้นอย่างนี้, ก็นึกเห็นเป็นความหวังอย่างที่ไม่เคยนึกเคยฝันขึ้น มีอาการเหลือเหมื่องงวยแล้วเลยซ้กกระหึ่มในใจ. หากคู่รักของฉันได้มาเห็นหน้า, ก็ไม่มีเหตุอะไรที่จะเกิดขวางมิให้ลาเพศภิกษุณีไปเป็นภริยาเขา.

“เมื่อยิ่งคึกคักใจเตลิดจนลอยเหลิ่ง ความเริงอารมณ์ยิ่งกำเริบในดวงจิตต์ โลหิตฉืดขึ้นหน้าเพราะละอายใจ ยกมือขึ้นปิดหน้าตัวเอง กลัวจะมีใครในขณะนั้นมาสังเกตเห็น จะเกิดเป็นการอดสูไม่น่าดู เป็นที่ว่าอาศัยผ้าเหลืองเป็นสะพานจากการแต่งงานที่ปราศจากความรัก ข้ามไปสู่การแต่งงานซึ่งมีความรักอย่างคุดคิม. อาการภริยาของฉันนี้อาจเป็นบัจจัยให้คนอื่นตีความหมายไปได้หลายสถาน. แต่เมื่อสำเร็จแล้วตามประสงค์ ใครจะเห็นอย่างไรก็ไม่น่าจะปรารมภ์ เพราะเป็นอุบาสิกาที่มีความศรัทธามั่นคงในคณะสงฆ์ ก็ยังดีกว่าเป็นภิกษุณีในคณะสงฆ์ ซึ่งมีวัคิพถ่านแต่่นอกหน้าที. ถ้าพระองค์คุณิมาลนำข่าวมาบอกได้มันเหมาะว่ากามนิตของฉันยังมีชีวิตอยู่, และได้ทราบความจากการที่พระองค์คุณิมาลกับคู่รักของฉันได้พบปะสนทนากัน ว่าเขายังซื่อตรงในความรักรที่มีต่อกันอยู่, ฉันก็อาจไปกรุงอุชเชนีได้แน่แท้. เมื่อเพลิดเพลิดในความคิดอันถุกอารมณ์เรื้อยเจือยเช่นนี้, เลยเกิดเป็นภาพขึ้นในดวง

จิตต์ ว่าเข้าวันหนึ่งฉันเคิรทางจารึกถึงกรุงอุชเชนีไปยื่นรับ
อาหารบิณฑบาตหน้าประตูบ้านเธอ. เธอออกมาจะใส่บาตร
แล้วก็จำฉันได้; ต่างคนมีความปลาบปลื้มเหลือที่จะกล่าว
แล้วก็.....”

อันที่จริงระยะทางไปถึงกรุงอุชเชนีนั้นไกลมาก ไม่
สมควรที่ภิกษุณีจะไปโดยลำพัง, แต่การที่จะแสวงหาเพื่อน
เคิรทาง ก็ไม่เป็นการยากเย็นอะไร เพราะในระหว่างที่คิดกันว่า
ใจอยู่นี้ โสมทักต์เกิดมีอันเป็นถึงแก่ความตายไปอย่างอนาด.
กล่าวคือ เป็นนักเลงสะกา หลงไหลเล่นสะกาจนทรัพย์สมบัติ
ย่อยยับหมดตัว แล้วก็ไปโจนหน้าตายที่ในแม่กงคา. เมทินีเสีย
ใจเศร้าโศกเป็นอันมาก, ในที่สุดถวายตนออกบรพชาเป็น
ภิกษุณี. ที่เมทินีเป็นภิกษุณี ไม่ใช่เพราะมีศรัทธาเต็มใส่นัก,
ทั้งความเป็นภิกษุณี ย่อมเข้ากรอบวินัยเข้มงวดมาก. ที่ออก
บรพชา ก็ประสงค์จะมาอยู่ใกล้ฉัน เพราะเราทั้งสองรักใคร่
สนิทสนมกันมาตั้งแต่เด็กแล้ว. และฉันเชื่อว่า ถ้าเปิดเผย
ความลับเรื่องที่จะไปกรุงอุชเชนี ก็คงยินดีไปด้วย; หรือยิ่ง
กว่านั้นจะไปจนสุดโลก, เมทินีก็คงพอใจไปด้วย. อันที่จริง
เมื่อเมทินีมาอยู่ด้วย ทำให้ฉันมีใจกะตือรือร้นขึ้นอีกมาก. ส่วน
ฉันก็ช่วยเล่าโลมใจให้สว่างคลายทุกข์โศกที่ต้องเสียสามีไป.

ครั้นถึงเวลาใกล้เข้ามา ที่พระองค์อุทิศมาบอกกำหนด กลับ, ฉันไปคอยรับที่ชายป่าทางค้ำตะวันตกเฉียงใต้ทุกเวลา บ่าย ไปนั่งอยู่บนเนินไค้ต้นไม้ใหญ่ใบงาม เพื่อจะได้มองดู ไปตามถนนได้ไกล, เพราะพระองค์อุทิศมาจะต้องมาทางนั้น, และคาดว่าท่านคงกลับถึงในตอนเย็น.

ฉันเพียรตั้งตาคอยอยู่หลายเวลา, ถ้าจำเป็นจะต้อง เผื่อคอยกันตั้งเดือนก็ยินดี. พยายามเที่ยวไปจนถึงวันที่แปด. เมื่อพระอาทิตย์จะตกต่ำอยู่แล้ว, ฉันบึ่งหน้ามองไป เห็นคน เติร์เข้ามาทางป่าได้แต่ไกล. บัดเดียวใจก็แลเห็นแววผ้าเหลือง เมื่อผู้เติร์ทางคนนั้นสวนทางกับคนตัดไม้ซึ่งกำลังจะกลับบ้าน, สังเกตว่ารูปร่างขนาดใหญ่ผิดปกติ ก็จำได้ทันทีว่า ผิดจาก พระองค์อุทิศมาแล้ว ไม่มีใครที่มีรูปร่างอย่างนี้. ท่านมิได้พากามนิตของฉันโดยไม่มีภัยอันตรายอย่างไรมาด้วยกับท่าน; แต่ ก็ไม่เป็นไร, ถ้าท่านรับรองและบอกได้ว่าคนที่ฉันรักยังมีชีวิต อยู่, ฉันก็พยายามไปหาเขาเองได้เหมือนกัน.

เมื่อพระองค์อุทิศมาถึง, ครั้นจะตรงถามเอาแต่เรื่อง ของตนก็มักกระตาค จึงจำเป็นใจเย็นทักทายปราศรัยถึงการ เติร์ทางก่อน.

พระองค์อุทิศ เล่าว่า “ในการจาริกนั้นแม้ทางจะไกลถึงไหนก็ตาม ฉันเคยบุกป่าฝ่าดง ผ่านคามนิคมชนบท ราชธานีโดยอาชีพปล้นสะดมมาจนชินแล้ว จึงมิได้ย่อท้อปลกเปลี่ยเลยทั้งขาไปและขากลับ. แต่ข้อที่ลำบากตามทางอยู่บ้าง นั้น คือ อาหาร, เพราะเป็นทางกันดาร กว่าจะได้พบบ้านแต่ละหมู่บ้านแต่ละหลังคาเรือนเป็นการยาก แล้วมิหนำซ้ำบางบ้านเมื่อเห็นท่าทางจะใจบุญ ฉันได้ไปยื่นบิณฑบาตที่หน้าบ้าน. เจ้าบ้านก็ใจบุญจริงอย่างคาด ถู้อาหารออกมา, พอส่งเกตุจำหน้าฉันได้ก็ตกใจผวากลับ ปัดประตูบ้านหับประตูเรือนซัดลมตอกสลักโครมคราม เตรียมการป้องกันอย่างตื่นเต้น. เป็นเช่นนั้น, บางวันก็อดเลย, จะได้อาหารบ้างก็จากผู้ไม่รู้จักฉันเท่านั้น. คราวหนึ่งเกิดเหตุกาฬใหญ่: ฉันไปยืนที่หน้าบ้านผู้มีอันจะกินห่างประตูสัก ๖-๗ ก้าว. เด็ก ๆ ในบ้านแลเห็นก็เดินอ้อมไปทางหลังเรือนซึ่งฉันเหลือบเห็นตามรั้วไม้โปร่งช่องหนึ่ง คณะคงไปบอกให้ผู้ใหญ่ทราบ. สักครู่หญิงกรรมแก่คนหนึ่ง ถู้อาหารเปิดประตูบ้านเคียวตรงออกมาจะใส่บาตร, พอเข้าไปใกล้จำหน้าฉันได้ก็เสียขวัญหน้าซีดเผือกลงทันที ร้องกรีดตะโกนจนสุดเสียงว่า ‘องค์อุทิศ!’ ได้เพียงคำเดียวแล้วต่อไปพูดไม่ออก ยืนตะลึงงันสิ้นสติ ต่อภาชนะอาหาร

หล่นจากมือลงโครมแตกกระจาย จึงตื่นจากจิ้งง, ผลัวะผละ
 หันหลังกลับ ออกได้วิ่งเต็มฝีเท้า, กราวหน้าเข้าทางประตู
 ที่ออกมาไม่ ไพล่เข้าไปทางช่องรั้วนั้น พุ่งหัวปักลงข้างใน
 สองมือยันคินตึกห้องอยู่ครึ่งตัว เท้าทั้งสองเซิดคันทึบลมอยู่
 กระแต่่ว ๆ. ฉันสงสารเป็นอย่างยิ่ง จะเข้าไปช่วยแหวกช่อง
 รั้วให้ก็กลัวจะตกใจผีอหน้าขึ้น, ไม่เห็นทางอื่นนอกจากวิธีที่
 ฉันเคยนับถือว่าशलันัก กล่าวคือ ทำสังจกริยา, ได้ตั้งสังจา
 ริชฐานกั๊ง ๆ ให้ไคยันว่า

ยโต, หิ ภคินี อริยาย ชาตียา ชาโต, นาภิชา
 นามิ สณจิจจ ปาณิ ชีวิตา โวโรเปตา, เตน สขุเจน
 โสตุถิ เต โหตุ โสตุถิ คพภสฺส^๑

พอสันเสียงสังจกริชฐาน ลูกก็ผลุดจากกรรมโดย
 สวัสดิภาพ^๒ แม็กัหายจากตกใจ มีขวัญอยู่กับตัวเป็นปกติ ย้อน

๑. สังจกริชฐานนี้ โบราณนับถือว่าเป็นมนต์ขลังบทหนึ่ง ใช้เสกน้ำมนต์
 ให้หญิงมีครรภ์คุ้มเสมอบ้าง เสกแล้วเข้านกระหม่อมหญิงผู้เจ็บครรภ์บ้าง.

และรวมเข้าไว้ในบทสวดมนต์เรียกว่า องคฺลิมาลปริตร สำหรับสวดใน
 การมงคล เช่นขนบ้านใหม่หรือแต่งงานเพื่ออานวยสวัสดิ์แก่แม่เจ้าเรือน.

๒. สถานที่ตรงนี้ พระโบราณจารย์ยกว่าเป็น กัปปัญญาธิ-มหาเดช คือ
 ทิวเศษศักดิ์สิทธิ์ตลอดกัปป. หญิงมีครรภ์คนใดได้ไปที่นั่น ก็คลอดลูกสะดวก
 คาย, สุขสบายทั้งแม่ทั้งลูกทุกราย.

ออกมาไหว้ฉันด้วยมือสั่น ๆ ยังไม่สู้ไว้อใจนักขมขมมันอึดอัด
เข้าไปทางประตู. ฉันต้องเลยไปบิณฑบาตข้างหน้า.....”

เมื่อพระองค์ฤๅษีกำลังเล่าการเค็รทางเพลินอยู่, ฉัน
ขอลัดตรงไปตามข่าวคราวคู่รักเพราะไม่เป็นอันฟังเรื่องอื่น ๆ
ใจร้อนจ้องจ่ออยู่แต่เรื่องที่ยากทราบทุกขณะจิตต์ หัวใจเต้น
แรงด้วยกำลังยินดีจะได้ข่าวระคนกับวิตกจะไม่สมหวัง.

องค์ฤๅษี บอกว่า “กามนิตยังมีชีวิตอยู่ดีเป็นเศรษฐี
มั่งมีมาก ฉันได้พบกับเขาด้วยตนเอง.”

ท่านเล่าให้ฟังต่อไปว่า เข้าวันหนึ่งเมื่อไปถึงบ้านเธอ
ซึ่งเป็นคฤหาสน์ใหญ่ไพศาล, พวกภริยาเธอออกมาตำว่าท่าน
เบิ่ง ๆ, แล้วเธอออกมา, ได้ภริยากลับเข้าบ้าน, วิงวอนขอ
โทษท่านต่าง ๆ. ต่อไปท่านเล่าเรื่องโดยตลอดอย่างละเอียด
เหมือนที่เธอเล่าให้ฉันฟัง. ท่านเล่าเสร็จแล้ว, ก็กำศีระหั้น
กลับไปอีกทางหนึ่ง แต่มิได้เข้าไปในป่าประคู้ตาย. ฉันประหลาด
ใจตามทันที่ว่า ไม่เข้าไปในวัดดอกหรือ.

ท่านตอบว่า “ฉันได้จัดการตามที่ต้องการให้ฉันทำ
สำเร็จผลเรียบร้อยทุกอย่างแล้ว, เป็นอันได้เบ็ดเสร็จปฏิญญา
และไม่มีอะไรมาเป็นเครื่องกีดขวางแก่การที่ฉันจะเค็รทางไปทิศ

ตะวันออก ทามรอยพระบาทพระพุทธเจ้าสู่กรุงพาราณสีและ
กรุงราชคฤห, ซึ่งฉันคงจะติดตามไปจนพบพระองค์.”

พอพูดจบ พระภิกษุผู้มีกำลังพลกายเป็นพิเศษก็มีได้
หยุดพักอีกต่อไป รีบรุดออกเค็ดรสาวก้าวยาวมุ่งหน้าไปตาม
ทางในชายป่า.

ฉันจึงดูพระองค์ดูดีมาอยู่เป็นนาน. ดวงตะวันใน
เวลาเย็นจวนจะตก ฉายกายท่านเป็นเงายาวไปทางไหล่เขา
ซึ่งอยู่ข้างหน้าเป็นทิวพีตจนจคขอบฟ้า คุประหนึ่งว่ามีใจอัน
เร่ร้อนออกไปก่อนกายที่เค็ดรตามไปไม่ทัน. ส่วนตัวฉันยืน
ตะลึงอ้าวง ไม่มีจุดความมุ่งหมายที่จะส่งความคิดไปที่ไหน
แม้แต่น้อย.

หัวใจฉันหมดหวังเสียแล้ว ความที่ใฝ่ฝันไว้เป็นอัน
สิ้นไปแล้ว. ที่เคยได้ยินนักพรตผู้หนึ่งกล่าวว่า “มมบ้านของ
หญิงปากร้ายก็คือความเป็นไปของครอบครัว:” ความซึ้ง
เข้าไปปรากฏในดวงใจฉันเหี่ยวแห้ง ตรึกนึกทบไปทวนมาอยู่
หลายหน. ความรักของฉันอยู่บนลานอโศกอันงาม ภายใต้
ดวงดาวและแสงเดือน. ฉันคงไม่เิ่งพอที่จะแระไปหาความ
เป็นอยู่แห่งครอบครัวในกรุงอุชเชนี เพื่อพรว้าเกียรติยศลง
เกลือกกลิ้งทะเลาะกับหญิงปากร้ายภริยาเธอ.

ฉันกลานกลับไปสู่อ้อมด้วยความลำบาก ไปถึงก็ละ
 เทียมดกกำลัง นอนทอดอาลัยอยู่บนที่นอน. ความหวังที่มุ่ง
 หมายถึงไว้อย่างปลาบปลื้มมาพลันและหายไปในทันทีทันใด ดังนั้น
 เหลือวิสัยที่จะหาอะไรมาค้ำทานพิช ไข้ใจซึ่งรุมรังอยู่แล้วมิให้
 กำเริบขึ้น. เมทินีอุทิศสำหรับประทับประคองพยาบาลฉันซึ่งกำลัง
 เจ็บหนักอยู่ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน นับว่ามีน้ำใจรักใคร่ฉัน
 จริง ๆ การพยาบาลเป็นอย่างดีของเมทินี และที่คอยเล่าโลม
 เอาใจอยู่เสมอ กระทำให้ฉันสงบความทุกข์โศกปฏิบัติจะมีอารมณ์
 เป็นปกติได้ดีขึ้น เป็นเครื่องช่วยให้ไข้และความเจ็บปวดต่าง
 เบาไปตามด้วย. ฉันเกิดมีความคิดขึ้นใหม่ที่จะจารึกเค็รทาง
 ไปอีกทางหนึ่ง. ไม่ใช่ทางที่ฉันขอร้องให้พระองค์ลิตมาไป,
 แต่เป็นทางเดียวกับที่พระองค์ลิตมาไปเองก่อนหน้านั้น. ฉัน
 จะโดยเสด็จตามรอยพระบาทพระพุทธเจ้า จนกว่าจะพบพระ
 องค์. ฉันยังจะไม่วินิจฉัยอยู่อีกหรือ ว่าถ้าความรักยังหนาแน่น
 มาก ความทุกข์โทรมนัยก็ยิ่งทับถมหนักด้วย. และด้วยเหตุ
 ฉะนั้นฉันก็หวังว่าเมื่อตามไปจนได้เฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว, พระ
 องค์คงจะทรงพระกรุณา ประทานความมีชีวิตใหม่ให้แก่ฉัน
 เพื่อสามารถรีบเร่งถอนตนดำเนิรไปสู่จิมุคติหลุดพ้นจากความ
 อาลัยพัวพันโลก.

ฉันบอกความจำไว้แน่แก่เมื่อนี้. เขาก็เห็นพ้องต้องใจด้วยโดยฉันเองก็ไม่นึกกาว่า จะง่ายถึงเช่นนั้น. เพราะคุณเขาปีติยินดี ถึงกับเขียนภาพขึ้นในใจคล้ายเด็ก ๆ ว่าจะได้ร่อนเร่ไปในแดนต่าง ๆ ตามอำเภอใจ เสมือนนกที่ถือเอาอากาศ เป็นทางโคจรไปแดนประเทศไทยตามฤดูกาลโดยเสรีภาพ.

แต่การที่ตกลงจะไปในี่ ต้องรองจนกว่าฉันจะหายเป็นปกติมีแรงพอเสียก่อน. แต่ครั้นค่อยมีกำลังวังชาขึ้นบ้าง ก็พอดีถึงฤดูฝน, ต้องเลื่อนเวลานานออกไปอีก.

ในคราวที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาทำยฤดูฝนพระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า “ดูก่อนนิกษุทั้งหลาย, ครั้นถึงเดือนสุดท้ายในฤดูฝน ตะวันฉายแสงกำจัดเมฆที่อุ่มน้ำไว้ให้กระจายหายไป, แล้วแผดรัศมีอยู่สูงกลางโพยมเผาหมอกหมกตสันไป, ปรากฏความสว่างจ้ามืดอุปมาฉันใด; ความมีชีวิตอยู่เป็นนิกษุสงฆ์ก็มีอุปไมยฉันนั้น.”

ครั้นสิ้นฤดูฝนแล้ว เราสองคนออกจากสุ่มทุมพุ่มไม้พระกฤษณ์ที่อยู่ทางประตูโกสัมพี, เลี้ยวไปทิศตะวันออก มุ่งทางซึ่งปานประหนึ่งดวงสุริยะในบรรดาสังกัดศีลทิว คือ องค์พระบรมศาสดาศิลิตอยู่.

สี่สิบสาม

มหาปรินิพพาน

ฉันยังมีกำลังน้อยอยู่ เติรทางไกลเรื่อยทุกวัน ไปไม่ไหว จำเป็นต้องหยุดพักในบางวัน เพราะฉะนั้นจึงรอนแรมมาตั้งหนึ่งเดือน กว่าที่จะถึงเมืองเวสาลี, ได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่เมืองนี้ช้านาน แต่ได้เสด็จออกจากเมืองไปเมื่อล่วงมาสักหกสัปดาห์นั่นเอง.

ก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ได้ยินข่าวจากชาวบ้านตำบลหนึ่ง ซึ่งเป็นพุทธบริษัทว่า พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานนิพพานเสียแล้ว. เมื่อมาได้ทราบข่าวพระอัครสาวกทั้งสอง ซึ่งเรานับถือว่าเป็นผู้ยอดเยี่ยมในลัทธิธรรม ไม่ได้อยู่ในโลกนี้ต่อไปแล้ว, ใจก็สลดผอຍลง. อันที่จริงมิใช่ไม่รู้ว่ พระอัครสาวกหรือองค์สมเด็จพระศาสดา ก็มีพระกาย พระชีพเป็นมนุษย์อย่างเรา, แต่เรื่องที่ว่าจะต้องละโลกนี้ไปเป็นธรรมดา เราไม่ได้เคยนึกถึง. พระสารีบุตร ซึ่งเป็นผู้เคยอธิบายข้ออรรถธรรมอันลึกซึ้งให้ฉันฟังเข้าใจแจ่มแจ้งอยู่บ่อย ๆ นิพพานเสียแล้ว,

ท่านมีรูปลักษณะคล้ายพระพุทธเจ้ามาก และมีชนมายุได้แปดสิบพรรษา เสมอด้วยพระชนมายุพระพุทธเจ้า. นี่พระพุทธองค์จะมีจวนเสด็จปรินิพพานอยู่แล้วหรือ?

บางทีจะเป็นเพราะความไม่สบายใจที่คิดวิตกไปอย่างนี้ โรคเรื้อรังในกายซึ่งยังไม่หายขาด กลับกำเริบขึ้นอีก. จะอย่างไรก็ตาม ยังพยายามมาถึงเมืองเวสาลีได้, แต่ทว่ามีอาการเหนื่อยอ่อนทรุดลง. ในเมืองเวสาลีมีเศรษฐีหนึ่งคนหนึ่ง เป็นพุทธบริษัทรับอุปฐากเป็นพิเศษแก่บรรดาภิกษุภิกษุณี ที่จาริกผ่านมา. เมื่อได้ทราบว่ามีภิกษุณีอาพาธเค็รทางมาถึง, นางก็รีบไปหาทันที, นำเมทินีและฉันทน์ไปพักที่บ้าน, ช่วยเหลือพยาบาลอย่างเต็มใจด้วยความเลื่อมใส.

ฉันทน์รู้สึกในความกรุณาแห่งเศรษฐีนี้ผู้หนึ่งเป็นอันมาก. ต่อมาไม่ช้าฉันทน์แสดงความในใจให้ฟัง ถึงเรื่องวิตกว่าพระพุทธเจ้าก็มีพระชนมายุเท่ากับพระศาวิบุตร จะมีจวนเสด็จปรินิพพานเข้าบางหรือ.

พุดถึงเรื่องนี้ เศรษฐีนี้คนนั้นก็ร้องไห้หน้าตาไหล ตอบออกมามีเสียงกะเส้าสะอื้นว่า—

“ท่านยังไม่ทราบ. เมื่อสองเดือนที่ล่วงมา ครั้งพระองค์ยังเสด็จประทับอยู่ ในเมืองเวสาลีนี้ ทรงพระปรารภว่า

จะเสด็จปรินิพพาน ในกำหนดคราวสามเดือนข้างหน้า. ขอให้
 กิดกุดเกิด : ถ้าพระอานนท์มีเซวาร์นแล่นพอ และกล่าวคำใน
 ขณะทีควรกล่าว, เรื่องที่พุนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นและพระพุทเจ้า
 ก็คงจะดำรงอยู่ต่อไปในโลกนี้จนสิ้นกัลป์.”

ฉันถามว่าเรื่องเป็นอย่างไร. หญิงนั้นเล่าว่า—

“เรื่องเป็นอย่างนี้ : วันหนึ่งพระพุทเจ้าเสด็จประทับ
 อยู่กับพระอานนท์นอกเมืองนี้ ณ จปตเทวาลัย * ในขณะที่
 สนทนากัน มีพระพุทฐฎีกาว่า ผู้ใดเจริญอิทธิบาทสี่ประการ
 บริบูรณ์แล้ว. หากมีความปรารถนาก็ย่อมอยู่ในโลกนี้ได้จน
 สิ้นกัลป์. พระพุทเจ้าตรัสโอภาสอย่างนี้, ถ้าพระอานนท์จะ
 ปรารถนาเหตุอาราธนาให้พระพุทเจ้าเสด็จอยู่ในโลกจนตลอด
 กัลป์ก็จะได้. แต่จะเป็นด้วยถูกพญามารเข้าครอบงำหรืออย่าง
 ไรไม่ทราบ, ท่านจึงไม่ปรารถนาเรื่องนี้แต่ก่อนเสียเลย, มัวีรธ
 มาจนพ้นเวลาเสียแล้ว,”

ฉันถามว่า “รู้ได้อย่างไรว่าพ้นเวลาเสียแล้ว เพราะ
 พระพุทเจ้าก็ยังดำรงพระชนม์อยู่?”

นางตอบว่า “เรื่องเป็นดังนี้; เมื่อห้าสิบปีที่ล่วงมา ครั้ง
 พระองค์แสวงหาวิโมกษธรรม ณ อรุเวลา, ทรงทำทุกกริยา

* ปาวาลเจดีย์ ?

เป็นเวลาถึงเจ็ดปีจนบรรลุปริญาตตรัสเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสวยวิมุตติสุขอยู่ควงไม้โคจรของนายอชบาล. พญามารุ่นว่าใจเกรงอำนาจตนจะเสื่อมถอย ก็มาทำการกีดขวางเพื่อมิให้ประกาศพระอมฤตธรรม, ได้กราบทูลว่า 'พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาเพื่อปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ. บัดนี้ก็สำเร็จในปณิธานแล้ว และจะกระทำประโยชน์แก่สัตว์โลกให้ลำบากพระกายไปใยเล่า, ขอเชิญเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานเสียเถิด' พระพุทธเจ้าตรัสว่า 'ดูก่อนมารผู้ใจบาป ต่อเมื่อบริษัทของตถาคต คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ อุบาสิกา เป็นพหุสูตอันฉลาด อาจทรงไว้ได้ซึ่งพระธรรมวินัยแล้วปฏิบัติศึกษาเล่าเรียนบอกกล่าวสืบต่อกันไป และสำแดงธรรมเทศนาโปรดเวไนยนิกรสัตว์เทวดามนุษย์ให้สำเร็จมรรคผลลุ่มมฤตมหา นิพพานได้ ยังศาสนามรรคพรหมจรรย์ ให้แผ่ไพศาลไปทั่วโลกธาตุแล้ว, ตถาคตจึงรับอาราธนาเข้าสู่พระปรินิพพานในกาลเมื่อนั้น.'

“เมื่อพระพุทธเจ้ายังประทับอยู่ในเมืองนี้ ได้ตรัสสนทนากะพระอานนท์อย่างทีเล่าให้ท่านฟัง. แต่พระอานนท์มิได้เฉลียวใจกราบทูลขอให้เสด็จอยู่ในโลกต่อไป, และยังออก

ไปอยู่เสีย ณ วิเวกสถานรูกขมูลแห่งหนึ่งในภายนอก. ขณะนั้น
พญามารได้โอกาสก็เข้าไปเฝ้ากราบทูลเตือนว่า—

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ, ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะ
เสด็จเข้าพระปรีณิพพานตั้งที่ได้ตรัสไว้แต่ปางก่อนภายใต้ดวง
ไม้โคจรของนายอัชบาล ณ อรุณเวลา ว่าจะเสด็จเข้าพระ
ปรีณิพพานนี้. เพราะพระศาสนธรรมก็ถึงซึ่งความมั่นคง
แล้ว, ข้าพระองค์หวังว่าจะได้เสด็จสู่พระปรีณิพพานเสียแต่บัด
นี้.’ พระพุทธองค์จึงตรัสตอบพญามารว่า ‘ดูก่อนมารใจบาป,
ท่านไม่ควรวิตก. แต่จะไปอีกสามเดือน เราตถาคตจะ
ปรีณิพพาน.’

“เมื่อตรัสดังนั้น, แผ่นดินก็ไหว ซึ่งบางที่ท่านคงจะ
สังเกตเห็นมาบ้างแล้ว.”

ความจริง เมื่ออยู่กรุงโกสัมพี ก่อนหน้าที่จะออก
เค็รทางมาราวหนึ่งเดือน เราก็รู้สึกว่ามีแผ่นดินไหวที่นั่นแต่
เบา ๆ จึงได้กล่าวรับรอง.

หญิงนั้นพูดต่อไป มีอาการอันตื่นเต็นว่า. “เห็นหรือ
ไม่, ท่าน? หวั่นไหวไปทั่วทุกแห่ง ทวยเทพตกคะลิง
โทรมนัสย์ ในเหตุที่พระองค์ทรงรับคำมารที่จะไม่เสด็จอยู่ใน
โลกต่อไป. น่าเสียใจ! ถ้าพระอานนท์ไหวทัน ซึ่งทูล

อาราธนาเสียก่อนหน้ามาร, ก็จะไม่เป็นอย่างนี้. ครั้นเมื่อเกิด
แผ่นดินไหวแล้วซิ ท่านจึงรู้สึกกราบทูลปรารภเหตุขอให้ดำรง
พระชนม์อยู่ต่อไป. แต่พระองค์ทรงปฏิเสธเสีย.”

ตามคำบอกเล่าของเศรษฐีผู้มั่งคั่งร่ำรวย แต่กระตือรือร้น
ไปในทางเหตุศกัศสิทธิ์อยู่บ้างนี่ เป็นอันได้ความว่า เมื่อ
พระพุทธเจ้ายังประทับอยู่ในเมืองเวสาลี, ทรงรู้สึกพระองค์ว่า
จวนจะปรินิพพานแล้ว, และคงจะทรงแจ้งเรื่องนี้แก่บรรดา
พระสาวก. เพราะฉะนั้น ฉันจะรอช้าอยู่ในบ้านหญิงใจดีนี้ต่อ
ไปไม่ได้แล้ว; จะต้องรีบไปเผ้าให้ทันเวลาก่อนปรินิพพานให้
จงได้. ความมุ่งหมายอันใหญ่ยิ่งอยู่ที่ตรงนี้ เพราะมีแต่พระ
องค์เท่านั้น ที่อาจทำลายความพลุ่งพล่านเดือดร้อนในดวงจิตต์
ได้. มีแต่พระองค์เท่านั้น ที่สามารถประทอนความทุกข์สงบใจ
คืนมาได้ คือ ความทุกข์สงบใจอย่างที่ผมรู้สึกมาแล้วครั้งได้เผ้า
อยู่แทบพระบาท ณ เทวาลัยเก่าพระกฤษณ์ในป่าประดู่ลาย
กรุงโกสัมพี, แต่ขณะนั้นเสื่อมหายไปแล้ว,

ด้วยประการฉะนี้ เมื่อล่วงมาได้สัปดาห์พอดฉันมีกำลัง
พอจะเคิรทางได้ต่อไป เราก็ออกเคิรทาง. เจ้าของบ้านใจดี
ไม่เต็มใจจะให้ไป เพราะเห็นว่าฉันยังกะปลกกะเปลี่ยอยู่, แต่
ฉันรับรองให้หายวิตกว่าไม่เป็นไร และสัญญาว่า เมื่อได้เผ้า

แล้ว จะกราบทูลถึงที่แกขอถวายอภิวัตมาแทบพระบาทด้วย, เราได้เตรียมไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ สืบตามทางที่พระ พุทธเจ้าเสด็จไปโดยลำดับ

ครั้นไปถึงอัมพคน, ได้ทราบว่าได้เสด็จออกจาก ที่นั่นไปแล้วราวแปดวัน. ครั้นตามไปถึงป่าร้าง^๒ เมืองโกค นคร, ก็ได้ทราบว่าเสด็จไปเมืองปวา ก่อนหน้าที่เราไปถึง โภคนครได้สามวัน. เผลอบายลงนิกหน่อยในวันหนึ่ง เราถึง เมืองปวา ระทวยใจเหนื่อยอ่อนเต็มที.

บ้านแรกที่เราพบ เป็นบ้านนายช่างทองแดง^๓ เห็น เครื่องภาชนะรูปภัณฑ์ที่ทำขึ้นไว้เรียงอยู่ตามผนังห้องมากมาย หลายอย่าง, แต่ไม่ได้ยินเสียงสวบเบาแต่, ดูเหมือนคนใน บ้านหยุดพักในเวลาตรุษสารทอะไรอย่างหนึ่ง. ที่บ่อในบริเวณ บ้าน พวกคนใช้กำลังล้างชามจานกันอยู่ท่าทางมีพิธีแต่งงาน เพิ่งจะเสร็จไปใหม่ ๆ.

ทันใดนั้น มีชายร่างเล็กนุ่งห่มผ้าใหม่เข้ามาขอทำบุญ ใส่บาตรและพูดแถมว่า “ถ้าท่านมาเร็วกว่านี้สักสองสามชั่วโมง

๑ อัมพปาลีวัน ซึ่งนางอัมพปาลีคิดถวายเขาสังฆาราม

๒ ภูเขาการศาลา ป่ามหาวน?

๓ จันทกัมมารบุตร

ก็จะเป็นการดีได้มีโอกาสดังนี้, เพราะพระพุทธรูปเจ้าพร้อม
ด้วยพระสาวก เสด็จประทับเสวยกระยาหารที่บ้านข้าในวันนี้.”

“เช่นนั้น พระพุทธรูปเจ้าก็ยังเสด็จอยู่ในเมืองปาวา
กระมัง?”

“หามิได้. เมื่อเสวยเสร็จ, ก็ประชวรมีพระอาการเจ็บ
ปวดเป็นที่สุด เกือบจะทรงวิสัยญี, ทำให้ข้าพเจ้าและคน
อื่น ๆ ตกใจอลหม่าน; แต่แล้วก็ฟื้นพระองค์ และเสด็จไป
ถึงเมืองกุสินาราเมื่อสักชั่วโมงล่วงมานี้เอง.”

ฉันสมัครจะรีบตามไปทันที เพราะตามคำบอกเล่าของ
นายช่างทองแดงถึงเรื่องประชวร ก็เห็นว่าเป็นที่น่าวิตกมาก.
แต่จำต้องอยู่บริโภคอาหาร และพักเหนื่อยพอมีกำลังเสียบ้าง
เล็กน้อยก่อน.

ทางจากเมืองปาวาถึงกุสินาราไปมาได้ง่าย. ในไม่ช้า
เราก็เดินข้ามทุ่งนาตัดป่าหญ้าสูง. เมื่อผ่านธารลำน้ำสายหนึ่ง
ลงไปชำระสنانกายรู้สึกชุ่มชื้นชื่น, หยุดพักอยู่สักครู่ แล้ว
เดินทางต่อไป เวลาจวนโพล้เพล้แล้ว, ฉันแทบหมดกำลัง
เดินอีกไม่ไหว.

เมทีนี่ยพยายามเอาใจ ชวนให้หาที่พักแรมคืน ณ คอง
ไม่ในที่อันสูงศักดิ์หน่อย • บอกว่าไม่จำเป็นจะรีบร้อนหักโหม
กำลังให้เกินไปนัก, ได้พูดว่า—

“ฉันคิดว่า เมืองกุสินาราคงอยู่ไม่ไกลไปกว่าระยะ
อีกหมู่บ้านหนึ่ง. และดูเหมือนเป็นเมืองที่อยู่กลางป่า, ไหน
พระพุทฺธเจ้าจะเสด็จเข้าพระปรินิพพานในเมืองนี้? พระ
องค์ควรจะเสด็จปรินิพพานในสวนป่าเชตะวัน จังหวัดสวาทดี
หรือไม่เช่นนั้นก็ในสวนป่าจังหวัดราชคฤห. พระองค์คงจะ
ไม่ปรินิพพานที่เมืองกันธารอย่างนี้. ใครเคยได้ยินออกชื่อ
เมืองกุสินารากันบ้าง?”

“แต่ประชาชนคงจะ ได้ยินชื่อเสียงเมืองกุสินาราต่อไป
ในวันนี้.” ฉันพูดจบแล้วเคียวทางต่อไป. ในไม่ช้าก็ละเหี่ย
หมดกำลัง. ต้องตะเกียกตะกายขึ้นไปบนเนินสูงที่ไม่มีต้นไม้
เพื่อชะเง้อดูว่าจวนจะถึงกุสินาราหรือยัง, มิฉะนั้นจะต้องค้าง
คืนอยู่ในที่ไม่มีกำบังกันอันตรายจากสัตว์ร้ายงูเขี้ยว และจะ
ต้องกะทบอากาศซึ่งเป็นพิษทำให้เจ็บไข้.

ครั้นขึ้นไปถึงยอดเนิน มองโดยรอบไม่พบหมู่บ้านที่
ไหนสักแห่งเดียว, ดูเป็นป่าสล้างแลเป็นพีศเรื่อยไป. เห็นแต่
ต้นไม้ใหญ่ ๆ สูงชะลูด, แผ่กิ่งก้านบังแสงแดดกลางจนรก

เร็วเป็นปกติบสลับซับซ้อนกันขึ้นไป. ถัดไปในที่แห่งหนึ่ง เป็นชะเว็กลำธาร คือ ลำธารเดียวกับที่เราลงไปสนานกายก่อน หน้า^๕สักครู.

อากาศตลอดทั้งวันอบอ้าว ท้องฟ้าพยับ แต่มาใน ตอน^๕นี้ มีลมพัดฉิว ๆ บ้างแล้ว. อากาศเริ่มปลอดโปร่งเห็น ภูมิประเทศได้ชัดขึ้นบ้าง. เห็นภูเขา^๕กันเป็นกำแพงใหญ่ และ กระจ่างขึ้นเห็นยอดไม้. บนยอดเขามีต้นไม้^๕ชั้นสลับ มอง คุ้แต่ไกลคล้ายสนามหญ้าเขียวชะอุ่มอยู่หลายแห่ง. ยอดที่สูงสุด พุ่งหายขึ้นไปในท้องฟ้า. มีเมฆสีแดงเรื่อ ๆ อยู่ก่อนเดี๋ยวลอย ผ่านเป็นพืดยาวไกลลิบ.

ขณะเพิ่งมองดูเมฆ^๕ก้อนนี้ อันสอดสีอย่างแปลก, เลย หวนระลึกถึงความหลัง. ครั้งที่ได้เห็นบิดาเอาคีมคีบทองคำที่ หลอมเหลือ^๕เนือบริศุทธิ์แล้วออกจากเตา^๕ทิ้งเข้า. เมื่อเนื้อทอง เย็นลง, ก็เอาไปวางไว้บนเบาะแพรสีน้ำเงินอ่อน ลักษณะ^๕ที่^๕ว่า^๕นี้ ช่างเหมือนกับสีเมฆที่แลเห็นอยู่ในขณะนี้เสียจริง ๆ และค่อย ๆ เปลี่ยนสีไปแปลก ๆ.

ที่แลเห็นเป็นเมฆเปลี่ยนสีอย่างงามตาม^๕า^๕นี้ หาใช่ เป็นเมฆ^๕ไม้.

เมทีก็มีอาการตื่นเต้น คล้ายตกใจอะไร มือสั่นเข้ามา
จับแขนฉันกะซิบบอกว่า “นั่นคือเขาหิมพาน.”

จริงอย่างว่า. เห็นสูงตระหง่านอยู่ข้างหน้า คือ ขุน
เขาแห่งเขาทั้งหลาย. เป็นสถานที่อยู่แห่งหิมะไม่มีขาด คือ
หิมาลัย, เป็นที่สถิตแห่งทวยเทพ และเป็นสำนักของฤๅษีมีผู้
สำเร็จ. ‘ภูเขาคิมพาน’ ขอนแม่แต่เมื่อนั้นยังเด็กอยู่ ก็นับถือ
ว่าเป็นนามศักดิ์สิทธิ์กระทำให้รู้สึกทั้งเคารพทงเกรงอย่างซึ่งใจ
อย่างไรพูดไม่ถูก. อันเรื่องราวที่เนื่องด้วยขุนเขานี้มีมากมาย
และเคยได้ยินอยู่บ่อย ๆ เช่นว่า “แล้วก็ไปสู่ป่าหิมพาน ประ
พาศพิภพเป็นฤๅษี.” ได้เคยมีผู้บ้ายบั้นเขานี้มาแล้ว แต่กาลก่อน
นับจำนวนเป็นเรือนพันเพื่อหาความเป็นไปในที่สังคีตวิเวก ให้
บรรลุมุมิความสุขโดยการบำเพ็ญตบะโยคะ อันเป็นทางหลุด
พ้น. ต่างผู้ต่างแสวงทางวิโมกข์ ตามวิธีที่เห็นว่าถูก, ซึ่งลง
ท้ายเป็นมாயาเข้าใจผิดทั้งนั้น. แต่บัดนี้พระผู้มีพระภาคเจ้า
ได้เสด็จมาใกล้แดนนี้แล้ว. พระองค์เท่านั้นที่ล่วงพ้นมายา
ความหลงผิด — พระผู้ซึ่งเราโดยเสด็จตามรอยพระบาทมาใน
ขณะนี้.

ขณะฉนนึกเพลินอยู่ รูปที่เห็นเป็นสร้างเรื่องก็เลื่อน
หายไป ประหนึ่งว่าโพยมสวรรค์หลุดลงมาคลุมเสียหมดไม่ให้

เห็น. แต่เมื่อได้เห็นมาแล้ว ก็พอทำให้มีใจชุ่มชื้นเกิดกำลัง กระปรี้กระเปร่าขึ้นอีก.

ฉันพูดกะเมทินีว่า “ถึงหากพระพุทธเจ้าจะเสด็จข้าม ขุนเขานันเพื่อไปสู่ภูมิแดนอันสูงสุดถึงไหนก็ตาม, ฉันเป็นขอ ทามเสด็จไปให้พบจนได้.

เมื่อมีมานะเช่นนี้ ฉันก็เคิรต่อไป. ไม่ทันถึงครึ่งชั่วโมงก็หมดแทนป่าไม้ที่รกเรียว, เข้าเขตไร่นาข้างหน้าเรื่อยไป. เวลานั้นมีตลงแล้ว, พระจันทร์กำลังขึ้นปรากฏดวงโตอยู่ เหนือยอดไม้ ตรงข้ามกับที่ซึ่งเราไปถึงแล้ว คือ เมืองกุสินารา.

อันที่จริง เมืองกุสินาราก็ไม่ใหญ่โตยิ่งไปกว่าหมู่บ้าน ของพวกมัลละ, มีบ้านและกำแพงเมือง ไข้ไม้สานเอาคันทา. เห็นในครั้งแรกก็เข้าใจว่าคงจะมีโรคระบาดอะไรอย่างหนึ่ง เกิด ขึ้นแก่เมืองน้อย ๆ นี้ จนผู้คนเบาบางไป, ตามประตูบ้าน มีคนชราและคนเจ็บนั่งร้องไห้กันอยู่เซ็งแซ่.

เราเข้าไปตามว่าเกิดอะไรขึ้น.

พวกนินิตไม้มีตมือตอบว่า พระศาสดาจะถ้วนเสด็จ เข้าปรีนิพพานเสียแล้ว. ในเวลานี้เอง ดวงประทีปของโลก จะดับแสงไป. พวกมัลละพากันไปที่บารัง เพื่อไปเฝ้าถวาย บูชาแก่พระองค์ผู้ทรงพระภาค. เพราะเมื่อก่อนหน้าจะมีค่านั้

เล็กน้อย พระอานนท์มาในเมืองตรงไปที่ตลาด ซึ่งเป็นที่ชุมนุม. กำลังพวกมัลละประชุมโต้เถียงกันด้วยเรื่องการเมือง, เมื่อพระอานนท์ไปถึง ได้บอกว่า 'ดูก่อนพวกมัลละ ในวันนี้ ก่อนเวลาเที่ยงคืน พระพุทธเจ้าจะเสด็จเข้าพระปรีนิพพาน. ท่านจงรีบพากัน ไปเฝ้า, เพราะพระพุทธองค์จะได้เสด็จเข้าพระปรีนิพพานในเมืองท่าน เป็นโอกาสที่พวกท่านจะได้เฝ้าครั้งสุดท้าย' เมื่อพวกมัลละได้ทราบดังนี้ ก็ปริเทวนาการด้วยความเสียใจ, พากันรีบไปที่ป่าร้าง. ส่วนพวกข้าพเจ้าที่เหลืออยู่เป็นคนชราและพิการเค็รเคือไม่ไหว จึงจำต้องแสร้งอยู่กับที่ ไม่สามารถไปบูชาพระศาสดาในครั้งสุดท้ายได้."

เมื่อได้ความดังนี้, เราก็รีบออกประตูเมืองตรงไปยังป่าร้าง^๑ ทันทันซึ่งชาวบ้านเหล่านั้นชี้ทางให้. ไปตามทางเห็นพวกมัลละกลับมาเป็นหมู่. อารามที่อยากจะไปให้ถึงทันใจ เรารีบสาวก้าวดักข้ามทุ่ง ตรงไปทางมุมบ้าน้อย.

ครั้นไปถึง เห็นภิกษุองค์หนึ่งยืนพึงร้องให้อยู่กับต้นไม้. ฉันรู้สึกตื่นขึ้นมาในใจ, หยุดมของกู, ขณะนั้น ภิกษุองค์นั้นเงยหน้าแหงนขึ้นไปบนท้องฟ้า, แสงจันทร์วันเพ็ญส่องมากระทบเต็มหน้าท่าน, ฉันก็จำได้ว่าเป็นพระอานนท์.

๑. ต่อมาเรียกว่า อุบัติตนสาถวันมกคสถาน.

ฉันเข้าใจว่า คงมาไม่ทันก่อนเวลาเสด็จประพินิพพานเสียแล้วกระมัง. คิดแค้นก็ใจหาย, ไม่ทราบที่กำลังวังชาไปไหนหมด.

ขณะนั้น ได้ยินเสียงมีใครแหวกสุ่มทুমไม้, แล้วเห็นพระภิกษุร่างใหญ่องค์หนึ่งเข้ามา, เขามือทาบบ่าพระอานนท์พูดว่า “ท่านพระอานนท์, พระศาสดารับสั่งให้หา.”

ท่านเอง ก็เป็นอันทราบได้แน่ ว่ายังมีโอกาสได้เฝ้าทันในครั้งสุดท้าย. แรงฉันทะขึ้นมากล้นที่สามารรถเคียด้อออกไปได้อีก. ขณะนั้นพระองค์ลูกลิมาเห็นและจำฉันได้ มีหน้าตาแสดงวิตกกกลัวเราจะเข้าไปรบกวนพระพุทธเจ้า, จึงชิงพูดให้เบาใจเสียก่อนว่า—

“ท่านอย่าวิตกเลย. พวกฉันจะไม่รบกวนร้องให้รำไรอย่างผู้หญิงธรรมดา ในเวลานี้เป็นปัจฉิมกาลแห่งพระพุทธเจ้า. พวกฉันตั้งใจรีบเร่งจากเมืองเวสาลีมาโดยไม่ได้หยุดพัก, ความประสงค์ก็เพียงได้เฝ้าพระองค์อีกหนหนึ่งซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายเท่านั้น. ขอท่านอย่าให้เสียความตั้งใจนี้เลย, โปรดอนุญาตให้ได้เข้าเฝ้า เพื่อจะได้มีอินทรียกกล้าชิงนำเพ็ญกุศลต่อไป.”

ท่านก็ทำกริยาให้เราตามไป. เราไปไม่สู้ไกลก็มาก
น้อย ถึงช่องว่างน้อย ๆ ในป่าร้าง. มีพระภิกษุราวสองร้อย
องค์ยืนเฝ้าอยู่เป็นรูปอรราชันทร์. ณ ท่ามกลางที่นี้ มีต้นรัง
ขนาดใหญ่สองต้นกำลังออกดอกเป็นกลุ่มก้อนขาวไสว. ระวัง
ควงไม้รังทั้งคู่นี้ เห็นพระพุทธเจ้าประทับบรมมบนพระแท่น
ซึ่งปลาดด้วยผ้าสีเหลืองมีพระหัตถ์ขวาหนุนพระเศียร. ดอกรัง
ก็โปรยเกสรเป็นละอองลงมาอาบพระองค์.

ค่านพระปฤษฎางค์ถัดไปไกล คือ เขาทิมพาน มีหิมะ
ปกคลุมเป็นนิตยนิรันดร แต่บัดนี้ถูกความมืดเข้าปกคลุม, ซึ่ง
ฉันดูเหมือนจะเห็นขึ้นในใจ ว่าที่ฉันเกิดมีกำลังมาได้ทันเฝ้า
พระพุทธเจ้าถึงที่นี้ ก็เพราะได้เห็นขุนเขานั้นในคราวแรกเมื่อ
เวลามา

พระพุทธเจ้าตรัสกะพระอานนท์ก่อนกว่าผู้อื่นหมด
เพราะท่านมายืนเฝ้าอยู่จะเพาะพระพักตร์แล้ว ว่า “สำแดง
อานนท์, เรารู้ได้ดีที่ท่านร้องให้โศกเศร้าถึงเรา. และท่านคงคิด
อยู่ว่าท่านยังไม่สิ้นอาสวกิเลส ยังไม่บรรลुความเห็นแจ้ง, และ
บัดนี้พระศาสดาผู้กรุณาแก่ท่านก็จะเข้านิพพานเสียแล้ว. สำแดง
อานนท์, ท่านจงเลิกคิดอย่างนั้นเสียเถิด, จงอย่าปริเทวนาการ,
จงอย่าโศกเศร้า, สำแดงอานนท์, เราได้บอกแก่ท่านแล้วมิใช่

หรือ ว่าบรรดาสิ่งที่ยึดถือรักใคร่ ย่อมมีอันต้องจากไป. ธรรมกายย่อมเป็นธรรมกายของมันกระนั้น. สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นเองโดยสภาพธรรม, เราไม่ได้จัดการให้เกิดขึ้น แต่ชอบออกรับว่า เป็นของเรา; สิ่งนั้น ๆ ย่อมมีอาการแปรไปตามธรรมทวิชัย, เราจะค้นรณให้เป็นอย่างไรเราคิดไม่ได้ นอกจากออกรับเอาเป็นของเราเหลว ๆ; และในที่สุดมันก็ต้องล่วงลับไปด้วยอำนาจแห่งธรรมตา, เราจะฝืนให้คงอยู่ไม่สำเร็จเลย จะได้ก็แต่ความคลั่งเพ้อออกรับเอาเสียเต็มแปล้. นับประสาอะไร, ตัวท่านเองก็อย่าทะนง ย่อมตกอยู่ในอำนาจธรรมตาที่จะบันดาลให้เป็นอย่างไรได้ทั้งนั้น. เพราะฉะนั้นธรรมตาทั้งหลายจึงเป็นอนัตตา คือ เลือกไม่ได้: ไม่สำเร็จด้วยเราสักอย่างเดียว, มันเกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป. มันรวมกันแล้วย่อมจากไป, ปรุณมันขึ้น มันก็แตกสลายไป. สำแดงอานนท์, ท่านได้ปฏิบัติเรามาด้วยความเต็มใจจงรัก ไม่มีอึดเอื้อนทอดยซึ่งว่าได้พยายามดีแล้ว. จงใช้ความพยายามอันสม่าเสมอมนั้น มาในทางบำเพ็ญเพียร. ในไม่ช้าท่านจะหลุดพ้นจากกิเลสคำฤชณา วิทยุริความเห็นเชื่อนและอวิชาความไม่รู้แจ้งเห็นผิดไปตามมายา.”

ท่านพระอานนท์พยายามกลืนสะอื้น เพื่อแสดงว่าไม่มีความเสียใจต่อไปแล้ว, แข็งใจกราบทูลถามว่าพระศรีระวางจะไปรดให้จัดการอย่างไร ?

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ไม่ควรวิตกในเรื่องนี้. เพราะสาวกที่ทรงสติปัญญาพร้อมทั้งปราหมันต์และกฤตติมहाศาลที่เขานับถือ คงจะจัดทำกันไปเอง ตามเห็นสมควรแก่การย์. ตัวท่านมีสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจอยู่ คือ จงนึกถึงอมฤตธรรม, อย่าได้นึกสิ่งอะไรเลย; จงเร่งพยายามชวนชวายเป็นให้บรรลุ, อย่าย่อท้อถอยหลัง.”

พระพุทธเจ้าตรัสจะเพาะพระอานนท์แล้ว, ก็ทรงทอดกัศนาการมายังเหล่าพระสาวกที่ยืนเฝ้าอยู่เป็นวง, ตรัสว่า—

“ภิกษุทั้งหลาย, บางที่ท่านทั้งหลายจะนึกว่า พระธรรมนั้นขาดศาสนาเสียแล้ว. ท่านไม่มีศาสดาต่อไปแล้ว. คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย, ท่านอย่าพึงคิดอย่างนี้. ธรรมที่เราแสดงไว้ เมื่อเราล่วงไปจักเป็นศาสดาของพวกท่าน. เพราะฉะนั้น ท่านอย่าพึงยึดเอาสิ่งภายนอกเป็นที่พึ่ง, จงถือพระธรรมเป็นที่พึ่งให้มั่น. พระธรรมนั้นจะเป็นความสว่างแก่ท่านเอง, จะเป็นที่พักแก่ตนเอง.”

ส่วนตัวฉันนั้น พระพุทธเจ้าทรงฆ่าเลื่องเห็น, พระองค์ซึ่งทรงพระมหากรุณาธิคุณ ได้ทอดพระเนตรเพ่งอยู่ครู่หนึ่ง. ฉันรู้สึกว่าได้บากบั่นเคียรทางมา เป็นอันไม่เปล่าผลเลย.

ล่วงมาสักครู่ พระองค์ตรัสอีกว่า -

“ภิกษุทั้งหลาย. บางทีจะมีบางท่านที่เกิดความสงสัยขึ้นในส่วนศาสนา หรือในส่วนพระธรรม. ท่านจงถามเสียให้สิ้นระแวงเถิด เพื่อไปภายหน้า ท่านจะไม่ได้โทษตนเอง ว่าเมื่อพระศาสดายังทรงชีวิตอยู่ก็มีได้โต่ตามอะไรไว้.”

พระองค์ตรัสดังนี้ ประทานโอกาสให้ผู้ที่เฝ้าอยู่กราบทูลข้อสงสัยได้. แต่ก็นิ่งกันหมด. ใครเล่ายังจะมีใจลังเลสงสัยเมื่อได้มาเฝ้าจะเพาะพระพักตร์แห่งพระองค์ผู้จะเสด็จกลับไปแล้ว? พระพุทธเจ้าเสด็จมายืนอยู่ที่นั่น มีแสงเดือนในคืนเพ็ญส่องสีเหลืองอ่อนมาทั่วพระวรกาย พระหนึ่งว่าเทพบุตรกำลังเตรียมการสนานพระสรีราพพในครั้งสุดท้าย กล่าวคือไปรายละเอียดออกไม้ลงมา.

พระอานนท์เต็มตื่นในเหตุนี้ ประสานหัตถ์กราบทูลว่า -

“ ข้าแต่พระองค์, ประหลาดนักหนาพระเจ้าจรรณห์
ข้าพระองค์เชื่อว่าในที่ประชุมสงฆ์นี้ ไม่มีผู้ใดแม้แต่รูปเดียว
ที่ยังมีความไม่สนิทใจในคำสั่งสอนและศาสนาอยู่.”

แล้วพระผู้ประเสริฐสุด ก็ตรัสว่า -

“ ส่าแดงอาหนนท์, ท่านกล่าวด้วยมีศรัทธาเต็มที แต่
เรารู้แล้วว่าไม่มีความกินแหนงตะขิดตะขวงอยู่ในใจผู้ใด.
เพราะแม้ผู้ที่นับว่ามีเขาวนปัญญาล้ำหลังกว่าเพื่อน ก็ไปร้อง
ใจในลัทธิธรรมแล้ว, และในที่สุดก็จะได้รับบรรลุโมกษธรรม
เหมือนกัน.”

ครั้นพระองค์ตรัสดังนั้นแล้ว, ผู้ที่เฝ้าอยู่ก็รู้สึกเยือกประ
หนึ่งว่ามีมืออันทรงพลังการอำนาจ มาเปิดทวารวิถีสว่างความ
เป็นอนิจจาประจำสังขาร สำหรับเชิญพระองค์เสด็จเข้า.

พระองค์เผยพระโอษฐ์อีกครั้งหนึ่ง เป็นพระบังจิม
วาจาที่จารึกไว้แก่สังสารโลก เป็นพระเจ้าจรรณห์อันล้ำเลิศว่า-

“ ภิกษุทั้งหลาย, เราตถาคตขอเตือนท่าน; อัน
สังขารทั้งหลายมีแต่เสื่อมไปเป็นธรรมดา. ขอท่านทั้งหลายจง
บำเพ็ญกุศลให้เต็มทีด้วยความไม่ประมาทเถิด ”

นี่คือ พระโอวาทแห่งพระศาสดาเป็นมฤคคกริ่งสุด
ท้าย.

ครั้นแล้ว สิ้นพระดำรัส สิ้นพระสุรเสียง หับพระ
 โอบอุ้มหลับพระเนตร พระอัสสาสะประสาทซึ่งเคจรบบายตาม
 ธรรมดาค่อย ๆ แผ่วเบาลง ๆ ทุกที แล้วก็สิ้นกระแสลมโดย
 พระอาการสงบ. พระภิกษุองค์หนึ่ง* ประกาศว่า พระบรม
 ศาสตาเสด็จปรินิพพานแล้ว.

อนิจจา ? แสงเดือนเพ็ญส่องกระจ่างจับพระพักตร์อยู่
 เมื่อกี้กว้างซีดขมุกขมัวลง ท้องฟ้าสลัวมัวพะยับครึ้ม อากาศ
 เย็นเฉียบจับหัวใจน้ำค้างหยดเฉาะ ๆ เป็นหยาดน้ำตาแห่ง
 สวรรค์ เกสรดอกร่วงร่วงพรุเป็นสายสหัสธาราสรงพระพุท
 ธิ์ระ จักจั่นเรไรส่งดงเสียงคูไม่มีแก่ใจจะทำเสียง ธรรมชาติ
 รอบข้างต่างสลดหมดความคะนองทุกสิ่งทุกอย่าง.

แล้วจึงมีเสียงกะซิก ๆ สะอื้นให้แห่งพระภิกษุสงฆ์.
 ฝ่ายพวกมัลละก็ร้องไห้โฮลงแทบสิ้นสมถะ.

◎ ◎ ◎

ขณะนั้น อันว่า ปฐวีก็มปนาการก็บังเกิดปรากฏพิลึก
 ฟิงกลัวทั่วโลกธาตุทั้งปวง อีกทั้งห้วงมหรธรณเพ็ก็กำเรบตีฟอง
 คะนองคลื่นกรีนครันนฤนาทสนั่นในมหาสมุทรสาคร ทั้งหมู่

* พระอนุรุทธ

มัจฉาติมังกรนุคตำระทำให้ศัพทสำนนวนฤโฆษครุณา ๓๖
เสียงปริเทวกถาเซ่ซ้องโศกาตุรกำศรค ทั้งขุนเขาสีเนรราช
บรรพทกัณ้อยอดอินอ่อน มีอาการปานประหนึ่งว่ายอดหวาย
ถูกอ๊กคีตณ เอนกมหัสจรรย์ก็บันดาลทั่วเมทินีดลสกลนภากาศ
ปางเมื่อพระบรมโลกนาถเข้าสู่พระปรินิพพาน นั้นแล,

๕๑๔ สี่สิบสี่

พินัยกรรมวาสิฏฐี

พระปัจฉิมพุทธพจน์ที่ฉันได้ยินกับหูจริง ๆ เมื่ออยู่ใน
มนุษยโลกเป็นครั้งที่แล้วแล้วนั้น.

กำลังร่างกายที่ฉันจะทรงชีพอยู่ต่อไป เป็นอันหมด
เสียแล้ว ความไข้เข้ามาสู่ตมหนักลงจนเพียบไม่รู้สติสติ ฉัน
ได้เห็นหน้าคนที่มารุมรอบตัวฉันเป็นเงา ๆ กล้ายในความฝัน,
ที่จำเค้าได้แน่นอน คือหน้าเมทินีซึ่งประจำอยู่เสมอ. ครั้น
แล้วก็รีบมืดไปหมด. และในทันใดนั้น คุณเหมือนมีน้ำเย็นชุ่ม
มาชะโลมให้พิชไข้ที่ร้อนแรงจางหายไป เหมือนตังเคิรทางมา
ยืนอยู่ริมขอบสระภายใต้แสงแดดที่แผดจ้า, แล้วรู้สึกว่าคุณ
เองเป็นคอกบัวภายในน้ำอันเย็นจ๋า ได้รับความชุ่มชื้นตลอด
ถึงก้าน. และในคราวเดียวกัน น้ำหนักที่มีอยู่ข้างบนค่อยเบา
ลงทุกที, เห็นคอกบัวสีแดงขนาดใหญ่ลอยอยู่เหนือตน, ที่ริม
ขอบคอกบัว เห็นแววหน้าอันงามของเธอกำลังชะงักลงมาก,
ครั้นแล้วฉันก็ลอยขึ้นมาเหนือน้ำได้อย่างสบาย, เมื่อตื่นขึ้นก็
เห็นมาอยู่ใกล้เธอ ในสวรรค์สุชาวดี.

กามนิต — “ขอความเจริญจงมีแก่หล่อนเกิดที่ความรัก
 ของหล่อนชักนำให้ขึ้นมาอยู่บนนี้ได้. ถ้าหล่อนไม่ตามขึ้นมา
 บนนี้ด้วย. บ่านี้ฉันจะไปอยู่ในภพไหนอีกต่อไปก็ทราบไม่ได้,
 จริงอยู่ ในเวลานี้เราก็กังไม่รู้ว่าจะสามารถช่วยตัวเองให้พ้นภัย
 ในคราวที่โลกานุกูลถึงกาลประลัยได้อย่างไร. แต่กระนั้น ถ้อย
 คำที่หล่อนกล่าวมาแล้ว ทำให้ฉันมีความเชื่อมั่นในใจ: เพราะ
 คุณหล่อนมิได้มีความวิตกหวาดเสถ์ต่อสิ่งที่จะถึงกาลประลัยไป
 อยู่แล้วแม้แต่น้อย, เปรียบเสมือนแสงแดดอยู่ในกลางพายุ
 จะสะท้อนด้วยก็หาไม่.”

“ผู้เคยพบเหตุการณ์ที่ใหญ่กว่า ย่อมไม่มีความหวั่น
 สะเทือนแม้แต่น้อย. เหตุการณ์ครั้งนี้ คือสกลจักรวาลจะต้อง
 ถึงปางประลัยไป. แม้คุณเป็นใหญ่เหลือประมาณ, ถ้าเปรียบ
 กับเหตุการณ์ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเข้าปรีณิพพาน, ก็นับ
 ว่าเล็กน้อย. เพราะบรรดาที่เราเห็นอยู่โดยรอบนี้ เป็นแต่
 อากาที่เปลี่ยนไปตามขรรคมดาเท่านั้น. แล้วชีพทั้งหลายเหล่านี
 นี้ ก็จะเข้าสู่แดนแห่งความเกิดอีก, ท้าวมหาพรหมที่เห็นอยู่
 โนนกำลังเป็นบำพยายามต้านทานต่อสิ่งที่ต้านทานไม่ได้, และ
 บางทีจะมองดูเราด้วยริษยา ที่เห็นเรายังส่องแสงอยู่เรื่อย ๆ

ไม่ลดลง. ทำวมหพรหม^๕ ซึ่งเผอิญมาสิ้นบุญลงเมื่อถึงกาล
 ปรลัยแล้ว คงจะไปเกิดใหม่ในภูมิต่าง. และมีผู้ตั้งประณิธาน
 จะไ้จตุมาเป็นทำวมหพรหมต่อไป. บุคคลจะไปสู่ภพใดก็ด้วย
 มีประณิธานอันแน่วแน่ ประกอบด้วยกรรมเป็นเครื่องชักนำ
 ไป. โดยสรุป สิ่งทั้งหลายก็เป็นไปตามสภาพของมัน ไม่ดี
 ไม่ชั่ว เกิดมาจากธาตุเดียวกัน: ฉะนั้นจึงว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย.
 และเพราะด้วยเหตุเดียวกันนี้ ฉะนั้นไม่เห็นเป็นของน่าตกใจกลัว
 ใดๆ, ข้าจะเป็นที่น่าอายแต่ที่เผอิญได้มีชีวิตอยู่เห็นในระวาง
 กาลปรลัย. เพราะถ้าหลงไปว่าพรหมโลกเป็นอนันตะไม่มี
 เขตต์สุดแล้ว, ก็เลยไม่มีญาณความหยั่งรู้สิ่งไรที่เลิศกว่า.”

“เช่นนั้น หล่อนก็รู้สึกสิ่งซึ่งเลิศกว่าพรหม โลกนี้
 อย่างนั้นหรือ?”

“พรหมโลกนี้ กำลังจะสิ้นไปเธอก็เห็นอยู่. แต่มีแห่ง
 หนึ่ง ไม่มีความสิ้นไป ไม่มีเบื้องต้นและเขตต์สุด ซึ่งพระ
 บรมศาสดาเคยตรัสว่ามีอายตนะ (แฉน) อันหนึ่ง, ไม่ใช่ ดิน
 น้ำ ไฟ ลม ไม่ใช่นามธรรมมีอารมณ์ยึด ไม่ใช่โลกนี้ โลก
 หน้า ไม่ตั้งอยู่ในทิศไหนตำบลไร ไม่ใช่เมืองแก้ววิเศษรุ่งเรือง
 ไพศาล ไม่ใช่ ที่ไป ที่มา ที่เคลื่อน ที่หยุด ไม่มีที่ยึดเกาะ
 เกี่ยว ไม่มีเกิด ไม่มีตาย, แต่เป็นที่สุดแห่งทุกข์ เรียกว่า

พระนิพพาน, เป็นของลึกซึ้ง นึกเห็นเอาตัวยาก นึกรู้ตาม
ตัวยาก คาคะเนเอาไม่ได้ เป็นของประณีตละเอียด, เพราะ
ร่างบสังขารทั้งปวง เพราะสลัดคันธ์กิเลสทั้งปวง เพราะสัน
ความแผ่อยาก, จึงเป็นที่สงบเงียบ เป็นที่ดับเย็นสนิท, บัดทคติ
ก็พึงทราบได้เอง.”

“คุณก่อนเจ้าผู้เป็นที่น่าชื่นใจ เป็นผู้มีความบริสุทธิ์
จงช่วยฉันด้วย เราทั้งสองจะได้ลอยเด่นขึ้นอีก เพื่อไปสู่แดน
แห่งสถานดินนั้น.”

“พระบรมศาสดาเคยตรัสว่า ที่ว่าเราจะลอยเด่นขึ้น
อีกนั้น, ไม่เป็นความจริงแห่งแดนนั้น. ที่ว่าเราจะไม่ลอยเด่น
ขึ้นอีกนั้น, ก็เป็นความจริงฉันเดียวกัน. ท่านจะสมมุติ
บัญญัติสิ่งใด ที่ท่านทำขึ้นหลาก ๆ ยุ่งเหยิงอย่างไร ๆ และ
สามารถจะจับถือได้, ย่อมไม่เป็นความจริงแห่งแดนนั้น”

“อ้าว! แล้วมีประโยชน์อะไรแก่ฉัน ในสิ่งซึ่งนั้น
จับถือเอาไม่ได้?”

“ขอในสิ่งที่จับถือได้ จะมีค่าควรกับยื่นมือออกไป
รับหรือ?”

“วาสถิวู. ฉันเชื่อแน่ว่า ในชาติใดชาติหนึ่งฉันคง
ได้ฆ่าพราหมณ์หรือกระทำอกุศลอุกฤษกรรจ์ที่คล้ายคลึงอนันตริย
กรรม. ผลนั้นจึงตามสนองอย่างรุนแรง ไปถึงในถนนน้อย

ในกรุงราชคฤห. เพราะถ้าฉันไม่ประสพภัยตายไปในปัจจุบัน
 หนึ่งวัน ณ ที่ตรงนั้น, ฉันก็คงได้ไปเฝ้าบาทบาทพระพุทธเจ้า
 แล้ว, และคงจะได้เฝ้าอยู่อย่างเดียวกับหล่อนในเวลาที่เราเสด็จ
 เข้าปริณิพพาน, แล้วจะได้มีใจสงบเหมือนกับหล่อนในบัดนี้.
 มาเถิด, วาสสิฐี, ในขณะที่เรายังมีสติสัมปชัญญะอยู่นี้, ขอ
 หล่อนเห็นแก่ความรักซึ่งมีแก่ฉัน, จงอธิบายพุทธลักษณะให้
 ฉันเห็นขึ้นในใจให้ดีถ้วนถูกต้องความเป็นจริง เพื่อฉันจะได้
 ชมพระลักษณะซึ่งฉันไม่มีโอกาสได้เห็นเมื่อครั้งอยู่ในมนุษยโลก,
 จะได้ช่วยให้ฉันได้รับทานคติสุข.”

“ ยินดี ที่จะพรรณนาให้เธอฟัง ” แล้ววาสสิฐีก็
 จาระในพุทธลักษณะโดยละเอียดถี่ถ้วน.

กามนิคตตอบด้วยยังมีความไม่พอใจอยู่มากกว่า “ มี
 ประโยชน์อะไรที่บอกมา ? เพราะเท่าที่รำพันให้ฟังทั้งหมด
 ไม่ผิดแม้แต่นิดเดียวกับรูปพระภิกษุชรา ที่ฉันร่วมแรมคือนอยู่
 ค่ายในห้องโถงชายบันทม้อ ณ กรุงราชคฤห. ที่ฉันเล่าให้
 หล่อนฟังแล้ว และซึ่งฉันเข้าใจว่าเป็นผู้ไม่รู้อะไร. แต่บัดนี้รู้
 สึกว่า ที่พระภิกษุชราองค์นั้นกล่าวไว้เป็นความจริงทุกประการ.
 แต่ช่างเถิด, วาสสิฐี, ไม่ต้องชี้แจงอีกต่อไปดอก. เป็นแต่
 ขอให้หล่อนเฝ้าเพ่งเป็นเนมิตต์ขึ้นมาในมนัสของตนเอง ซึ่งภาพ

พระพุทธเจ้า จนเกินขีดเท่ากับได้อยู่เฉพาะพระพักตร์. และอาศัยที่เรามีฉันทฤทธิร่วมกันในวิถีสถาน ฉันทก็อาจมีส่วนเห็น ค่ายพร้อมไปกับหล่อน.”

วาสิฏฐี ยินดีตามที่ขอ, แล้วก็สำรวมจิตแน่วแน่ ประมวลอารมณ์ให้เป็นหนึ่ง นึกหน่วงถึงพระรูปพระพุทธเจ้า ตามที่ตนเคยเห็นในขณะที่จวนเสด็จเข้าพระปรีณิพพาน.

“เธอเห็นพระรูปหรือยัง?”

“ยัง, วาสิฏฐี”

วาสิฏฐีคิดว่า “จำเราต้องให้รูปนิมิตที่ทเกิดในดวงจิตนี้ สมานกับชีรูปรูปอื่นรวมเข้ากันให้สนิทเสียก่อน.” นางมองไปในอากาศธาตุซึ่งหาเขตต์ไม่ได้โดยรอบ ในที่ซึ่งพรหมโลก กำลังอยู่ในอาการจะแตกทะลายไป.

อันว่านายช่างหล่อผู้สามารถยอดเยี่ยม จัดทำแม่พิมพ์ มหาเทวรูปอันทรงสง่าสำเร็จแล้ว, แต่ไม่รู้สีกว่ามีโลหะธาตุที่จะหล่อไม่เพียงพอแก่แม่พิมพ์นั้น, เทียมมองหาโลหะธาตุที่มีอยู่ในโรงงานของตน, พบวัตถุที่กระจายเกลื่อนอยู่รอบตัว มีเทวรูปน้อย ๆ และรูปอื่นต่าง ๆ ที่เป็นโลหะธาตุ ซึ่งตนได้ทำมาแล้วทั้งหมด. ก็เอามารวมเข้าในเบ้าหลอมด้วยความพอใจ เพื่อสามารถหล่อรูปทิพย์ให้ได้บริสุทธิเลิศเพียงรูปเดียว, ตั้งนี้

มีอุปมาฉันใด, วาสิวสุมีมองหาในอากาศอันหาเขตต์มิได้อยู่
 รอบตัว แล้วเอาบรรพาสึงที่เหลือจากรักมีอันกำลังอ่อนแสง
 และรูปพรรณสัณฐานต่าง ๆ ในพรหมโลก ซึ่งกำลังจะสลาย
 ไป เข้ามาไว้ในดวงจิตต์ด้วยอำนาจมโนเมถุนี รวมลงเบ้า
 คือ ห่องมนัสของนางหลอมลงสู่แม่พิมพ์, ก็เกิดพระรูปสมบัติ
 ครบถ้วนมหาบุรุษลักษณะมีสิริมหิมา แห่งพระสัมมาสัมพุทธ
 เจ้าในขณะที่จะเข้าพระปรินิพพาน, ก็มีอุปไมยฉันเดียวกัน,
 ปราภฏแจ่มจ้าตั้งซ้อนเพ็ญเด่นอยู่กลางโพยม.

และขณะที่ได้เห็นพระรูป^๕นี้อยู่จะเพาะหน้าแล้ว, วาสิวสุ
 บังเกิดความรู้อยู่^๕ สันความกระหายอันหมักหมม และความ
 ทุกข์อาลัย, แล้วเพ่งคิ๊งแนวแต่จะให้กามนิตเห็นพระรูปโฉม
 นั้นด้วย.

ครั้นแล้วกามนิตก็พูดขึ้นว่า “ฉันเริ่มจะเห็นพระรูป
 ขึ้นบ้างแล้ว. จงรวมกำลังใจให้มัน ให้พระรูปเปล่งรัศมีให้
 เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น.”

वासิวสุก็เบ่งอำนาจแห่งฤทธิวิธี นำเอารูปท้าวมหา
 พรหมที่เหลือสู่เบ้าหลอมเข้าแม่พิมพ์ คือ ห่องมนัสอีก เพิ่ม
 ประกอบพระสรีรรูปให้ชัดเจนที่สุด.

ขณะนั้นกามนิตก็พูดขึ้นมา “เดี๋ยวฉันเห็นชัดขึ้นแล้ว.”

ส่วนวาสิวสุวีร์ตีก็ประจักษ์แก่ถ่าน เป็นพระพุทธรูปเจ้าอย่างที่ทรงศัสนาสน์จะเสด็จปรินิพพาน ทรงจำต้องเห็น และทอดพระเนตรเพ่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วตรัสกระนางว่า “มาแล้วหรือ? บทโอวาทที่ให้ไว้ระลึกแจ้งจบแล้วหรือ?”

กราบทูลสนองในวิถิจิตต์ว่า

“จบแล้ว, พระเจ้าข้า”

“ดีแล้ว, วาสิวสุวีร์ตี. หนทางอันไกลที่ต้องเคียรทรมานกายมา ไม่ทำให้เหนื่อยบ้างหรือ? ยังต้องการให้ตถาคตช่วยเหลืออยู่อีกหรือไม่?”

“พอความต้องการแล้ว, พระเจ้าข้า.”

“ดีแล้ว. ตัวท่านยังยึดถือตนอยู่หรือเปล่า?”

“ข้าพระองค์รู้แจ้งซึ่งตนแล้ว, พระเจ้าข้า, เหมือนผู้ลอกกาบกล้วยออก จะไม่พบแก่นต้นกล้วยนั้นจันใด. ข้าพระองค์ก็ได้เรียนรู้แจ้งซึ่งตนว่า เป็นสภาพแปรปรวน ไม่คงที่ถาวร เพราะหาแก่นสารมิได้, แล้วข้าพระองค์ก็ยอมละความอาลัยยึดถือคือตั้งเสีย ด้วยความหยิ่งทราบเท่าที่เป็นจริงว่า นี่ไม่ใช่ของเรา, นี่ไม่ใช่เรา. นี่ไม่ใช่อาत्मันของเรา, มีแต่มายา เท่านั้น.”

“ คิแล้ว. บัดนี้ท่านยังยึดถืออยู่แต่พระธรรมอย่างเดียว หรือ?”

“ ข้าแต่พระองค์, พระธรรมเป็นเครื่องนำให้ข้าพระองค์ไปสู่จุดที่หมาย, เปรียบเหมือนผู้ที่ข้ามลำธารโดยอาศัยแพเป็นเครื่องข้าม, ครั้นเมื่อถึงฝั่งที่หมายแล้ว, ก็ไม่ข้องแวะแพนั้นต่อไป หรือไม่ลากเอาแพนั้นขึ้นไปด้วย. เพราะฉะนั้นในบัดนี้ได้ปล่อยอะไร ๆ ทั้งสิ้น จนพระธรรมนั้นแล้ว: ไม่ได้เกาะเกี่ยวอะไรอีกต่อไป.”

“ คิแล้ว. เมื่อไม่เกาะเกี่ยวในสิ่งไร ปราศจากความพัวพันในสิ่งไร ๆ มีสติรู้ตัวอยู่เสมอว่ามีแต่มนธาคู นั้นเป็นเพียงเป็นคู่สำหรับญาณ คือ ความรู้อันแจ่มใสและสำหรับสติ โดยจะเพาะ ทั้งไม่อาศัยเกาะเกี่ยวอะไร ๆ ในภพเลย ดังนั้น, ท่านก็จะขึ้นไปสู่ที่อันเป็นแดนสถานดีอย่างตถาคตได้.”

ขณะนั้น กามนิตพุทฺธขึ้นว่า “ บัดนี้ ฉันอาจเห็นพระพักตร์พระพุทฺธเจ้าแล้ว, แต่จำได้ราว ๆ คล้ายเห็นในน้ำไหล.”

วาสิฏฐี ก็เบ่งอำนาจมโนมยิทธิไปในอากาศอันว่างเปล่าจนสุดสามารถอีก.

กามนิตสังเกตเห็นวาสิฏฐี บัดใจนั้นก็อันตรธานวับไป, แต่ก็อันตรธานเหมือนดังผู้กำลังจะตาย ได้ทำพินัยกรรม

เป็นมรดกไว้ให้. กล่าวคือ วาสิฏฐิได้มอบพระรูปโฉมซึ่งเหมือนตั่งองค์พระพุทธเจ้าให้ไว้แก่กามนิตอยู่ในท่ามกลางแห่งความว่างเปล่า, ซึ่งบัดนี้กามนิตเห็นได้ชัดเจนและจำได้.

“อ้อ! พระภิกษุชราที่อาตมาได้แรมคืนร่วมอยู่ด้วยในกรุงราชคฤห์ และคุณั้นว่าโง่เขลา คือ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเอง. อาตมานี้ช่างเขลาเสียจริง ๆ. จะมีใครโง่เขลาเหมือนอย่างอาตมานี้บ้างไหมหนอ? สิ่งที่อาตมาปรารถนา คือความสุขอันสูงสุด เพื่อความหลุดพ้นนี้ ก็มีอยู่ในญาณแห่งอาตมาแล้วนับได้หลายอสงไขยกัลป์.

ครั้นแล้ว พระรูปพระพุทธเจ้าก็เข้ามาใกล้มนิวัติ กามนิตเคঁหน้าขึ้นทุกที จนดูประหนึ่งว่าเป็นเมฆเลื่อนลอยเข้ามา, แล้วหุ้มกายกามนิต เป็นคั่งหมอกที่มีรัศมีรุ่งเรืองใสกระจ่าง ฉะนั้น.

๕๑ ข สืบหา

กลางคืนและรุ่งเช้าในสกลจักรวาล

อันว่าในห้องโถงที่ประชุมเลี้ยงดูกัน เมื่อดับโคมไฟ
ต่าง ๆ หมดแล้ว ก็เหลือแต่โคมเล็กอยู่ดวงเดียวริบหรือยู่มุม
ห้องหน้ารูปบุชา คั้งนั้นจันโต, กามนิตก็เหลืออยู่ที่หลังเพื่อน
ริบหรือแต่ผู้เดียว ในท่ามกลางแห่งวิศวราตรี คือ กาลละอัน
เป็นราตรีไปหมด.

อันรูปธรรมกามนิตมีตารกะธาตุแห่งความเหมือนใน
องค์พระพุทธรเจ้าห่อหุ้มอยู่แล้ว, นามธรรมก็มีความตริกนิกใน
องค์พระพุทธรเจ้าเข้าไปชิมซาบอยู่. นี้แหละเป็นเสมือนน้ำมัน
ที่หล่อเลี้ยงไฟในโคมน้อยไว้มิให้ดับ.

ถ้อยคำที่ตนได้เคยสนทนากับพระบรมศาสดาในห้อง
โถงช่างหม้อกรุงราชคฤห ได้กลับมาปรากฏโดยสิ้นเชิง ตั้งแต่
ทันจนอวสาน; ประโยคต่อประโยคและคำต่อคำ. เมื่อหวน
ระลึกถ้อยคำเหล่านี้ได้ตลอดแล้ว, ก็เริ่มหวนค้นไปใหม่. ใน
ข้อความที่ระลึกได้เป็นประโยค ๆ ไปนั้น, ประโยคหนึ่ง ๆ
เป็นเสมือนทวารต้นทางที่จะเข้าวิถีใหม่แห่งธรรมรส, ซึ่งเข้า

ไปตรองเห็นแล้ว ก็ล่องเข้าอีกทวารหนึ่ง แล้วก็ผ่านอีกทวารหนึ่ง, เป็นลำดับติดต่อกันไป, พลังกามนิตตรวจค้นตามระยะวิถีแห่งความตริกนิก, จนไม่มีสิ่งไรเหลืออยู่นอกจากความมืดที่ซึ่งล้อมอยู่รอบตน.

ขณะที่ดวงจิตต์เป็นไปอยู่อย่างนี้ ทั้งมีความเพ่งพินิจห่วงองค์พระพุทเจ้าเข้าไว้เป็นอารมณ์ จนหมดสิ้นไม่มีอารมณ์อะไรอื่นเหลืออยู่, ประกอบทั้งรูปธรรมก็นำเอาตารกะธาตุที่อยู่รอบตน เข้าไปรวมเนื้ออยู่ด้วยทวีขึ้น, จนสิ่งที่เหลืออยู่โปร่งบางไปหมด. ครั้นแล้ว ความมืดแห่งวิศวราตริกก็ปรากฏมี เป็นสีน้ำเงินอันงาม แล้วก็เข้มขึ้นทุกที.

เป็นดังนี้ กามนิตจึงนึกว่า—

“ออกไปในที่นี้ เป็นความมืดอันกว้างขวางมหิทธานาแน่นแห่งวิศวราตริก. แต่ก็จะต้องมีคราวถึงกำหนด เป็นความรุ่งเช้า เกิดมีท้าวมหาพรหมขึ้นใหม่. ถ้าว่าความตริกนิกและ มโนธาตุ ของเรา เพ่งแสง ไปทางที่จะจุดเป็น ท้าวมหาพรหม ซึ่งมีหน้าที่รังสรรค์สุกโลกขึ้น, ก็คงจะไม่มีใครจะตีไปกว่าเรา. เพราะในขณะจะสิ้นกัลป์กำลังถึงการประลัยไปอยู่นี้ สิ่งทั้งปวงก็ย่อยยับดับตามกันหมด คงเหลือแต่ท้าวมหาพรหมประจำหน้าที่มีความรู้สึกได้ดีพร้อม อยู่ในท่ามกลางวิศวโลกา

นุโลกแต่ผู้เดียว. จริงอยู่ ถ้าเราปรารถนาก็ย่อมจะทำได้ในทันที กล่าวคือรังสฤษฎ์สิ่งทั้งปวงให้กลับมีชีวิตขึ้น, แล้วจัดให้อยู่ตามตำแหน่ง ในโลกานุโลกที่ปรากฏใหม่. แต่ก็มีอยู่อย่างเดียวกับที่เรารังสฤษฎ์หาได้ไม่ คือไม่สามารถชুবวาสัญฐิขึ้นมาได้อีก. วาสัญฐิได้สิ้นชาติสิ้นภพไปแล้ว ล่องไปในลักษณะซึ่งไม่มีเชื้อเกิดเหลืออยู่เลย, ถึงพระเป็นเจ้ามหาอนุภาพองค์ใดองค์หนึ่งหรือเทวดา มาร พรหม จะค้นหาก็คงไม่พบร่องรอย, เมื่อไม่มีวาสัญฐิผู้งามเลิศและดีเลิศแล้ว, จะมีผลดีอะไรในความเกิดมีชีวิตอยู่? มีประโยชน์อะไรด้วยชีวิตของท้าวมหาพรหม ที่ต้องล่องไปเหมือนกัน? อะไรคือความเป็นชั่วคราว? และอะไรคือความคงที่?

“ไม่ต้องคิดอย่างอื่น: ความคงที่นั้นมี, และทางไปสู่ความคงที่นั่นก็มี.

“พราหมณ์ชาวผู้หนึ่งเป็นนวะปรัสถ์ ถือความมกน้อย สันโดษอยู่ในป่า ได้เคยสอนเราว่า ในบริเวณรอบหัวใจ มีเส้นโลหิตอันละเอียดห้อมล้อมอยู่นับด้วยร้อย สำหรับอาตมมัน จะได้ส่งความคิดความรู้สึกแล่นไปตลอดกาย. แต่มีเส้นหนึ่งขึ้นไปสู่กะหม่อมศีรษะ นั่นแหละเป็นทางที่อาตมมันออกจากร่าง. โลกานุโลกก็อย่างเดียวกัน ย่อมมีวิธีนับด้วยร้อยด้วยพัน

ค่ายแสน ผ่านไปในแดนทุกข์ สันบ้างยาวบ้าง และแผ่ซ่าน
ไปจบภวานุภพ. แต่ก็มีชีวิตอยู่อย่างเดียวเท่านั้น, ที่ออกจาก
ภพเหล่านี้ไปได้อย่างแท้จริง, นั่นคือวิถีไปสู่แดนความคงที่
ไม่มีเครื่องกีดขวางอีกแล้ว. ในขณะนี้เรากำลังดำเนินเข้าสู่ทาง
นั้น และจะไปจนถึงที่สุด.”

แล้วกามนิต ก็ยึดเอาพระพุทธรูปนิมิตต์ ไว้ใน มโนธาตุแน่น
แน่น มุ่งแต่วิถีที่จะไปสู่ความสันแห่งทุกข์. ขณะนั้นวิศรราชวี
ที่ใส่เห็น ได้ตลอดก็มีตแน้นหนักเข้าทุกที,

ครั้นเมื่อมีตอับทิมถึงที่สุด ก็บังเกิดสยัมภูองค์ใหม่
ฉายแสงแปลบขึ้นมา คือ ท้าวมหาพรหม ผู้จะส่องความสว่าง
และถนอมสกลจักรวาล นับได้แสน ให้คงสืบปวัตยาการ ไปตลอด
อีกกัลป์หนึ่ง.

และขณะนั้น ท้าวมหาพรหมกับันดาลสิ่งทงปวงให้มี
ชีวิตชน:

“ดูก่อนสรรพชีพ ซึ่งได้พักอยู่ตลอดคณหนึ่งของ
พรหมโลก ในความว่างเปล่า, จงตื่นเถิด แล้วเข้าประจำ
ตำแหน่งตามอำนาจกำลังที่เราเจดีย์แก่ตน รับความบันเทิงไป
ชั่ววันหนึ่งของพรหมโลก.”

ครั้นแล้วซีฟและโลกานุโลก ก็ผูก^๕ขึ้นจากมหันตการ ความมืดแห่งความว่างเปล่า, คุจ^๕ลุดลอยลมโผล่^๕สลอนขึ้นมาใน กลางหา, เป็นคาวต่อคาว, ซีฟต่อซีฟ, ส่งเสียงแซ่ซ้องยินดี ก็ก้องกลบนภาภาคว่า—

“ข้าแต่ท้าวปรเมษฐ์, พระองค์ตรัสเรียกพวกข้าพเจ้า ทั้งหลายให้อุบัติในสกลจักรวาลที่สร้างใหม่, และเริ่มเป็นวัน ใหม่เพื่อให้พวกข้าพเจ้าได้รับความชื่นบานในพรหมโลก จาก ส่วนความบันเทิงสุขที่พระองค์มีอยู่รุ่งเรืองฉายมาให้.”

เมื่อกามนิทได้เห็น และได้ยินเสียง สำนวลว่า ครีกครื้นเร็น เริงโดยตลอด ก็บังเกิดความสังเวชใจ:

“ซีฟและโลกานุโลก และคาวเทพ และแม่ถึงท้าว มหาพรหมเอง ต่างแซ่ซ้องยินดีปรีดาต้อนรับวันใหม่แห่ง พรหมโลก. เพราะอะไร? ก็เพราะไม่รู้แจ้งซึ่งความจริง.”

อันความ สมเพช โลกทวยเทพ และท้าว มหาพรหม นั้เอง เป็นทางให้ ประหาร มานะความสำคัญตน และภวราคความติดใจ เกิด ที่ยังเหลือเป็นเศษอยู่ หมก^๕สิ้นไป, และบัดนี้^๕ก็มารำพึง ว่า—

“ระวางวันหนึ่งของพรหม^๕นี้ ย่อมมีพระสัมมาสัมพุทธ เจ้ามาตรัสและประกาศพระธรรม คือ สัจจะ, และทวยเทพที่

เราเห็นอยู่รอบข้างเหล่านี้ ก็อาจได้ยินสัจจะ อันส่องทางวิสุทธิแห่งตน ๆ เป็นอุปนิสัยแล้ว. ถ้ามาระลึกได้ว่าในเวลารุ่งเช้าแห่งวันในพรหมโลกได้เห็นผู้หนึ่งออกไปพ้นชาติภพแล้ว, นั้นจะเป็นอุทาหรณ์แห่งสัจจธรรม ที่ตนได้ยิน มาสำแดงผล ประจักษ์แก่ตน. และเมื่อโจษกันว่า ‘ผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในท่ามกลางพวกเรา หรือจะเรียกว่าส่วนหนึ่งแห่งเราก็ได้ ได้ล่วงหน้าไปในวิถึที่เป็นทางวิมุตติแล้ว’ ก็จะเป็นเหตุนำเขาเหล่านั้น เข้าสู่วิถึถูกต้องด้วย. เพราะฉะนั้นเราก็จักช่วยนำทางเขาทั้งหมด: จะไม่เอาตัวรอดแต่ผู้เดียว. เพราะตามความจริง ไม่มีใครช่วยตนเองได้ โดยตนเองมิได้ช่วยเหลือผู้อื่น.”

ในเวลาไม่ช้า คาวเทพบางองค์ ก็เริ่มสังเกตเห็นว่ามีคาวเทพอยู่องค์หนึ่ง ท่ามกลางพวกตนหาได้ส่องแสงรุ่งเรืองสว่างขึ้นโดยลำดับไม่ กลับมีลักษณะตรงกันข้าม คือหริ่มัวลงไป.

เหล่าคาวเทพจึงร้องเตือนว่า—

“ท่านผู้เป็นภราดา, ท่านพึงหันไปเฟ่งท่าวมหาพรหม เพื่อได้รับแสงให้เกิดความสว่างรุ่งเรืองยิ่งขึ้น. เพราะท่านก็ผู้หนึ่งเป็นภราดาในหมู่เรา อันท่าวมหาพรหมได้เรียกให้มาร่วมเสวยความบันเทิงสุขด้วยอาศัยรัศมีท้าวเธอฉายส่องมาให้.”

แม้ทวยเทพร้องบอกมาเช่นนั้น. กามนิตจะได้เอาใจใส่ หรือได้ฟังก็หาไม่.

ทวยเทพคงจ้องดู เห็นดาวกามนิตยังหรีแสงลงเสมอ ก็เกิดความวิตก, ร้องทุกข์ต่อท้าวมหาพรหมว่า—

“ข้าแต่ท้าวสุรเชษฐ ผู้เป็นแสงสว่างและเป็นผู้อนอมของเหล่าพวกข้าพเจ้า. ได้โปรดเถิดพระเจ้าข้า. ดาวดวงนี้ ไม่มีความสามารถจะส่องรัศมี มีแต่จะลดน้อยถอยแสงลงไป. ขอประทานแสงสว่างจากพระองค์ เพื่อให้พื้นชั้นจะได้ร่วมความบันเทิงสุขภายในรัศมีอันรุ่งเรืองของพระองค์.”

ครั้นแล้ว ท้าวจักรพรรดิมหาพรหมผู้เต็มเปี่ยมด้วยพหุวิหาร ก็เพ่งพระเนตรในพระพักตร์ด้านที่แปรไปในทางกามนิต ส่งมหานุภาพให้พื้นกำลังขึ้น.

แต่แสงของกามนิตยังคงปรากฏว่าลดน้อยลงทุกที, ท้าวมหาพรหมทรงสมเพช ในเหตุที่ว่าดาวดวงนี้ไม่ยอมรับรัศมีที่พระองค์ฉายไปประทาน. แม้แต่ดวงอาทิตย์ตั้งแสน ซึ่งล้วนได้รับแสงไปจากพระองค์ก็ยังมีปริศนา, ไม่เหมือนกับดาวดวงนี้. พระองค์จึงประมวลเอาแสงทิพย์ที่มีอยู่ในสกลจักรวาลอันเป็นแสงมีอำนาจพอที่จะเผาผลาญโลกานุกูลโลกได้ตั้งพันให้เป็นถ่านแก้วในพริบตา ส่งพุ่งตรงไปที่กามนิต.

แต่แสงของกามนิตก็คงหรือตกลงอยู่โดย ประหนึ่งว่า
ใกล้ความดับอยู่แล้ว.

ท้าวมหาพรหมทรงปริวิตก ว่า—

“ดาวดวงเดียวที่พ้นอำนาจเราไปได้. เช่นนั้นเป็น
อันว่าเราได้ทรงสรรพศักดิ์แท้จริงเสียแล้ว. เราไม่แจ้งว่าดาว
ดวงนั้นจะไปทางไหนด้วย, เช่นนั้นเป็นอันว่า เรามิได้เป็น
สัตย์พญู. เพราะดาวเทพดวงนั้นจะมีได้ดับไปเหมือนความ
ดับ คือ ความตาย ที่มีแก่ชีวิตทั้งหลาย ซึ่งแล้วไปเกิดใหม่
ตามกรรมปรุงแต่งไว้. ดาวดวงนั้นไม่ยินดีรับแสงของเรา
เพราะเห็นความสว่างในวิถีไหนหนอ? เช่นนั้นคงมีความ
สว่างที่รุ่งเรืองกว่าเรา อยู่ในวิถีตรงข้ามจากเรา เราควรจะ
ถือเอาทางนั้นด้วย ดีหรือไม่หนอ?”

และในขณะที่เดียวกันนี้ ชีวาทมันแห่งเหล่าดาวเทพก็
บังเกิดปริวิตกเช่นเดียวกันว่า—

“ดาวดวงนี้ถอยห่างจากอำนาจท้าวมหาพรหม, เช่น
นั้นเป็นอันว่า ท้าวมหาพรหมมิได้ทรงสรรพศักดิ์. แสงอะไร
หนอที่ส่องนำทางดาวดวงนี้ จนปรากฏว่าดาวนั้นไม่ยึดถือ
รัศมีท้าวมหาพรหม? ถ้าเช่นนั้นต้องมีแสงอื่นอีกแห่งหนึ่ง
ที่รุ่งเรืองดีกว่าแสงซึ่งเราได้รับความบันเทิงสุขอยู่ ณ บัดนี้, และ

อยู่ในวิถีทางที่ตรงข้ามจากเรา. เราควรจะไปทางนั้น ดีหรือไม่หนอ?

ฝ่ายท้าวมหาพรหม ทรงรำพึงว่า—

“เราคงใจแล้ว. ถ้ากระไร. เราพึงรวบรวมรัศมีแห่งเรา ซึ่งชานไปทั่ววิสุวากาศ คืบมาสู่เรา, แล้วให้จักรวาลเหล่านั้^{๕๕}งหมดถึงแก่ประลัย เป็นกลางคืน ๆ หนึ่งของพรหมโลก. และเมื่อรวบรวมรัศมีมาอยู่ในเราแห่งเดียวหมดแล้ว, จักได้แผ่รัศมีนั้นตรงไปที่ดาวเทพดวงนั้นโดยเฉพาะ เพื่อรังให้กลับคืนมาอยู่ใหม่ในพรหมโลกจงได้.”

ครั้นแล้ว ท้าวมหาพรหมก็ทรงเรียกเอาบรรดารัศมีที่แผ่ไปทั่ววิสุวากาศ. โลกานุกโลกก็ถึงระยะเวลาประลัย, เข้าสู่ความมืดแห่งพรหมราตรีกาลอีกคำรบหนึ่ง. และท้าวมหาพรหมก็รวบรวมรัศมีให้มาอยู่ในที่แห่งเดียว ฉายพุ่งไปที่กามนิท, อันเป็นแสง อำนาจ พอดีที่จะให้ สกตโลก นับด้วย แสน โกฏิลูกเป็นไฟ; แล้วให้รัศมีนั้นกลับคืนมาสู่พระองค์ และแผ่ปล่อยไปในวิสุวากาศขึ้นเป็นคำรบใหม่.

ถึงตอนนั้น—ท้าวมหาพรหมควรทอดพระเนตรดาวกามนิท สุกสว่างขึ้น, กลับเห็นแสงริบหรี่หนักลงเรื่อยไปจนดับวูบ ไม่มีเหลือ.

ระวางกลางวิศวากาศอันหาเขตต์กำหนดมิได้ สกต
จักรวาลานุกัรวาล เกิดขึ้นแล้วชั่วแฉ่นหนึ่ง ก็ประลัยลาญ,
เกิดเป็นวันใหม่ของพรหมโลกเป็นวันหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าหนึ่ง
กัลป์. ส่วนกามนิตนั้นก็ถือเอาซึ่งสัญจาริกเป็นบุญยวัตร ก็กับ
รวปจริมจิตต์สันเชื้อไปเอง, เหมือนแสงไฟในโคมที่ดับ เพราะ
หยคน้ำมันที่หล่อเลี้ยงใส่ไว้จนหยาดสุดท้าย ฉะนั้นแล.

อิติ

ศรีกามนิตสูตริ สัมบูรณ์เม |

กามนิตสูตรบริบูรณ์ โดยประสงค์แล

วรรณคดีเรื่องเอกที่ได้รับอนุญาตจาก
มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
ให้อัดพิมพ์ขึ้นใหม่

๑ .	วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย	เสฐียรโกเศศ	๔๐ บาท
๒ .	เล่าเรื่องในไตรภูมิ	,,	๒๕ บาท
๓ .	คำของวรรณคดี	,,	๔๕ บาท
๔ .	เรื่องคนมีประโยชน์	,,	๔๕ บาท
๕ .	พอลคอนหรือเพชฌัญญ์แห่งเจ้าพระยา วิษเณทร์	,,	๔๕ บาท
๖ .	เพชฌัญญ์หน้ากั๊บพระเจ้านโปเลียน	,,	๔๕ บาท
๗ .	โซไรดา-นางพระยาทะเลทราย	,,	๕๔ บาท
๘ .	รสวรรณคดี	,,	๔๕ บาท
๙ .	สมญาภิธานรามเกียรติ์	,,	๔๐ บาท
๑๐ .	การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน	,,	๔๕ บาท
๑๑ .	นิรุกติศาสตร์	,,	๔๕ บาท
๑๒ .	รู้ไว้	,,	๒๕ บาท
๑๓ .	อารยธรรมยุคศึกษาคำบรรพ์	,,	๒๐ บาท

๑๔. ลัทธิของเพื่อน	เสวียรโกเศศ-นาคะประทีป	๕๕	บาท
๑๕. กามนิตะ ฉบับสมบูรณ์	„ „	๕๐	บาท
๑๖. ไปแลนครราชย์		๕๐	บาท
๑๗. อาหารบราหฺมี	„ „	๖๐	บาท
๑๘. พันหนึ่งทิวา	„ „	๔๕	บาท
๑๙. นิยายเบงกาลี	„ „	๔๕	บาท
๒๐. ทศมนตรี	„ „	๔๕	บาท
๒๑. หิโตประเทศ	„ „	๔๕	บาท

พิมพ์ที่ อมรการพิมพ์ 900/15-16 ถนนเจริญรัตน์ คลองสาน กรุงเทพมหานคร
 นายอมร เขียวระสฤษดิ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2516 โทร. 660089